

OOSTVLAAMSE ZANTEN

TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE EN VOLKSKULTUUR

Orgaan van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen
de Dienst voor Volkskundige Enquêtes in Vlaanderen
en het Internationaal Studiekomitee voor Ommegangsureuzen

Hoofredaktie: Renaat van der Linden, Marc Jacobs
Godveerdegemstraat 17, 9620 Zottegem

Redaktiesekretariaat en ruildienst: Arnold Eloy • Recensiedienst: Marc Jacobs
Biblioteek K.B.O.V., Kraanlei 65, 9000 Gent
Redaktie: Maurits Broeckhove, Marcel Daem
Onder de auspiciën van de Federatie voor Volkskunde in Vlaanderen v.z.w.

INHOUD

Glorierijk Bondsleven. K.B.O.V. 70 jaar !

E. BRUYNINX. *Volkskunde en Volkskunst aan de universiteit Gent.*

Beknopte historiek van twee vakken

82

REDAKTIE. *Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen*

viert zijn Jubileum 1926-1975 = 70 jaar

84

J. VAN HAVER. *Huldegroet namens de K.B.C.V.*

85

S. TOP. *Platina voor OOSTVLAAMSE ZANTEN*

86

HET BESTUUR. *Wij huldigen onze trouwe leden*

87

R.v.d.L. *Levensbeeld M. Daem. Heemkunde. Kunst. Volkskunde*

89

R. VAN DER LINDEN. *Gedenk-, Hulde-, Vriendenboek. Liber Amicorum.*

Meer dan honderdvoudig eerbetoon ...

109

W.L. BRAEKMAN. *Achttiende-eeuwse volksgeneeskundige recepten.*

153

H. LOX. *De ontwikkeling van volksprookjes tot kindersprookjes.*

De gebroeders Grimm en het actuele sprookjeslandschap in Vlaanderen.

167

J. SMEYERS. *Mevrouw de Mode in de Vlaemschen Indicateur (1779-1787).*

178

Volkskundige enquêtes in Vlaanderen

H. DEMAREST. *Oost-Westvlaamse verbroedering gesublimeerd door Chinees diplomaat*

in Brugge en Gent.

181

H. DARAS. *Hedendaagse volksverering voor de H. Apollonia in Frans-Vlaanderen.*

193

Ego-dokumenten

D. OSTYN. *De waarde van het Ego-document.*

207

A. SCHREVER. *Charles De Clercq en Arthur Broeckaert.*

209

Scripta manent

W.L. BRAEKMAN. *Jozef Druel. Liedjeszanger. Beveren-W., Brugge, Geraardsbergen.*

211

Levend Volksleven

W. GIRALDO. *Kruisiging op de Filippijnen.*

88

R. COPPENS. *Standbeeld van de Kulder te Gent.*

214

G. Vlieghe-Steps. *Dendermonde. Reuzenpaar herdoopt bij 100ste kermis.*

215

Zoeken en Zanten

E. VAN AUTENBOER. *Peperkoek te Turnhout 1632.*

216

Boekbespreking

Dr. EGIED VAN HOONACKER. *Kortrijk 14-18. Een stad tijdens de eerste wereldoorlog.*

R.v.d.L. ...

218

Ilse EGGERS. Helma HOUTMAN-DE SMEDT. Hubert MEEUS. Alfons THIJS.

Geschiedenis van de Loterijen in de Zuidelijke Nederlanden. R.v.d.L.

219

WYBE KUITERT & JAN FRERIKS. *Hovenierskunst in Palmet en Pauwstaart.*

Geschiedenis en techniek van het snoeien van leifruit. G. Simons

192

Renaat TISSEGHM. Jos DAEMEN. *Begijnhoven vroeger en nu. P.R.*

220

VOLKSKUNDE EN VOLKSKUNST AAN DE UNIVERSITEIT GENT

Beknopte historisch overzicht van twee vakken

E. BRUYNINX (*)

Het zeventigjarige bestaan van dit tijdschrift doet ons even terugblikken op de vakken "Volkskunde" en "Volkskunst" en hoe het deze beide opleidingsonderdelen binnen de studierichting Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde in die tijdsspanne verging. In 1926, hetzelfde jaar waarin het tijdschrift *Oostvlaamse Zanten* voor het eerst verscheen, startte diens stichter, Prof. Paul De Keyser, een cursus volkskunde aan het toenmalige Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde (H.I.K.O) van de Gentse universiteit. Hij zal die blijven doceren tot aan zijn emeritaat in 1961. De neerslag van zijn grote belangstelling voor volkskundige fenomenen en van zijn intens onderzoek, die onder andere lagen op het vlak van de volksletterkunde, de volkstaal, maar evenzeer op dat van de volksgebruiken en het volksgeloof, vond men in zijn boeiende colleges terug. (1)

Bij het emeritaat van P. De Keyser wordt de kunsthistoricus en etnoloog Prof. P. Jan Vandenhoute met de cursus belast. Een belangrijk deel ervan was gewijd aan de volksreligie in het algemeen, en aan talrijke volkse gebruiken rond de levenscyclus, voornamelijk in Vlaanderen en Nederland. Daarnaast werden nog andere aspecten uitvoerig toegelicht en geïllustreerd met voorbeelden uit heel Europa, zoals de woningbouw met zijn afweertekens of de betekenis van het vuur als heilbrengende kracht. Vandenhoute gaf de student die zich wenste te specialiseren in de volkskunst aldus een brede basiskennis mee, kennis die onontbeerlijk is, wil men het volkse kunstwerk in al zijn aspecten bestuderen.

Na het overlijden van P.J. Vandenhoute in 1978 werd "Volkskunde", samen met verscheidene andere etnologische vakken die hij doceerde, toegewezen aan Prof. Hendrik Pinxten, moraalfilosoof van vorming, geëvolueerd tot antropoloog en gespecialiseerd in de cultuur van de Navaho-Indianen. Bleef de benaming behouden, inhoudelijk werd de cursus veranderd en veeleer afgestemd op de culturele antropologie. Met de ingrijpende hervormingen die zich in 1992 aan de Gentse universiteit voordeden, werd het vak tenslotte uit het programma van de opleiding Kunstwetenschappen en Archeologie geschrapt. Dit betekent echter niet dat het wetenschappelijk onderzoek van volkskundige thema's aan de universiteit werd stopgezet. Zowel binnen de filologische afdelingen als in de historische richtingen gaat het vorsingswerk voort.

De geschiedenis van het opleidingsonderdeel "Volkskunst" verliep enigszins anders. Frans Olbrechts, die te Leuven een doctoraat behaalde in de Letteren en Wijsbegeerte, afdeling Germaanse Filologie, met een verhandeling over volksgeneeskunde, en die door de bekende Amerikanist Franz Boas aan de Columbia University tot een uitmuntend etnoloog was gevormd, krijgt in 1932 de opdracht aan het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, cursussen over primitieve kunst en etnologie te doceren. Hiermee was de Gentse universiteit de tweede ter wereld die vakken van die aard op haar programma had staan. De voordrachtencyclus "Les arts populaires,

(*) Hoofddocent aan de Universiteit Gent en aldaar verbonden aan de opleiding Kunstwetenschappen en Archeologie, waar ze onder andere "Volkskunst" doceert.

(1) Zie Foncke, Robert. "In Memoriam Prof. Em. Dr. Paul De Keyser". *Oostvlaamse Zanten*, 1966, 2: 47-48; Van Severen, Gontran. "Gent verloor, door het afsterven van Prof. em. dr. Paul de Keyser, een van zijn grootste verdedigers". *Oostvlaamse Zanten*, 1966, 2: 49-51; Van der Linden Renaat. "Aan de stichter van de Bond der Oostvlaamse volkskundigen en van Oostvlaamse Zanten". *Oostvlaamse Zanten*, 1966, 2: 51-52.

formes et fonctions" die hij van 1939 tot 1944 gaf aan het Hoger Instituut van Ter Kameren Abdij (Brussel) was de aanleiding om in 1945 aan het H.I.K.O. te starten met de nieuwe kandidatuurcursus "Volkskunst", die hij gedurende drie jaren zou doceren (Vandenhoute 1960: 359) (2).

Vanaf 1949 wordt de pas aangestelde jonge professor Jan Vandenhoute, leerling van Olbrechts, belast met het vak "Volkskunst" en enkele andere opleidingsonderdelen. In 1974 kreeg zijn leerstoel "Primitieve kunst" de meer eigentijdse benaming "Etnische Kunst". De wijzigingen die hiermee gepaard gingen, hielden onder meer in dat de benaming volkskunst uit het programma van het H.I.K.O. verdween. De cursus bleef echter verdoken voortbestaan onder de "Oefeningen toegepast op de etnische kunst". Burssens (1983: 13) schrijft in dit verband: "Vandenhoute volgde hierbij een recente tendens waarbij de Europese volkskunst als onderdeel werd gezien van de etnische kunst in het algemeen" (3). Vandenhoute introduceerde deze nieuwe visie als eerste in Vlaanderen en paste voor de bestudering van het volkse kunstwerk dezelfde onderzoeksmethode toe die men in Gent gebruikte voor de studie van het niet-westerse kunstobject. In zijn colleges ging de aandacht onder andere naar het huisraad zoals het volkse meubel of het versierde volkse aardewerk, of nog naar het textiel versierd met volkse elementen als levensbomen en vogelmotieven. De boeiende wijze waarop hij deze materie behandelde, was de oorzaak dat er heel wat licentieverhandelingen over een of ander aspect van volkskunst onder zijn leiding en onder die van de germanist en volkskundige Dr. René Haeseryn werden geschreven. R. Haeseryn, die was opgeleid onder P. De Keyser, beheerde het "Seminarie voor Volkskunde", waar de studenten in het rijke boeken- en tijdschriftenbestand van de bibliotheek, naast werken van algemeen volkskundige aard, ook gespecialiseerde werken over volkskunst konden raadplegen. Om administratieve redenen en bij gebrek aan plaats zal de bibliotheek later opgesplitst worden.

De opvolging van Vandenhoute werd, zoals eerder aangehaald, deels waargenomen door R. Pinxten. De zogenoemde kunstvakken daarentegen werden overgenomen door Prof. Herman Burssens, specialist in de kunst en de cultuur van Negro-Afrika, leerling van F. Olbrechts en collega van P.J. Vandenhoute. Hij opteerde voor een bestudering van de etnische kunst in zijn enge betekenis, waarbij het accent uiteraard op Afrika lag. Voor de studenten van het toenmalige Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde die de afdeling "Etnische Kunst" kozen, verviel hierdoor de mogelijkheid om zich nog langer in de Europese volkskunst te specialiseren. De "Oefeningen" - die in de tweede kandidatuur werden gegeven - werden voor de helft ingevuld door ex cathedra-colleges in de volkskunst, een taak die werd toevertrouwd aan R. Haeseryn. De andere helft omvatte praktische oefeningen gericht op de kunst van Afrika. H. Burssens ging op emeritaat in 1990, juist vóór de grootscheepse reorganisatie van het onderwijssysteem en de programma's van de opleidingen aan de universiteit. Die veranderingen hadden ook gevolgen voor de studierichting "Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde", die in 1992 werd herdoopt in "Kunstwetenschappen en Archeologie".

Eén ervan was dat na ruim twintig jaar de benaming "volkskunst" terug in het programmaboek van de universiteit verscheen. Het is sindsdien een volwaardig en verplicht opleidingsonderdeel in de tweede cyclus, althans voor hen die zich wensen te bekwamen in de etnische kunst. De studenten krijgen er inzicht in diverse vormen van plastische volkskunst, materiële voortbrengselen uit diverse Europese gebieden, die worden gesitueerd in hun culturele context. De specialisa-

(2) Vandenhoute, P. Jan. "Frans-M. S. Olbrechts (1899-1958)". In: Luyckx, Theo (ed.), *Rijksuniversiteit Gent. Liber Memorialis 1913-1960*. Gent: R.U.G., 1960: 355-367.

(3) Burssens, H. "P. Jan Vandenhoute. Een Bio-bibliografische schets en een persoonlijke appreciatie". In: Burssens, H., E. Bruyninx, R. Haeseryn (eds.), *Liber Memorialis Prof. Dr. P.J. Vandenhoute*. Gent: Rijksuniversiteit - Seminarie voor Etnische Kunst, 1983: 5-43.

tierichting "Etnische kunst" beperkt zich dus niet meer uitsluitend tot de studie van de kunst van niet-westerse culturen en gemeenschappen, maar behelst opnieuw zoals vroeger de etnische kunst in haar ruime betekenis. Naast hoorcolleges krijgen de studenten ook oefeningen. In 1993 werd ten behoeve daarvan zelfs een samenwerkingsakkoord tussen de universiteit, de koninklijke bond der Oostvlaamse volkskundigen en het Museum voor Volkskunde te Gent gesloten.

Mede dank zij de deskundige begeleiding van conservator Roeland Van de Walle en zijn toegewijde staf werd bij enkele studenten de geestdrift gewekt voor het specifieke studieterrein. Geboeid door de verschillen, maar veeleer door de parallellen tussen de volkskunst en de etnische kunst "in enge zin", verkozen enkele studenten hun verhandeling te wijden aan een welbepaald aspect van de materiële volkscultuur in Vlaanderen. De Gentse stijlanalytische methode, door Olbrechts ontwikkeld, door Vandenhoute verbeterd en door Burssens - en met hem verscheidene andere buitenlandse onderzoekers - nagevolgd, wordt opnieuw op het volkse kunstwerk toegepast. Zodoende is de traditie, wat het opleidingsonderdeel "Volkskunst" betreft, aan de universiteit in eer hersteld.

DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN VIERT ZIJN JUBILEUM 1926-1995 = 70 JAAR

De redactie van het orgaan Oostvlaamse Zanten zoekt en boekt *feestbundels* die op de leeftijd van zestig tot negentig jaar uitgereikt worden *in een tijdstroom van 70 jaar* het eerste in 1927, twee voorzien voor 1996.

Tijdens het streven om de huldealbums i.v.m. volkskunde te ontleden, beseft de redactie hoevele lichtstralen en raakpunten van dichtbij en ver weg convergeren.

We ontmoeten een

archivaris in zijn heiligdom
poppenspeler met blijde kinderen
humorist met lied op de planken
volkschrijver met 700 Hanskes
tekenaar aan zijn grote tafel
verzamelaar van strijkijzers
professor aan het doceren
landman flink aan het noteren

liedjeszanger op tournee
beiaardier op zijn toren
genealoog met een stamboom
konservator in het museum
zoeker binst zijn veldwerk
volksdanser op de vreemde
leerkracht in een bibliotheek
boekenaanbod als een spiegel

Voor menig terrein treft u een geleerde en een liefhebber die studeert en publiceert en op zekere leeftijd in zijn omgeving recht heeft op een huldebetoon met een gedenk- of vriendenboek.

Op de duur van ca zeventig jaar tellen volkskundigen in de ruime zin *zelfs* meer dan honderd albums. Dat bewijst, getuigt, dat vorsers in de onmiddellijke omgeving of een eind vandaan een verdienstelijk persoon (er)kennen en terecht huldigen.

Elkeen die in deze rij op de voorgrond treedt, straalt in zijn werking en werkring met een wijd of beperkt perspectief, stijgt en streeft hoog in de geest, met volkse voelhorens of een wetenschappelijk valschermscherm dat schitterender werkt naarmate de stang met draden weidser, lokaal of internationaal, reikt en strijkt.

De getuigenissen en huldeblijken verschijnen talrijker dan menigeen verwacht. Indien er, spijsmenige navraag, ontbreken, sein ze. Die hebben recht op bespreking in een volgend orgaan.

Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde
HULDEGROET namens de K.B.C.V.

Volkskundigen zijn als het ware aan zichzelf verplicht verjaardagen in ere te houden en het is dus voor mij een aangename plicht een hartelijke gelukwens aan de 70-jarige Oostvlaamse volkskundigen over te brengen.

Zij verdienen die gelukwens ten volle. Opeenvolgende besturen en vele medewerkers zijn erin geslaagd de Bond steeds jong en krachtig te houden, open voor telkens weer nieuwe initiatieven, met een museum, een bibliotheek en een kantwerkstersclub die op een opmerkelijke manier in de stad zijn geïntegreerd. En met een tijdschrift dat spiegel is, tegelijk van het levende volksleven en van de evoluerende wetenschap.

De Koninklijke Bond van de Oostvlaamse Volkskundigen is een stevige en onvervangbare pijler van het volkskundige leven in Vlaanderen. Moge het nog lang zo blijven!

Em. Prof. Dr. J. Van Haver
voorzitter K.B.C.V.

30 maart 1995

PLATINA VOOR OOSTVLAAMSE ZANTEN ⁽¹⁾

In de historiografie van de volkskunde in Vlaanderen hebben Oost-Vlaanderen in het algemeen en Gent in het bijzonder een niet onbelangrijke rol gespeeld. We denken hierbij aan het trio: Bond van Oostvlaamse Folkloristen (in 1965 veranderd in Koninklijke Bond van de Oostvlaamse Volkskundigen), het Gents Museum voor Volkskunde en *Oostvlaamse Zanten*, waarvan in 1926 het eerste nummer op de markt kwam. De zeventigste jaargang is aan het verschijnen. Dit dubbelnummer 1995 is een huldeblijk aan de pioniers en de werkers, die ervoor gezorgd hebben dat het tijdschrift nog steeds springlevend is. OVZ verschijnt niet alleen zeer regelmatig, het biedt ook een gevarieerde inhoud en is bovendien vaak rijkelijk geïllustreerd. Voorwaar een hele prestatie!

In de koepelorganisatie Federatie voor Volkskunde in Vlaanderen v.z.w. vormt de KBOV zowat de ruggegraat. De bibliotheek van de Bond is voor de Federatie een belangrijk zwaartepunt en Luc Beyens als bekwame en gemotiveerde schatbewaarder is onmisbaar. Ondervoorzitter Renaat van der Linden, nog steeds op diverse fronten zeer actief, geniet de eer de federatiegedachte te hebben gelanceerd en daadwerkelijk ertoe bijgedragen te hebben dat de vijf Vlaamse provincies in de Federatie vertegenwoordigd zijn.

De Federatie sluit zich dan ook graag aan bij deze viering en spreekt de wens uit dat Renaat cum suis nog jaren een voortrekkersrol in de stad en de provincie van Pierke mag spelen. Voor dit alles à la Renaat: een reuzeproficiat en reuzedank!

Rotselaar 11 juli 1995

Prof. dr. Stefaan TOP
Voorzitter Federatie voor Vlaanderen v.z.w.

(1) In *Volkskundige Kroniek*. Driemaandelijks mededelingenblad van de Federatie voor Volkskunde in Vlaanderen 3 (1995): 1 en 2 hebben L. Beyens en R. van der Linden de aandacht gevestigd op dit jubileum.

WIJ HULDIGEN ONZE TROUWE LEDEN

MEER DAN 50 JAAR LID

Marcel DAEM

50 JAAR LID

Elisabeth D'HANENS
Diana HOSTE-DE WAELE
Roger PINON
Michel VAN DEN BOSSCHE-STEENHAUT
Louisa BOGAERT
Maurits BROECKHOVE

Albert BRUGGEMAN
Hugo ARENS
Raf VAN DEN ABEELE
Alfons RYSERHOVE
Jozef VAN HAVER

40 JAAR LID

Herman PHILIPS-FAMELAER
Renaat VAN DER LINDEN
André VANDERVEKEN
August DE MAESSCHALCK
Hugo VAN HESE
Antoine JANSSENS
Valeer WOUTERS
François DE VOS-VAN BENEDEN

Walter GIRALDO
Adolf TEMMERMAN
Frans VAN BOST
Wilfried VERSCHRAEGEN
Jozef DE ROOVER
René HAESERYN
Julien HELLEMANS
Leo VANDEWIELE

30 JAAR LID

Georges DE KEERSMAEKER vic.gen.
Alfons THIJS
Hugo COLLUMBIEN
Julien DE VUYST
Juliaan VAN DE PERRE
Jan HUBLE-VANKENHOVE
Paul MACHTELINCKX
Valeer VAN ACKER
Gustaaf VAN AUDENHOVE-MEES
Josephina VAN DAMME-KETELE
Hubert VAN DER LINDEN
Gustaaf WEZE
RYSENAER
Suzanne VANDER GRACHT
Marcel VANDER STRAETEN
Valère ARICKX
Paul BEKE
Pieter BRAECKMAN
Willy L. BRAEKMAN
Rosa DE VRIENDT-MORES

Frida SOENS
Marc DE PUYDT-DE BOOSER
Roger MOREAU
Johan MULERT
Lucien PIETERS pr.
Kamiel VERHOEVEN
Romain COPPENS
Ben MOENS-LAMBRECHTS
Willy VAN SCHOORISSE
A. VISPOEL
Luc LEKENS
Gaston PESSE br. hieron.
Hilda PINTELON
Luc VAN DAMME
Lea VAN DIJK-VANHOOREN
Eleonora SAMAIN-OUVREIN
G. SPYCKERELLE
Stefaan TOP
Frans VAN RAEPENBUSCH
Henri ROOBAERT br. v. Liefde

20 JAAR LID

Laura DE GUCHTENAERE
Georgette DE REU
Guillaume MICHIELS
Gerard OSSIEUR
Daniël VAN DE WALLE
Jozef VAN EFFELTERRE
Luc VANMELLE
E. VAN POECK-DE KNYF
Aloïs JANS
Albert BRYSSÉ
Gilbert DE BRUYCKER
Yvonne DE BRUYNE-MAES
Lea HACQUAERT-VERLEE
Gaston POELMAN
Francine SCHMID
Charles VAN HECKE
Maria VIAENE
John CAIRNS
Hilde DE BRUYCKER
Robert RUYS
Achille VERMEIREN
Herman COUSY
J. DE NUL-DE RYCK

Marie-Jeanne DE SMET
Denise BRUYNEEL
Jozef DAUWE Adv.
Jeanne DE LAERE
Guido VAN GARSSE
Gilbert BOERJAN
Marcel CAMBIER-MORELLE
Louis DE COCK-VAN DEN HERREWEGEN
Johannes RAMMELOO-VAN DER LINDEN
Greta VAN GOETHEM
Lodewijk DERIDEAUX-DE DAPPER
Joannes PROOST-SIELENS
Robert SMET-BLANCKE
A. VAN DE VELDE
Rosita JANSSENS-VAN DEN HAEZEVELDE
Denise STUYVAERT-VAN IMSCHOOT
Christina VANDENBUSSCHE
Egide VAN HOONACKER
VAN LANGERAERT
Marc DE MAERTELAERE
Denise IMPENS-VANPETEGHEM
Emile VANLOMMEL-BEUZELINCK

Schild van Gent:
maagd en leeuw:
Trouw en Liefde

De Stad Gent beschikt over twee leuzen, een oude: Fides et Amor - Trouw en Liefde, en een die door een paar personen o.a. schepen Jozef Vermeulen, destijds onder-voorzitter van de Oostvlaamse Volkskundigen (Moerbeke-W. 1884 - Gent 1956), en Armand Heins, schilder en graficus (Gent 1856-1938), in de romantische periode vooropgesteld is: In houwe Trouwe!

De leuzen passen uitstekend bij de hulde aan onze trouwe leden, want ze vertolken fijnzinnig de gedachte die hen gedurende zovele jaren in hun aanhankelijkheid heeft beziel. De leuzen passen als een krans rond hun naam en hun band met de Bond!

Wij moeten hen in voortdurende dank blijven eren en volgen!

Renaat VAN DER LINDEN
voorzitter

Gustaaf WEZE
ondervoorzitter

Luc BEYENS
sekretaris-penningmeester

KRUISING OP DE FILIPPIJNEN

Onlangs kwamen wij op het spoor van een exemplaar van de China News, een Engelstalige krant, dd. 13 april 1995. Onze bijzondere aandacht ging uit naar een bericht over een eeuwenoude traditie op de Filippijnen, waarbij daarenboven twee landgenoten nominatim vermeld werden.

Al eeuwen worden daar in het kader van de Goede-Vrijdagviering een Filippijnse man of vrouw gekruisigd. Het is een uitzonderlijke eer daartoe uitverkoren te worden, en de kandidaten bereiden zich het hele jaar door fysiek en mentaal voor op dit unieke evenement. Maar enkele jaren geleden verzocht een Belgische kloosterzuster, Godelieve Rombaut, de organisatoren om aan het kruis gespijkerd te worden. Haar verzoek werd ingewilligd, en tekst en beeld bij dit gebeuren bereikten de westerse media. In 1995 diende zich weer een Belgische kandidaat aan, een zekere Roland

Brauwers. De verwachtingen van de inrichters, die de prestatie van Godelieve Rombaut "a great success" genoemd hadden waren hooggespannen. Maar het liep wel even anders. Enkele dagen voor de ceremonie stuurde de man hun een brief. Hij betreunde dat hij niet kon deelnemen, omdat hij geplaagd was met een zware hoofdkoudheid, waardoor hij zich aan het kruis niet zou kunnen bedienen van de onontbeerlijke zakdoeken om het lopende neusvocht op te vangen. Maar hij wenste wel in 1996 aan de beurt te zijn. Uit naam van het organiserend comité nam Rolando Navarro contact op met Brauwers hotel in Manila. Daar vernam hij van de directie dat de man met de noorderzon vertrokken was, zonder de rekening te betalen. Bo-

vendien had hij de drankjes uit de minibar van zijn kamer stiekem in zijn bagage gestopt. De mensen van het comité waren natuurlijk woedend en hoopten dat zij zo kort voor Goede Vrijdag nog een waardige vervanger konden vinden. Van een nieuwe kans voor Brauwers is **vanzelfsprekend** geen sprake. Als hij hier ooit nog opduikt, zullen wij hem lynchen, brieste Navarro tot de verzamelde journalisten. En hij besloot met volgende twee woordjes: "Typical Belgian". Tot daar de China News, via de pen van verslaggever Simon Swanwick.

Dit incident wordt verduidelijkt door een cartoon, die een aan het kruis gespijkerde Brauwers moet voorstellen. Uit zijn neus vallen een paar druppels vocht, produkt van zijn verkoudheid, terwijl uit zijn mond de noodkreet "A tissue!" ontsnapt. Aan de voet van het kruis reikt een Romeinse soldaat hem een doosje Kleenex aan.

W. GIRALDO

LEVENSBELD MARCEL DAEM

Heemkunde - Kunst - Volkskunde

Het bestuur rekent het als zijn eerste plicht hulde te brengen jegens die personen, elk afzonderlijk en allen samen, die door een trouw lidmaatschap van twintig, dertig, veertig, vijftig en meer jaren de bond bestendig hebben gesteund en gestut. Hun lijst straalt op de eerste bladzijden in dit jubileumnummer. Sommigen dienen de bond op een andere manier, onder andere door met vaste regelmaat kopij te verstrekken. In beide opzichten staat Marcel Daem vooraan in de eerste gelederen, met een lidmaatschap van meer dan vijftig jaar en door veelvoudige kopij van uiterst verscheiden takken en vakken door OVZ, maar immer van wezenlijk belang van onze volkskultuur. Het is prijzenswaardig naast wetenschappelijke bijdragen in een curriculum vitae te ontdekken hoe een volkskundige start in een eigen heem. Een vriend leidt hem naar Gent. Bij professor Paul De Keyser openbaart zich een andere horizon, regionaal en provinciaal. Dra

groeit de interesse langs een lokaal element, de reuzen, over de grenzen heen in een internationaal studiekomitee, met klemtoon op studie. Een gewone basis en wortel leidt naar een Europese vertakking. We dienen dit hele streven te zien in de glans van idealen, wat zo ongewoon klinkt, naar hoogstaande en verstrekkende verwezenlijkingen. In een interview verhaalt Marcel Daem ons een levensbeeld van zijn zestigjarige activiteiten op het terrein van heemkunde, de kunst, de volkskunde. Dit voorwoord vertolkt een eerbetoen, erkentelijkheid en betuiging van vriendschap van tientallen jaren tegelijk.

Biografie Marcel Daem (°Wetteren 02.08.1914)

I. Genesis heemkunde, folklore, volkskunde.

In 1933 staken van wal met Dr. J. Wouters (Steenhuffel °1896, †Wetteren 1981), Alfons De Paepe (Wetteren °1914, †St.-Agatha-Berchem 1983) en Laurens Janda (°Wetteren 1914) met de eerste publikaties over folklore in het lokale weekblad "De Schelde", uitgever P. Van Nieuwenhuysse. Tot en met 1935 schreef elk van ons om beurt een kort artikel over folklore: St.-Niklaas- en St.-Pietersviering, beeldhouwer K. De Brichy en kunstschilder Herman Broeckaert, Wetteriana, oproep tot medewerking. De enige persoon die reageerde op ons verzoek tot medewerking was een vrijschutter, die zich niet kon gewaardigen met onze groep, Wetteriana genaamd, contacten te nemen. Hij tekende zijn twee artikels met de initialen A.G. Van de drukker vernamen we dat de auteur "Mijnheer Arsène Goedertier" (°Lede 1876, †Dendermonde 1934) was. Meer daarover in de Bibliografie O.V.Z., 1967.

De periode 1935 tot 1940 kenmerkte zich door een verscheidenheid van bezigheden. Afgestudeerd in 1933 met het bezit van het getuigenschrift van een vijfjarige cyclus aan het Provinciaal Handels- en Taalinstituut te Gent, werden we bediende in een firma van bouwmaterialen te Wetteren.

In 1937 vervulden wij onze militaire dienst in het 14de Artillerieregiment te Etterbeek. Heel wat tijd van onze nachtpermissie hebben wij doorgebracht in de Nationale Bibliotheek, voor een latere studie over de bibliografie van Jan Broeckaert. In 1939 verleenden we onze medewerking voor de stichting van de Heemkundige Kring op 10 februari, als onderafdeling van het Davidsfonds waarvan Dr. J. Wouters voorzitter was.

In 1941 verleenden we onze medewerking aan een folkloristische tentoonstelling, een paar onderzoeken en voordrachten. Allemaal onderwerpen die we later grondiger hebben bestudeerd. Onze activiteiten beschreven we uitvoerig in onze bijdrage over het Gouden Jubileum van de Koninklijke Heem- en Geschiedkundige Kring Jan Broeckaert, gevierd op 20 mei 1990 te Wetteren, verschenen in Tijdschrift voor Heemkunde en Geschiedenis, Wetteren 1991.

II. Kennismaking met de Bond van de Oostvlaamsche Folkloristen

Een tweede factor die gelijktijdig met Wetteriana en de Heemkundige Kring een rol heeft gespeeld in onze belangstelling voor de volkskunde, was de Bond van Oostvlaamsche Folkloristen en Oostvlaamsche Zanten. Omstreeks 1933-1937 volgde onze vriend Alfons De Paepe de cursus van germanist aan de Rijksuniversiteit te Gent.

Hij sprak vol lof over de professor Dr. Paul De Keyser, die de cursus volkskunde doceerde. Voor zijn eindthesis had hij "De volkskunde in het werk van Hendrik Conscience" gekozen. Bijna één jaar hebben we voor onze vriend al de boeken van Conscience gelezen en genoteerd waar sporen van volkskunde te vinden waren. Ongetwijfeld heeft de lektuur van Conscience ons veel dienst bewezen om in 1936 de Akte van Bekwaamheid tot het Ambt van Bibliothecaris te behalen.

Onze vriend Alfons De Paepe introduceerde ons bij professor Dr. Paul De Keyser. Langs hem om zijn we beland bij de bestuursleden en leden van de Bond van Oostvlaamsche Folkloristen; we betaalden toen een lidmaatschap van 15 F. Jaarlijks woonden we samen met Dr. J. Wouters en Alfons De Paepe, alle voordrachten en de jaarlijkse vergadering bij. In november 1937 woonden we de Tweede Landdag der Oostvlaamsche Folkloristen bij, samen met Dr. Wouters en Drs. Alfons De Paepe.

2de Landdag. 27 en 28 november 1937. Herkennen we nog. V.r.n.l. 1ste rij: Jules Boes, ..., L. Verlodt, Prof. Dr. P. De Keyser, Dr. H. Nowé, Dr. Eg. J. Strubbe, Drs. K.C. Peeters, ..., ..., Prof. Dr. Fr. Olbrechts, Clem. Trefois, ... 2de rij: Dr. J. Wouters, Marcel Daem, Alfons De Paepe, ..., ..., M. De Meyer, ... 3de rij: G. Hebbelynck, adv. J. Vermeulen, Versluys J. Pieters. Ook aanwezig: Dr. A.J.J. Van de Velde (natuurwetenschap), Drs. W. Weyler (muziekwetenschap), Dr. med. A.F.V. Schevensteen (geneeskunde), Dr. Maurits Verdonck (lichamelijke opvoeding).

Samen met de eminente professoren, leden van de Bond werden we gefotografeerd in het gebouw van de universiteit, Lange Mere.

In 1938 raadde Prof. Dr. P. De Keyser ons aan de cursus volkskunde te volgen. We behaalden in 1939 het getuigschrift van de leergang volkskunde, met grote onderscheiding.

In augustus 1939 werden we gemobiliseerd als wachtmeester, gekantonneerd in Herderen nabij Tongeren. De achttiendaagse veldtocht - van 10 tot 28 mei - hebben we meegemaakt. We hadden het groot geluk ongedeerd te kunnen terugkeren bij onze ouders.

III. Volkskunde en Oostvlaamsche Zanten

Eén van de bezoeken tijdens de eerste weken van de Duitse bezetting was aan Prof. Dr. P. De Keyser. Hij gaf ons de raad een universiteitsdiploma te behalen; het verrijkt persoonlijke kennis en aanzien bij de mensen. We volgden de cursus Kunstgeschiedenis en Archeologie aan het Hoger Instituut voor Kunstgeschiedenis. Na de bevrijding in september 1944 hadden we meer dan onze handen vol met ons gezin, ons beroep handelsreiziger, met de afwerking van de licentiaatsverhandelingen: de bouwgeschiedenis van de voormalige St.-Gertrudiskerk te Wetteren, de Gentse miniatuur in de 15de eeuw. In 1945 behaalden we het diploma licentiaat in Kunstgeschiedenis en Archeologie. In 1946 volgden we als enige leerling bij Prof. Dr. L. Speleers de cursus Egyptisch schrift, hiërogliefen. In dit vak hebben we het niet verder gebracht dan het behalen van een Getuigschrift hiëroglifisch schrift.

Onze derde etappe was de definitieve opmars, in het terrein van de volkskunde, onder de hoede en in dienst van de Bond.

Onze eerste artikels in Oostvlaamsche Zanten bewijzen dat we ons geboortedorp trouw bleven maar ook uitkeken naar gemeenten waar te zoeken of te zanten was: de buurtedekenijen te Gent (1947), de Mithremcultus te Sleidinge (1948), de Potjesmarkt te Schellebelle (1952). De disciplines archiefonderzoek en volkskunde genoten onze bijzondere belangstelling. Het eerste voorbeeld daarvan was ons auteurschap van het historisch massaspel Wetthra. In 1947 verzamelden wij de historische gegevens die de inhoud van de taferelen zouden worden. We vulden die aan met gegevens uit het Wetters volksleven.

Mijn broer Etienne Daem (°Wetteren 1921 †Gent 1985) hielp de taferelen samenstellen en schreef de tekst. De opvoeringen grepen plaats in 1948 en in 1951.

In 1953 vestigden we ons in Sint-Amandsberg. We werden bestuurssecretaris benoemd, van het Gewestelijk Comité voor Beroepsopleiding te Gent door het Ministerie van Middenstand.

IV. Boom, boom, dikke boom

In onze kinderjaren zongen we bij het dansen onder de rozenhoed: "Boom, boom, dikke boom. De boom groeit in die aarde en hij bloeit zeer schoon". Eigenaardig genoeg, klinkt dit liedje als een rode draad in onze activiteiten in verband met beroep, ontspanning, studie. We vergelijken deze inventaris van onze werkzaamheden met een boom met zestig jaarringen in zijn stam waaruit grote en veel kleine takken ontsproten zijn. Die takken vergelijken we met de 21 hoofdstukken in het plan Hoffmann-Krayer die op hun beurt onderverdeeld zijn in tientallen thema's. Onze bibliografie komt neer op 24 boeken en/of brochures waaraan we onze medewerking verleenden. Wat de tijdschriften betreft publiceerden we in OVZ 205 bijdragen gewijd aan artikels en boekbespreking. Voegen we daarbij 80 bijdragen die we in 25 diverse tijdschriften publiceerden, dan mogen we gerust getuigen dat in Hoffmann-Krayer geen enkel van de 21 hoofdstukken blanco zou blijven. De boom waarover we zoëven spraken heeft een paar zijtakken gehad waaraan we ons graag vastklampten en daar thuis voelden. In de eerste plaats geldt dit voor de studie van de volkskunde,

met nevendisciplines: archiefonderzoek, archeologie en kunstgeschiedenis. Maar onze belangstelling bestreek ook andere terreinen, o.a. ambachten, neringen, onderwijs en toerisme. Als secretaris van het Gewestelijk Comité voor Beroepsopleiding werden we geconfronteerd met kleine en middelgrote ondernemingen, en met inrichters van leergangen, studiedagen en seminaries. Dit had voor gevolg dat deze personen zeer vlug onze zwakke plaats hadden ontdekt.

V. Ambachten en Neringen, Onderwijs, Toerisme

De belangstelling voor Ambachten en Neringen heeft een dubbele oorsprong. Voor onze licentiaatsverhandeling over de Gentse Miniaturisten 15de eeuw hebben we de registers van de Keure moeten exciperen. Het was onze vroegste kennismaking in 1943 met de paleografie en het middelnederlands.

Sporen van deze opzoekingen vindt u in “Beroepsopleiding van leerknappen in de Gentse kunstambachten”, OVZ 1963. Met de medewerking van Prof. Dr. A. De Schrijver publiceerden we een artikel van het “Cartularium van de Gentse huidevetters” in de Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Gent, 1992.

Meer specifiek over de beroepen schreven we over de Gentse bakkers (1955 en 1962) de beenhouwersfolklore in Geraardsbergen (1962), het metselaarshuis “De Vier Gekroonden” (1951), de aardpottenbakkers (1959 en 1961), de Gentse chirurgijn-barbiërs (1977).

Laatstgenoemde studie werd in 1971 bekroond met de Alfons De Cockprijs.

In het middenstandsonderwijs deden de lesgevers op onze medewerking een beroep voor bijdragen in hun tijdschriften. We vermelden: De Oudleerlingencronycke van de slagersschool (1962); Spatel, Leerlingen brood- en banketbakkers, in Spatel schreven we 24 bijdragen van allerlei aard (1963); de Kern, Tijdschrift Instituut voor middenstandsopleiding en -volmaking, IMOV (1967). Onze interesse beperkte zich niet tot artikels. In 1965 werden we benoemd door het Provinciebestuur als lesgever voor middelbare technische normaalleergangen, D-cursus voor haarkappers, humane vorming.

Innig verband houdend met de volkskunde waren onze bijdragen over toerisme. Vooral in de rubriek “Zoeken en Zanten” van OVZ hadden we voldoende kans het toerisme daarin te betrekken. In 1955 nam onze medewerking aan Toerisme in Oost-Vlaanderen een aanvang. In 1962 werden we lesgever voor gidsen, georganiseerd door de Federatie voor Toerisme. We zorgden eveneens voor een drietal rondleidingen in De Heraut, Tijdschrift gidsenbond van Gent en Oost-Vlaanderen. Als free-lance medewerker van de Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie zorgden we voor een uitgebreide rondleiding in het Hotel d’Hane-Steenhuysse, zowel in tekst als in de viertalige cassetten met muzikale begeleiding. Tijdens de Openmonumentendagen stonden we ten dienste van DMSA in: Kapelleke Schreiboorn, Hotel d’Hane Steenhuysse, de St.-Vincentius à Paulo-kapel Augustijnenkaai, het Ryhovesteen in Onderbergen. Onze jongste bijdrage voor het toerisme verscheen in het tijdschrift Castellum (1994) met een artikel over een tapijt in het kasteel te Laarne: de Hertenjacht van Maximiliaan van Oostenrijk.

VI. Reuzen

Een zware en dikke tak aan de symbolische boom van de volkskunde is de reuzentak. Onze bijzondere belangstelling voor reuzen erfden we uit onze kinderjaren bij het zien van de Wetterse reuzen. Een van de vroegste scheuten over de reuzen ontsproot in de beginperiode van de Heemkundige Kring (1940). In het massaspel Wethra (1948) laten we de reuzen een belangrijke rol spelen: opkomst op het podium, zingen en dansen van het aloude reuzenlied, zangfragmenten uit de Reuzencantate (1906) van Jules De Groote (Wetteren 1882-1952). Die belangstelling is blijven groeien door contacten met het bestuurslid van de Bond, advocaat en schepen Jozef

Vermeulen (Moerbeke 1894-Gent 1956), die mede aan de basis lag van de stichting “Internationaal Comité voor de studie van de ommegangsreuzen” in 1954.

J. Vermeulen was de promotor van het tot stand komen van Gentse Stadsreuzen, eigendom van de Unie van de Middenstand. In 1956 trokken we met J. Vermeulen en Prof. P. De Keyser naar de studiedag van het Internat. Comité te Bergen.

Na het overlijden van Jozef Vermeulen werd ons de rol toebedeeld van: redactielid OVZ, conservator reuzenarchief, vertegenwoordiger in het Internationaal Comité Studie Ommegangsreuzen. Al die taken hebben we vanaf het begin waargenomen met de belangstelling en het dienstbetoon van de twee reuzenspecialisten: René Meurant en Renaat van der Linden. In 1963 werden we door de Koninklijke Commissie voor Volkskunde als afgevaardigde aangeduid om te spreken over de geschiedenis van de reuzen op het Congres van het Internationaal Comité te Mechelen. Daar werd beslist dat alle mededelingen over de Vlaamse reuzen zouden verschijnen in OVZ, de Franstalige publicatie in de “Guetteur Wallon”. Ook andere tijdschriften deden hiervoor op ons een beroep voor de Reuzen van De Pinte en Lede. In het Huldeboek Renaat van der Linden zorgden we voor “De reuzenfamilie van de grootstad Gent” in 1984. De mooiste herinneringen dateren van 1974 en 1980. Koningin Fabiola kwam in januari 1974 op bezoek in het Museum voor Volkskunde.

Koningin Fabiola

Tijdens haar rondgang keek ze vol belangstelling naar de Gentse reuzen die binnen en buiten het museum stonden te pronken. De koningin vroeg aan Renaat van der Linden wie haar uitleg over de reuzen kon verschaffen: namen, constructie. Die eervolle taak werd mij toegewezen.

Voor de viering van 150 jaar onafhankelijkheid te Gent op 15 juni 1980 zorgde Freek Neiryndc voor een Reuzenspel op het St.-Pietersplein. Onze medewerking bestond uit een volkskundig en historisch advies. 120 reuzenfiguren en 15 reuzendieren, vergezeld van honderden figuranten, zangers en muzikanten defileerden voor de tribune van koning Boudewijn en koningin Fabiola. Componist Guy Duyck zorgde voor de kompositie “Reuzenfeest” gekomponoerd aan de hand van de verzameling reuzenliederen uit het reuzenarchief.

Reuzen Wetteren & M. Daem

De laatste vruchten hebben we met tevreden hart, voor de zoveelste keer, aan de Bond toevertrouwd met de uitgave van het boek “Oostvlaamse Reuzenliederen” (1989) en met de bijdragen in OVZ “Gentse reuzen in de 17de eeuw” (1992) en “Reuzendieren in Oost-Vlaanderen” (1993). De korf met vruchten van het reuzenarchief hebben we wij aan de bibliotheek van de Bond overhandigd.

VII. Votiefschilderijen - Mirakelverhalen

Twee eenvoudige feiten liggen aan de basis voor onze belangstelling voor votiefschilderijen en mirakelverhalen. In 1953 hielden we op verzoek van Prof. P. De Keyser een spreekbeurt over “Ex-voto’s” op het Filologencongres te Antwerpen, waar Prof. Dr. De Keyser voorzitter was van de sectie volkskunde. Circa 1970 kwam onze belangstelling voor het ex-voto hoofdzakelijk tot uiting in votiefschilderijen, bestaande uit portretten en afbeeldingen van mirakellegenden. Via het toerisme leerden we het Kapelleke Schreiboorn kennen. Hoe eigenaardig het ook moge klinken, over dit eerste vuurtje hebben we nadien een artikel geschreven in OVZ “Geboorte van mijn boek, Kapelleke Schreiboorn te Gent” (1981).

In 1972 zijn we aan de studie van Kapelleke Schreiboorn begonnen. Ons doel was het boek te publiceren als herdenking aan het Gouden Jubileum van de Bond in 1975. Nadien volgden de votiefschilderijen uit de St.-Annakerk in Bottelare (1982); vijf mirakelschilderijen (1990) en het schilderij van Pieter Hals van O.-L.-Vrouw ter Rive in de O.-L.-Vrouwkerk van St. Pieters (1993); de ex-voto’s in het H. Bloedkapelleke te Ekkergerm (1994). Een schilderij van O.-L.-Vrouw ter Zwaluwen in de kapel van de Tempeliers ligt persklaar.

Nauw verbonden met de votiefschilderijen is de studie van mirakelverhalen. Toen we het archief van Kapelleke Schreiboorn consulteerden ontdekten we een bundel mirakelverhalen. Zo vormden votiefschilderijen en mirakelverhalen één eenheid voor onze werken over Schreiboorn, O.-L.-Vrouwkerk van St. Pieters, het Heilig Bloedkapelleke en over de St.-Annaverering te Bottelare.

De mirakelverhalen begonnen zich circa 1985 af te zonderen. Archieven van de 16de en 17de eeuw waren voor ons de dankbaarste bronnen voor de studie van de mirakelen, zogenoemde wonderbare gebeurtenissen die niemand verklaren kon. We zijn gestart met het “Mirakelboek van O.-L.-Vrouw van Zaffelare”, gevolgd door de “Gentse Mirakelen in het St. Jacobsgodshuis” (1986), “Exorcis-

me en mirakels in de O.-L.-Vrouwkerk van St. Pieters” (1989 en 1990), “Mirakelverhalen uit het H. Bloedkapelleke in Ekkergerm” (1994). Uit de vroegere Vier Ambachten maakten we kennis met “Wonderbare gezangen in 1636 en 1640 in de Kapel van O.-L.-Vrouw Ter Eecken in St.-Jansteen” (1993).

Het hoofdstuk over Votief- en mirakelschilderijen en mirakelboeken kunnen we niet afsluiten zonder de aandacht te vestigen op de hulp die we genoten hebben van specialisten. Voor wat het taalkundig aspect betreft hebben we beroep gedaan op Renaat van der Linden voor de vertaling van Latijnse teksten. Dr. Maurits Gysseling superviseerde onze transcripties van teksten. Dr. R. Haeseyn superviseerde onze kopij. Voor de votiefschilderijen, de decoraties van het Chinees Salon in d’Hane Steenhuyse en het wandtapijt van Maximiliaan van Oostenrijk in het Kasteel van Laarne waren we geconfronteerd met problemen die een gespecialiseerde vakkennis vereisten. Ridder Xavier de Ghellinck de Vaernewyck hielp ons op de weg van de heraldiek en genealogie.

Prof. Dr. L. Elaut schonk ons zijn inzicht over het verband wonderbare gezangen en de therapie. Prof. Dr. Mireille Madou en Drs Marijke Detremmerie hielpen ons de schilderijen dateren aan de hand van de beschrijving van de klederdrachten. Dr. Elisabeth Dhanens gaf ons een klare kijk op kunstschilders van de kinderportretten in Kapelleke Schreiboorn. Prof. Dr. Mattheeuws wist ons de juiste naam te bezorgen van honden en andere dieren op schilderijen en op het Laarns tapijt. E.H. Jozef Heynderycx stelde zijn biologische kennis ten dienste voor het identificeren van insecten, bomen, heesters, planten en bloemen. Dr. Dany Vercammen maakte ons vertrouwd met de sinologie in het Chinees salon in het hotel van d’Hane Steenhuyse. Moge deze verklaring voor hen mijn dankwoord betekenen.

VIII. Wetteren

Wanneer u dan verder onze bibliografie overschouwt, rijst de vraag of we eigen volk en heem niet vergeten zijn. Een beknopte samenvatting van wat we over Wetteren geschreven hebben, lijkt ons het beste antwoord te zijn op de gestelde vraag en gewetensonderzoek.

Het hoofdthema was en blijft volkskunde. In 1954 maakten we een resumé van de volksgebruiken in de loop van de jaarcyclus, gepubliceerd in het Kultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen. Eén van de voornaamste doelwitten van de volkskunde waren de reuzen. De Wetterse reuzen werden voor het eerst door ons uitvoerig behandeld in OVZ 1949. In 1963 verleenden we onze medewerking aan Muziek in Vlaamse Gewesten met de uitzending door de BRT: “De reuzenommegang te Wetteren”. De reuzen van den Berg, De Molenhoek, Den Boskant kwamen in 1970 aan bod. Jaek de Pompier was er ook bij. Hij werd nog eens herdacht in 1974. In ons boek “Reuzenliederen in Oost-Vlaanderen” luisterden we de Wetterse ommegang op met “Al die daer zeidt de Reus die komt” en “Ze moe naar Schellebelle gaan” met aanvullende commentaar over tekst en partituur. Zijn eveneens van de partij met hun lied, de reuzen van Ten Ede, Den Berg en Jaek de Pompier. Een tweede doelwit was de studie van het kinderlied; -dans en -spel. We zijn in 1946 begonnen met “De rozenhoedviering te Wetteren” in OVZ. Nadien hebben we ons repertoire uitgebreid met de St.-Pietersliederen en de melieder en te Wetteren. In de uitzending Muziek in Vlaamse Gewesten hebben we van deze liederen twee montages gemaakt voor de BRT. In 1969 hebben we de inventaris van de Wetterse kinderliederen, -dans en -spel herwerkt in drie montages voor de BRT, Etnische muziek: het loopspel, het sprookje, het schouwspel. De scenario’s werden in 1970 bekroond als inzending voor de Provinciale prijsvraag volkskunde. Het thema “Kinderlied, -dans en -spel te Wetteren” hebben we vorig jaar grondig herwerkt en aangevuld, het is in 1994 verschenen in OVZ. Hierbij dienen we te vermelden dat Meijuffer Marie-Jeanne De Smet, hieraan haar medewerking verleend heeft voor het schrijven van de partituren en de commentaar. Zo is ze ook onze onmisbare hand geweest voor “Reuzenliederen in Oost-Vlaanderen”.

Een ander thema behandelt een paar figuren die iets te maken hadden met het volksleven. In de eerste plaats noemen we Jan Broeckaert, als volkskundige, in 1940 en 1987. Ook zijn zoon Dr. Wilfried Broeckaert (1877-1948) die op een uitstekende manier de folklore te Wetteren beschreven heeft in “Kwâjongen, of de lustige folklore mijner guitenjaren” (1925). Ietwat eigenaardig maar toch oprecht en goed bedoeld was het artikel “Arsène Goedertier, een Wetters folklorist” in OVZ 1967. Een vrolijke noot voor de Wetterse volkskunde was het werk van Armand Van Durme (Wetteren 1892-1972) “Wetterse Volkstypen” in 1970. We zorgden voor een inleidend woordje, een biografie van Armand, de keuze van de Wetterse typen, de supervisie van taal en stijl, met als motto: iedere vogel zingt zoals hij gebekt is. Bij het overlijden in 1981 van de stichter van de Heemkundige Kring Dr. J. Wouters hebben we aan hem een In Memoriam gewijd. In ‘t zelfde jaar schreven we in het tijdschrift van deze kring een uitgebreide studie over Jules De Groote, componist van de Reuzencantate. We publiceerden gelijktijdig de herneming van een vroeger artikel uit OVZ 1969 “Arsène Goedertier, een Wetters folklorist”. Aan het boek “Wetthra opgevoerd in 1948 en 1951” verleenden we als auteur van het geschiedkundig massaspel drie bijdragen: voor “De genesis van Wetthra”; “Biografische schetsen van de auteur Etienne Daem” (1921-1985) en van de promotor Dr. J. Wouters: het spel Wetthra, inhoud en vertolking.

Het thema geschiedenis bekleedt een belangrijke plaats in onze bibliografie. Meer emotioneel dan belangrijk citeren we Wetthra, waarvan we met onze broer Etienne Daem samen de auteur zijn. Door het feit dat een archeologisch en geschiedkundig onderwerp gekozen hadden voor ons licentiewerk in 1993 zijn de sporen van dit onderzoek over de voormalige parochiekerk en haar patroonheilige St.-Gertrudis nooit achterwege kunnen blijven. Bijna een halve eeuw lang hebben we alles genoteerd wat we toevallig ontdekten over de geschiedenis van de parochie.

Uit de belangstelling voor de lokale geschiedenis, archeologie en kunstgeschiedenis zijn ontstaan en gegroeid: de St.-Gertrudisverering, de woonsite, de voormalige kerk. Onze eerste studie van 1972 in OVZ vertolkte duidelijk de nieuwe richting die we insloegen. “Parochiebeeld van Wetteren, geschetst aan de hand van de geschiedenis van de voormalige kerk”. Een tweede bijdrage in OVZ van 1973, blijft nog in het vaarwater van de volkskunde, maar de kunstgeschiedenis is er nauw bij betrokken door het artikel “St.-Gertrudisverering en iconografie”.

In 1982 trad de archeologische belangstelling op het voorplan. In het Heem- en geschiedkundig tijdschrift van Wetteren publiceerden we twee bijdragen over het oud verleden: “Wetteren-Overschelde, de oudste woonsite”, “Hoe is ons huidig dorpscentrum ontstaan?” Bij dit alles bleven we geplaagd zitten met een rijke documentatie over de voormalige St.-Gertrudiskerk, een uitzonderlijk archeologisch, iconografisch en historisch archief. In 1990 hebben we onze licentiaatsverhandeling van 1945 ter hand genomen en aangevuld met wat we verzameld hadden. Drs. Jean Van Cleven, assistent Seminarie Geschiedenis Bouwkunst schonk ons het imprimatuur. De studie verscheen in het Jaarboek 1993 van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde.

De bouwgeschiedenis, reconstructie en iconografie van de voormalige St.-Gertrudiskerk heeft voor ons een symbolische en emotionele betekenis gehad. Symbolisch omdat de verhandeling het hulpmiddel is geweest voor het behalen van een universitair diploma. In de uiteindelijke afwerking blijven met elkaar verstrengeld: heemkunde, volkskunde, archiefonderzoek, kunstgeschiedenis en archeologie. De emotionele betekenis houdt rechtstreeks verband met onze geboorteplaats. In 1861, vóór de sloop van de St.-Gertrudiskerk begon, werd door de Koninklijke Commissie van Monumenten de wens uitgedrukt om een beschrijving en tekeningen van het gewezen Romaans gebouw op te maken en te bewaren. Dit verzoek is in het archief blijven rusten, onbeantwoord en zonder reactie. In 1993 heeft een auteur van Wetthra het gevraagde antwoord op de brief verstrekt. Beter laat dan nooit! Deze studie betekent dan ook een afscheid in onze bibliografie over Wetteren, enkel met de pen, niet met de geest, noch met ons hart.

IX. Laatste beschouwingen

Tot onze meest geliefde werken behoren volgende onderwerpen. Voor Wetteren: het auteurschap van het historisch massaspel *Wetthra*, 1948; *Bouwgeschiedenis voormalige St.-Gertrudiskerk*, 1993; *Kinderliederen, -dans en -spel te Wetteren*, 1994. Voor Gent: *Kapelleke Schreiboorn*, 1975; *Toeristische rondleiding met muzikale begeleiding in het Hotel d'Hane Steenhuyse*, 1986; *Gevelversiering Metselaarshuis van 1526*, 1990; *H. Bloedkapelleke in Ekkerghem*, 1994. Voor Oost-Vlaanderen: *Oostvlaamse reuzenliederen*, 1989. We bewaren de beste herinneringen aan ons zestigjarig lidmaatschap in de Bond. Al die jaren genoten we medewerking en vriendschap met de bestuursleden van Oostvlaamse Zanten, Bibliotheek, Museum. Ook van onze free-lance medewerking in de Dienst Monumentenzorg en Archeologie vergeten we niet de sympathie en collegiale steun die we er hebben genoten.

Er is een tijd van komen en gaan. Het komen hebben we geïllustreerd met onze bibliografie en de commentaar. Bij ons heengaan denken we aan de voorspelling die Prof. Dr. De Keyser tot ons richtte: "U moet studeren. Studie betekent verrijking. Ze geeft aanzien".

Zijn woorden zijn voor ons in vervulling gegaan. De studie heeft onze geest verrijkt; het aanzien blijven we genieten.

Wij mogen het levensbeeld niet afsluiten zonder een eretitel van hem te vermelden. Zijn belangstelling voor de studie van de volkskunde in 't algemeen, en in het bijzonder van de reuzen en de votiefschilderijen was aan de bibliothecaris van de Bond, August Gaston Homblé (1912-1985) bekend. In zijn hoedanigheid van ridder, Justitiekommandeur en Hoofd van de Kommanderij Vlaanderen van de Hospitaalridders Malta (O.S.J.) maakt A.G. Homblé de kandidatuur van Marcel Daem over om lid te worden benoemd van de Accademia Teatina per le Scienze van Pescara in Italië. In 1971 werd hem de titel van academicus en het effectief lidmaatschap van de Accademia Teatina per le Scienze toegekend.

R.v.d.L.

*Toemaat 1 i.v.m. Votiefschilderijen Kapelleke Schreiboorn p. 94.
Zittend kind met rammelaar door C. Van Coillie 1847.*

BIBLIOGRAFIE MARCEL DAEM

I. Boeken en brochures.

1. Jan Broeckaert, zijn leven en zijn werk. Bijdragen : *Heeft Jan Broeckaert eenige beteekenis voor onze volkskunde*, 69-76.
Proeve van Bibliographie, 79-88.
Verlag der feestviering, 8 mei 1938, 91-93.
Studiekring voor Heemkunde, Wetteren. Mei 1940. Samen met E.Ambter, Lode Monteyne, E.H.R.Lieken, Dr. Jaak Wouters, tekeningen H.Verbaere.
2. *Wetthra*. Historisch spel van Wetteren, in samenwerking met Etienne Daem, Wetteren, 1948, Ms Bib. RUG, Blandijnberg, Gent.
3. *Volkkundige kalender voor Wetteren*.
Kultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen, 1954, 8ste jaar, Gent, 1959, 177-227.
4. Bijdrage tot de geschiedenis der Gentse bakkersnering. *Het leven en werk van de Gentse bakker in verband met de folklore*.
Programmabrochure. 50e verjaring Provinciaal Verbond der Meester-Bakkers van Oost-Vlaanderen. Gent, 1955, 19 p.
5. *De beroepsopleiding in de kunstambachten te Gent tijdens de 14de en 15de eeuw*.
Feestbrochure 1907-1957. 50-jarig bestaan van het leercontract in de middenstandsopleiding. Uitgever, Leersecretariaat Gent, 48 p., 1957, 30. 48.
6. *Triomftocht der reuzen in Vlaanderen. Gent 23 juni 1963*.
Programmabrochure. Vriendenkring Hou ende Trou, medewerking Fedekam.
7. *Beginselen van algemene en humane vorming*.
Cursus middelbare technische normaalleergangen. Provinciaal Instituut voor haartooi en schoonheidszorgen. Gent, 1966, 50 p.
8. Ter Inleiding. *De auteur Armand Van Durme*. Een dozijn portretten uit de galerij Wetterse Volkstypen. K.B.O.V., Gent, 1972. Illustraties H. Verbaere.
9. *Votiefschilderijen en mirakelboek van Kapelletje Schreiboorn te Gent*.
Jubileumjaar 1975. K.B.O.V. Gent. Inleiding R. van der Linden. Medewerkers : Dr. E. Dhanens, Ridder X.de Ghellinck de Vaernewyck, Dr. L. Elaut, M. Gillis, Dr.M.Gysseling, Dr.M. Madou, Dr.D. Mattheeuws.
10. Feestbrochure. *40 Jaar A.Debbaut's reuzen- en folkloregroep "De Evergemse Bloemisten"*, 12 september 1976.
Debbauts reuzengroep "de Evergemse Bloemisten", Evergem, 10 p.
11. *Van baardmaker tot barbier. (Geschiedenis Gentse chirurgijn-barbiërs)*.
Aurelia Books Brussel, 1977. Met bijdrage van Dr.Leon Elaut "Kanttekeningen bij het sekretenboek van een Gents chirurgijn-barbier." Ten geleide : Dr.J. Decavele, Stadsarchivaris Gent.
12. *Kataloog tentoonstelling Provinciale Kamer voor Ambachten en Neringen van Oost-Vlaanderen*.
Tentoonstelling Kredietbank, Kouter, Gent. Provinciale Kamer voor Ambachten en Neringen van Oost-Vlaanderen, 50 jaar in dienst van haar leden, van 15 tot 31 december 1978.
13. *Kinderportretten 18de en 19de eeuw*. Leidraad tentoonstelling. Catalogus kinderportretten.
Tentoonstelling Kredietbank, Kouter, Gent, in samenwerking met K.B.O.V., 27 april-20 mei 1979, 1-18.
14. *Votiefschilderijen en mirakelboek St.Annaverering te Bottelare*.
Gent, K.B.O.V., 1982. Voorwoord R. van der Linden.
15. *Geschiedenis huidevetters en het Toreken*.
Stad Gent. Werken aan het Toreken, Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie, 1980. Brochure met medewerking van M. Daem, J. Vandenhoute, G. Van Doorne, H. Ballegeer.
16. *Reuzenspel. Volkkundig en historisch advies*. 135 Reuzen.
Feestprogramma. Viering 150 jaar Belgische onafhankelijkheid. Gent, 14 en 15 juni 1980. Scenario en regie Freek Neiryck, muzikale compositie Guy Duijck, scenografie Pol Verheylezoon. Op 15 juni in aanwezigheid van koning Boudewijn en koningin Fabiola.

17. *Systematisch Register op het Mededelingenblad van de K.B.O.V. Deel 1, 1966-1975.* Gent, K.B.O.V., 1982. 69 p.
18. *Het Hotel d'Hane Steenhuyse te Gent.* Toeristische gids, samengesteld door de Stedelijke Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie, met de medewerking van Beatrix Baillieul en Geert Van Doorne, Gent, 1983, 32 p.
19. *De reuzenfamilie van de grootstad Gent.* Volkskunde in Vlaanderen. Huldeboek Renaat van der Linden. M. Van de Wiele, Brugge, in samenwerking met K.B.O.V., 1984, 21-27.
20. *Reuzenliederen in Oost-Vlaanderen.* Gent, K.B.O.V., 1989. Medewerking Marie-Jeanne De Smet. Inleiding Piet Vermeulen.
21. *De genesis van Wethra.* 5-6. *Biografische schetsen van samenstellers en hoofdvertolkers : Etienne Daem (1921-1985), Dr. J. Wouters (1896-1981).* 11-12; 15. *Het spel : inhoud en vertolking,* 23-105. Wethra opgevoerd in 1948 en 1951. Vriendenkring Wethra, Wetteren, Universa, 1989, 203 p.
22. *Sint-Vincentius à Paulokapel, Sint-Antoniushuiskapel/Godshuis Schreiboorn, Kortrijksepoortstraat.* Open Monumentendag Gent, 9 september 1990. Programma. Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie, 4-10; 47-48.
23. *De rattenschieting te Zaffelare.* Ratman. Een verhaal van mensen en ratten. Stad Gent, Museum van Volkskunde, 1991, 183-191. Teksten van A. Eryvynck, V. Meillander, R. Van De Walle. Bijdragen van A. Gautier, H. Leirs, P. Dirks.
24. *Genealogie Verbaere,* Wetteren. Drukkerij Verbaere, 1995, 60 p.

II. Tijdschriften.

- De Kern. 25-30. Tweemaandelijks tijdschrift van het Instituut voor middenstandsopleiding en -volmaking (IMOV), 9051 Afsnee.
- Jg. 2 (1967-68), 6. *Van leerling tot leermeester.*
- Jg. 3 (1968-69), 1. *Het visitekaartje. Vormen van wellevendheid uit de oude doos.*
- Jg. 3 (1968-69), 2. *Studenten. Studentikoos. Studentenfolklore.*
- Jg. 3 (1968-69), 3. idem vervolg.
- Jg. 4 (1969-70), 3. *Goede en kwade meesters uit het pionierstijdperk van het lager onderwijs.*
- Jg. 5 (1970-71), 1. *Middenstandsopleiding voor volwassenen.*
- Jg. 6 (1971-72), 2. *Het kappersberoep in de vroegere volkstaal.*
- Nieuws- en aankondigingsblad voor Wetteren en omstreken "De Schelde". Drukker-Uitgever P. Van Nieuwenhuyse, Wetteren. 32-35.
- 11.6 (1933), 24. *Wetteriana-berichten,* met medewerking A. De Paepe.
- 18.6 (1933), 25. *Wetteriana.*
- 20.8 (1933), 34. *Het woord sterven in het Wettersch volksleven.*
- 4.4 (1934), 9. *Onze sociale rol.*
- 14.10 (1934), 39. *Leeft Wetteriana nog ?*
- 29.10 (1934), 41. *Leeft Wetteriana nog ?*
- Gedenkschriften van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde. Vierde Reeks, deel 12. 34. *Jaarboek 1993, 59-106. Bouwgeschiedenis en reconstructie van de voormalige Sint-Gertrudiskerk te Wetteren.*
- Wijs. Kroniek met slimme informatie voor wegwijze plussers. Jg. 5 (1995), 3, *Kinderportretten. Kapelleke Schreiboorn*

Oostvlaamse Zanten.

- A. Bijdragen. 38-183
- 16 (1941), 184. *Wetteren. Folkloristische tentoonstelling, 11.5.1941.*
- 21 (1946), 139-149. *De rozenhoedviering te Wetteren.*
- 22 (1947), 1-3. *Een woordje geschiedenis over de Gentsche gebuurtedekenijen.*

- 23 (1948), 56. *In memoriam Dokter Wilfried Broeckaert (1877-1948)*.
89-104. *Een onderzoek naar den oorsprong van den vroegeren Mithremcultus te Sleidinge*.
- 24 (1949), 73-88. *De Wetterse reuzen*.
- 26 (1951), 125-139. Dr. A. Van Elslander en M.D. *Twee middel nederlandse legenden. De vier gekroonden*.
- 27 (1952), 115-116. *De potjesmarkt te Schellebelle*.
- 30 (1955), 165-174. *De ex-voto's. De menselijke figuren als ex-voto's*.
- 33 (1958), 73-74. *De nagel als ex-voto. Een merkwaardige ex-voto in de kapel van het H.Graf te Gent*.
180-182. *Oostvlaamse reuzen. Aanvullende inventaris*.
- 35 (1960), 21-30. *De betekenis van de volksprent in de kultuurgeschiedenis*.
- 36 (1961), 123-135. *De Gentse aardenpottenbakkers*.
- 37 (1962), 41-66. *De Gentse bakkers*.
203. *Krantenbericht 1850. De gentse scheldnamen "Schouwvagers" en "Koolbranders" geven aanleiding tot moordaanslag*.
203. *"Mannen met baarden" in de echte zin van het woord. Gazette van Gent. January 1850*.
242. *Temse. Folklore bij de beenhouwers*.
- 38 (1963), 2. *De Gentse zeerloper Aimé Termot*.
66. *Vaderlandse geschiedenis... en modern verkeer in 1901*.
67. *Gelegenheidsvaantje "St.-Kristoffel". Borgerhout*.
67. *Strijkijzer- en buurschapmuseum. Borgerhout*.
67-68. *Toneelschrijver Gaston Martens uit Deurle, 80 jaar*.
118. *Steenhuyze. Opschrift beroepen*.
125-140. *Leerknappen in de kunstambachten te Gent tijdens de 14de en 15de eeuw*.
158-160. *Woord, beeld en volksgeloof. "Gereen worden". De H.Kakulbilla, muizen en rattenbeschermster. Kraagsteen "Atzmann", aardmannetje*.
172. *Dendermonde. Gent. Mechelen : confirmatie van rederijerskamers*.
173. *Wetteren. St.-Sebastiaansgilde viert koningsfeest*.
176. *Gent. Triomftocht der reuzen in Vlaanderen*.
235-238. *Voorgeschiedenis en geschiedenis van de H. Sakramentsprocessies inzonderheid in Spanje*.
269. *Liedje uit Wetteren. A vapeur rijd maar aan*.
329-334. *Uit de geschiedenis van het bijgeloof*.
334. *Internationaal poppenfestival*.
334. *Ledeberg. Ajuinfjesmarkt*.
335. *Gent. Poppentheater Magie*.
335. *Zegening van dieren en voertuigen in Waarbeke*.
335-336. *Ajuinfestival St.-Amandsberg*.
336. *Wetteren. Gebuurtefeest. Kiezing burgemeester en schepenen*.
336. *Wetteren. Heem- en Geschiedkundige Kring "Jan Broeckaert"*.
337. *In memoriam Dr. Jan Lindemans*.
337. *Mechelen. Internationaal Studiecomité betreffende de ommegangsreuzen, augustus 1963*.
340. *Gent. Rupelmondes Reinaart De Vos bezocht de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen*.
- 39 (1964), 27. *Kroniek van de studie van het volksverhaal I*. cfr. Boekbespreking 1964. K. Schulte Kemminghausen en G. Hullen. M. Van De Velde. Gebr. Grimm. I. Gylstorff. Saszenhoff.
13. *Gent. Muziek van de kuldere is verdwenen*.
16. *Gentbrugge. Poppentoneel "Festival"*.
17. *Watervliet. Toneelvereniging "Lust naar Kunst"*.
17-18. *St.-Denijs-Westrem. toneelkring "Kunst Veredelt"*.
18. *St.Denijs-Westrem. Wederoprichting rederijerskamer "De Loofblomme"*.
18. *Paardenommegangen TV-uitzending*.
19. *Radiouitzendingen. Gentse liederen*.
20. *In memoriam Dr. J. Goossenaerts*.
20-21. *Prof. Dr.K.C. Peeters zestig jaar !*
60. *Gent. Verdwenen duiventil. Trommelstraat*.
61. *St.-Martens-Latem. Verzameling koffiemolens*.
61-62. *St.-Amandsberg. Ezelsfeesten*.
110. *Mariakerke. Schuttersgilde St.-Sebastiaan*.
157-158. *St.-Martens-Latem. De klokkeput*.

201. *Evergem-Belzele. Reuzen Pol en Pauline.*
 201. *Drongen. Reuzenkind. Florineke.*
 201. *Gent. Reus Rabot.*
 201-202. *Waarschoot. Reuzen Simon en Margriet.*
 203. *Nevele. Belgie-Holland, festival folklorestoet.*
 203. *Gent. Kampioenschap kruisboogschieting.*
 203. *Herbakken te Eeklo.*
 204. *TV-Film "Bollen en kegelen".*
 209. *Henri De Budt, schilder en etser - 80ste verjaardag.*
 210-211. *Arnhem. Volkskundedag in openluchtmuseum.*

- 40 (1965), 14-15. *Bezwingingen en volksgeneeskunde.*
 201-202. *Lochristi. Reuzen Reinaert en Hermeline.*
 202. *Knesselare. Rederijderskamer St.-Elooi jubileert.*
- 41 (1966), 117. *Mariakerke. Reus Kolle.*
 186. *St.-Amandsberg. Negenmeimarkt, 1966.*
 229. *Mariakerke. Reus Kolle.*
 230. *St.-Amandsberg. De Ezelsfeesten.*
 231. *Gent. Standbeeld van Keizer Karel.*
 232. *Merelbeke. Tentoonstelling "Schatten op zolder".*
- 42 (1967), 2-5. *Kroniek van de studie van het volksverhaal III. Hongaarse sprookjes.* cfr. Boekbespreking, 1965, 250. G.Ortutay.
 11. *Knesselare. Grenspaal gestolen.*
 12. *Gent. Studentenfolklore. Verkoop St.-Barbaracollege.*
 50. *Studie van het volksverhaal IV. Griekse volkslegenden. Zweedse sprookjes.* cf. Boekbespreking, 1967, 50-53. M.Klaar. Dr. W. Liungmann.
 60. *St.-Amandsberg. Kermisviering dekenij Hospice.*
 62. *Merelbeke. Eerste karnavalstoet, maart 1967.*
 94. *Magische experimenten en toverpraktijken.* cf. Boekbespreking, 1967, 94-95. W. Braekman.
 96-97. *Een Gents boek der "Secreten". Geneesmiddel tegen de pest.* Stadsarchief Gent. Chirurgijns-barbiers. Reg. 166/5
 150. *Arsène Goedertier, een Wetters folklorist.*
 158. *St.-Amandsberg. Dekenij Hospice. Aanstelling deken en dekenin.*
 201. *Gent. Torenkruis van St.-Niklaaskerk.*
- 43 (1968), 50-66. *Groei en bloei van de Oostvlaamse reuzen.* Aalst, Denderhoutem, Denderleeuw, Drongen, Gavere, Gent, Heurne, Mariakerke, Massemen, Nederename, St.-Amandsberg, Zele.
 79. *St.-Martens-Latem. Geitenkeuring.*
 204. *In memoriam Ir. Paul Lindemans.*
- 44 (1969), 28-44. *Studentenfolklore. Ontgroenen. Afscheidsritus. Viering van de honderd dagen. Definitief afscheid.*
 46-72. *Groei, bloei en snoei Oostvlaamse reuzen.* Aalst, Deinze, Gent, Heurne en Welden, Leupegem, Lochristi, Mariakerke, Merelbeke, Michelbeke, Schellebelle, Serskamp, St.-Amandsberg, Zelzate.
 182-183. *Schellebelle. Potjesmarkt.*
 183. *St.-Martens-Latem. Heemkring 't Scheldeveld.* Stichting.
 188. *Nikolaas van Tolentijn. Feeststoet 1969.*
- 45 (1970), 29. *Kulturele raad van de stad Gent. Stichting oktober 1969.*
 29-30. *Gent. Poppentheater Nele, 30-jarig bestaan.*
 82-95. *De 78ste rattenschieting te Zaffelare.*
 96-99. *Oudenaarde-Eine. Loflied voor Ernest van den Driessche, schilder van ons volksleven.* cf. Boekbespreking, 1970, R.van der Linden.
 185-194. *Groei, bloei en snoei in de Oostvlaamse reuzenfamilie.* Eksaarde, Gent, Hofstade, Leupegem, Meilegem.
 205-218. *Groei, bloei en snoei in de Oostvlaamse reuzenfamilie.* Michelbeke, Oostakker, Oosterzele, Wetteren.
- 46 (1971), 113-124. *Groei, bloei en snoei in de Oostvlaamse reuzenfamilie.* Aalter, Assenede, Dendermonde.
 133-149. *Groei, bloei en snoei in de Oostvlaamse reuzenfamilie.* Dendermonde, Evergem-Belzele,

- Kruishoutem, Lovendegem, Mariakerke, Munte, Nederbrakel, Zelzate.
188. *Gent. Huwelijksgebruik, rijstworp.*
222. *Gent. Gedicht van Edm. Boonen, apotheker. Over de steile wenteltrap in Museum Volkskunde naar de bibliotheek.*
- 47 (1972), 61. *In memoriam Robert L. Creyf (1902-1972) Mariakerke.*
70-71. *Wetteren. Voddenokopers en speelgoed.*
93-105. *Parochiebeeld van Wetteren geschetst aan de hand van de geschiedenis van de oude St.-Gertrudiskerk.*
139-154. idem-vervolg.
211-213. *Ledeberg. Poppentheater de Uil.*
- 48 (1973), 63-76. *Verering en iconografie van St.-Gertrudis te Wetteren.*
92-105. idem-vervolg.
177-180. *Gent. Kapellekensviering op half oogst in de Brandstraat en buurtstraten.*
184-197. *De stichting "Brabantse Dag" te Heeze (Nederland). I. Groei en bloei van de stichting. II. Reuzenommegang te Heeze (aug. 1972) in samenwerking met Dr.K.C. Peeters.*
- 49 (1974), 172-173. *Baaigem. Gazette van Baaigem. Spec. editie (1973).*
174-175. *Munkzwalm. Oude smidse. Brandmerken.*
176. *Munkzwalm. Dikkele. Stekker aderlating paarden.*
176-177. *Welden. Merktekens op houtgereedschap.*
177-192. *Groei, bloei en snoei in Oostvlaamse reuzenfamilie. Adegem. Assenede. Brakel, Dendermonde, Destelbergen, Eeklo, Evergem, Evergem-Belzele, Gavere.*
200-213. idem-vervolg. *Gent, Lede, Ledeberg, St.-Lievens-Houtem, St.-Margriete, Wanzele, Wetteren, Zaffelare, Zele, Zulte.*
- 50 (1975), 75-80. *Votiefschilderijen en mirakelboek uit Kapelleke Schreiboorn te Gent.*
90-140. Jubileumtentoonstelling. Een halve eeuw K.B.O.V. bijdrage M.D. 35 *H. Gertrudis aanroepen tegen ratten- en muizenplaag; 55 Literatuur. Wetterse volkstypen (1992); 73 Wetterse reuzen. 132 Publicaties M.D.*
- 51 (1976), 190-198. *Groei en bloei in de Oostvlaamse reuzenfamilie. Adegem, Brakel, Deinze, Dendermonde, Gent, Gentbrugge.*
202-219, idem-vervolg. *Heusden, Lokeren, Ronse, St.Amandsberg, Wachtebeke, Wichelen, Zelzate.*
- 54 (1979), 29-40. *Massemen. Het jaar van het dorp.*
- 55 (1980), 33-36. *Gent, Wereldrecord pannekoeken. Willy Durpré.*
92. *Kroniek van het volksverhaal. R. van der Linden en Dr.L.Cumps. Volksverhalen uit Oost- en West-Vlaanderen.*
97. *Ten huize van Gustave Rouquart, graficus en miniaturist.*
- 56 (1981), 102-103. *Geboorte van mijn boek. Votiefschilderijen en mirakelboek van Kapelletje Schreiboorn te Gent.*
128-130. *De rammelaar:*
145-146. *Georges Puimège (1915), heemkundige, Zaffelare. In samenwerking met R. van der Linden.*
162. *In memoriam Dr. Jaak Wouters, dierenarts (Steenhuffel 1896-Wetteren 1981).*
- 57 (1982), 2. *In memoriam Gustave Rouquart, graficus (1903-1981).*
60. *In memoriam. Joan Vandenhoute, stadsarcheoloog.*
61-68. *Votiefschilderijen en mirakelboek St.-Annaverering te Bottelare.*
- 59 (1984), 117-118. *Gentse bloedzuigersmagazijnen.*
222-223. *Hoe kwamen Karel C.Peeters en Jozef Weyns tot de volkskunde ?*
- 60 (1985), 63-74. *De broederschap van St.-Jacob in Compostella te Gent.*
- 61 (1986), 107-113. *Mirakelboek van het St.-Jacobsgodshuis te Gent. Pelgrims uit Vlaanderen en Brabant.*
- 62 (1987), 233-237. *Jan Broeckaert. Zijn betekenis voor de volkskunde.*
- 63 (1988), 169-180. *Bedevaardttest Santiago de Compostella 1603. Antwerps pelgrim Lucas Vander Hagen.*
- 64 (1989), 113-128. *Het St.-Jacobsgodshuis te Gent.*
- 65 (1990), 13-32. *Excorsisme in de O.-L.-Vrouwkerk op St.-Pieters te Gent. Livina vander Plasche van drie duivels verlost. Febr. 1652.*
33-50. *Mirakelverhalen uit de O.-L.-Vrouwkerk op St.-Pieters te Gent. Manuscripten van de verhalen. 1603-1655.*
227-251. *17de-eeuwse mirakelschilderijen in de O.-L.-Vrouwkerk op St.-Pieters te Gent.*

- 66 (1991), 241-273. *De laatste twintig jaren rattenschieting te Zaffelare.*
- 67 (1992), 87-98. *Gentse ommegangsreuzen en -dieren in de 17de eeuw.*
155-178. idem-vervolg.
- 68 (1993), 3-28. *Pieter Hals en een 17de eeuwse landschap met de O.-L.-Vrouwkerk op St.-Pieters te Gent.*
157-212. *Reuzendieren in Oost-Vlaanderen.*
- 69 (1994), 100-104. *Votiefschilderijen Kapelleke Schreiboorn te Gent en St.-Annakerk te Bottelare.*
141-175. *Het H. Bloedkapelletje Ekkerghem-Gent & Wilsnack (D).*
203-237. *Kinderlied, -dans en -spel te Wetteren. Circa 1930.*

B. Boekbesprekingen. 184-244

- 37 (1962), 210. KI. BEITL. *Die Umgangsriesen.* Wien, Verlag Notring der wissenschaftlichen Verbände Österreichs, 1961, 138 p.
259. J. JOPPE. *De auto in grootvaders tijd.* Utrecht/Antwerpen, Pictura pocketboek, 1961, 188 p.
260. H. SUER. *Het dagelijks leven van onze voorouders in het midden van de 19de eeuw.* Utrecht/Antwerpen, Pictura Boeken, 1961, 176 p.
- 38 (1963), 72. Dr. P.C. BOEREN. *Heiligdomsvaart Maastricht.* Maastricht, Uitg. Ernest van Aelst, 1962, 226 p.
121. A. VERELST. *Folkloristische tijdspiegel voor België.* Brussel, Drukkerij Is. Mertens, 1962, 478 p.
158. W. STAMMLER. *Wort und Bild.* Berlin, Erich Schmidt Verlag, 1962, 191 p.
182. W. STENGEL. *Guckkasten.* Berlin, Walter de Gruyter, 1962, 192 p.
235. G. MATERN. *Zur Vorgeschichte und Geschichte der Fronleichnamfeier besonders in Spanien. Münster/Westfalen, Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1962. 311 p.*
278. A. KELLER. *Heimat- und Volkskundliches aus Rüdlingen.* Schaffhausen, B.Kummer, 1962, 52 p.
329. István RÁTH-VÈGH. *Aus der Geschichte der Menschenverdrümmung.* Budapest, Corvina Verlag, Kultura, 1961, 360 p.
- 349-350. *Die Nachbarn. Jahrbuch für vergleichende Volkskunde. III. Band.* Göttingen, herausgegeben von O. VAN DER HALLEN. *Het diabolisme in de hedendaagse roman.* Hasselt, Heidelberg, 1962, 160 p.
- 39 (1964), 2. K. SCHULTE KEMMINGHAUSEN & G. HULLEN. *Märchen der Europäischen Völker. Band 2.* Münster, Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1961, 248 p.
3. M. VAN DE VELDE. *Legenden van Brugge tot het Zwin.* Brugge, Pocketreeks der literaire Tafelstonden, 1962, 70 p.
4. Gebr. GRIMM. *Irische Elfenmärchen.* Stuttgart, Verlag Freies Geistesleben, 1962, 223 p.
5. I. GYLSTORFF-SASZENHOFF. *Tiere in Nordischen Volksmärchen.* München, Max Hueber Verlag, 1962, 18 p.
23. I. RATH. *Schwarze Chronik.* Budapest, Corvina Verlag, 1963, 264 p.
80. F.K. OPITZ en H. MOHLER. *Fasnacht.* Zürich, Orell Füssli Verlag, 1963, 105 p.
118. Dom DE JONG. *Grenskapellen voor de katholieke inwoners der Generaliteitslanden.* Tilburg, H.Bergmans, 1963, 164 p.
230. Dr. H. GOJA. *Schützengilden 1500-1750.* Wien, Verlag Notring der Wissenschaftlichen Verbände Österreichs, 1963, 150 p.
231. A. TIRELIREN. *Achterbroek, opstandig dorp.* Essen, "De Spycker", s.d. (1963), 334 p.
234. M. VAN DE VELDE. *Heimelijkheden uit het Brugse Vrije.* Brugge, Literaire tafelstonden, 1963, 70 p.
- 40 (1965), 14. I. HAMPP. *Beschwörung, Segen, Gebet.* Stuttgart, Untersuchungen zum Zauberspruch aus dem Bereich der Volksheilkunde, 1961, 281 p.
30. W. DANCKERT. *"Unehrlche Leute". Die verfemten Berufe.* Bern/München, Francke Verlag, 1963, 294 p.
208. T. REINTGES. *Ursprung und Wesen der spätmittelalterlichen Schützengilden.* Bonn, 1963, 384 p.
250. L. BRUYNINCX. *Dendermonde. Geschiedenis, gebouwen, folklore.* Dendermonde, G. Bruyninx & A. Rawoens, 1965, 410 p.
250. G. ORTUTAY. *Kleine ungarische Volkskunde.* Budapest, Corvina Verlag, 1963, 230 p.

251. Dr. F. VAN AUTENBOER. Volksfeesten en Rederijkers te Mechelen (1400-1600). Gent, Koninklijke Academie voor Taal- en Letterkunde, 1962, 296 p.
- 41 (1966), 236. H. STEININGER. Die münzdatierte Keramik des Mittelalters und der frühen Neuzeit in Österreich. Wien, Verlag Notring der wissenschaftlichen Verbände Österreichs, 1964, 214 p.
237. Heimat und Volkstum. Bremer Beiträge zur niederdeutschen Volkskunde 1962/1963. Jaarboek van het Verein für Niedersächsisches Volkstum, 183 p.
238. D. HENSZEN. Die Frauentracht des alten Amtes Biendenkopf. Marburg, Elwert Verlag, 1963, 96 p.
- 42 (1967), 50. M. KLAAR. Christos und das verschenkte Brot. Neugriechische Volkslegenden und Legendenmärchen. Kassel, E.Röth Verlag, 1963, 240 p.
52. Dr. W. LIUNGMANN. Weiszbär am See. Schwedische Volksmärchen. Kassel, E. Roth, 1965, 196 p.
94. W. BRAEKMAN. Magische experimenten en toverpraktijken uit een middel-nederlands handschrift. Verslagen en Mededelingen Koninklijke Vlaamse Academie voor taal en letterkunde, 1966, afl. 1-4, 53-118.
- 43 (1968), 88. R. DE BACKER. Campo Santo-St.Amandsberg. Antwerpen, Vl. toeristische bibl. V.T.B., 1967, 16 p.
- 44 (1969), 25. H. MARECHAL. Een leven van zang en toneel. Gent, Eigen beheer, 78 p.
- 45 (1970), 96. R. VANDER LINDEN. Ernest Van den Driessche, schilder van ons volksleven. Gent, K.B.O.V., 1968, 32 p.
- 48 (1973), 58. R. VANDER LINDEN. Iconografie van St.-Niklaas in Vlaanderen. Gent, Eigen beheer Drukk. Erasmus, 1972, 630 p.
- 181-183. Dr.J.W.R. DE HAAN. Folklore der Lage Landen. Amsterdam/Brussel, Elsevier, 1972, 350 p.
- 49 (1974), 154. M. DE BAERE. Heusden in woord en beeld. Heule, U.G.A., 1973, 68 p.
- 53 (1978), 212. R. RUYLS. Wichelen, 20 jaar reuzen in Bohemen. Wichelen, Eigen beheer, 1976, 32 p.
- 54 (1979), 42. T. PENNEMAN. De Rosbeiaard-Ommegang te Dendermonde. Gedenkschriften Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, 4de reeks, deel I, 1975, 119 p.
236. K. HAERENS. Groot raadselboek van Jommeke. Gent, Het Volk, 1979, 100 p.
- 55 (1980), 92. R. VANDER LINDEN en L. CUMPS. Volksverhalen uit Oost- en West-Vlaanderen. Utrecht/Antwerpen, Spectrum, 1979, 256 p.
94. K. HAERENS. Jommekes goochelboek. Gent, Het Volk, 1980, 95 p.
94. K. HAERENS. Jommekes moppenboek. Gent, Het Volk, 1980, 96 p.
115. R. MEURANT. Géants processionnels et de cortège en Europe, en Belgique, en Wallonie. Tielt, Veys, 1979, 646 p.
203. K. HAERENS. Gentse merkwaardigheden. Gent, Het Volk, 1980, 130 p.
- 56 (1981), 107. R. RUYLS. Veer en veerdienst in Oost-Vlaanderen, vroeger en nu. Voorwoord R. van der Linden. Gent, K.B.O.V. en Verbond voor Heemkunde, gouw Oost-Vlaanderen, 1979, 191 p.
199. C. DE CLERCQ. Een mijnwerker getuigt, donker leven in Zuid-Oost-Vlaanderen en Henegouwen. Gent, K.B.O.V., 1980, 112 p.
215. K. HAERENS. Straatnamen van het oude Gent. Gent, Het Volk, 1981, 132 p.
- 57 (1982), 170. M. VAN DAMME. De Oudenaardse reuzen. Stadsbestuur Oudenaarde. Historische uitgaven-Aldenardiana nr. 1, 39 p.
- 58 (1983), 42. K. HAERENS. Nieuw moppenboek van Jommeke. Aanvulling Jommekes moppenboek, 1980. Gent, Het Volk, 1983, 96 p.
42. K. HAERENS. Nieuw raadselboek van Jommeke. Aanvulling Groot raadselboek van Jommeke, 1979. Gent, Het Volk, 1983, 96 p.
122. K. HAERENS. Oude straatnamen van Gent. Gent, Het Volk, 1982, 119 p.
- 59 (1984), 192. Liber Memorialis Prof. P.J. Vandenhouste (1913-1978). Gent, Seminarie voor etnische kunst, RUG, 1983, 440 p.
231. G. DESEYN. Gids voor oud Gent. Antwerpen, Standaarduitgeverij, 1984, 527 p.
232. K. HAERENS. Gentse gevelbeelden. Gent, Het Volk, 1984, 95 p.
- 60 (1985), 234. Volkshuisvesting te Gent. 80 jaar. Gent, Maatschappij voor de huisvesting. Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie, 1984, 111 p.
- 62 (1987), 12. Patershol Gent binnenste buiten. Gent, Dekenij Patershol. Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie, 1986, 119 p.

57. R. VAN DER LINDEN. Reuzen in Vlaanderen. Volksleven van vijf eeuwen. Aartselaar, Vlaams boekenfonds, 1986, 296 p.

126. L. CARLEN. Wallfahrt und Recht im Abendland. Freiburg, Universitätsverlag, 1987, 260 p.

63 (1988), 181. L. CARLEN. Forschungen zur Rechtsarchäologie und rechtlichen Volkskunde. Zürich, Schulthess Polygraphischer Verlag, 1984, 165 p.

252. B. BAILLIEUL. Museumgids van de Koninklijke en Souvereine Hoofdgilde van St.-Joris te Gent. Gent, Gouvernementswoning, 1987, 158 p.

C. Mededelingenblad van de K.B.O.V., Kraanlei, 65, Gent. 1966-1975. 245-250

5(1970), 4. *Lied Vera-Paz.*

6(1971), 6. *B.T.W. en humor.*

7(1972), 2. *Voddenhandelaars.*

7(1972), 9. Boek "Wetterse volkstypen" van A. Van Durme, 1972.

10(1975), 11. *Votiefschilderijen en mirakelboek O.L.Vrouw Schreiboorn te Gent.*

Handelingen 20ste VI. Philologencongres, Antwerpen. 251

1953, 237. *Ex-voto's.*

Ons Heem. Verbond voor Heemkunde. 252

XIII, 1959, 94-95. *De Gentse aardenpottenbakkers.*

Toerisme in Oost-Vlaanderen. Federatie voor toerisme in Oost-Vlaanderen, Gent. 253-265

1955, 5, 112. *Reuzennommeegang te Wetteren.*

1965, . *Volkskunde in Oost-Vlaanderen.* Leidraad voor kursisten kandidaat gidsen. Fed. Toerisme-1965, 22 p.

1967, 2, 30-33. *De stenen beelden van de St.-Niklaaskerk te Gent.*

6, 110-111. *Mitremcultus te Sleidinge.*

1968, 1, 17-18. *Mariakerke. Historie van de reus baron Fonske die nadien als Pier De Jager; de reus van de Kerkwijk wordt.*

2, 30-32. *De paardenwijding aan de St.-Elooiakapel, Merelbeke.*

4, 68-70. *De rattenschieting te Zaffelare.*

5, 88-90. *Ga naar Eeklo om u te laten herbakken.*

6, 107-108. *Geitenkeuring te St.-Martens-Latem.*

1970, 1, 5-7. *Bedevaart Bergen Kruis te Destelbergen.*

4, 71-74. *Zelzate en de folklore.*

1983, 2, 34-35. *Het Hotel d'Hane-Steenhuysse te Gent, met medewerking van Bea Baillieul.*

Oud-leerlingencycra. Driemaandelijks tijdschrift. Slagersvakschool, Tarbotstraat, Gent. 266

1962. De nering van de vleeshouwers.

Spatel. Tijdschrift van de Studiekring voor Patroons En Leerlingen - Brood- en banketbakkers. Opleidingscentrum Pacoba (patisserie, confiserie, bakkerij). Gent, Tarbotstraat. Overgebracht naar het Instituut voor Middenstandsopleiding IMOV, Afsnee. Er zijn enkel drie jaargangen verschenen. 267-289

1(1963), 1, 8-9. *Oprichting studiekring Pacoba. Van vriend tot vriend.*

1, 18-19. *Taalschat in het bakkersberoep.*

2, 3-4. *Van vriend tot vriend (pseudoniem EMDEE). Examens.*

2, 12. *De examens van de vroegere meester-bakker.*

2, 20-21. *Wat betekent "patacon" en "schildeken" ? Van waar komt het woord "speculaas" ?*

1, 3-4. *"Spatel" start voor z'n tweede jaar.*

1, 5-6. *Van vriend tot vriend. Het nieuwe schooljaar.*

1, 16. *Het geheimschrift van de maalders.*

1, 20. *Wat betekent "ovenbuur" of "bakhuis" ?*

1, 23. *Examenhumor. Leerjongen gevraagd.*

2(1964), 2, 3. *Van vriend tot vriend. Kerst- en Nieuwjaarswens.*

2, 13-16. *Uit het leven en het werk van de Gentse bakker.*

2, 20-21. *Wat is een sibille ?*

- 2, 28-29. *In memoriam Raoul Devos* (nov. 1965). Medestichter Pacoba.
- 3, 3. *Van vriend tot vriend*. Belangstelling. Liefhebberij.
- 3, 7-9. *Moeder- en vaderdagviering. Ontstaan en gebruiken*.
- 1, 3-4. *Problemen voor vele jongeren. Wat ? Waarheen ?*
- 1, 9-11. *St.-Hubertus, patroonheilige der bakkers*.
- 3(1965), 2, 2-3. *Problemen voor vele jongeren. Beroepsopleiding*.
- 3, 2-3. *De tentoonstelling in Imov. Tarbotstraat, 4 april 1965*.
- 3, 12-16. *Het herbakken te Eeklo*.
- 3, 22. *Tentoonstelling Imov, 4 april 1965*.
- 4, 3-5. *Over vrijen, trouwen en familiaal leven. Gevaren in het bakkersberoep. Werken en vrije tijd*.
- Onze dekenijen. Koninklijk verbond gebuurtedekenijen der stad Gent. Forelstraat, Gent. 290
- Jg. 22(1968), nrs. 2 en 3. *Stenen beelden van de St.-Niklaaskerk*. Architect Adr. Bressers. Hij redde onze St.-Niklaaskerk. Tekst Toerisme in Oost-Vlaanderen, 1967, 2, 30-33.
- Ons Instituut Middenstandsontwikkeling, 's Gravenhage. Cursistenblad. 291
- november 1968, 10-15. *Van leerling tot leermeester*.
- Palmares. Tweemaandelijks periodiek, uitgever, Mw. Penen, Heusden (O.Vl.). 292
- 1967, nrs. 4 en 5. *De Gentse Reuzen*.
- Berichten Heemkring Scheldeveld. Driemaandelijks tijdschrift, De Pinte. 293-294
- Jg. VIII, 1967 (sept.), 62-76; *De Reuzen Pintenierken en Florinneke van De Pinte*.
- Jg. X, 1968 (sept.), 46-54. *De Reuzen van de Zandvoorde- en Kerkstraat te Zwijnaarde*.
- Stadsarcheologie. Tijdschrift Gentse vereniging voor stadsarcheologie, Gent. 295
- Jg. 4(1980), 3, 15-21. *Enigmatische wapenschilden, Lievestraat, 5, Gent* (met de medewerking van Geert Van Doorne).
- Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het land aan Leie en Schelde. 296-297
- 47(1980), 185-194. *Soldatenbrief uit Spanje van conscrit Constantin Philips, circa 1809*.
- 49(1982), 137-145. *Voiefschilderij van Charles-Louis Picqué, 1842*.
- Heraut. Tijdschrift Gidsenbond van Gent en Oost-Vlaanderen. 298-300
- 1980, 1, 1-10. *Toeristisch bezoek aan het Kapelleke Schreiboorn te Gent*.
- 1991, 2b, 1-6. *Kapelleke Schreiboorn te Gent*.
- 3, 1-11. *St.-Vincentius à Paulokapel, St. Antoniuskaai, Gent*.
- Tijdschrift voor heemkunde en geschiedenis. Kring Jan Broeckaert, Wetteren. 301-306
- 1981, 2, 6-14. *De Reuzen, componist Jules de Groote te Wetteren*.
- 3, 7-12. *Arsène Goedertier, een Wetters folklorist*.
- 1982, 1, 5-10. *Wetterens oudste geschiedenis. Is Wetteren-Overshelde de oudste woonsite ?*
- 2, 15-19. *Hoe is ons huidig dorpscentrum ontstaan ?*
- 1991, 3-4, 7-9. *De Koninklijke Heem- en geschiedkundige kring "Jan Broeckaert" viert zijn Gouden Jubileum*.
- 1993, 1, 4-6. *Sint-Gertrudisbeeld uit nis voormalige kerk*.
- Jaarboek van de Heemkundige kring "De Oost-Oudburg", St.-Amandsberg. 307-308
- 1985, 99-126. *Het mirakelboek van O.L.Vrouwe van Zaffelare*. Transcriptie 127-133. Dr. Maurice Gijsseling.
- 1987, 42-51. *Grafplaat en familiegraf Della Faille te Sint-Kruis-Winkel*.
- Handelingen der Maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde te Gent. Nieuwe Reeks. 309-310
- 39(1985), 173-201. B. BAILLIEUL en M. DAEM. *Het Hotel d'Hane-Steenhuysse te Gent*.
- 46(1992), . M. DAEM en A. DE SCHRIJVER. *Het cartularium der Gentse huidevetters*.
- Heemkundig nieuws. De Oost-Oudburg, St. Amandsberg. 311
- 15(1987), 2, 3-6; 3/4, 3-7; 5, 3-6. *Historiek en kunsthistorische betekenis van het Sint-Elisabethbegijnhof te St.-Amandsberg*. Bewoners, huurders, functies van het begijnhof. Heemschut- en bescherming. Toekomstmogelijkheden.

Maison d'hier et d'aujourd'hui. Revue trimestrielle. 312

1989(2ème trim.), 23-36. *Le salon chinois de l'hôtel d'Hane-Steenhuysse à Gand*. Papier peint du XVIIIe siècle. Met resumé in het Engels en in het Chinees.

De Woonstede door de eeuwen heen. Driemaandelijks tijdschrift. Kasteel van Laarne, Eekhoekstraat, 5, Laarne. 313

82(1989), 23-36. *Het Chinese salon in het Hotel d'Hane-Steenhuysse te Gent*. Met medewerking van D. Verammen en E.H. J. Heynderycx. Korte inhoud in het Engels in in het Chinees.

Castellum. Driemaandelijks tijdschrift van "De vrienden van het Slot van Laarne, Laarne. 314-315

IV(1989), 3, 4-19. *Vier openluchtspelen in het Slot van Laarne. Het Volkstoneel. Groep Staf Bruggen*.

XI(1994), 1, 3-24. *Hertenjacht van Maximiliaan in Zoniënbos. Tapijt 17de eeuw in Kasteel van Laarne*.

Ghendtsche Tijdinghen. Tweemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige en Historische kring "Gent". 316-317

1990, 6, 341-355. *Contract van gevelversiering metselaarshuis 1526 te Gent*.

1993, 5, 275-280. *Jan Moke, miniaturist Gent. Brugse school 1478*.

Ken uw dorp. Jaarboek Heemschut Lede. 318

1991, 18, 5-18. *Reuzen en reuzenliederen van Lede. De Vijverse Reuzen*.

Oudheidkundige kring "De vier Ambachten". Hulst. 319

12(1993), 2, 25-29. *Wonderbare gezangen in 1636 en 1640 in de kapel van O.L.Vrouw ter Eecken in St.-Jansteen*.

Wijs. Magazine voor 55-plussers. Gent, Dienstcentrum O.C.M.W. Jg. 5 (1995) 8-10. *Kinderportretten. Kapelleke Schreiboorn*.

III. Radio-bijdragen.

Muziek in Vlaamse gewesten, onder leiding Hendrik Daems, BRT, 1964. Drie montages. 321-323

Reuzennomgang te Wetteren.

St.-Pietersliederen te Wetteren.

Meileideren te Wetteren.

Etnische muziek, onder leiding Hendrik Daems, BRT, 1969. Drie montages. *Kinderlied, -dans en spel te Wetteren. Het loopspel. Het sprookje. Het schouwspel*. Bekroond in 1970. Provinciale prijsvraag volkskunde.

IV. Prijsvragen. Bekroonde werken.

Provinciale prijsvraag voor volkskunde 1970. 327

Bijdrage tot de studie van de volksmuziek in Oost-Vlaanderen. *Kinderlied, -dans en spel te Wetteren*. Radio-montages BRT 1969.

Prijsvraag Alfons De Cockfonds, 1971, K.B.O.V. 328

De baardmakers, de barbiers, de chirurgijn-barbiers en de kappers te Gent. 103 p.

V. Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie, Hoogpoort, Gent. Free-lance medewerker. 1978-1991. 329-342

1980. Studie *huidevettersnering* en het *Toreken* te Gent.

1981. *Bibliografie*. Archeologische overblijfselen van de voormalige St.-Baafsabdij te Gent.

1982. Kopiëren *familiearchief d'Hane-Steenhuysse*, in verband met het Hotel d'Hane-Steenhuysse, Veldstraat, Gent. Archief bewaard in Stadsarchief Gent.

1985. Studiewerk voor toeristische *rondleiding in het Hotel d'Hane-Steenhuysse*.

1985. Studie over de *geschiedenis* van het gebouw *Hotel d'Hane-Steenhuysse*.

1985. Informatie heraldische kleuren voor het schilderen van de *wapenschilden op het monument Jacob Van Artevelde*, Vrijdagmarkt, Gent.

1986. *Restauratie marmeren grafplaat Della Faille te St.-Kruis-Winkel*. I Geschiedenis grafplaat uit Sint-Michielskerk te Gent. Geschiedenis grafkelder, kerkhof St.-Kruis-Winkel. II. Reconstructie marmeren grafplaat, 1986, 15 p.

1986. *Studie Groot begijnhof te St.-Amandsberg*. Dossier voor aanvraag Dienst Bescherming Monumenten en Landschappen.

1986. Rapport. Restauratie *neogotische huiskapel Kasteel De Hemptinne*, Maaltebrugge, Gent. Iconografie huiskapel. Restauratie beschadigde Latijnse teksten op muurschilderingen, 1986.

1986. *Rondleiding in het hotel d'Hane-Steenhuysse*. Tekst met aangepaste muzikale begeleiding. Vier cassetten.

Nederlandse tekst, dictie Tine Ruyschaert, duur 40'.

Franse tekst, dictie Laurette Combet, duur 40'.

Duitse tekst, dictie Laurette Combet, duur 40'.

Engelse tekst, dictie Laurette Combet, duur 40'.

1987. Rapport. *Restauratie van de beelden "de Vier Gekroonden"*, Neringhuis van de Gentse metselaars.

1988. Rapport. *Restauratie voorgevel metselaarshuis*, hoek Cataloniëstraat/St.-Niklaasstraat, aan de hand van het contract gevelversiering 1526. S.A.G. 301/83, f.30.

1990. Studie *St.-Vincentius à Paulokapel, St.-Antoniuskaai*, Gent.

1991. Studie *schilderij O.-L.-Vrouwkerk met O.-L.-Vrouw ter Rive*. Bevindt zich in Rihovesteen, Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie.

Toemaat 2 Votiefschilderijen Kapelleke Schreiboorn p. 94 en 97. **Amaury, burggraaf de Ghellinck d'Elseghem Vaernewyck. Gesigneerd J. Vanderplaetsen 1852.**

GEDENK-, HULDE- & VRIENDENBOEK, LIBER AMICORUM MEER DAN HONDERDVOUDIG EERBETOON

Bestaat een middel om pioniers en voorgangers voor een periode van zeventig jaar waardig te eren? Klaarblijkelijk wel. De redactie speelt naar een gemeenschappelijk bindteken om dusdanig tijdsbeeld en tijdsbestek te stulpen. Beschikt een bibliotheek over zeventig eretekens in de vorm van huldeboeken? Nasporen en verrast ontdekken dat er meer dan honderd voorhanden zijn om verdienstelijke personen i.v.m. de volkskultuur in de ruimste zin te gedenken. Onvoorstelbaar. Verbazende waarheid. Daar kan wel een ontbreken.

De Redactie is zich terdege van het waagstuk bewust, om in een kwasi onberaden onderneming, niet alleen zoveel boeken te omvademen, maar om daardoor zoveel voorposten even te belichten.

Albums met eigen keurbladzijden of allerlei bijdragen

Het loopt van een leien dakje de huldeboeken in grote lijnen te rangschikken. Twee genres springen in het oog. Een eerste rij beoogt de uitgave van een bio- en bibliografie van de gevierde met uittreksels van werken als een vorm van "Verzamelde Opstellen".

Een tweede reeks omvat eveneens bio- en bibliografie, maar daarna de bijdrage van kollega's en vrienden als een bonte ruiker wetenschap om langs die inzending een eerbewijs te beklemtone.

Kenmerken van hulde-albums

In eerste instantie bevindt zich de **aanleiding**. De tekst op de kaft van het eerste album spreekt klare taal: een verjaardag en het emeritaat. Bij een oppervlakkige beschouwing treedt de faktor van de leeftijd met betrekkelijke regelmaat op: zestig, vijftenzestig, zeventig en dito, tachtig en dito, zelfs negentig jaar biedt een gelegenheid. Op de universiteit sluit een emeritaat er makkelijk bij aan.

1857 1927

ALBUM OPGEDRAGEN AAN **PROF. DR. J. VERCOULLIE**

DOOR AMBTGENOOTEN, OUD-LEERLINGEN EN VEREERDERS TER GELEGENHEID VAN ZIJN ZEVENTIGSTEN VERJAARDAG EN VAN ZIJN EMERITAAT.

Liber Amicorum

Jozef Van Haver

Een kaft van dergelijke uitgave op het einde van onze eeuw, in 1991 juist, verkrijgt de stempel sober. De binnenbladzijde bevat meer gegevens: aangeboden naar aanleiding van zijn zestigste verjaardag.

De **initiatiefnemers** komen uit verschillende hoeken te voorschijn. De ingrediënten hier boven aangehaald, herhalen zich ettelijke keren. Kollega's, vrienden, oud-studenten aan de univ. stellen het op prijs een gedenkboek uit te brengen of vol te schrijven. Talrijke takken en vakken, zo het archief- en bibliotheekwezen, de dialect- en taalspecialisten en vele anderen willen een duit in 't zakje doen. Een stadsbestuur komt eveneens in aanmerking. o.a. te Ieper en te Lokeren, met of zonder een officiële uitgever.

De redactie van een tijdschrift kan een speciaal nummer aan een medewerker of streekgenoot wijden, o.a. Volkskunde te Antwerpen, Museumleven te Brugge, Mengelmaren van de Bond der Westvlaamse Volkskundigen, De Leiegouw te Kortrijk, de Haachtse Geschied- en Oudheidkundige Kring. De Heemkundige Kring Maurits Van Coppenolle geeft zijn eerste jaarboek een dergelijke opdracht. Ook een wetenschappelijke reeks zoals Arca Lovaniensis volgt in dezelfde trant. Meer dan een groep neemt het touw in handen. Liber Amicorum Achiel De Vos bundelt het

gemeentebestuur, het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland en het Oostvlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis. Een vereniging b.v. "De Vrienden van Norbert Rosseau" komt met dergelijk opzet te Gent tot stand. Een heemkring en een familie zorgen samen voor een publikatie, zo Bachten de Kupe en de familie Berquin. Het gebeurt, dat familieleden zich rechtstreeks bij de samenstelling van het album betrokken weten, zo Guido Bonnez met "Herinneringen aan vader". Uitzonderlijk zijn drie professoren samen in één boek betrokken, zo J. Andriessen, A. Keersmaekers, P. Lenders.

Een hulde-album in Vlaanderen blijkt **grensoverschrijdend**, een onderneming zonder beperking van taal- of landgrens, meer dan u vermoedt. Enkele voorbeelden leveren het bewijs. De redactieraad van W.L. Braekman bevindt zich niet alleen aan de universiteiten te Brussel en te Leuven, ook in New Mexico State en Würzburg. Voor K.C. Peeters komen bijdragen uit Oost-Europa, U.S.A., Sovjet-Unie (in 1975!), West-Duitsland, Ierland, Oostenrijk, Zuid-Afrika, Argentinië, Nederland en Wallonië. Voor het Donum Natalicum van G. A.R. De Smet sturen 45 kollega's en vrienden een Duitse tekst. Voor L.J. Vandewiele verschijnt de publikatie met opgaven in vier talen. Voor Jan Goossens biedt het Zentrum für Niederlande-Studien te Münster een huldeboek in twee delen, het tweede met 110 bijdragen, 52 in het Nederlands. René Verdeyen verschijnt in Nederland en Bruxelles tegelijk. Het album van Raoul C. Van Caenegem, in het Engels, heeft een uitgever in London en Rio Grande, Ohio. (zie het hoofdstuk 'Enkel Engels' in "Het zichtbare en het denkbare" van Gerard Bodifée, uitgeverij Pelckmans, 1990, p. 138-142) Joseph Moors krijgt van de dienst Cipl Universit  Liège een nederlandstalig album. Dat van Frederic Lyna, uitgeverij Scientia, verschijnt totaal in het Frans. Dit van Jan Dhondt is tweetalig opgevat. Talrijke albums roemen op buitenlandse bijdragen, b.v. dit van Herman Liebaers.

Typografische en volkse vondsten

Bepaalde initiatiefnemers besteden op de kaft felle zorg aan tekst en voorstelling die als een sprekend wapen uitstralen. Bij Willy L. Braekman pralen zes houtblokken met daarnaast zeventien onderwerpen, etc. om de veelzijdigheid van album en auteur te schouwen. Frans Claes toont het zegel van Antwerpen's Oudheidkundige Kring. Voor Guillaume Michiels toont de omslag het doek "Zelfportret". Stefaan Sampers plaatst op het omslagontwerp onderaan Liber Amicorum O. Mus, bovenaan 'Wevend aan het verleden', centraal een beeld van Ieper, met een weefgetouw aan de onderkant. M. Claes schetst het kasteel van Gaasbeek op de kaft voor het Vriendenboek van Gaston Renson en diens hoofd ernaast. Voor Godgaf Dalle luidt de ondertitel Getuigen in Polderklei voor de regio Veurne. Bij V.F. Vanacker seinen initiatiefnemers met een rijm Vruchten van z'n akker.

Een minstreel treedt op als merk voor de Provinciale Bibliotheek bij de uitgave Verzamelde Opstellen van J. Droogmans in 1955. Zie p. 123.

Het album Prof. Dr. J. Vercoullie spant de kroon. Elke bijdrage is bij de aanvang bovenaan opgesmukt met het vignet dat u hierbij ziet, en onderaan met de gravure die weergegeven is op p. 144.

Bedenken van uitverkorenen met twee albums. Dat stellen we vast voor K.-R. Berquin, A. Hans, J. Lindemans, H.-J. Van de Wijer, J. Van Haver, J. Van Hoof, J. Verbesselt, J. Weyns. Het betreft tweemaal een reeks bijdragen in een tijdschrift of een tweede uitgave van een boek.

Het **doel** springt duidelijk in het oog bij kollega's en vrienden van professoren, bij redactieleden, initiatiefnemers allerlei. In menige inleiding weerklinkt een lichtjes wisselende terminologie: een passende hulde, een album dat hem tot eer strekt, dat onze bewondering en dank vertolkt, erkentelijkheid om wat hij reeds gepresteerd heeft als om hetgene dat nog komen zal, in vriendschap en waardering voor een levenswerk in dienst van het boek, het bibliotheek- en archiefwezen, een waardering door een feestbundel ontoereikend gesymboliseerd, waar ontoereikendheid meer het kenmerk is van symbolen dan van waardering, een huldeboek ingegeven door vriendschap en verering, zijn geesteswerk voortzetten en uitbouwen, de boodschap doorgeven om het heem en alles wat het heem aan innerlijke rijkdom bevat in ere te houden. Een 'liber memorialis' bevat o.a. een persoonlijke appreciatie.

Het eerste album van 1927 opgedragen aan prof. J. Vercoullie door ambtgenoten, oud-leerlingen en 'vereerders' legt de nadruk op het laatste woord in de opsomming. De idee leeft voort in het Vriendenboek Gaston Renson. Deel I belicht zijn persoonlijkheid. Deel II, met bijdragen allerlei, voert als titel 'ter ere',

Kan naast het uiteindelijk en uiterlijk doel, hierboven aangehaald, ook het innerlijk motief als mededinger in dit verzamelwerk medespelen en een klemtoon aangeven? Tegenover het mik- of eindpunt wint het vertrekpunt aan waarde.

Het licht van elk album afzonderlijk of allemaal samen ligt in een eigen of gemeenschappelijk speuren.

De materiële vorm van deze lijst - meer dan honderd titels op dertig à veertig bladzijden - weerspiegelt een zoektocht naar een innerlijk en uiterlijk tijdsbeeld van en/of met uitverkorenen.

Een element steunt veelal op dezelfde voor- en ondergrond: de leeftijd als aanleiding. De inhoud van elk album behelst vaak een uiterst verscheiden materie, alles behalve gelijkaardig of gelijkwaardig voor buitenstaanders. Muziek, taal, volksdans- en lied, poppenspel, handschriften, dialect, exlibrisen bevinden zich zelden keurig op een zelfde schap.

Het zicht betreft niet alleen honderdenachtien gekroonden in de wereld van heem- en volkskunde, maar ook het inzicht van honderden en honderden inzenders en medewerkers die een cirkel uitstippelen om de gevierde, de jubilaris te omhullen en te bewaren, niet als in een biografie met de waarde van een spiegel, doch in een wanordelijke kring van bekenden en kollega's. Elke inzender schrijft over wat hem zint, dat niet alleen, maar gedreven door het indringende weten dat hij met deze vooruitstekende steen in dit lettergebouw een teken van erkentelijkheid en vriendschap fel bevestigt en geïllustreerd ziet in de beklivende publikatie.

Voor de kenmerken citeren we enkele gevallen, maar kunnen onmogelijk elk boek aanhalen waarin het verschijnsel kan voorkomen.

De tijdaanduiding 1927 - 1995 kan een indruk van willekeur wekken. Die is gesnoerd aan het zeventigjarig jubileum van de K.B.O.V. met 1926 als start. In 1927 verschijnt het eerste belangrijk album voor ons. Einde 1995 verschijnt een in Ninove, in 1996 een in Deinze en in Gent. (1)

De historie van het "Album Amicorum", de aanleg van een naamlijst van vrienden, van de 16de tot de 19de eeuw als voorbode en voorloper vergt een ruime, afgescheiden studie. (2)

(1) Paul De Mont: 1895-1950. Kultuurraad, stad Ninove, okt. '95. Liber Amicorum Herman Maes, voorzitter K.O.K. Deinze, Liber Amicorum Johan Decavele, stadsarchivaris Gent.

(2) K. THOMASSEN e.a. *Alba Amicorum. Vijf eeuwen vriendschap op papier gezet: het album amicorum en het poëziealbum in de Nederlanden*. 's-Gravenhage, 1990, 184, ill. I.H.J. POISSONNIER. *Het Album Amicorum van Mr. Joannes Egberts Risseeuw (1789-1869), notaris en advokaat te Oostburg*. Heemkundige Kring West-Zeeuws Vlaanderen, nr. 22 - 1994, 131-152, ill.

Gedenk-, Hulde- en Vriendenboeken, Liber Amicorum 1927-1995

1. Jan A. AERTS
2. J. ANDRIESSEN
3. Lode BAEKELMANS
4. Michel BAELDE
5. Frank BAUR
6. Karel-R. BERQUIN
7. Edgard BLANCQUAERT
8. Jan BOLS
9. André BONNEZ
10. Willy L. BRAEKMAN
11. Jan BROECKAERT
12. Mathieu BUSSELS
13. Frans CLAES
14. Paul COLLAER
15. Jef CONTRYN
16. Hilda COPPEJANS-DESMEDT
17. Jozef CORNELISSEN
18. Jan CRAB
19. Godgaf DALLE
20. Mon DE CLOPPER
21. Alfons DE COCK
22. Karel DE FLOU
23. Gilbert DEGROOTE
24. Paul DE KEYSER
25. René DE KEYSER
26. Joseph DELBAERE
27. Maurits DE MEYER
28. Jef DENYN
29. René DEROLEZ
30. Jan DESCHAMPS
31. Jan DE SCHUYTER
32. Gilbert DE SMET
33. Jos DE SMET
34. Ignace DE SUTTER
35. Achiël DE VOS
36. Albert D'HOKER
37. Jan DHONDT
38. Jozef DROOGMANS
39. Jozef DUVERGER
40. Michiel ENGLISH
41. Robert FONCKE
42. Jan GESSLER
43. Jozef GOOSSENAERTS
44. Jan GOOSSENS
45. Flor GRAMMENS
46. Jan GRAULS
47. Lod. GROOTAERS
48. Maurits GYSSELING
49. Abraham HANS
50. Marcel HOEBEKE
51. Nicolas-N. HUYGHEBAERT
52. Antoine JANSSENS
53. Aquilin JANSSENS de BISTHOVEN
54. August KEERSMAEKERS = 2
55. Lambrecht LAMBRECHTS
56. Jozef LAUWERYS
57. P. LENDERS = 2
58. Herman LIEBAERS
59. Jan LINDEMANS
60. Antoon LOWYCK
61. Willy LUSTENHOUWER
62. Frédéric LYNA
63. Lode MAEREVOET
64. Guillaume MICHIELS
65. Michel MISPELON
66. Joseph MOORS
67. Octaaf MUS
68. J.L. PAUWELS
69. Willem PEE
70. Karel-C. PEETERS
71. Raymond PEETERS
72. Bert PELEMAN
73. Jozef PENNING
74. Frans PERCKMANS
75. Jan PERSYN
76. Luc PHILIPS
77. Floris PRIMIS
78. Gaston RENSON
79. Karel ROELANDTS
80. Edward ROMBAUTS
81. Norbert ROSSEAU
82. Julius SABBE
83. Ger SCHMOOK
84. Albert SCHOUTEET
85. Ferd.-A. SNELLAERT
86. André STOOP
87. Isidoor TEIRLINCK
88. Valère-F. VAN ACKER
89. Eugeen VAN AUTENBOER
90. Raoul C. VAN CAENEGEM
91. Maurits VAN COPPENOLLE
92. Raf VAN DEN ABEELE
93. Eugeen VAN DEN BROECK
94. P.J. VANDENHOUTTE
95. Jan Frans VANDERHEYDEN
96. Renaat VAN DER LINDEN
97. Ferdi VAN DE VIJVER
98. L.-J. VANDEWIELE
99. H.-J. VAN DE WIJER
100. Jozef VAN HAVER
101. Jef VAN HOOFF
102. André VANHOUTRYVE
103. Robert VAN PASSEN
104. Hendrik VAN TICHELEN
105. Jan VERBESSELT
106. Jozef-Fr. VERCOULLIE
107. René VERDEYEN
108. Prosper VERHEYDEN
109. Adriaan VERHULST
110. August VERMEYLEN
111. Vedastus VERSTEGEN
112. Daniël VERSTRAETE
113. Antoon VIAENE
114. Leon VOET
115. Karel Jan WEYLER
116. Jozef WEYNS
117. Carlos WYFFELS
118. Lode ZIELENS

1972 ALBUM JAN A. AERTS

Samenstellers J. IJsewijn en A. Welkenhuysen. n. a. v. zijn zeventig jaar in 1971 en zijn emeritaat door de KUL toegekend. De publikatie bundelt enkele van zijn verspreide opstellen en het geheel van zijn Latijnse schriften. Bisschop J.V. Daem en rektor P. De Somer openen het album met een Ten Geleide I en II. Informele herinneringen aan de leraar halen M. Pinnoy, J. Van Brabant, Mia Wauters-Van Engeland en A. Descamps op. Andries Welkenhuysen bezorgt de bibliografie. De geschriften treden in vier groepen op: I tot IV. De volkskunde treedt op in groep II met In memoriam Prof. Dr. Jan Gessler en groep III De Driestuiverskomedie van Plautus.

1986 LIBER AMICORUM J. ANDRIESSEN S.J. - A. KEERSMAEKERS P. LENDERS S.J.

Cultuurgeschiedenis in de Nederlanden van de renaissance naar de romantiek

Publikatie uitgeverij Acco Leuven/Amersfoort. 390 blz. Drie hoogleraren uit het departement geschiedenis bereiken samen het emeritaat. Een wetenschappelijk komitee: P. Avonds, R. Baetens. H. Devijver, G. Devos, H. Houtman-De Smedt, A. Thijs, J. Van den Broeck, R. van Uytven stellen een Liber Amicorum samen, met redactie en sekretariaat van A.M. Van Aelst, rond een thema waarop de betrokkenen zich actief hebben betoond. De keuze geldt geen verengd beeld van hun wetenschappelijke activiteit, wel de ontmoetingsplaats voor hun belangstellingen.

Volkskunde komt te voorschijn bij de inzending van P. Avonds, M. Cloet, J. Deschamps, H. Houtman-De Smedt, J. Smeyers, A.K.L. Thijs, R. van Uytven.

1946 LODE BAEKELMANS TER EERE 1945

De uitgeverij De Sikkel Antwerpen, biedt een dubbel album met een ongewone titel. Deel I telt 186, deel II 316 blz., met vele illustraties en een exlibris. Deel I verstrekt A. Getuigenissen, waar dertig auteurs hun aandeel leveren. B. Wetenschappelijke Bijdragen omvatten I. Boek, Bibliografie, C.

Biblioteek- en Museumwezen. (Deel II) II. Geschiedenis. III. Kunstgeschiedenis. IV. Taalkunde. V. Letterkunde en Kunstle-
ven. VI. Volkskunde. VII. Opvoeding en Onderwijs. C. Litteraire Bijdragen.

De Volkskunde krijgt medewerking van René De Bock, Paul De Keyser, Maurits De Meyer, Karel C. Peeters, Jan De Schuyter, Leo Verkeine, A. Monet, C. Van Herck, W. Van Eeghem, Fl. Prims.

1993 LIBER AMICORUM PROF. DR. MICHEL BAELDE

Beleid en Bestuur in de oude Nederlanden

Hugo Soly en René Vermeir geven, naar aanleiding van het emeritaat, het boek, 515 blz., uit namens de Vakgroep Nieuwe Geschiedenis Universiteit Gent. H. Balthazar schrijft het Ten Geleide, R. Vermeir de Bibliografie. Zesendertig geleerden leveren een bijdrage, vier in het Frans, een in het Engels.

M. Cloet, J. Decavele, J. Everaert, C. Lis en H. Soly, J. Mertens, W. Prevenier, A.K.L. Thijs, L. Vandamme behandelen een onderwerp met haak- en raakpunten langs de volkskunde.

1948 ALBUM PROF. DR. FRANK BAUR

Kollega's, vakgenoten en oud-leerlingen bieden de jubilaris bij zijn zestigste verjaardag het album als huldeblijk. De Standaard-Boekhandel Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven brengt het boek in twee delen op de markt, deel I met 339 en deel II met 368 blz. Na de levensschets biedt Paul de Smaele Leven en Streven, A. Van Elslander Bibliografie. Vijfzeventig auteurs leveren een bijdrage. Voor zestien beduidt het onderwerp een volkskundig gegeven.

St. Axters, E. Blancquaert, C.C. de Bruin, Fr. Closset, A. Van Elslander & L. de Scheerder, R. Foncke, J. Gessler, J. Heyrman, P. De Keyser, M. Luwel, J.J. Mak, M. de Meyer, L.C. Michels, J. van Mierlo. C.G.N. de Vooy.

1963 GEDENKBOEK KAREL-ROMAAN BERQUIN

Uitgave van de heemkring Bachten de Kupe en de familie Berquin, 170 blz. met drie delen, het eerste: huldiging op 27 okt. 1963 van de 90-jarige hoofdman, met woorden van hulde en dank, het tweede: levensbericht en werk, de stam, het historisch-heemkundig werk door P. Declercq, het derde met opstellen uit het werk van de gevierde: Nieuwpoortse monumenten, figuren, kronieken. De redactie draagt het speciaal nr. 4-5 van Bachten de Kupe, okt.-nov. 1963 ook op aan de hoofdman, die de Westhoek door en door kent. Het handelt immers over zijn Nieuwpoort.

1958 ALBUM EDGARD BLANCQUAERT

Kollega's, vakgenoten en oud-leerlingen bieden de gehuldigde een album van vierhonderd vijfenzeventig blz. aan ter gelegenheid van zijn emeritaat. De drukkerij George Michiels te Tongeren bezorgt de uitgave voor de Koninklijke Akademie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde te Gent.

Na de voorstelling door Willem Pée volgt de Bibliografie. Negenenvijftig vorsers leveren een bijdrage, waar taalkunde in de ruimste zin de klemtoon geniet. Drie schrijven in het Duits.

De volkskunde is in trek met Frank Baur, Ernest Eylenbosch, D. Fagot, Robert Foncke, P.J. Meertens, Winand Roukens, A. Van Elslander, A. Carnoy.

1992 GEDENKBOEK JAN BOLS (1842-1921)

Het Gedenkboek, initiatief van Dr. Jan Bols-komitee 1842-1992, extranummer van de Haachtse Geschied- en Oudheidkundige Kring, telt 127 blz. Het Komitee verzorgt de Inleiding. J. Cools behandelt de geschiedenis van de familie, A. Jans de leraar aan het Collège St.-Rombaut à Malines (1866-76), J. Ceulemans, de eerste directeur van het Aarschots St.-Jozefskollege (1876-84), S. Top, Dr. Jan Bols en de Volksliedstudie, J. Vander Elst de Kronologie en Bibliografie. Ludo Laagland tekent het portret voor de kaft.

1984 HULDEBOEK ANDRE BONNEZ

Uitgave van de heemkring Bachten de Kupe, Koksijde, in zijn gelijknamige heembiblioteek nr. 23, 280 blz., ill. Guido Bonnez haalt 'Herinneringen aan vader' op. Marcel Messiaen, Louis Vanheule, Roger A. Blondeau noteren 'Ervaringen', 'De Boer en Heemkundige', 'In Memoriam'. Roger Lanzweert verhaalt 'Zijn leven en zijn werk'. Marc Laenen ziet 'Een bakhuis uit Watou te Bokrijk' dat daar belandde door de inspanningen van A. Bonnez. Jozef Weyns neemt in deel IV van zijn Volkshuisraad in Vlaanderen p. 1286 e.v. het Handschrift Bonnez op: Het huisgerief op een Westvlaamse hoeve.

*Fragment van de tekening hofstede
Serafien Bonnez ca 1900.
in Volkshuisraad in Vlaanderen*

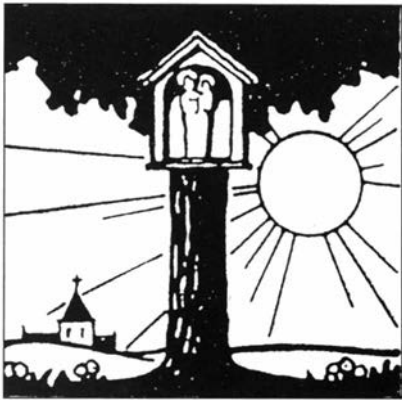
1992 PROF. DR. WILLY L. BRAEKMAN

Cultuurhistorische Caleidoscoop

Geschenk van collegae en vrienden bij zijn afscheid als hoogleeraar aan de Katholieke Universiteit te Brussel: eenendertig opstellen over alchemie, huisraad, kalenders, rederijkers, toverij, etc. De internationale redaktieraad: M. de Clercq (K.U. Br.), W. Eamon, (New Mexico State Univ.) J. Van Haver (K.U. Leuven), J.D. Janssens en F. Vanhemelryck (K.U. Br.), G. Keil (Univ. Würzburg), R. Jansen-Sieben (V.U. Br.). C. De Backer, samensteller en editor, verzorgt de bio-bibliografie. J.B. Berns, D. Coigneau, C. De Backer, P. Huys, M. Jacobs, R. Jansen-Sieben, J. Ockeley, J. Smeyers, E. Van Autenboer, J. Van Haver, F. Vanhemelryck, W. Waterschoot bezorgen volkskundige bijdragen. Uitgeverij Mens en Cultuur. Gent. 624 blz., ill.

1940 JAN BROECKAERT, ZIJN LEVEN EN ZIJN WERK

De Studiekring voor Heemkunde te Wetteren eert deze voorpost inzake plaatselijke geschiedenis. Samen met Fr. De Potter levert hij *Geschiedenis der Gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen*, met Th. Coopman Bibliografie van de Vlaamse Taalstrijd. De drukkerij Verbaere illustreert het werk met tien tekeningen van Herman Verbaere. Lode Monteyne en E. Amter zien Jan Broeckaert als persoonlijkheid, in de *Davidfondsaktie*, met de vraag naar de betekenis als volkskundige.

1967 ALBUM DR. M. BUSSELS

Het bestuur van de Federatie der Geschied- en Oudheidkundige Kringen van Limburg geeft voor zijn sekretaris bij zijn 65ste verjaardag een huldealbum uit, 665 blz., voor zijn prestaties als archivaris, historicus, archeoloog, zijn medewerking aan vele tijdschriften. Baron de Schaetzen schrijft het Voorwoord, Trudo Hoewaer groet zijn trouwe vriend, J. Grauwels bezorgt de biografie, R. Jorissen de bibliografie. Eenzestig auteurs leveren een bijdrage. *Volkskunde* borrelt op in die van J. Behets, M. Gysseling, M. Hendrickx, H. Jamar, W. Sangers, P. Van Baelen, D. Sniijders en H.J. Geerkens, J. Weyns, C. Wyffels.

1932 GEDENKBOEK FRANS CLAES

Uitgave van het museum "De Gulden Spoor", 276 blz. voor de Oudheidkundige Kring van Antwerpen door tussenkomst van de uitgeverij "De Sikkel". Jan Denucé situeert de gevierde in het Voorwoord, de stichter van het museum in 1904, zijn beschrijving van voorwerpen, verzamelingen en tentoonstellingen.

Elf medewerkers leveren een bijdrage, telkens i.v.m. de kring en het museum: Jos. de Beer in vijf bijdragen. Jos. Ernalsteen handelt over 'Folklore' als dusdanig.

1976 HULDESRIFTPAUL COLLAER

Het tijdschrift *Volkskunde* wijdt een speciaal nummer aan een 85-jarige Vlaming met internationale faam. S. Top beschrijft hem in Woord vooraf. Gilbert Huybens neemt het initiatief voor de huldiging van een pionier die zijn leven in dienst van de volksmuziek stelt. De opzet blijft bescheiden. Zeven deskundigen eren de jubilaris met een bijdrage. G. Huybens belicht de persoonlijkheid en verzorgt de bibliografie. A. en H. Boone, G. Huybens, S. Top, J. De Vuyst nemen een of ander aspect van de volksmuziek onder de loep, o.a. muziekinstrumenten. A. Vander Linden behandelt Eugène Colin en zijn Fonds, in het Frans.

1975 JEF CONTRYN

Het artiestenfonds te Antwerpen geeft het boek uit, 122 blz. met een voor- en familienaam als titel zonder meer, omdat de poppenspelspecialist geen feest wenst. De publikatie komt even voor zijn vijfenzeventig jaar. Hij ijvert sinds 1930 voor verbreding en veredeling van het poppenspel op nationaal en internationaal vlak. Zijn zoon Louis staat hem vroegtijdig bij. De uitgave weerspiegelt de aantrekkingskracht van het Vlaamse poppenspel doorheen Europa.

Drieëntwintig auteurs o.a. Gerard Walschap, Alfons Verbist, J.L. De Belder, Cyriel Verleyen, Ast Fonteyne, Gust De Muynck, Paul Hardy, Fritz Wortelmann, Leo Persyn, Bert Peleman, Piet Langenus, Louis Contryn eren hem.

Karikatuur door Hansjurgen Fettig in 1966, in kongres van de Union Internationale de la Marionette te München, bij zijn artikel: Zeventig jaar jong geworden. (Stuttgart)

1989 HULDEBOEK HILDA COPPEJANS-DESMEDT

Actief in archief

De Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen te Antwerpen publiceert dit boek in de reeks Archiefkunde nr. 4, 1989, 205 blz. en betreft er een personaliteit uit de universitaire wereld, een uit het bedrijfsarchief en de Internationale Archiefraad bij. Het merendeel van de bijdragen betreft archivistiek, een in het Duits en het Frans. J. Verhelst schrijft het Voorwoord, Michel Nuyttens de bio- en bibliografie. Zeven van de zestien bijdragen behelzen rechtstreeks volkskunde, van Jan Craeybeckx, Gustaaf Asaert, Willy Buntinx, Karel Degryse, Guido Gadeyne, Niklaas Maddens, Herman Van Isterdael.

1941 MENGELINGEN JOZEF CORNELISSEN

De Geschied- en Oudheidkundige Kring voor Brecht en Omstreken biedt dit boek aan n.a.v. de 75e verjaardag. J. Eralsteen neemt bio- en bibliografie voor zijn rekening. Vijftien auteurs betreden elk een volkskundig gebied: K. Van Nijen, H. Kanora, L. De Schepper, D. Boen, J. Van Gorp, A. Gielens, J. Lauwerys, Th. De Molder. E. Sneyers, K.C. Peeters, B.W. van Schijndel, J. Nuyts, L. Philippen, J. De Schuyter. Totaal 200 blz. Nederlandse Volkshunor op Stad en Dorp, op Land en Volk, (6 delen 1928-1937), De Sikkels, Antwerpen, is een van de meest bekende werken, naast de studies over sprookjes, dialect, etc.

1982 HULDEALBUM JAN CRAB

Uitgave Vrienden van de Leuvense Stedelijke Musea in de reeks Arca Lovaniensis artes atque historiae reserans documenta: jaarboek 9/a - 1980. R. Depret schrijft Ten geleide, R. Van Hove Een dankwoord, L. Van Buyten Herinneringen en Bibliografie. Negentien auteurs bezorgen een bijdrage, in hoofdzaak in betrekking met Leuven. Volkskundige onderwerpen verstrekken: M. Madou, E. Meel, M. Smeyers, L. Goedertier-Nijs, M. Laureys, G. Huybens, P.V. Maes, J. Dauwe. Het Brabants Beeldsnijcentrum Leuven, uitgave bij het vijfjarig bestaan van 'Vrienden...' (1972-1977), 354 p., 203 ill. is een standaard- en zijn levenswerk.

1990 HULDEBOEK DR. HISTORICUS GODGAF DALLE

Getuigen in Polderklei

Uitgeverij De rode Bles in Veurne verspreidt het huldeboek, 207 p., ill. Twintig auteurs bieden een bijdrage, waarvan er zes Veurne behandelen, drie Brugge, twee St.-Winnoksbergen. Veurne spant de kroon met deelname van F. Becuwe, M. Cloet, E. Coulier, W. Pauwels, M. Timperman, J. Van Acker. R. Van Eeno; Brugge volgt met J. Mertens, A. Van den Abeele, A. Vandewalle; St.-Winnoksbergen met E. Florizoone en P. Vandewalle. G. Gyselen verzorgt het Woord vooraf.

1987 LIBER AMICORUM MON DE CLOPPER

Samenstelling n.a.v. zijn 65ste verjaardag door Bruno Peeters en Arthur Verthé, geleverd door drukkerij Vanoverbeke, Vichte. Bruno Peeters start met Inleiding. Herman Todts tekent Een portret. Clem de Ridder ontleedt Kulturele Verkenningen. Volksdansen, gedanst parabels van Piet Pottie stoelt op broederschappen of gilden, groepsdansen. Valeer Portier beklemtoont Het belang van het Vlaamse lied en de beoefening in de hedendaagse gemeenschap. Europeadegroeten stammen uit Duitsland, Frankrijk (4x), Vlaanderen, Italië (4x), Hellas, Oostenrijk, Portugal, Sverige, Wallonië, Spanje (2x), Denemarken, Groenland. De jubilaris leidt in houwe trouwe in 1995 de 32ste Europeade voor Europese Volkskultuur met ca. zeven-duizend volkskunstbeoefenaars.

1929 HERDENKINGS-ALBUM ALFONS DE COCK 1850-1921

Uitgegeven ten bate van het Alf. De Cockfonds door toedoen van den Bond van Oostvlaamse Folkloristen. Lode Baekelmans levert Herinneringen aan Alfons De Cock p. 5 tot 16. Maurits De Meyer biedt de bibliografie, met behulp van P. Van den Broeck en P. De Keyser, het Erekomiteit van de Alfons De Cock-Hulde. Het album bevat fragmenten uit zijn werken: twee uit Vlaamse en drie uit vreemde tijdschriften, Volkskundliche Untersuchungen, Basel 1916, Der Urquell, Hamburg 1898 en Revue des Traditions populaires 1901. Borstbeeld door Albert Herregodts te Herdersem. Hulde 7 sept. 1975.

1930 GEDENKBOEK KAREL DE FLOU 1853-1928

Het uitvoerend komiteit richt te Brugge voor de voorzitter van de Vlaamse Toponymische Vereniging op 4 nov. 1928 een huldebetoon in n.a.v. de titel doctor honoris causa aan de katolieke hogeschool te Leuven, zijn 75ste verjaring en geeft tevens het boek uit, gedrukt bij Erasmus te Ledeberg, 105 p. Karel De Flou, werkend lid van de Koninklijke Vlaamse Akademie, levert kopij aan verschillende tijdschriften, vooral aan Rond den Heerd en Biekorf, daarnaast aan De Halletoeren, Brugge, Onze Volkstaal, tijdschrift gewijd aan de studie der Nederlandse Tongvallen, Roeselare, Kunst, Maandblad voor Kunst en Letteren te Brugge.

1980 LIBER AMICORUM PROF. DR. G. DEGROOTE

Uitgave Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis, Brussel, 197 p. door toedoen van Jozef Veremans die de bio- en bibliografie verzorgt. Elf vrienden bieden een bijdrage als huldebetoon. Belangrijk voor de volkskunde: M. Hoebeke, R. Jansen-Sieben, L. Simons, J. Taeldeman.

Gilbert Degroote, gedurende vele jaren sekretaris van de Kon. Zuidnederl. Mij publiceerde over (onuitgegeven en weinig gekende) Brieven van Hendrik Conscience in de Handelingen Kon. Zuidnederl. Mij XX (1966), XXI (1967), XXV (1971), XXVIII (1974), XXXVII (1983).

1951 ALBUM PROF. DR. PAUL DE KEYSER

Bij zijn zestigste verjaardag. Tijdens een huldebetoon krijgt hij het boek. 200 blz. Twee delen: Leven en Werk. Uit het Werk. Deel I R. Roemans biedt Levensschets en Bibliografie. F. Van Es De Folklorist. A. Van Elslander De Nederlandse Taal- en Letterkunde, J. Duverger De Kunstgeleerde, J. Verheyen De Opvoeding. Uit het Werk speurt naar keurbladzijden voor: Volkskunde, Nederlandse Taal- en Letterkunde, Kunstgeschiedenis, Opvoedkunde. Drs. M. Daem is uitgever.

Professor Dr. Paul De Keyser, medestichter van onze Bond.

1985 LIBER AMICORUM RENE DE KEYSER

Uitgave van Heemkring Sint-Guthago te Oostkerke, 210 blz. ill. Voorwoord van Yves Parmentier. Biografie door Jos Rau en Bibliografie door Germain Vandepitte. Negentien auteurs zenden kopij voor een volkskundig onderwerp Johan Ballegeer, Maurits Coornaert, Leopold Danneels, Antoon de Smet, Antoon Lowyck, Fons Theerens, Luc Troffaes, Jozef van den Heuvel, Germain Vandepitte, Dirk van der Bouwhede, A. Vandewalle.

1968 ALBUM JOSEPH DELBAERE

Uitgave Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde en Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Roeselare en Ommeland, Rumbeke, 277 blz., ill. Negentien auteurs leveren medewerking. M. De Bruyne Biografie, Ph. Coussement-D. Cracco-M. De Bruyne Bibliografie. R. De Keyser, A. Delvoye, J. Penninck, E.I. Strubbe, L. Van Acker, G.A.C. Van Vooren, A. Viaene, J. Weyns, A. Lowyck behandelen een thema dat aansluit bij volkskunde.

André Delbaere tekent het portret van zijn vader (1965).

1966 VOLKSKUNDE VERZAMELDE OPSTELLEN VAN MAURITS DE MEYER

Huldekomitee R. Foncke, P. De Keyser; E.I. Strubbe, (Univ. Gent), P.J. Meertens (Nederland), K.C. Peeters (Univ. Leuven).

Uitgave van Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij Scriptoria Antwerpen, 229 p., ill. krten. Robert Foncke start met Ter Inleiding. Enkele woorden over Maurits De Meyer en zijn werk. Dan Opstellen rond vijf onderwerpen. I. Theorie. Geschiedenis. Beoefening van de Volkskunde. II. Volksliteratuur. Algemeen en speciaal. III. Volkstaal. IV. Volksgebruik. V. Volksprent.

Gravure van Maarten van Heemskerk bij het uittreksel: Sikkel, zichte, zeis en pik, (Volkskunde 1946) een der vele buiten-tekstillustraties.

1947 GEDENKBOEK JEF DENYN

Stadsbeiaardier en Meester van den Toren

Uitgave van de Beiaardschool te Mechelen, 330 p., muziek. De kaft toont de handtekening i.p.v. de voor- en familienaam. Veertien artikels belichten Jef Denyn (+ 1941), stichter van de School, Internationaal Hoger Instituut voor Beiaardkunst, twee in het Engels en het Frans. Spinoy, Pr. Verheyden, W.G. Rice, Albert Derolez,

Kamiel Lefévere, Staf Nees, J. Casparie, L. Reypens, Jef Denyn, Jef Rottiers verduidelijken het leven en streven van Jef Denyn en de beiaardkunst.

1987 STUDIES IN HONOUR OF RENE DEROLEZ

Uitgave Seminarie voor Engelse en Oud-Germaanse Taalkunde. R.U.G. Red. Simon-Vandenbergen. Een publikatie gans in het Engels. Biografie en bibliografie. Eenenvijftig bijdragen, in hoofdzaak taalkundig, uit verre gebieden: Galway, Aachen, Oxford, Bern, Cambridge, Freiburg, Toronto, Australia, Genève, Ohio, Lausanne, Texas, Quebec, Amsterdam, Lebanon, Reading, Rome, Berkeley, Freiburg, Austin, Mannheim, New York, meermalen uit Antwerpen, Brussel, Gent, Kortrijk, Leuven, Liège, Namur. Belangrijk voor volkskunde de inzendingen van T. Paroli en E.C. Polome; voor de dissertaties in 1979-80, sociologische en sociolinguïstische studie van voornaamgeving te Lokeren, Nieuwpoort en Blankenberge.

1987 MISCELLANEA NEERLANDICA OPSTELLEN VOOR DR. JAN DESCHAMPS

Ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag, redactie van Elly Cockx-Indestege en Frans Hendrickx. Uitgave Peeters, Leuven. Bio-bibliografie in Woord vooraf : E. Cockx-Indestege en F. Hendrickx, M. Wittek, M. de Schepper en Fr. Sillis.

Negenenzeventig binnen- en buitenlandse medewerkers behandelen in Deel I Handschriftenkunde en Miniatuurkunst, in Deel II Geestelijke en Wereldlijke Literatuur, Vakliteratuur en Taalkunde, in Deel III Bibliotheek- en geestesgeschiedenis, Kunst- en Kultuurgeschiedenis. P.J.A. Nissen, J. Reynaert, R.Th.M. Van Dijk, B. Besamusca, Th. Coun, M. Gysseling, H. Van Assche, W.L. Braekman, C. Coppens, R. Jansen-Sieben, A. Deprez, G. Achten, E. Persoons, M. de Schepper, E. Cockx-Indestege, G. Huybens, A. Keersmaekers, R. De Smedt, K. Stevaux bespreken volkskundige onderwerpen.

PEETERS
LEUVEN

1987

1949 LEVEN EN WERK VAN JAN DE SCHUYTER

Marcel Polfliet heeft ter gelegenheid van de zestigste verjaardag een boek gepubliceerd langs Drukkerij N.V. Vonksteen, Langemark, 140 blz., ill. Een komitee viert de jubilaris, voorzitter van de Bond van Antwerpse Folkloristen, van de Sanctjes- en Ex-Libriskring. De publikatie bevat vijf hoofdstukken: Biografie. Beschouwingen over het werk, met nadruk op Folklore, Oudheidkunde en Anekdotische Geschiedenis. Toekomstplannen. Bibliografie. Ikonografie.

Zijn belangrijkste werk: De Antwerpse Poesje, zijn geschiedenis en zijn speeltteksten, Antwerpen, 1943.

1986 WORTES ANST - VERBI GRATIA DONUM NATALICUM GILBERT A.R. DE SMET

De redakteurs H.L. Cox, V.F. Vanacker en E. Verhofstadt danken de titel aan een suggestie van Luc De Grauwe die samen met Walter de Cubber de bibliografie heeft verzorgd, de titel, een glosse op fol. 121b van Cod. Jun. 25 in de Bodleian Library te Oxford. Ten Geleide - Zum Geleit verklaart u dat. 57 auteurs leveren een bijdrage, op verzoek van de redactie en denken kennelijk spontaan aan het 'verbum', een of ander aspekt van de woordenschat. F. Stoks viert de jubilaris op zijn 65ste verjaardag met een titel in het Latijn In honorem Ghilberti de Smet ad natalem sexagesimum quintum! 45 kollega's en vrienden hebben een Duitse tekst geleverd. Volkskundigen vinden hun gading bij T. Dahlberg, A. Deprez, M. Gysseling, L. Simons, A. Weijnen. 561 blz.

1964 ALBUM ARCHIVARIS JOS. DE SMET

Uitgave Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde Brugge. A. Viaene biedt de biografie, waar bovenaan het Grieks (!) Propemptikon pronkt. Hervé Stalpaert verzorgt de bibliografie. Zevenentwintig inzendingen, twee in het Frans. Bijna alle teksten raken West-Vlaanderen. Michiel De Bruyne, Magda Cafmeyer, F. Debrabandere, D. Nicolaas Huyghebaert, A. Janssens de Bisthoven, Paul De Keyser, René De Keyser, Marcel Luwel, J. Noterdaeme, A. Schouteet, A. Verhulst, A. Viaene, H. Van Werveke, Jozef Weyns, C. Wyffels bieden onderwerpen i.v.m. volkskunde.

1981 LIBER AMICORUM PROF. IGNACE DE SUTTER 1911-1981

Redactie berust bij Jos D'hollander, Marijke Dierickx, mevr. abdis Paulus Huismans, Jozef Sterck, André Stoop, Georges Stuyts, Roger Van den Berge. Zevenenveertig inzendingen behelzen lied, muziek en pedagogiek voor de prof volksliedkunst, hymnologie en theorie, gregoriaans in het Lemmensinstituut, voorpost voor het liturgisch kerklied in de moedertaal. Een reeks auteurs situeren de jubilaris, Paul Van den Berghe, Roger Van den Berge, Gery Helderenberg, Jozef Sterck, Roger Beirnaert, Rafael Windey (2x) Volkskunde speelt een rol in de bijdragen van Juliana Lievens, Hans De Knijff, Jozef Joris, Marcel Weemaes, J. Vandenbussche, J.P. Boendermaker, Jos D'hollander. Marijke Dierickx bezorgt bij het slot de bibliografie. Het meest bekend is de jubilaris door "Lied van mijn Land" op tekst van Anton van Wilderode.

Lied van mijn Land

1989 LIBER AMICORUM ACHIEL DE VOS

Uitgave in opdracht van het gemeentebestuur, het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland en het Oostvlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis, door de werkgroep 'Liber Amicorum Achiel De Vos'. Aangeboden tijdens de feestzitting 9 sept. 1989 bij zijn vijfenzestigste verjaardag, 280 p., ill.

H. Balthazar eert met Huldeadres. L. Stockman en L. Van Parys tekenen een Levensschets en de Evergemnaar. E. De Smet brengt de Bibliografie. Vijfendertig vrienden en kollega's verstrekken een bijdrage, waar telkens volkskunde een plaats bekleedt, G. Asaert. B. Augustyn. F. Bastiaen. W. Blondeel, M. Boone, J. en W. Buntinx, R. Buyck, R. Castelain, H. Coppejans-Desmedt, K. Degryse, S. De Lange, H. de Ridder-Symoens, E. Dhanens, M. Gysseling, P. Huys, G. Marechal, H. Notteboom, M. Nuyttens, W. Prevenier, A. Stroobants, J. Taldeman, H. Thoen, P. Trio, R.C. Van Caenegem, R. Van den Abeele, C. Vandenbroeke, P. Vandermeersch, P. Van de Woestijne, L. Van Durme, E. Van Mingroot, P. Van Peteghem, G.A.C. van Vooren, A. Verhulst, D. Verstraete.

1993 VRIENDENBOEK ALBERT D'HOKER ZIJN HEEM ZIJN SCHOOL ZIJN WERELD

De Heemkundige Kring van Erpe-Mere biedt het vriendenboek aan zijn stichter en ere-voorzitter n.a.v. zijn 85ste verjaardag. Albert D'hoker was in 1964 ook mede-stichter van het Verbond der Kringen voor Heemkunde in Oost-Vlaanderen. Acht vrienden staan in voor de samenstelling van de publikatie. Dirk De Boeck stipt in het Voorwoord de verdiensten van de jubilaris aan. Leo Fosselle behandelt zijn leraarsambt. Jan Gerits, Robert Ruys, Renaat van der Linden schakelen de volkskunde in. De titel van het boek klinkt apart: langs heem en school introduceren van milieustudie en aanzetten tot zelfstudie.

1976 JAN DHONDT MACHTEN EN MENSEN - HOMMES ET POUVOIRS

Bij het plots overlijden op 20 augustus 1972 ging een van de meest markante en stimulerende persoonlijkheden heen uit de wereld van de Belgische historiografie. Aldus start het Woord vooraf. Enkele oud-leerlingen en vrienden richten een Jan Dhondt-Stichting op om verder te werken aan de vele initiatieven die hij nam. Veel van zijn studies liggen verspreid. Dus kwam het plan de meest kenmerkende artikelen te bundelen. (In 1976 verschijnt reeds een reeks studies over standenvertegenwoordiging "Orders and Powers"). De huidige titel betekent dat de mediëvist als de contemporanist op vele terreinen van sociale, politieke of mentaliteitsgeschiedenis presteerde.

R. Van Eenoo bezorgt Bio-bibliografie. J. Hannes situeert De betekenis van Jan Dhondt voor de kwantitatieve geschiedenis. Achttien uittreksels zijn opgenomen. Een drietal behelst volkskunde: Woelingen te Gent in 1848. Kerkelijkheid en onkerkelijkheid. Onkerkelijkheid, vooral in het Vlaamse land. 695 p.

1955 VERZAMELDE OPSTELLEN JOZEF DROOGMANS I - II

Uitgave Provinciale Bibliotheek, Hasselt n.a.v. zijn zestigste verjaardag. Woord vooraf door J. Gruyters en Ch. Nailis. Levensschets en bibliografie door R. Roemans. Band I behandelt in drie delen Limburg in/en de letterkunde, 307 blz. band II kulturele aspecten in Limburg, Jules Frère als dichter en folklorist, Hubert Verwilghen, 365 blz. Een kultuurspiegel van Limburg. Zie p. 110.

1968 MISCELLANEA JOZEF DUVERGER

Bijdragen tot de kunstgeschiedenis der Nederlanden I-II

Uitg. Vereniging voor de geschiedenis der textielkunsten, Gent. Red. Jacqueline Versyp & A. Monballieu. Bio- en bibliografie M.-J. Onghena. 32 inzendingen in deel I, o.a. in het Duits, Engels, Frans. Belangrijk voor volkskunde de bijdrage van J. Van Roey, J. Theuwissen, J. Van Herck. 37 inzendingen in deel II. Belangrijk voor de volkskunde J. De Coo, R.A. d'Hulst, R. Avermaete, V. Vermeersch, J. Lambrechts-Douillez.

1952 MICHIEL ENGLISH STUDIES KERKELIJKE & KUNSTGESCHIEDENIS VAN WEST-VLAANDEREN

• MCMLII •

Uitgeverij De Tempel Brugge publiceert de studies opgedragen aan Z.E.H. M. English, met 23 inzendingen, een in het Frans, een in het Engels. Eg. I. Strubbe tekent de waarde van de gevierde. Dom N. Huyghebaert biedt de Bibliografie. Enkele bijdragen behelzen rechtstreeks of onrechtstreeks volkskunde, die van Pieter Declercq, Jan De Cuyper, Cesar Denorme, Jozef M. De Smet (2x), Dom Nicolaas Huyghebaert, Alain en Boudewijn Janssens de Bisthoven, Joris Lambrecht, G.G. Meersseman, Antoon Viaene.

1950 FEESTBUNDEL PROF. DR ROBERT FONCKE

Uitgave ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag op 1 juli 1949, aangeboden tijdens de huldezitting te Gent op 5 febr. 1950. 143 p., gedrukt te Aalst, drukkerij G. Boeykens.

H. Uyttersprot bezorgt Een Levensbeeld, p. 9 tot 20. De jubilaris kan terugschouwen op een kwart eeuw hoogleraarschap. Tevens krijgt hij een borstbeeld, kunstwerk van professor G. Verbanck.

Robert Roemans levert de Bibliografie. Het derde deel uit het album: Keurblad zijden uit het werk, dertien uittreksels, met aandacht voor Duitse kunst en kunstenaars en ... Mechelen. Viermaal vraagt de stad de aandacht. Tot slot: Folklore van de maandag.

1948 MISCELLANEA J. GESSLER

Het kolofon, de mededeling aan het slot van een boek met de naam van de drukker, data, oplage etc. krijgt weinig aandacht. Hier luidt de verrassing dat de oplage van 550 eks. volledig onderschreven is voor het verschijnen. Een unicum?

Het tweedelig feestalbum bevat 1.388 blz. met drie delen: Biographica met tekst van negen vrienden: Rob. Roemans, J. Lyna en B. van de Poel, P. Naster, P. van Brabant en V.M. Geerts, L. Génicot, J. Lambert, R. Lemaire, K.C. Peeters. Bibliographia Gessleriana door Rob. Roemans; Wetenschappelijke Bijdragen - Contributions Scientifiques van 153 auteurs, 51 schrijven in het Frans, 1 in het Duits en het Engels. Volkskunde komt aan de beurt bij P.W.J. Van den Berg, M. Bussels, A. Carnoy, W. Couvreur, G. Daniels, J. Dupont, R. Foncke, Catharina van de Graft, P. De Keyser, H.H. Knippenberg, Jan en Paul Lindemans, J.J. Mak, P.J. Meertens, Maurits De Meyer, J. Pieters, Marie Ramondt, W. Roukens, Jan De Schuyter, Fr. de Vrieze.

1973 DR. J. GOOSSENAERTS 1882-1963

Getuigenissen en studies

In opdracht van de "Stichting Dr. Jozef Goossenaerts" verzameld en uitgeven door prof. dr. M. Hanot, 155 blz. Negentien auteurs. De figuur van de voorman, promotor van de heemkunde in Vlaanderen, het hart van het "Centrum voor de Studie van Land en Volk in de Kempen" treedt te voorschijn langs bijdragen van M. Hanot, A. De Bruyne, L. Wouters, M. Vandeplassche, mevrouw A. Dosfel. Herinneringen leven bij Wies Moens. De wetenschap krijgt aandacht langs M. Grypdonck, A. Dumon, volkskunde langs H. Draye, M. Gysseling, J. Behets, M.H. Koyen. J. Goossens. J. De Wilde. De gevierde is de man van wetenschappelijke kongressen. van Wetenschappelijke Tijdingen, bindteken met Nederland, Frans-Vlaanderen en Zuid-Afrika.

1995 LINGUA THEODISCA JAN GOOSSENS ZUM 65. GEBURTSTAG

Beitrage zur Sprach- und Literaturwissenschaft Niederlande Studien 16/1
16/2

Samenstellers Ludger Kremer en Hermann Niebaum. Uitgevers José Cajot, Ludger Kremer en Hermann Niebaum, 1256 blz.

Het Zentrum für Niederlande-Studien, Münster brengt dit huldeboek voor zijn professor, geboren in Limburg. Tweetalig Vorwort - Woord vooraf. Negen indelingen. 1. Historische Grammatik und Wortgeschichte. 2. Sprachgeschichte. 3. Dialektologie: Einteilungsfragen, Studien zur Laut-, Formen und Satzlehre. 4. Idem, Studien zur Lexikologie, Lexikographie, Idiomatik. 5. Idem, Sprachkontakt und Sprachwandel. 6. Namenkunde. 7. Gegenwartssprache: Sprachsystem und Sprachgebrauch. 8. Mediävistik. Ältere Literaturgeschichte. 9. Neuere Literatur- und Kulturgeschichte.

Twee delen. Tweede deel omvat 6 tot 9. 110 inzendingen. 52 in het Nederlands. Belangrijk voor de volkskunde: Ann Marynissen, Amand Berteloot, Gilbert A.R. De Smet, Hermann Niebaum, Jan Stroop, Magda Devos en Jacques Van Keymeulen, Rob Rentenaar, Luc Van Durme, S. Theissen, Jef Vromans, Frits van Oostrom, N. De Paepe, Karel Porteman, Rik Van Daele, J.C.G.M. Jansen.

1961 GRAMMENS - GEDENKBOEK

40 jaar harde Uilenspiegelkamp

Uitgave Grammensfonds - Torengedouw 13/IX Antwerpen n.a.v. zijn zestigste verjaardag. Verantwoording Mr. J.R. De Smedt, Dr. J. Swenden, Ap. J. Van Eyck. Flor Grammens heeft zelf zijn strijd en belevenissen verteld. De gegevens mochten niet verloren gaan voor de Vlaamse geschiedenis en bieden een overzichtelijk beeld van de kamp van 1919 tot 1959. Het geheel omvat zes delen: I. Hoe het groeide (1899-1927). II. Taalgrens-Aktie (1927-1937). III. Grammens-Aktie (1937-40). IV. Taalkommissie (1940-44). V. Anti-Vlaams Schrikkewind (Gevangenschap) (1944-50). VI. Vlaamse Heropstanding (Volksbeweging) (1950-59). 304 p., 42 platen, documenten buiten tekst.

Promotor van de aktie omtrent de taalgrens en de toepassing van de taalwetten met meetings, voorlichtingscampagnes, petitiees. In plaatsen waar de overheid bleef weigeren, begon hijzelf voor tweetaligheid te zorgen. In 1971 te Kortrijk gehuldigd n.a.v. de André Demedtsprijs hem als "symbool van strijd en trouw" toegekend door de Marnix-ring. Bekend als "De Man van de Daad".

*Schild op de kaft
van het boek.*

1937 GEDENKBOEK JAN GRAULS

*De Bloksleper
Al verloren Aerbeit
uit Volkstaal en Volksleven
in het werk van Pieter Bruegel.*

De Vereniging van Limburgse schrijvers heeft Jan Grauls hulde betoond met een Gedenkboek ... nu hij vijftig is, uitgegeven bij Van der Donck-Robyns te Maaseik, 63 blz., ill. De vereniging vierde hen tijdens een academische zitting op 5 september. Op 23 oktober 1932 is hij aanwezig op de stichtingsvergadering van de "Zuidnederlandse Centrale voor Folklore-Onderzoek en voor de samenstelling van een atlas der Vlaamse Volkskunde". Op zijn zeventigste jaar schonk deze voorman het standaardwerk "Volkstaal en Volksleven in het werk van Pieter Bruegel". Bij die gelegenheid publiceert Rob. Roemans de Bibliografie van de Bruegel-studies, Studies over Spreekwoorden, Taalkundige en Folkloristische Toelichting, e.a. van Jan Grauls. Volkskunde, Antwerpen, 59 (1958) 62-64.

1950 ALBUM PROF. DR. L. GROOTAERS

bij zijn vijfenzestigste verjaring

Een huldecomitee viert de jubilaris te Leuven en overhandigt het album van 268 blz.

J.L. Pauwels verzorgt de Biografie en de Kronologische Bibliografie.

Dialektologie en taalkaarten genieten het leeuwendeel. De dialektcentrale, vroegere en moderne dialecten, taalgeografie, homonymie, fonologie, lexigrafie, literatuur, onomastiek, fonetiek, taalgeschiedenis, syntaxis, al deze vakken in hun verband met 'Dialektologie' komen aan bod met V. Verstegen, J. Leenen, A. Van Loey, E. Blancquaert, J. Dupont, G.G. Kloeke, C.B. van Haeringen, A. Weijnen, J.H. van Lessen. P.J. Meertens, K. Roelandts, L. Kaiser. K.H. Heeroma. G.A. van Es. W. Roukens behandelt Dialektologie en Volkskunde.

1984 FEESTBUNDEL VOOR MAURITS GYSSELING

Vrienden en vakgenoten bieden die aan bij zijn 65ste verjaardag onder redactie van W.J.J. Pijnenburg, K. Roelandts, V.J. Vanacker, als uitgave van het Instituut voor Naamkunde te Leuven, 423 blz., ill. krten. Karel Roelandts start de Bio-bibliografie met een legendarische zin: Voor Maurits Gysseling is leven synoniem met werken. Hij brengt het materiaal uit de oudste archiefbronnen van de Lage Landen, handschriften van voor 1301, bijeen tot een volledig corpus. Eenenvertig 'contribuanten' ontplooiën zich in de bundel binnen het naamkundig kader, de onomastiek. Andere onderwerpen betreffen etymologie (4), geschiedenis (2), filologie (1), lexicologie (1), syntaxis (1), verlenen een duidelijk relief met verwante disciplines.

Volkskunde komt aan bod langs L. De Grauwe, J. Goossens, R. Rentenaar, R. Van Passen.

1982 ABRAHAM HANS GEDENKBOEK 1882-1982

1989 ZIJN LEVEN - ZIJN WERK

Het gemeentebestuur huldigt de volkschrijver n.a.v. een eeuwgetijde. Hans, geboren te Horebeke in 1882, overleed te Knokke in 1939. Zijn ouders, Nederlandse protestanten, hebben zich in deze protestantse enclave gevestigd, gekend als 'Geuzenhoek'. Abraham, zevende van dertien kinderen, behaalde zijn onderwijzersacte in Nederland en Gent, werd beroepsjournalist in Het Laatste Nieuws, is grondlegger van het Vlaamse romanfeuilleton. Zijn Kinderbibliotheek, wekelijks een verhaal van ca 30 blz., houdt het ononderbroken vol van 1923 tot 1939.

Bij het 500ste 'Hanske' beleeft hij een uitbundige hulde te Brussel. Zes personen, Johan Blokland, Danny Lamarcq, Paul Lanneau, Jan Marchau, Viviane Van den Dooren, Renaat Van der Linden, Raoul D'Hoossche belichten Hans of de gemeente in het boek, 167 blz. Jan Marchau bezorgt de bio- en bibliografie.

In 1989 publiceert het Abraham Hanskomitee Abraham Hans. Zijn leven en zijn werk, 200 blz. Samenstelling: Jan Marchau, Daniel Walraed, Jozef Browaeys, Paul Lanneau.

Abraham Hans

1882-1939

1985 HULDE-ALBUM PROF. DR. MARCEL HOEBEKE

Redactie: H. Ryckeboer, J. Taeldeman, V.F. Van Acker met medewerking van A. De Groote. Uitgave Seminarie voor Nederlandse Taalkunde, R.U.G. Vakgenoten, medewerkers en vrienden bieden het album aan bij zijn afscheid van de RUG. Het boek glanst als een geslepen diamant waar drie stiften in graveren: de universiteit met de taalwetenschap en dialectstudie, de vaste sekretaris van de Akademie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, de regio Oudenaarde. Vijftig auteurs bieden een bijdrage. V.F. Vanacker belicht de professor en de geleerde. Bij hem sluiten aan: K. Jonckheere, G. Schmook. Volkskunde geldt langs W.L. Braekman, B. Decorte, A. Deprez, L. D'Hont, M. Gysseling, R. Haeseryn, M.J. Tulleken, J. Van de Putte, L. Van Durme, R. Van Passen.

1982 ALBUM AMICORUM NICOLAS-N. HUYGHEBAERT O.S.B.

De Sint-Pietersabdij te Steenbrugge geeft samen met N.V. Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage het Jaarboek voor Godsdienstwetenschappen uit: Sacris Erudiri. Band XXV in 1982 bevat het eerste volume van het Liber Amicorum, en band XXVI van 1983 het tweede volume. Volume I bevat vijftien inzendingen, drie in het Frans, een in het Engels. Volume II telt veertien auteurs, acht schrijven in het Frans. In vol. I schrijft M. Coune het Ten Geleide. A. Hoste verstrekt de Bibliografie. Volkskunde verwerft een status langs L. Milis, E. Van Mingroot, A.-T. Van Biervliet (2x), L. Devliegher. Vol. II dezelfde start, maar in het Frans. Volkskunde langs N. Geirnaert, A. Pil, A. Dewitte.

1977 HULDENUMMER ANTOINE JANSSENS

Het bestuur van de heemkundige kring "Het Land van Nevele" wijdt afl. 2 van jg. 8 (1977) volledig aan de konservator van het museum "Rietgaverstede". J. Luysaert biedt de Bibliografie en samen met D. D'Hooge het Leven en Werk van de gevierde. Professor R. Tavernier wijst op zijn belangrijke rol inzake de regionale landschaps-geschiedenis en de lokale toponymie

Prof. A. Van Elslander beklemtoont de letterkundige afdeling van het museum, o.a. door de kollektie Buysse-manuscripten. Renaat Van der Linden ontleedt enkele karaktertrekken van de konservator.

1980 HULDENUMMER MUSEUMLEVEN DR. A. JANSSENS de BISTHOVEN

Kernredaktie V. Vermeersch, D. De Vos, W.P. Dezutter (eindredakteur)

R.C.L. Verstraelen, voorzitter Museumvereniging van de Nederlandse Kultuurgemeenschap van België, schrijft het Editoriaal. V. Vermeersch verzorgt Een bio-bibliografische schets.

Vijfentwintig auteurs leveren een bijdrage, twee in het Frans en het Duits, vier in het Engels. Het ligt voor de hand, dat het museum en alle aspecten die komen om de hoek zien, een beurt krijgen: presenteren, authenticiteit, navorsing, restaurateurs, conservatie, kunstmarkt, inventarisatie, het publiek, de edukatieve en andere diensten, enz. In die zin hebben alle inzendingen rechtstreeks en onrechtstreeks belang voor volkskunde, van D. De Vos, W.P. Dezutter, F. Baudouin, R.H. Marijnissen, E. Dhanens, H. Pauwels, W. Juwet, Gh. Derveaux-Van Ussel, R. Van de Walle, A.G. Pauwels, A. Claerhout, H. van Geluwe, W. Van den Bergh, R. De Roo, R.C.L. Verstraelen, G. van Wengen, L. Daenens.

1986 LIBER AMICORUM AUGUST KEERSMAEKERS zie L.A. J. ANDRIESSEN

1982 LAMBRECHT LAMBRECHTS LEVEN EN WERK

Leraar te Ronse, Lier, Gent, Blankenberge, (Hoeselt 1865-Gent 1932). Pionier tegen verfransing. Twee romans behandelen het franskiljonisme in de Limburgse mijnindustrie, schreef meer dan duizend liederen, o.a. Omdat ik Vlaming ben. In 1933 is zijn stoffelijk overschot naar Hoeselt overgebracht, n.a.v. de inhuldiging van zijn grafmonument. Gerard P. Michiels schikt zijn werk in twaalf delen.

Belangrijk voor de volkskunde: II. De volksliedverzamelaar en muziekfolklorist, V. Vertellingen uit het Limburgs volksleven, X. De Avelandse Folklorist. De bibliografie bestrijkt blz. 287 tot 356.

1976 LIBER AMICORUM JOZEF LAUWERYS

Redaktiecomitee P. Hannes, A. en J. Haseldonckx, G. Lauryssen, A. en L. Van den Bossche. Publikatie n.a.v. de 80ste verjaardag van deken J. Lauwerys. A. Van den Bossche begroet hem "Ad multos annos". Nikolaus-Leopold Furst zu Salm-Salm uit Rhede stuurt gelukwensen "Euer Hochwurden". Comtesse de Lalaing huldigt "Cher Monsieur le Doyen". F. Bilcke, R. Buckinx, R. Lens, E. Van Hemeldonck eren hem op hun manier. Zesendertig auteurs verlenen medewerking voor het album, 307 blz.

De volkskunde treedt op de voorgrond bij J. Andriessen, R. Anthonis, P.J.W. Beltjes, H. De Kok, L. Doms, H. Faes, P. Gorissen, P. Hannes, A. Haseldonckx, A. Keersmaekers, F. Ooms, E. Van Autenboer, A. Van den Bossche jr., F. Verbiest, F. Verwimp.

1984 LIBER AMICORUM HERMAN LIEBAERS

Onder de redactie van Frans Vanwijngaerden, Jean-Marie Duvosquel, Josette Mélard, Lieve Viaene-Awouters. Uitgave voor de Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek Albert I door het Gemeentekrediet van België, XLVI, 627 p., ill. François Narmon, Karel Vanderhoeft, Martin Wittek starten met de Praefatio in het Engels, Nederlands, Frans en verklaren de drie vrij homogene delen: de bibliotheek, het boek, de Vlaamse Kunst, tema's die het leven en werk van Herman Liebaers doorweven.

Clark Stillman biedt A portrait (XV-XXXIX). Erna Jacobs en Robert J.M. Gabriël bezorgen de bio- en bibliografie (Chronology and bibliography); zevenendertig auteurs leveren een bijdrage, achttien in het Engels, tien in het Frans, vijf in het Nederlands, drie in het Duits, een in het Spaans, een internationale editie op en top. Belangrijk voor de volkskunde bijdragen van Elly Cockx-Indestege, Jean-Marie Duvosquel, Hendrik D.L. Vervliet, Frans Baudouin, Roger A.- d'Hulst, Kurt Köster, Nicole Walch.

1986 LIBER AMICORUM P. LENDERS zie L.A. J. ANDRIESSEN

1951 ALBUM DR JAN LINDEMANS

1958 FEESTNUMMER ESB

Op 8 september overhandiging van het album aan de gevierde n.a.v. het 25-jarig bestaan van het "Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant", het 40-jarig bestaan van "Eigen Schoon en de Brabander". Op de academische zitting redevoeringen namens akademies, koninklijke commissies.

Het album, 414 blz., ill., bevat bijdragen van binnen- en buitenlandse vakgenoten en vrienden. Bibliografie door R. Roemans. Negen bijdragen raken de jubilaris persoonlijk, zijn werkzaamheid als dialectoloog, antroponymist, genealogist, toponymist, historicus, als redakteur van 'Eigen Schoon en de Brabander'. C. de Baere, P. Gorissen, J. Helsen, A.J. van Lul, R. Meertens, J. Weyns, J. Wouters brengen bijdragen inzake volkskunde.

De redactie van Eigen Schoon en de Brabander biedt in 1958 een Feestnummer, p. 321-338 met bijdragen van E. Claes, J. Grauls, C. en P. Theys, A. Van Lul en de bibliografie sedert 1951.

1994 ANTOON LOWYCK HULDENUMMER MENGELMAREN

Mengelmaren, driemaandelijks tijdschrift van de Bond der Westvlaamse Volkskundigen, Sint-Kruis Brugge betitelt zijn nummer 4 van jg. 2 (okt. dec. 1994) als huldenummer, p. 62 tot 111. S. Top brengt de Huldegroet. E. Morel verstrekt een minibiografie. Hendrik Demarest ontleedt breedvoerig De Sint Metten Beere. Marc Goetinck stelt de vraag: Vlaamse prinitieven: een nieuwe wereld? Roger Hessel schetst met Het molenaarslied het typisch beeld van de mulder! Pieter Kerckhof situeert Het Brigandskapelletje in Hulste.

1985 HULDEBOEK WILLY LUSTENHOUWER ZIE JE VAN BRUGGE

50 jaar op de planken

Het Komitee van Initiatief van de Stad biedt de pubiklatie aan op zijn 65e verjaardag: Over, met en voor Willy, een realisatie van de uitgeverij Jempie Herrebout met Jan Deroose en Hedwig Dacquín. De kaft vermeldt: Zie je van Brugge. Willy Lustenhouwer. De rugzijde: Huldeboek Willy Lustenhouwer. 50 jaar op de planken.

In enkele albums komt het dialect met mondjesmaat te voorschijn. In dit geval speelt het mee in de titel! Burgemeester Frank Van Acker omlijnt de gave in Het oertalent: Willy is een man die als geen ander de gave bezit om te doen lachen in alle schakeringen, fijntjes, gul, gierend of groen... Op blz. 123 het handschrift van Willy: Je kan 'n Bruggeliënk uut Brugge trekken. Mo Brugge nie uut 'n Bruggeliënk!

1969 MISCELLANEA F. LYNA

De wetenschappelijke uitgeverij E. Story Scientia te Gent biedt een album van 473 blz. aan, met als voertaal uitsluitend het Frans. Frederic Lyna, geboren op 10 jan. 1888 te Kapellen bij Glabbeek, erehoofdkonservator Koninklijke Bibliotheek, ontvangt bij zijn 80ste verjaardag dit album.

G. Dogaer verzorgt Bibliographie. Achtendertig auteurs leveren een bijdrage, twee in het Italiaans, vier in het Duits, vijf in het Engels. Volkskunde is vertegenwoordigd langs W. van den Bossche, L.M.J. Delaisse. R.H. Marijnissen, Suzanne Sulzberger. N. Huyghebaert, L. Indestege, Ch. D. Cuttler. P.W. Parshall. G. Dogaer. E. Dhanens. P. Lefevre. R. Laurent, A. De Schryver.

1983 LODE MAEREVOET 80 JAAR MARIEKERKE SCHELDE VISSERIJ

Uitgave en samenstelling van Luc Rochtus, notaris te Antwerpen, sekretaris "Vereniging voor Heemkunde in Klein Brabant", 103 blz., ill. werken van schilder Leo Spanoghe, met bijdrage over Schoolwezen en Leo Spanoghe. De uitgever kiest een zestal uittreksels uit het werk van de jubilaris. De titel van het boek is in de hoogte geschikt. Alois Gerlo, Baasrodenaar, schrijft het Ten Geleide. De Koninklijke Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde bekroonde en publiceerde "Bijdrage tot de studie van de woordenschat der Scheldevisserij te Mariekerke".

80 jaar

voor

*Mariekerke,
de Schelde,
de Visserij*

1980 GUILLAUME MICHIELS 70

Uitgave Westvlaamse Gidsenkring v.z.w., Brugge. Frank Van Acker verstrekt Woord vooraf.

Neef Walter Giraldo bezorgt een biografie met Een leven ... Zoon Antoine Michiels biedt de bibliografie en schetst de kunstenaar en publicist in boek en blad. Fernand Bonneure belicht De kunstschilder. W.P. Dezutter omlijnt drie specifieke aspecten: pionier van de materiële volkskunde te Brugge, ontwerper van bedevaartvaantjes, inrichter van tentoonstellingen.

Vermelden we "Uit de wereld van Brugse mensen. De fotografie en het leven te Brugge 1839-1918" en zijn driedelige "Iconografie der Stad Brugge".

Deze kunstschilder-publicist is zijn leven lang de gedreven, bekwame en zorgzame behoeder geweest van het eeuwenoude cultuurpatrimonium van zijn geliefde stad.

Zelfportret

1982 GEDENKBOEK MICHEL MISPELON

Uitgave van "Familia et Patria " te Kortemarkt Handzame voor de grondlegger van "Vlaamse Vereniging voor Familiekunde " (°1980) en stichter van de uitgeverij "Familia et Patria". Veertig vrienden en bekenden eren hem met een bijdrage, acht in het Frans, een in het Engels. Eddie van Haverbeke stelt de Biografie op. Lieven Spycckerelle mediteert: Losse mijmeringen bij het heengaan van ... Johan Roelstraete zoekt zijn voorouders. Volkskunde geniet aandacht langs Valère Arickx, H. Coppejans-Desmedt, Harry De Kok, Francis Goole, Jacques Mertens, O. Mus, A. Vandewalle, André Vanhoutryve, Lieve Viaene-Awouters, Ernest Warlop en Carlos Wyffels.

1989 ALBUM JOSEPH MOORS

○ Tempora, ○ Moores

Cipl

De dienst Cipl van de Universit  de Liège biedt de jubilaris bij zijn 75ste verjaardag het album aan, onder redactie en met een Ten Geleide van S. Theissen en J. Vromans. De uitgave telt 270 blz. Na de biografie volgen de lidmaatschappen, de publikaties, de voordrachten. Taalkunde wint met voorsprong in de reeks inzendingen. J. Deschamps, R. Jansen-Sieben, G. Janssens vertegenwoordigen de volkskundige klasse.

1992 LIBER AMICORUM O. MUS

Wevend aan het verleden

F. Lignel biedt Voorwoord. D. Merlevede belicht de jubilaris, konservator, archivaris, historicus, inrichter van de Kattestoet, etc. Trio ziet naar de Bibliografie.

Drieëntwintig auteurs huldigen Octaaf Mus met een bijdrage, zeventien behandelen een of ander aspect van Ieper, R. Barbry, R. A. Blondeau, M. Carnier, H.J. Constandt, G. Dalle, J. Devliegher, J. Dewilde, J.M. Duvosquel, R. Herpelinck, N. Maddens, J. Mertens, H. Storme, J. Termote, P. Trio, L. Valcke, L. Van Acker, P. Vandenbussche. Twee letten op Brugge: A. Janssens de Bisthoven en M. Ryckaert. R.H. Marijnissen en A. Van den Abeele betrekken er Kortrijk en de familie Walwein bij. Publikatie van 303 blz., ill.

1965 VERZAMELDE OPSTELLEN PROF. DR. J.L. PAUWELS

In Ten Geleide verklaren de redakteurs L.K. Engels, J. Van Haver, G. Geerts het ontstaan van het boek n.a.v. de 65e verjaardag, in erbetoon aan de filoloog, de bezieler en helper van een hele generatie studenten. Ze geven er de voorkeur aan, in plaats van een bundel samen te stellen met bijdragen van vrienden en vakgenoten, een aantal opstellen van de jubilaris samen te lezen en te herdrukken, in 19 hoofdstukken. De bundel verschijnt als eerste Vlaams werk in de reeks "Studia Theodisca". Hoofdstuk 3, 12, 13, 18 boeien volkskundigen. Hoofdstuk 19 bevat Bibliografie. Uitgever Van Gorcum Comp. N.V. (motto Vol Goede Couragie) Assen.

1973 ALBUM WILLEM PÉE

De jubilaris aangeboden bij zijn 70ste verjaardag

Album van 476 blz. ill. Vierenzestig auteurs leveren een inzending, drie in het Frans, een in het Duits, een in het Engels. L. Carlier, B. Decorte, G. Walschap eren de jubilaris. Taalkunde primeert zeer, E. De Bock, D. Fagot, A. Sassen, A. van Elslander behandelen een volkskundig thema. Drukkerij George Michiels N.V., Tongeren.

1975 MISELLANEA PROF. EM. DR. K.C. PEETERS

Uitgave W. van Nespen, Antwerpen. 768 blz. ill.. Werkkommissie H. Arens, F. Roeck. J. Theuwissen, S. Top. J. Van Haver. J. Van Haver tekent een veelzijdig portret Bij wijze van inleiding ... met ondertitel Zeventig jaar volkskunde. M. Janssens leest een aktueel Tafelsprookje. Bibliografie. Negenentwintig Vlamingen leveren een bijdrage. Aantal inzendingen vienzestig, meer dan de helft uit het buitenland. Oost-Europa, U.S.A. Sovjet-Unie (we beleven 1975), West-Duitsland, Ierland. Oostenrijk, Zuid-Afrika. Argentinië. Nederland en Wallonië. De bijdragen. in se een internationale goudmijn, nemen vaak het volksverhaal als centraal gegeven. Medewerking uit Vlaanderen: H. Arens, M. Van den Berg, W.L. Braekman, P. Collaer. W.P. Dezutter. R. Foncke. W. Giraldo. R. Haeseryn. J. Van Haver. H. Jamar, A. Keersmaekers. M. Laenen. Chr. Leonard en C. Berg, R. Van der Linden, R. Van Passen. Th. Penneman, J. Pieters, P. Rock. F. Roeck, G. Simons. H. Stalpaert. J. Theuwissen, S. Top. A. Viaene, J. Weyns.

1976 LIBER AMICORUM RAYMOND PEETERS

De Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring v/d Antwerpse Kempen brengt een huldeboek van 327 blz. in de N.R. Taxandria XLVIII. E. Van Hemeldonck schrijft Ter inleiding... H. De Kok bezorgt de Bibliografie. Vierentwintig auteurs verstrekken een inzending. Een volkskundig thema bieden T.J. Gerits, J.M. Goris, M.H. Koyen, R. Lambrechts, E. Persoons, F.L. Van den Wijngaert, F. Vanderputte, R. Van Passen, J. Lauwerys, R.H. Marijnissen, A. Keersmaekers, L. Gelber, Y. Collier, A. Roeck, E. Van Autenboer, F. Verbiest.

1980 HULDE ALBUM BERT PELEMAN 65

Op 19 april bieden zijn vrienden samen met de v.z.w. Mercatoria het album en de "Verzamelde Gedichten" aan in het Osterriethuis te Antwerpen. Samenstelling van het album door Gust Wittebols. Vrienden begroeten hem met een huldeadres, als dorpsgenoot, vitalist, een 'Puurs sang', Dietse aristos, zo Gust Wittebols, Paul Servaes, Remi Lens, L.R.A. Verheyden, A. Daelemans, A. Demedts, H.E. Cardinale, P. Lebeau, A. Fonteyne, M. Janssens, G. Claes, J. van Overstraeten, Cl. De Ridder, E. De Cuyper, D. Coens, L. Simons. W. Melis, K. Segers, J. de Reu, J. Joos, F. Mertens, A.G. Sanoy, J.E. Van Ackere. Bibliografie. Uitgave Kempische Boekhandel Retie. 119 p. ill.

1983 VRIENDENBOEK JOZEF PENNINGCK

Brugs Ommeland, het driemaandelijks heemkundig tijdschrift voor Brugge en ommeland, wijdt in een bundeling nummer drie en vier van 1983 aan Jozef Penninck, n.a.v. zijn jubileum.

M. Ryckaert huldt de gevierde Jozef Penninck zestig jaar in het ruim verband van de heemkunde. Vierendertig vorsers, in hoofdzaak vertegenwoordigers van de regio, belichten een of ander aspect van de kunsthistorische stad met haar rijkdom aan volkse schatten en merkwaardigheden. Gezelle en Conscience horen er bij, een volksorgel, bezweringsbalken, bestraffing van een kerkdiefstal, heraldische emblemen, enz. Prof. J. Van Haver haalt er "De Westvlaamse maanformules" bij in een wijd perspectief.

1965 FRANS PERCKMANS VERZAMELD WERK

Publikatie n.a.v. zijn zeventigste verjaardag, komt tot stand door de kulturele vereniging "Stichting Trefpunt" v.z.w. te Mechelen. Deel I 296 blz. Uitvoerend comité: Albe te Brussel, Hendrik Diddens te Mechelen, André Ver Elst te Zemst, Jack Verstappen te Blankenberge. Laatstgenoemde schikt de biografie: Rond en over Frans Perckmans

Een uittreksel: Vader Perckmans sloeg zijn tenten op in de afspanning "In de tent", instelling als uitverkoren pleisterplaats van buitenlieden, voermannen, marktkramers en koetsiers. Ze waren voor de jonge Frans een eerste contact met de levende volkslaag van Mechelen en directe omgeving. Na de biografie volgen vijftien hoofdstukken van ongelijke lengte,

zo Gouden Bruiloften, Danszalen, Vlaamse Kermissen, enz. Tekeningen van Frans Perckmans.

1986 GEZELLIANA HULDE-ALBUM PROF. DR. JAN PERSYN

Speciaal hulde-album Gezelliana, jaargang 15 (1986). Centrum voor Gezellestudie bij de Universitaire Fakulteiten Sint-Ignatius, Antwerpen. Veertien bijdragen, een in het Engels. Reinhilde Haest primeert met Hartelijke groet aan Professor ... Belangrijk voor volkskunde: A. Keersmaecker, Teksten van Conscience inspireren Gezelle.

1990 LUC PHILIPS EEN MENS MET DUIZEND LEVENS

Een 'voorverkoop' van een boek voor meer dan vierduizend exemplaren komt uitzonderlijk voor in ons gebied. Het geschiedt voor een populair acteur met een toneelbedrijvigheid van een halve eeuw. Bij het verschijnen van het boek wordt hij vijftenzeventig jaar. De publikatie weerspiegelt de neerslag van dertig uren praten op band. "Het schildert Luc Philips ten voeten uit". De idee ontstaat na een artikelenreeks van de samensteller Jean-Pierre De Lamper in De Gazet van Antwerpen. De jubilaris, een gevierde vedette, heeft een luisterrijk leven achter de rug, met vele hoogtepunten in allerlei rollen. Het boek, 180 blz. met 32 pagina's wit zwart foto's, straalt als een waarachtig huldealbum. Uitgeverij De Standaard.

1957 GEDENKBOEK KANUNNIK DR. FLORIS PRIMS 1882-1954

Onder redactie van André Prims en K.C. Peeters. Gedenkboek samengesteld door zijn vrienden. Antwerpen, De Vlijt. Drie Huldeblijken van officiële personaliteiten. Veertien bijdragen met een aspect van zijn biografie. Belangrijk voor de volkskunde: André Prims, J. Van Roey, L. van der Essen, K.C. Peeters, J. Lauwerys. Vijfmaal een in memoriam. Aanvullende bibliografie door Leopoldine De Bougne.

1979 VRIENDENBOEK DR. G. RENSON

De uitgave treedt in de Inleiding op, als type door het onderscheid: jubilaris als dusdanig en eerbetoon van vrienden met inzendingen allerlei. Initiatief van het feestkomitee met het archief van de jubilaris en dat van het kasteel-museum te Gaasbeek, bij het bereiken van de activiteitsleeftijdsgrens! Na het Voorwoord van R. Van Elslande Vice-Eerste Minister ziet het boek Deel I Dr. G. Renson met bijdragen van negen personen die de jubilaris belichten in zijn werking en werkring, als vriend, konservator, historicus (sic!), bezorgd om ons erfgoed, leraar: Fl. Gins, M. Casteels, H. Vandormael, P. Borremans, B. Van den Broeck, Clem De Ridder, A. Devogel, L. De Brouwer, Gh. Laureys. Deel II met de titel 'ter ere' en zeventien bijdragen. Deze van J. Verduyck, F. Vanhemelrijck, J. Vrancken, H. Vandormael, L. Van Eeckhoudt bieden volkskundige thema's. Totaal 228 p.

1989 VERZAMELDE OPSTELLEN KAREL ROELANDTS

Expressiviteit en Taalverandering

Het Instituut voor Naamkunde Leuven publiceert de opstellen in de reeks Nomina Geographica Flandrica Studiën XIV om ze de auteur aan te bieden bij zijn zeventigste verjaardag. In het Voorwoord wenst Willy Van Langendonck dat de publikatie de naamkunde, de dialectologie en de studie van de taalevolutie een nieuwe stimulans moge verlenen. Ann Marynissen verzorgt de Inleiding en de bio-bibliografie. Zesentwintig opstellen zijn opgenomen, twee in het Duits, een in het Frans, een in het Zweeds. 426 blz. Volkskundigen stellen belang in het 17de en 21ste opstel.

1968 LIBER ALUMNORUM PROF. DR. E. ROMBAUTS

Uitgave ter gelegenheid van zijn vijfenzestigste verjaardag en zijn dertigjarig hoogleraarschap. De titel springt uit de band. J. Sterck beschouwt dr. Edward Rombauts, de mens en professor. Dan komen de Bibliografie aan de beurt en vijftien bijdragen o.a. in verband met middelnederlandse letterkunde. J. Deschamps, K. Porteman, L. Roose, J. Steenbergen, A. Keersmaekers, J. Smeyers nemen een volkskundig subject voor hun rekening. Uitgave Leuven, 268 blz.

1984 NORBERT ROSSEAU 1907-1975

Biografie, volledige opuslijst, herinneringen, documenten

Op 22 december 1976 richten drieëntwintig vereerders te Gent de vzw op: "De Vrienden van Norbert Rosseau", adres Lievekaai 15 met het oogmerk de persoon en de werken van de komponist beter te laten kennen. Op initiatief van mevrouw Cornelias Schoorens, wed. N. Rosseau, komt dit huldeboek tot stand. Frank Deleuster, voorzitter van de vzw, musicoloog, stelt het samen en voegt er rubrieken aan toe: biografische nota's, het volledig oeuvre. Vrienden, leerlingen, musici, producers, de consul van Italië, e.a. journalisten schrijven herinneringen, verscheiden van inhoud, een bron voor voorlopige kennis en verdere studie, met Kerselare, Gent en Italië als startpunten: Dino Barillari, Albert Boone, Kamiel Cooremans, Berten De Keyzer, Roger Deruwe, Salomon Fuhrer, Lucien Goethals, Adriaan Magerman, Dora Mahy, Gilbert Martens, André Minne, Emmanuel Popo, Gustaaf Pot, Herman Sabbe, Joz Swinnen, M.J. Tulleken, Jos Van den Abeele, Luc Van Meerssche, Paul Vogelaere, familielid, Antonio Zangrando (Veneziana).

1946 HULDE GEDENKBOEK JULIUS SABBE

Tekening van Jef Van de Fackere (1905).

Het Julius Sabbe komitee en de Vlaamse vrijzinnige elite hebben hem tijdens een feestzitting geestdriftig gevierd. Pol de Mont, Gillis Minnaert, Paul Frederick, Max Rooses en anderen verkondigen zijn lof. Jan Schepens heeft dit boek samengesteld, waarin tien voormannen de leider van het Willemsfonds, de romantische realist, de Klauwaert en Geus eren met persoonlijke herinneringen en beschouwingen: Th. Ost, O. Van Hauwaert, J. Hoste, J. Pee, J. Van de Fackere, M. Moerman, A.H. Gannet, K. Jonckheere, A. Maertens, J. Schepens.

Verder volgt een keuze uit Julius Sabbe's werken: Het nationale beginsel in de Vlaamse Schilderkunst. Peter Benoit te Brugge. Sonnetten. Brugs Nieuwjaar. Julius Sabbe film.

1963 GER SCHMOOK COMPONENTEN

Zijn vrienden bieden hem het album aan n.a.v. zijn vijfenzestigste verjaardag op 17 augustus 1963. Uitgave Ontwikkeling, Antwerpen, enkel en alleen met bijdragen van de jubilaris. W. van Cant, P. van Tichelen, L. Vydts-de Bled, E. Willekens hebben deze 'Componenten' van Ger Schmooks geestelijke persoonlijkheid samengelezen en geschikt volgens vier brandpunten:

Standpunten, Cultureel streven met 'De kulturele inhoud van het poppentheater', Al speurend met 'De roem van Rubens', Hobby met 'Het boek in de kunst: omstandig pleidooi voor een hoog vermaak met nuttig doel.' E. Willekens start de uitgave met "Vooraf bekeken". 235 blz. Zie ook Gedenkboek Lode Zielens 1901-1944.

1971 STAP VOOR STAP LANGS KRONKELWEGEN - GEDENKSCRIFTEN

In de reeks "Mens en Tijd" van De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen/Amsterdam verschijnen in 1971 Gedenkschriften Ger Schmoock, 700 p., met als Inleiding Bij wijze van aanloop.

De publikatie telt eenendertig hoofdstukken.

1973 ALBUM ALBERT SCHOUTEET

Het Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde brengt een album van 260 blz., geïll. J. Weyns looft in het kalligrafisch Woord vooraf de heemkundige die tot de hoogste rang in het Brugse stadsarchief opklimt. E. Buysse zoekt De mens en zijn werk samen te ballen in enkele bladzijden. J. De Groot stelt de Bibliografie samen. Drieëntwintig kollega's en vrienden stellen het op prijs een bijdrage aan te bieden, over de meest diverse onderwerpen, naar veelal gesnoerd aan Brugge. Volkskunde primeert bij J. De Cuyper. A. De Smet, A. Dewitte, J. Duverger en J. Versyp, A. Janssens de Bisthoven, B. Janssens de Bisthoven, J. Mertens, O. Mus, J. Penninck, M. Ryckaert, J. Sabbe, L. Schepens, P. Soetaert, H. Stalpaert, A. Viaene, E. Warlop, K. Wittevrongel, C. Wyffels.

1972 GEDENKBOEK F.A. SNELLAERT

Kortrijk 1809 Gent 1872

De Leiegouw, vereniging voor de studie van de lokale geschiedenis, taal en folklore in het Kortrijkse schikt afl. 2 van 'Verslagen en Mededelingen', 14 (1972) p. 83 tot 256 om de grote Vlaming bij de honderdste verjaardag van zijn afsterven te herdenken. Zijn persoonlijkheid straalt in elke bijdrage. F.A. Comer beschrijft Een verrassend aktuele Kortrijkse Figuur, met in Bijlage II Nederlandse Kongressen van 1849 tot 1960. Ada Deprez schouwt de schoonmenselijkheid: Jan Frans Willems en Ferdinand Augustijn Snellaert. Een vriendschap 1836 1846. F. Debrabandere onderzoekt Het Kortrijks Dialekt van F.A. Snellaert, in Een Vergelijking van het Kortrijks in 1844 en 1972. Lode Wils let op De verhouding tussen Vlaamse Beweging en Arbeidersbeweging in Gent. Mededelingen besluiten het geheel.

1987

LIBER AMICORUM ANDRE STOOP HOOFDBIBLIOTHECARIS ARCHIVARIS 1946 1987

In vriendschap en waardering voor een levenswerk in dienst van het boek, het bibliotheek en archiefwezen verlenen achtenvijftig vooraanstaanden hun bijdrage aan dit album: o.a. J. Buntinx, Jef Burm, Maurits Coppiepers, Jozef De Beule, Anthony en Georges Demey, Daniel De Smet, Ignace De Sutter, Christine D'Haen, Jos D'Hollander, Marijke Dierickx, Gaston Durnez, Pierre Elshout, Gerard Gaudaen, Clara Haesaert, Eric Heidbuchel, Paul Huys, Karel Jonckheere, Moniek Joos, Hubert Lampo, Herman Liebaers, Roger Linskens, Francine Notteboom, Flor Peeters, Bert Peleman, Marc Sleen, Jozef Sterck, Ludo Simons, Maurits Tachelet, Willy Van Cant, Rik Van Daele, Jef Van den Berg, René Van den Bremt, Guido Van den Wijngaert, Nest van Eynde, Anton Van Wilderode, Karel Verleyen, Leopold Vermeiren, Vedast Verstegen.

1931 ISIDOR TEIRLINCK ALBUM

Verzamelde Opstellen opgedragen n.a.v. zijn tachtigste verjaardag

F. Toussaint Van Boelare tekent Een beeld van I.T. H. Vanden Berghe levert Biografische nota. C. Debaive zorgt voor de Bibliografie. Veertien auteurs bieden Huldeblijken, in dicht en on dicht. Wetenschappelijke Bijdragen omvatten drie hoofdstukken: A. Bio- en Bibliografie, met bijdragen van Stijn Streuvels, O. Watez, A. Van Schevensteen, J. Persijn, A. Vande Velde, J. Vercoullie, J. Verheyen. B. Taal en Letterkunde met negen inzendingen, een in het Frans. C. Folklore en Plantlore, een ruiker boordevol volksleven, met bijdragen van A. Van Hoonacker, M. Brants, Fr. Olbrechts, P. De Keyser, J. Cornelissen, V. De Meyere, L. Van Puyvelde, R. Foncke, K. Beckenhaupt, J. Frère, E. Blancquaert, E. H. Van Heurck, M. Sabbe, L. Crick, J. Cuvelier, M. Sacré, J. Gessler. Drie teksten zijn in het Frans gesteld. Het album telt 386 blz.

**1986 VRUCHTEN VAN Z'N AKKER
OPSTELLEN VOOR PROF. V.F. VANACKER**

Bij zijn afscheid van de RUG bieden achtentwintig (oud)medewerkers en oudstudenten een bundel opstellen aan, onder redactie van M. Devos en J. Taeldeman, een uitgave van het Seminarie voor Nederlandse Taalkunde en Vlaamse Dialektologie, 485 blz. De publikatie start met "Leven en werk" en Bibliografie. Taal, grammatica, dialect en consoorten domineren. Volkskunde krijgt aandacht in de bijdragen van L. Gobyn, R. Haest, K. Van der Sypt, J. Van Keymeulen. Zoals in menig geval vertolkt het boek met de fijnzinnige titel een kollektieve blijk van dank en achting.

1985 LIBER AMICORUM E. VAN AUTENBOER

H. De Kok en G. Landuyt, redakteurs smeden Taxandria, Jaarboek van de Koninklijke Geschied en Oudheidkundige Kring van de Antwerpse Kempen, Turnhout, tot een kanjer van 428 blz. waarin zesendertig kollega's en vrienden een bijdrage leveren om de jubilaris, n.a.v. zijn 65ste verjaardag, te huldigen. H. De Kok, stadsarchivaris, bezorgt de *bibliografie*, waar een Mechels Turnhouts parallelisme glanst, somt daarin o.a. een rij kulturele functies op. Kaart en kaartspel, de gilden in Noord en Zuid treden regelmatig op de voorgrond in het boek, naast andere volkskundigen onderwerpen, zo bij A. Roeck, H. Janssen, F. Cremers, J. Van Haver, G. Landuyt, S. Top, A. Ising, F. Verbiest, J. Verbesselt, R. Van der Linden.

**1994 HULDE ALBUM PROFESSOR RAOUL C. VAN CAENEGEM
LAW, HISTORY, THE LOW COUNTRIES AND EUROPE**

Samengesteld door Ludo Milis, Daniel Lambrecht, Hilde de Ridder-Symoens, Monique Vleeschouwers-Van Melkebeek

De uitgave, in het Engels, bevat veertien keurbladzijden n.a.v. de vijftenzestigste verjaardag en zijn emeritaat. De vier initiatiefnemers verstrekken een biografie in de Preface. De Bibliography bestrijkt 1951-94. Uitgave The Hambledon Press, London NW1 8HX (U.K.) en Rio Grande, Ohio 45674 (U.S.A.). 200 blz. Twee opstellen raken rechtstreeks de volkskunde, nr. 11 Witchcraft in the Low Countries, gepubliceerd onder de titel 'Hekserij in de Nederlanden', *Standen en landen*, 86 (1987); nr. 12 Chivalrous Ideals and Religious Feeling, verschenen als 'Hoofsheid en devotie in de middeleeuwse maatschappij: de Nederlanden van de 12e tot de 15e eeuw. Handelingen wetenschappelijk colloquium te Brussel, okt. 1981. ed. J.D. Janssens.

1959 GEDENKBOEK MAURITS VAN COPPENOLLE 1910-1955

Eerste jaarboek van de Heemkundige Kring Maurits Van Coppennolle, met Curriculum Vitae, huldebetoon, de folklorist, de plaatselijk geschiedkundige, herinneringen, van W. Simoens, H. Stalpaert, J. De Smet, W. Giraldo. Bibliografie. Acht van de persoonlijke exlibrissen van de overledene, kenner, groot liefhebber en verzamelaar van exlibris. Twee Bijlagen, werken van Maurits Van Coppennolle "De Bibliotheke van Rond den Heerd" en Het Archievenboek van Rond den Heerd. Heemk. Kring, Sint-Andries. Totaal 119 blz.

1984 HULDENUMMER ONS HEEM RAF VAN DEN ABBELE

Het bestuur van het Verbond voor Heemkunde draagt nr. 24 Lentemaand Hooimaand van het tijdschrift op aan de ondervoorzitter n.a.v. zijn 65ste verjaardag. Tweeëntwintig vrienden en kollega's hebben bijdragen gestuurd. Frans Sillis zorgt voor de redactionele afwerking. Luc Stockman voor de coördinatie. Ir. Luc Stockman schikt de Biografie in vier kaders: 1) Jeugd en vormingsjaren; 2) De universiteitsstudent; 3) Het volle leven; 4) Het Verbond voor Heemkunde. Frans Sillis bezorgt de Bibliografie. Enkele bijdragen raken de jubilaris persoonlijk. Vriendengroet van J. van Overstraeten, Jubilemus van F. Mathys, voor de lokale voorzitter van de heemkring 't Scheldeveld, Renaat van der Linden getuigt Voor de vriend Raf: Vriendschap, B. van Hooland prijst de Ere burgemeester, voorzitter en cultuurdrager; Dan Verstraete groet Raf en Sint-Martens-Latem. Paula Weyns-Mijlemans bestempelt Raf als de Beste vriend des huizes.

1971 EUGEN VAN DEN BROECK 60

Een kft met verkorte voor- en familienaam en jaartal. Hoofdzak: tientallen en tientallen reprodukties uit het overvloedig teken-, lino- en knipwerk van de jubilaris, en inzendingen van Thieu Croonenberghs, Karel De Bauw, Karel De Decker, Pater De Donder, Leo De Nil, René De Rop. Flor De Smedt, Gaston en Jeroom Durnez, Luc Ebrard, Jan Heuninckx, J. Heymans, Pol Jacquemyns, Zr. Lutgardis, Jaak Ockeley, Bert Peleman, Karel Pletinckx, P.R., F. Snacken, Lode Van de Perre, Renaat van der Linden, Piet van Domburg, L. Van Kerckhoven, Jozef Weyns, telkens opstellen uit de diepste kern van het volksleven. Bibliografie door Luc Ebrard. Uitgave Ascania bibliotheek, Asse nr. 26.

1972 GITSCHOTEL 35 FERDI VAN DE VIJVER 60

Gitschotel straalt als symbool op het album voor de jubilaris die met Gitschotelbuurschap tot een begrip geworden is. De opgave Vlaamse aftelrijmen wijst op de studie van de gevierde, het leeuwendeel van de publikatie. Drie personen leveren een bijdrage. Renaat van der Linden: Hartelijk van Renaat aan Ferdi. Victor Verhaegen belicht de activiteiten: Na 35 jaar. Frans Sillis levert de Bibliografie. De jubilaris behandelt Aftelrijmen van hun oorsprong tot De geest van Bruegel. Een strijkijzer verwijst naar het dito museum van Ferdi.

1981 LIBER AMICORUM DR. PHARM. L.J. VANDEWIELE

Redactie van Chr. De Backer en P. Nijs. Publikatie met opgaven in vier talen. Nederlands vooraan. Medewerking van geleerden uit de hele wereld. Uitgever Algemene Pharmaceutische Bond te Brussel, P. Nijs. Zoersel, 229 blz. Index van trefwoorden. Deel I / Part I Inleiding van de redakteurs. B. Mattelaer handelt over de gevierde Hoe het groeide. L. De Causmaecker biedt Septuagesimo anno. Curriculum Vitae en Publications. Deel II / Part II bevat de alfabetische lijst der bijdragen. Enkele bieden belang voor de volkskundigen, A. Blockmans-Delva, W.L. Braekman, F.H.L. Van Os, D.A. Wittop Koning.

1944 FEESTBUNDEL H.J. VAN DE WIJER

Uitgave van het Instituut voor Vlaamse Toponymie, Leuven, dr. H. Draye, 380 blz., voor de jubilaris n.a.v. zijn vijftienvintigjarig hoogleraarschap aan de R.K. Universiteit te Leuven. 48 inzendingen. Twee delen. Eerste deel: biografie en bibliografie en I. Antroponymie en toponymie. Tweede deel. II. Dialektologie en taalhistorie. III. Literatuurgeschiedenis. IV. Oudheidkunde. V. Volkskunde. Voor het laatste hoofdstuk, bijdragen van R. Foncke. J. Goossenaerts, M. de Meyer. Het Verbond der Vlaamse Academici, V.V.A., bestempelt zijn Mededelingenblad jg. 8 nr. 3 juli (1963) als Huldenummer bij zijn 80ste verjaardag, n.a.v. zijn huldiging te Brussel met bijdragen van K. Goddeeris, H. Draye, J. Lebeer.

1991 LIBER AMICORUM J. VAN HAVER

Uitgever Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde, Brussel n.a.v. 65ste verjaardag van haar voorzitter. A. Roeck huldigt hem: 65 jaar. Na de Bibliografie 52 bijdragen van kollega's en vrienden, ook uit Wallonië. Belangrijk voor de volkskunde: H. Arens, H. Boone, W. Braekman, M. Broeckhove, D. Callewaert, W.P. Dezutter, J. Gerits, W. Giraldo, J. Goris, R. Haeseryn, M. Kocken, M. Laenen, R. Mertens, M. Messiaen, J. Nyssen, J. Ockeleij, T. Oost, D. Ostyn, F. Peeters. A. Roeck, P. Servaes, D. Snijders, A. Temmerman, J. Termote, J. Theuwissen, A. Thijs, E. Tielemans, S. Top, R. Uytterhoeven, E. Van Autenboer, M. Van den Berg, E. Van den Broeck, R. Van der Linden, R. Van de Walle, E. Vannoppen, R. Van Passen, P. Vansummeren, L. Verlonje. W.E.F. Verlonje, 614 blz.

Universiteit Antwerpen, Rijksuniversitair Centrum Antwerpen. Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken dragen in 1989 een speciaal huldenummer op aan Jozef Van Haver

LINGUISTICA ANTVERPIENSIA

XXIII, 263 blz.

1929 JEF VAN HOOF ALBUM

Vlaamsche Muziek. maanduitgave maart 1929. wijdt nummer 15 volledig aan de komponist. De leiding van deze "muziekuitgave voor iedereen" berust bij Alfred Van Deuren die ook de biografie bezorgt (Avedez = Alfred Van Deuren). Flor Alpaerts neemt de technische kant voor zich, Maurits het letterkundig aspekt.

Het album bevat zeven werken met een bespreking. Tekenaar met de initialen J.M.

Een bundel studies en schetsen Jef Van Hoof is verzameld bij zijn vijftenzestigste verjaardag op 8 mei 1951. Publikatie SBA/AMVC. Antwerpen 1986: Reinhilde Dehoux, Hoed af voor Jef Van Hoof 1886-1959.

1990 LIBER AMICORUM ANDRE VANHOUTRYVE

Uitgave Westvlaamse Gidsenkring, Brugge, 260 p. Vijftewintig inzendingen. K. De Clerck, P. Podevijn, E. Trips belichten een vorm van biografie. Tien bijdragen hebben betrekking op Brugge. Belangrijk voor de volkskunde: M. Baelde, F. Bonneure, W. Carlier, F. Debrabandere, H. Demarest, L. De Mulder, W.P. Dezutter, A. Hoste, W. Le Loup, H. Lobelle, J. Marechal, J.L. Meulemeester, G. Michiels, W. Muylaert, M. Ryckaert, A. Van den Abeele, S. Vandenberghe, R. Van Eenoo, F. Vromman.

1993 LIBER AMICORUM PROF. DR. EM. ROBERT VAN PASSEN

In verscheidenheid

Publikatie van de Kring voor Heemkunde Kontich en de uitgeverij Emiel Decock Aartrijke. 472 blz. Redactie: Paul Catteeuw en Frank Hellemans. 40 inzendingen van kollega's en vrienden, twee in het Frans, een in het Duits. Na het Ten Geleide van de burgemeester brengen P. Catteeuw en F. Hellemans het Voorwoord en dan P. Catteeuw en J. Soenen Een bio-bibliografische schets. Volkskundigen vinden hun gading bij G. Asaert, F. Baudouin, P. Catteeuw, G. Groenen, H. De Kok, F. Hellemans, A. Jans, F. Peeters, F. Roeck, G. Spiessens, J. Taldeman, A. Thijs, S. Top, F. Van Autenboer, M. Van den Berg, C. Van de Wiel, L. Van Durme, J. Van Haver, W. Van Langendonck, W. Van Osta.

1943 ZESTIG! GEDENKBOEK TER EERE VAN HENDRIK VAN TICHELEN 1883 - 6 maart - 1943

Uitgave Moderne Uitgeverij, Hoogstraten, 423 p. Voor de volkskunde, Paul de Keyser. Lof van de poppenspeler.

1978 HULDENUMMER JAN VERBESSELT

Eigen Schoon en de Brabander

Het Koninklijk Geschied en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams Brabant biedt zijn beheerder een speciaal nummer van zijn tijdschrift n.a.v. zijn 65e verjaardag. F. Vander Elst, J. Lindemans, J.E. Davidts, E. Van Cauwelaert, J. Feyen, R. Mertens, B. Van den Broeck brengen een persoonlijke hulde. Negentien vrienden en medewerkers pennen een bijdrage neer: L. De Man, J. Van Haver, G. Renson, J. Melkenbeeck, A. Meulenans, R. Morren, E. Eylenbosch, L. De Weerd, G. Van Herreweghen, L. Borremans, A. van Hageland, J. Cools, J.P. Peeters, H. Vannoppen, P. De Ridder, C. Coppens, J. Vrancken, P. Cnops, L. Sommereyns. ESB. 61 (1978) Nr. 4-9, 235 blz.

Hetzelfde genootschap huldigt zijn beheerder n.a.v. zijn 80 jaar met Huldenr. 76 (1993) Nr. 1-7. 284 blz. van 25 auteurs. Volkskundigen zijn geboeid bij A. Clabots, J. David, J. Lauwers, J. Ockeley, J.P. Peeters, G. Renson, E. Van Autenboer, E. Van de Voorde, L. Van Eeckhoudt, A. Van Lil, H. Vannoppen.

1927 ALBUM PROF. DR. J. VERCOULLIE

Ambtgenoten, oud-leerlingen en vereerders huldigen hem n.a.v. zijn 70ste verjaardag en zijn emeritaat met een tweedelig album. Het eerste deel telt 17 bijdragen, 167 p., het tweede 25 p. 169 tot 364, vier in het Frans. M. Basse schrijft de opdracht. C. Debaive de bibliografie. Volkskundigen vinden hun gading bij A. Boon, O. Dambre, P. De Keyser, M. De Meyer, G. Duflou, R. Foncke, J. Gessler, J. Muller, A. Roersch, M. Sabbe, L. Scharpé, J. Schrijnen,

L. Simons, Is. Teirlinck, J. Van Mierlo, H. Van Werveke, L. Willems. Een typografische bijzonderheid treft. Het begin en einde van elke bijdrage is opgesmukt met een gelijkaardig vignet, bovenaan over de hele breedte, onderaan met een sierlijk sluitstuk. Bijgaande gravure treft u telkens onderaan. Zie blz. 110.

1943 ALBUM RENE VERDEYEN

Vierendertig auteurs leveren een bijdrage voor de Editions A.Manteau S.A. Bruxelles en N.V. Mart. Nijhoff's U. Mij Den Haag, voor de professor taalkunde. Franse uitgave met 25 Nederlandse artikels, 407 p. Vooraan Biographie, bibliographie. De volkskundige komt aan zijn trekken bij Fr. De Backer, J. Gessler, L. Grootaers, K. Heeroma, G.I. Liefinck, A.G. Van Hamel, J. Van Mierlo.

1943 PROSPER VERHEYDEN

Gehuldigd n.a.v. zijn zeventigste verjaardag 23 oct. 1943

Uitgave De Nederlandsche Boekhandel.

Voor de volkskunde o.a. L.J.M. Philippen. Begijnen-werkzaamheden naar een schilderij in 't Mechels Begijnhof.

1995 STUDIA IN HONOREM ADRIAAN VERHULST

Peasants & Townsmen in Medieval Europe

Uitg. Belgisch Centrum v. Landelijke Geschiedenis Nr. 114 n.a.v. het emeritaat aan de universiteit te Gent. Het album is uitsluitend aan de middeleeuwen gewijd met bijdragen van 70 studenten, vrienden en kollega's, drie in het Nederlands, vier in het Frans, tien in het Engels. W. Prevenier en E. Thoen tekenen Adriaan Verhulst als mediëvalist. G. Declercq bezorgt de bibliografie. Het werk verschijnt in oktober 1995. Ed. Jean-Maria Duvosquel en Erik Thoen.

1932 GEDENKBOEK AUGUST VERMEYLEN

Aangeboden ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag

Uitvoerend komitee: Herman Teirlinck en Fernand V. Toussaint van Boelaere. Sekretarissen: Franz de Backer en J.E. Verheyen. Leden: Jan Grauls, Raym. Herreman, Julien Kuypers, Karel Leroux, M. Roelants. Het boek bevat drie delen. I. Voor en over Vermeylen, huldeblijken van vijftig vrienden-letterkundigen, zes in het Frans, een in het Engels. II. Vijf tekeningen van Jean Mailliard. August Vermeylen naar het leven geschetst. III. Wetenschappelijke Bijdragen. Tweeënvijftig. Belangrijk voor volkskunde: F. Franssen, Henry van de Velde, Jan Grauls, Jan Gessler, E. De Bock, J. Cuvelier, V. de Meyere, L. Willems. Boek gedrukt te Brugge, Sinte Katharina Drukkerij. 561 p. ill.

1990 LOKEREN VROEGER

Huldeboek Wijlen E.P. Dr. Vedastus Verstegen O.F.M.

Uitgeverij Marc Van de Wiele te Brugge bezorgt het boek in opdracht van de stad Lokeren, onder redactie van Nico Van Campenhout, stadsarchivaris en konservator van het Stedelijk Museum, 152 blz. Burgemeester Hilaire Liebaut biedt Woord vooraf. Beschouwingen omtrent archivistiek en geschiedschrijving in Lokeren. Jan Gerits neemt afscheid van pater Vedastus Verstegen. Zeventien auteurs bezorgen een inzending, waar geschiedenis enigszins primeert. Volkskundigen raadplegen Hugo Arens, Lucien Boussé, Françoise Coene, Frans De Vos, Alex Dierickx, Marcel Pieters, Aimé Stroobants, Paul Vanden Bavière, Roger Van Driessche, André Verstraeten. De titel op de kaft kan tot een misverstand leiden, in de waan dat het een louter historisch werk betreft.

1982 DANIEL VERSTRAETE

Historische verkenningen in het Meetjesland

Een werkgroep, onder leiding van Walter Notteboom te Maldegem, huldigt Daniël Verstraete n.a.v. zijn vijftenzestigste verjaardag met een boek van 320 blz. Raf van den Abeele verstrekt de Biografie en Luc Stockman de Bibliografie. De uitgave geldt een selectie uit de bijdragen die de jubilaris in de loop der jaren in tijdschriften, boeken en weekbladen publiceerde. Menig geschrift handelt over Ursel, zijn geboorteplaats.

1970 ALBUM ANTOON VIAENE

Uitgave van Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde Brugge n.a.v. zijn 70ste verjaardag, een boek van 360 blz., ill. J. Weyns begroet hem Hoogvereerde Vriend, J. Geldhof verstrekt de biografie onder de kenspreuk Homo Viator, en de Bibliografie. G.P. Baert zingt de Lof. Vierendertig personen leveren een bijdrage. Volkskundigen raadplegen V. Arickx, A. Bonnez, M. Cafmeyer, M. Coornaert, F. Debrabandere, J. De Cuyper, J. Delbaere, K. De Lille, C. Denorme, A. Deschrevel, J. De Smet, W. Giraldo, G. Gyselen, R. Haelewyn, N. Huyghebaert, B. Janssens de Bisthoven, A. Lowyck, J. Marechal, K.C. Peeters, J. Penninck, J. Pieters, L. Schepens, A. Schouteet, H. Stalpaert, E.I. Strubbe, J. Van Acker, J. Van Damme, J. Van Houtte, E. Warlop.

1985 LIBER AMICORUM LEON VOET

Uitgave van de Vereniging der Antwerpsche Bibliophielen met medewerking van het Gemeentekrediet onder redactie van Francine de Nave, p.a. Museum Plantin Moretus. Start met Praefatio van Ger Schmook en Herman Liebaers

Pars I Een Beschouwing van Herman Liebaers en
Een bio en bibliografische schets door Francine de Nave.

Pars II Christoffel Plantijn Officina Plantiniana

Pars III Typographi et Officinae Typographicae XV XVII saeculi

Pars IV Humanismus

Pars V Ars Picturae Linearis et Caelaminis Antwerpiae XV et XVII saeculi Volkskundigen vinden hun gading bij J. Andriessen, Lode Van den Branden, Albert Derolez, Pierre N.G. Pesch, Ludo Simons (III 2, 4, 7. 13. 17), Lisette Danckaert, Alfons Dewitte (IV 1, 2), Elly Cockx Indestege, R. A. d'Hulst, Alfons K.L. Thijs (V 2, 4, 6).

1987 KAREL JAN WEYLER 45 JAAR POPPENSNIJDER

Oprichter van Pats Poppenspel. Tekst van Henri Deckers, Antwerpen. Met tekeningen van W. Vandersteen. Voorwoord Ivonne Lex. Onderwerpen: Sukses van Pats Poppenspel. K. Weyler op plaat, film en tv. Zijn persoon, leven en loopbaan. Publiek en toekomst van het poppenspel. Pats' poppenspel komt bij Suske en Wiske o.a. voor in het stripverhaal "De circusbaron" uit 1954.

1973 VRIENDENBOEK DR. JOZEF WEYNS

Uitgave van het Verbond voor Heemkunde n.a.v. de 60ste verjaardag van zijn voorzitter. Medewerking van een paar auteurs per provincie, academici, niet academici, iemand uit de wetenschappelijke kringen waarvan de feesteling lid is. R. van den Abeele tekent de voorzitter met Zestig jaar Weyns. J. van Overstraeten brengt de Huldeblijk, F. Sillis de Bibliografie. Zeventien inzendingen: Stavelse toponiemen, F. Debrabandere, M. De Bruyne, J. Durnez, T.J. Gerits, A. Keersmaekers, J. Lambin, A. Lowyck, F. Nackaerts, A. Smeyers, J. Spanhove, H. Stalpaert, W. Steeghers, R. van der Linden, V. Verstege, D. Verstraete, F. Verstreken.

1992 HEEMKUNDE IN VLAANDEREN

Huldeboek Dr. Jozef Weyns

Drie decennia later brengt de uitgeverij Boek en Vorm te Winksele Herent een tweede huldeboek. 240 p. ill.

Een eerste deel "Huldeboek dr. Jozef Weyns" behelst persoonlijke getuigenissen van Jan Gerits, Cecilia Weyns, J. Van Haver, Wies Moens, F.J. du T. Spies Dutoit. Frans Sillis bezorgt Bibliografie.

Het tweede deel "Heemkunde in Vlaanderen" raakt in hoofdzaak heemkundige onderwerpen, maar volkskunde triomfeert in bijdragen van Jos De Gelas, Jean Hubrechts, Karina Luytens, J. Mertens, Henri Vannoppen, Harry Van Royen, L. Daels, S. Lycops, J. Gerits, Luc Van de Sijpe, Luc Van Eeckhoudt.

1987 ALBUM CARLOS WYFFELS

Geschenk van zijn wetenschappelijke medewerkers aan de Algemene Rijksarchivaris onder redactie van H. Coppejans, G. Hansotte, A. Scufflaire, E. Vandewoude, als blijk van hulde, sympathie en eerbied. Woord Vooraf als Avant Propos van de Redactie. Biografie, Bibliografie treden tweetalig aan. 574 blz. 48 inzendingen, 23 in het Frans. Volkskunde stelt belang in de bijdragen van Gustaaf Asaert, Willy Buntinx, Hilda Coppejans-Desmedt, Frank Daelemans, Gustaaf Janssens, Michel Nuyttens, Michel Van der Eycken, Herman Van Isterdael, Ernest Warlop.

1945 GEDENKBOEK LODE ZIELENS 1901-1944

Elsevier Amsterdam-Brussel drukt op de kaft de namen van vijftien medewerkers. De letterkundige, hekkensluis langs het alfabet waar hij zoveel last mee beleefde (Ger Schmook, p. 92) geldt als dé vertegenwoordiger van menigeen die hier niet aan zijn trekken komt door een gemis van een huldeboek of door vergetelheid van de samensteller. De auteur van 'De gele Roos' en 'Het duistere Bloed' heeft vérstrekkende betekenis voor het volksleven in het algemeen en het Antwerpse in het bijzonder. In zijn werken is menige parel besloten voor het studieveld van de volkskultuur.

Elk medewerker bevestigt of verklaart deze eigenschap(pen) op zijn manier: Camille Huysmans, Maurice Gilliams, Frans Verschoren, F.V. Toussaint van Boelaere, Gerard Walschap, K. Jonckheere, R.F. Lissens, Ger. Schmook, Franz de Backer, met Geen slag, Een Vriendschap, Herinneringen, Precieser beeld, De lezers van morgen, Tegen sinecuren, voor loyaal Maecenaat, Een bezoek. Totaal 103 blz.

Zijn werk beeldt zonder terughouding de materiële en morele misère, de vertrapte en vernederende sukkelaar van het Antwerps havenproletariaat uit.

Deze ruime lijst moge met de veerdruk van een springplank aansporen tot de opstelling van een volkskundige bibliografie van deze rijke reeks huldeboeken.

Medewerking van Vlamingen aan feestbundels in het buitenland:

* K.C. Peeters' medewerking aan buitenlandse feestbundels:

- *Volksüberlieferung*. Herausgegeben von F. Harkort, K.C. Peeters, R. Wildhaber, Göttingen 1968. [Festschrift für Kurt Ranke].
K.C. Peeters, 'Not an neuem und zuverlässigem Material in de Erzählforschung', in: *Volksüberlieferung*, hrsg. von..., 287-295.
- K.C. Peeters, 'Die brabantischen Bauern unter Kaiserin Maria Theresia', in: *Festschrift für Leopold Schmidt zum 60. Geburtstag*, hrsg. von K. Beitzl, Wien 1972, 46-50.
- K.C. Peeters, 'Dr. L. De Wolf (Brügge), Verfasser der ersten internationalen Bibliographie (1908-09)', in: *Festschrift für Robert Wildhaber*, hrsg. von W. Escher, T. Gantner und H. Trümpy, Basel 1972, 513-520 (*Schweizerisches Archiv für Volkskunde* 68/69 1972-73).
- K.C. Peeters, 'Politische und volkstümliche Grenzen. Am Beispiel des Opfers für schönes Wetter im belgisch-niederländischen Grenzgebiet', in: *Festschrift Matthias Zender. Studien zu Volkskultur, Sprache und Landesgeschichte*, Bonn 1972, 82-98.
- K.C. Peeters, 'Posthuizen en volksfantasie' in Vriendenboek voor A.J. Bernet Kempers, bij zijn afscheid van het Nederlands Openluchtmuseum, Arnhem, 1971.

* S. Top's medewerking aan buitenlandse feestbundels:

- S. Top, 'Erzählen in Flandern: einst und jetzt', in: *Medien populärer Kultur. Erzählung, Bild und Objekt in der volkskundlichen Forschung*. Rolf Wilhelm Brednich zum 60. Geburtstag 1995, hrsg. von C. Lipp, Frankfurt-New York 1995, 86-97.
- *Dona Folcloristica. Festgabe für Lutz Röhrich zu seiner Emeritierung*, hrsg. von L. Petzoldt und S. Top, Frankfurt Main - Bern - New York - Paris 1990 (Beiträge zur Europäischen Ethnologie und Folklore: Reihe A: Texte und Untersuchungen, Band 3).
- S. Top, 'Die Folklorisierung des Räubers Louis Bakelandt (1774-1803) und seiner Bande. Ein Beitrag zum Thema der Mündlichkeit und Schriftlichkeit', in *Hören - Sagen - Lesen - Lernen. Bausteine zu einer Geschichte der Kommunikativen Kultur. Festschrift für Rudolf Schenda zum 65. Geburtstag*, hrsg. von U. Brunold-Bigler und H. Bausinger, Bern 1995, 715-726.

(Mededeling van prof. dr. St. Top, waarvoor zeer oprechte dank!)

Dit begin van een studie van huldealbums i.v.m. volkskultuur biedt een beeld van meer dan een halve eeuw geestesrichting. In menig album leveren tien, twintig of meer vorsers een persoonlijke bijdrage. Ze streven er enigszins naar zichzelf en hun voorganger en zijn omgeving te affirmeren in de historie door hen als norm voor de kwaliteit van een bestaan en een wetenschap te nemen en te bevestigen. Dusdanige publicatie glanst en gloeit als een veelkleurige, veelstemmige compositie, waar ieder jubilaris of gevierde door zijn bio- en bibliografie in haar/zijn eigenheid blijft optreden. Elk boek, met een specifieke aard en waarde, vertegenwoordigt een speciale geestesactiviteit: het overwegen en verwerven van 'volkskunde, gelijk de naam het ondubbelzinnig aanduidt, de kennis van het volk'. (Jan DE VRIES. *De wetenschap der volkskunde*. Amsterdam, Uitg. Elsevier, 1941. Hoekstenen onzer volkskultuur. Eerste reeks: Volkskunde. Deel I, 5).

WAARDERING VOOR VOLKSKUNDIGEN

Gerard WALSCHAP - EER aan Jan LINDEMANS

Die waarde bestaat vooral hierin dat hij zich beperkt heeft tot de Brabantse geschiedenis en folklore, zodat hij zich moest verdiepen in de bronnen. Daardoor wijkt hij schitterend af van het soort geleerden waarvoor ik weinig of geen achting heb, die slechts een boek kunnen schrijven met het boek van anderen. Als hij een bijdrage van een half uur publiceert of voorleest, heeft hij daar honderd uur voor gewerkt en staat er iets dat nog niemand wist en dat men zonder hem misschien nooit te weten zou gekomen zijn. (Album dr. Jan Lindemans, 377)

INDEX VAN PERSOONSNAMEN

Op een bladzijde komt soms meer dan een album voor. Zo gebeurt het dat een naam ook meer dan eens aangehaald is. Bede bij elke aanwijzing de hele blz. te raadplegen. Het cijfer, vet gedrukt, duidt het betrokken album aan.

- ACHTEN G. 121
 AERTS J.A. **113**, 141
 ALBE 134
 ALPAERTS F. 143
 ALPAERTS M. 143
 AMTER E. 116
 ANDRIESSEN J. 113, 129, 146
 ANTHONIS R. 129
 ARENS H. 133, 142, 145
 ARICKX V. 132, 146
 ASAERT G. 117, 123, 143, 147
 AUGUSTYN B. 123
 AVERMAETE R. 124
 AVONDS P. 113
 AXTERS St. 114
- BAEKELMANS L. **113**, 119
 BAELEDE M. 114, 143
 BAERT G.P. 146
 BAETENS R. 113
 BALLEGEER J. 120
 BALTHAZAR H. 114, 123
 BARBRY R. 132
 BARILLARI D. 136
 BASTIAEN F. 123
 BAUDOUIN F. 128, 143
 BAUR Fr. 114
 BECKENHAUPT K. 138
 BECUWE F. 118
 BEHETS J. 116, 125
 BEIRNAERT R. 132
 BELTJES P.-J.W. 129
 BENOIT P. 136
 BERG C. 133
 BERNS J.B. 115
 BERQUIN K.-R. 114
 BERTELOOT A. 125
 BESAMUSCA B. 121
 BILCKE F. 129
 BLANCQUAERT E. **114**
 BLOCKMANS-DELVA A. 142
 BLOKLAND J. 127
 BLONDEAU R.A. 115, 132
 BLONDEEL W. 123
 BOEN D. 117
 BOENDERMAKER J.P. 122
 BOLS J. **115**
 BONNEURE F. 131, 143
 BONNEZ A. 115, 146
 BONNEZ G. 115
 BOON A. 144
 BOONE A. 116, 136
 BOONE H. 116, 142
 BOONE M. 123
 BORREMANS L. 144
 BORREMANS P. 135
 BOUSSE L. 145
 BRAEKMAN W.L. **115**, 121, 127, 134, 141, 142
 BRANTS M. 138
 BROECKAERT J. **116**
 BROECKHOVE M. 141, 142
 BROWAEYS J. 127
 BRUYNINX E. 141
 BUCKINX R. 129
 BUNTINX J. 138
 BUNTINX W. 117, 123, 147
 BURM J. 138
 BURSSENS H. 141
 BUSSELS M. 116, 124
 BUYCK R. 123
 BUYSSE E. 137
- CAFMEYER M. 122, 146
 CAJOT J. 125
 CALLEWAERT D. 142
 CARDINALE H.E. 133
 CARLIER L. 133
 CARLIER W. 143
 CARNIER M. 132
 CARNOY A. 124
 CASPARIE J. 121
 CASTELAIN R. 123
 CASTEELS M. 135
 CATTEEUW P. 143
 CEULEMANS J. 115
 CLABOTS A. 144
 CLAERHOUT A. 128, 141
 CLAES E. 130
 CLAES Fr. **116**
 CLAES G. 133
 CLOET M. 113, 114, 118
 CLOSSET Fr. 114
 CNOPS P. 144
 COCKX-INDESTEGE E. 121, 146
 COENE Fr. 145
 COENS D. 133
 COIGNEAU D. 115
 COLIN E. 116
 COLLAER P. **116**, 133
 COLLIER Y. 133
 COMER F.A. 137
 CONSTANDT H.J. 132
 CONTRYN J. 117
 CONTRYN L. 117
 COOLS J. 115, 144
 COOPMAN Th. 116
 COOREMANS K. 136
 COORNAERT M. 120, 146
 COPPENS C. 121, 144
 COPPEJANS-DESMEDT H. **117**, 123, 132, 147
 COPPIETERS M. 138
 CORNELISSEN J. 117, 138
 COULIER E. 118
 COUN Th. 121
 COUNE M. 128
 COUSSEMENT Ph. 120
 COUVREUR W. 124
 CRAB J. 118
 CRACCO D. 120
 CRAEYBECKX J. 117
 CRICK L. 138
 CREMERS F. 139
 CROONENBERGHS T. 140
 CUTTLER C.D. 131
 CUVELIER J. 138
- DACQUIN H. 130
 DAELEMANS A. 133
 DAELEMANS F. 147
 DAELS L. 147
 DAEM J.V. 113
 DAEM M. 119, 141
 DAENENS L. 128
 DAHLBERG T. 122
 DALLE G. 118, 132
 DAMBRE O. 144
 DANCKAERT L. 146
 DANIELS G. 124
 DANNEELS L. 120
 DAUWE J. 118
 DAVID J. 144
 DAVIDTS J.E. 144
- DE BACKER C. 115, 142
 DE BACKER Fr. 144, 145, 147
 DEBAENE L. 141
 DE BAERE C. 130
 DEBAIVE C. 138, 144
 DE BAUW K. 140
 DE BEER J. 116
 DE BELDER J.L. 117
 DE BEULE J. 138
 DE BOCK E. 133, 145
 DE BOCK R. 113
 DE BOECK D. 123
 DE BOUGNE L. 135
 DEBRABANDERE F. 122, 137, 141, 143, 146
 DE BROUWER L. 135
 DE BRUIN C.C. 114
 DE BRUYNE A. 125
 DE BRUYNE M. 120, 122, 146
 DE CAUSMAEKER L. 142
 DECAVELE J. 114
 DECKERS H. 146
 DECLERCQ G. 145
 DE CLERCQ K. 43
 DE CLERCQ M. 115
 DE CLERCQ P. 114, 124
 DE CLOPPER M. **118**
 DE COCK A. **119**
 DE COCK L. 141
 DE COO J. 124
 DECORTE B. 127, 133
 DE CUBBER W. 122
 DE CUYPER E. 133
 DE CUYPER J. 124, 137, 146
 DE DECKER K. 140
 DE DONDER PATER 140
 DE FLOU K. **119**
 DE GELAS J. 147
 DE GRAUWEL L. 122, 126
 DE GROOTE A. 127
 DE GROOTE G. **119**
 DEGRYSE K. 117, 123
 DEHOUS R. 143
 DE KEYSER P. **119**, 114, 119, 120, 122, 138, 143, 144
 DE KEYSER R. 120, 122, 124
 DE KEYZER B. 136
 DE KNIJFF H. 122
 DE KOK H. 129, 132, 133, 139, 143
 DELAISSE L.M.J. 131
 DE LAMPER J.-P. 134
 DE LANGE S. 123
 DELBAERE J. 120, 146
 DELEUSTER F. 136
 DE LILLE K. 146
 DELVOYE A. 120
 DE MAN L. 144
 DEMAREST H. 130, 141, 143
 DEMEDTS A. 133
 DEMEY A. 138
 DEMEY G. 138
 DE MEYER M. 113, 114, 119, 120, 124, 142, 144
 DE MEYERE V. 138, 145
 DE MOLDER Th. 117
 DE MONT P. 136
 DEMOOR-VAN DEN BOSSCHE P. 141
 DE MULDER L. 143
 DE MUYNCK G. 117
 DE NAVE Fr. 146
- DE NIL L. 140
 DENORME C. 124, 146
 DENUCE J. 116
 DENYN J. 121
 DE PAEPE N. 125, 141
 DE POTTER Fr. 116
 DEPRET R. 118
 DEPREZ A. 121, 122, 127, 137
 DE REU J. 133
 DE RIDDER C. 118, 133, 135
 DE RIDDER P. 144
 DE RIDDER-SYMOENS H. 123, 139
 DEROLEZ A. 121, 146
 DEROLEZ R. **121**
 DE ROO R. 128
 DEROOSE J. 130
 DE ROP R. 140
 DERUWE R. 136
 DERVAUX-VAN USSEL Gh. 128
 DESCAMPS A. 113
 de SCHAETZEN 116
 DESCHAMPS J. 113, 121, 132, 135, 141
 DE SCHEERDER L. 114
 DE SCHEPPER L. 117
 DE SCHEPPER M. 121
 DESCHREVEL A. 146
 DE SCHRYVER A. 131
 DE SCHUYTER J. 113, 117, 122, 124
 DE SMAELE P. 114
 DE SMEDT Fl. 140
 DE SMEDT J. 125
 DE SMEDT R. 121
 DE SMET A. 120, 137
 DE SMET D. 138
 DE SMET E. 123
 DE SMET G. 122, 125
 DE SMET J. 122, 124, 140, 146
 DE SMIDT F. 141
 DE SOMER P. 113
 DE SUTTER I. 122, 138
 DEVIJVER H. 113
 DEVLIEGHER J. 132
 DEVLIEGHER L. 128, 141
 DEVOGEL A. 135
 DE VOOYS C.G.N. 114
 DE VOS A. 123
 DE VOS D. 128
 DE VOS Fr. 145
 DEVOS G. 113
 DEVOS M. 125, 139
 DE VRIEZE Fr. 124
 DE VUYST J. 116, 141
 DE WEERDT L. 144
 DE WILDE J. 125, 132
 DEWITTE A. 128, 137, 146
 DEZUTTER W.P. 128, 131, 133, 141, 142, 143
 D'HAEN C. 138
 DHANENS E. 123, 128, 131
 D'HOKER A. 123
 D'HOLLANDER J. 122, 138
 D'HONDT J. 123
 D'HONT L. 127
 D'HOOGHE D. 128
 D'HOOSCHE R. 127
 D'HULST R.A. 124, 146
 DIDDENS H. 134
 DIERICKX A. 145
 DIERICKX M. 122, 138

DOGAER G. 131
 DOMS L. 129
 DOSFEL A. Mevr. 125
 DRAYE H. 125, 142
 DROOGMANS J. 123
 DUFLOU G. 144
 DUMON A. 125
 DUPONT J. 124, 126
 DURNEZ G. 138, 140
 DURNEZ J. 140, 146
 DU T. SPIES DUTOIT F.J. 147
 DUVERGER J. 119, 124
 DUVOSQUEL J.M. 129, 132, 145

EAMON W. 115
 EBRARD L. 140
 ELOY A. 141
 ELSHOUT P. 138
 ENGELS L.K. 132
 ENGLISH M. 124
 ERNALSTEEN J. 116, 117
 EVERAERT J. 114
 EYLENBOSCH E. 114, 141, 144

FAES H. 129
 FAGOT D. 133
 FETTIG H. 117
 FEYEN J. 144
 FLORIZOONE E. 118
 FONCKE R. 114, 120, 124, 133, 138, 142, 144
 FONTEYNE A. 117, 123
 FRANSEN F. 145
 FREDERICK P. 136
 FRERE J. 123, 138
 FUHRER SALOMON 136

GAUDAEN G. 138
 GADEYNE G. 117
 GANNET A.H. 136
 GEERKENS H.J. 116
 GEERTS G. 132
 GEERTS V.M. 124
 GEIRNAERT N. 128
 GELBER L. 133
 GELDHOF J. 146
 GENICOT L. 124
 GERITS J. 123, 133, 141, 142, 145, 146, 147
 GERLO A. 131
 GESSLER J. 113, 114, 124, 138, 144, 145
 GIELENS A. 117
 GILLIAMS M. 147
 GINS Fl. 135
 GIRALDO W. 131, 133, 140, 141, 142, 146
 GODDEERIS K. 142
 GODEFROID St. 141
 GOEDERTIER-NIJS L. 118
 GOETHALS L. 136
 GOETINCK M. 130
 GOOLE F. 132
 GOOSSENAERTS J. 125, 142
 GOOSSENS J. 125, 126
 GORIS J. 142
 GORIS J.M. 133
 GORISSEN P. 129, 130
 GRAMMENS Fl. 125
 GRAULS J. 126, 130, 145
 GRAUWELS J. 116
 GROENEN G. 143
 GROOTAERS L. 126, 144
 GRYPDONCK M. 125
 GYSELEN G. 118, 136
 GYSSELING M. 116, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 141

HAELEWYN R. 146
 HAESAERT Cl. 138
 HAESERYN R. 127, 133, 141, 142,
 HAEST R. 134, 139
 HANNES J. 123
 HANNES P. 129
 HANOT M. 125
 HANS A. 127
 HANSOTTE G. 147
 HARDY P. 117
 HASELDONCKX A. 129
 HEEROMA K.H. 126, 144
 HEIDBUCHEL E. 138
 HELDERENBERG G. 122
 HELLEMANS F. 143
 HELSEN J. 130
 HENDRICKX M. 116
 HERPELINCK R. 132
 HERREGODTS A. 119
 HERREMAN R. 145
 HESSEL R. 130
 HEUNINCKX J. 140
 HEYMANS J. 140
 HEYRMAN J. 114
 HOEBEKE M. 119, 127
 HOEWAER T. 116
 HOMBLE A.G. 141
 HOSTE A. 128, 143
 HOSTE J. 136
 HOUTMAN-DE SMEDT H. 113
 HUBRECHTS J. 147
 HUISMANS P. 122
 HUYBENS G. 116, 118, 121
 HUYGHEBAERT D.N. 122, 124, 128, 131, 146
 HUYS P. 115, 123, 138, 141
 HUYSMANS C. 147

INDESTEGE L. 131
 IJSEWIJN J. 113
 ISING A. 139

JACOBS M. 115
 JACQUEMYS P. 140
 JAMAR H. 116, 133, 141
 JANS A. 143
 JANSEN J.C.G.M. 125
 JANSEN-SIEBEN R. 115, 119, 121, 132
 JANSSEN H. 139
 JANSSENS A. 128, 141
 JANSSENS G. 132, 147
 JANSSENS J. 141
 JANSSENS J.D. 115, 139
 JANSSENS M. 133
 JANSSENS de BISTHOVEN A. 122, 124, 128, 132, 137
 JANSSENS de BISTHOVEN B. 124, 137, 146
 JONCKHEERE K. 127, 136, 138, 147
 JOOS J. 133
 JOOS M. 138
 JORIS J. 122
 JORISSEN R. 116
 JUWET W. 128

KAISER L. 126
 KANORA H. 117
 KEERSMAEKERS A. 113, 121, 129, 133, 134, 135, 146
 KERCKHOF P. 130
 KLOEKE G.G. 126
 KNIPPENBERG H.H. 124
 KOCKEN M. 142
 KOESTER K. 129

KOYEN M.H. 125, 133
 KREMER L. 125
 KUYPERS J. 145

LAENEN M. 115, 133, 141, 142
 LAMARQD. 127, 141
 LAMBERT J. 124
 LAMBIN J. 146
 LAMBRECHT D. 139
 LAMBRECHT J. 124
 LAMBRECHTS L. 129
 LAMBRECHTS R. 133
 LAMBRECHTS-DOUILLEZ J. 124
 LAMPO H. 138
 LANDUYT G. 139
 LANGENUS P. 117
 LANNEAU P. 127
 LANSZWEERT R. 115
 LAURENT R. 131
 LAUREYS Gh. 135
 LAUREYS M. 118
 LAUWERS J. 144
 LAUWERYS J. 117, 129, 133, 135
 LEBEAU P. 133
 LEBEER J. 142
 LEENEN J. 126
 LEFEVERE K. 121
 LEFEVRE P. 131
 LE LOUP W. 143
 LEMAIRE R. 124
 LENDERS P. 129
 LEONARD Chr. 133
 LEROUX K. 145
 LEX Iv. 146
 LIEBAERS H. 129, 138, 146
 LIEBAUT H. 145
 LIEFTINCK G.I. 144
 LIEVENS J. 122
 LIGNEL F. 132
 LINDEMANS J. 124, 130, 144
 LINDEMANS P. 124
 LINSKENS R. 138
 LIS C. 114
 LISSENS R.F. 147
 LOBELLE H. 143
 LOWYCK A. 120, 130, 146
 LUSTENHOUWER W. 130
 LUTGARDIS Zr. 140
 LUWEL M. 114, 122
 LUYSSAERT J. 128
 LUYTENS K. 147
 LYCOPS S. 147
 LYNA J. 124, 131

MADDENS N. 117, 132
 MADOU M. 118
 MAEREVOET L. 131
 MAERTENS A. 136
 MAES P.V. 118
 MAGERMAN Adr. 136
 MAHY D. 136
 MAK J.J. 114, 124
 MARCHAU J. 127
 MARECHAL G. 123
 MARECHAL J. 143, 146
 MARTENS G. 136
 MARIJNISSEN R.H. 128, 131, 132, 133
 MARYNISSEN An 125, 135
 MATHYS F. 140
 MATTELAER B. 142
 MEERSSEMANN G.G. 124
 MEERTENS P.J. 114, 120, 124, 126
 MEERTENS R. 130, 142

MELARD J. 129
 MELIS W. 133
 MELKENBEECK J. 144
 MERLEVEDE D. 132
 MERTENS F. 133
 MERTENS J. 114, 118, 132, 137, 147
 MERTENS R. 144
 MESSIAEN M. 115, 142
 MEULEMANS A. 144
 MEULEMEESTER J.L. 143
 MICHELS L.C. 114
 MICHIELS A. 131
 MICHIELS G. 131, 141, 143
 MICHIELS G.P. 129
 MILIS L. 128, 139
 MINNAERT G. 136
 MINNE A. 136
 MISPELON M. 132
 MOENS W. 125, 147
 MOERMAN M. 136
 MONBALLIEU A. 124
 MONET A. 113
 MONTEYNE L. 116
 MOORS J. 132
 MOREL E. 130
 MORREN R. 144
 MULLER J. 144
 MUS O. 132, 137
 MUylaert E. 141, 143

NACKAERTS F. 146
 NASTER P. 124
 NEES St. 121
 NIEBAUM H. 125
 NIJS P. 142
 NOTERDAEME J. 122
 NOTTEBOOM F. 138
 NOTTEBOOM H. 123
 NOTTEBOOM W. 145
 NUYTS J. 117
 NUYTTENS M. 117, 123, 147
 NYSSSEN J. 142

OCKELEY J. 115, 140, 142, 144
 OLBRECHTS Fr. 138
 ONGHENA M.J. 124
 OOMS F. 129
 OOST T. 142
 OST Th. 136
 OSTYN D. 142

PARMENTIER Y. 120
 PAROLI T. 121
 PARSHALL P.W. 131
 PAUWELS H. 128
 PAUWELS H.G. 128
 PAUWELS J.L. 132
 PAUWELS W. 118
 PEE J. 136
 PEE W. 114, 133
 PEETERS Br. 118
 PEETERS F. 138, 142, 143
 PEETERS J.P. 144
 PEETERS K.C. 113, 117, 120, 124, 133, 135, 146
 PEETERS R. 133
 PELEMAN B. 117, 133, 138, 140
 PENNEMAN Th. 133
 PENNINGCK J. 120, 134, 137, 146
 PERCKMANS Fr. 134
 PERSOONS E. 121, 133
 PERSYN J. 134
 PERSYN L. 117
 PESCH P.N.G. 146
 PHILIPPEN J. 141
 PHILIPPEN J.L.M. 144
 PHILIPPEN L. 117

PHILIPS L. 134
 PIETERS J. 124, 133, 146
 PIETERS M. 145
 PIJNENBURG W.J.J. 126
 PIL A. 128
 PINNOY M. 113
 PINXTEN R. 141
 PLAUTUS 113
 PLETINCKX K. 140
 PODEVIN P. 143
 POLFLIET M. 122
 POLOME E.C. 121
 POPO E. 136
 PORTEMAN K. 125, 135, 141
 PORTIER V. 110
 POT G. 136
 POTTIE P. 118
 P.R. 140
 PREVENIER W. 114, 123, 145
 PRIMAS A. 135
 PRIMIS FL. 113, 135

 RAMONDT M. 124
 RAU J. 120
 RENSON G. 135, 144
 RENTENAAR R. 125, 126
 REYNAERT J. 121
 REYPENS L. 121
 RICE W.G. 121
 ROCHTUS L. 131
 ROCK P. 133
 ROECK F. 133, 139, 141, 142, 143
 ROELANDTS K. 126, 135
 ROELANTS M. 145
 ROELSTRAETE J. 132
 ROEMANS R. 123, 124, 126, 130
 ROERSCH A. 144
ROMBAUTS E. 135
 ROOSE L. 135, 141
 ROOSES M. 136
 ROSSEAU N. 136
 ROTTIERS J.
 ROUKENS W. 114, 124, 126
 RUY S. 123, 141
 RYCKAERT M. 132, 137, 143
 RYCKEBOER H. 127

 SABBE H. 136
SABBE J. 136, 137
 SABBE M. 138, 144
 SACRE M. 138
 SANGERS W. 116
 SANROY A.G. 133
 SASSEN A. 133
 SCHARPE L. 144
 SCHEPENS J. 136
 SCHEPENS L. 137, 146
 SCHMOOK Ger 127, 137, 146, 147
 SCHOUTEET A. 122, 137, 146
 SCHRUNEN J. 144
 SCUFFLAIRE A. 147
 SEGERS K. 133
 SERVAES P. 133, 142
 SERVOTTE H. 141
 SILLIS Fr. 121, 140, 142, 146, 147
 SIMOENS W. 140
 SIMON-VANDENBERGEN 121
 SIMONS G. 133, 141
 SIMONS L. 119, 122, 133, 138, 144, 146
 SLEEN M. 138
 SMEYERS A. 146
 SMEYERS J. 113, 115, 135, 141
 SMEYERS M. 118

 SNACKEN F. 140
 SNELLAERT F.A. 137
 SNEYERS E. 117
 SNIJDERS D. 116, 142
 SOENEN J. 143
 SOETAERT P. 137
 SOLY H. 114
 SOMMEREYNS L. 144
 SORBER Fr. 141
 SPANHOVE J. 146
 SPANOGHE L. 131
 SPIESSENS G. 143
 SPINOY 121
 SPYCKERELLE L. 132
 STALPAERT H. 122, 133
 STEEGHERS W. 146
 STEENBERGEN J. 135
 STERCK J. 122, 135, 138, 141
 STEVAUX K. 121
 STOCKMAN L. 123, 140, 141, 145
 STOKS F. 122
 STOOP A. 122, 138
 STORME H. 132
 STREUVELS St. 138
 STROOBANTS A. 123, 141, 145,
 STROOP J. 125
 STRUBBE E.I. 120, 146
 STUYTS G. 122
 SULZBERGER S. 131
 SWINNEN J. 136

 TACHELET M. 138
 TAELDEMAN J. 119, 123, 127, 139, 143
 TAVERNIER R. 128
 TEIRLINCK I. 138, 144, 145
 TRIMMERMAN A. 142
 THEERENS F. 120
 THEISSEN S. 125, 132
 THEUWISSEN J. 124, 133, 141, 142
 THEYS C. 130
 THEYS P. 130
 THOEN E. 145
 THOEN H. 123
 THIJS A.K.L. 113, 114, 141, 142, 143, 146
 TIELEMANS E. 142
 TIMPERMAN M. 118
 TODTS H. 118
 TOP S. 116, 130, 133, 139, 141, 142, 143
 TOUSSAINT VAN BOELARE F. 138, 145, 147
 TRIO P. 123, 132
 TRIPS E. 143
 TROFFAES L. 120
 TULLEKEN M.J. 127, 136

 UYTTERHOEVEN R. 142
 UYTTERSROT H. 124

 VALCKE L. 132
 VAN ACKER Fr. 130
 VAN ACKER J. 146
 VAN ACKER L. 120, 132
 VAN ACKER R. 118
 VAN ACKER V.F. 126, 127, 139
 VAN ACKERE J.E. 133
 VAN AELST A.M. 113
 VAN ASSCHE H. 121
 VAN AUTENBOER E. 115, 129, 133, 139, 141, 142, 143, 144
 VAN BAELEN P. 116
 VAN BIERVLIET A.T. 128
 VAN BRABANT J. 113
 VAN BRABANT P. 124

 VAN BUYTEN L. 118
 VAN CAENEGEM L. 123
 VAN CAENEGEM R.C. 123, 139
 VAN CAMPENHOUT N. 145
 VAN CANT W. 138
 VAN CAUWELAERT E. 144
 VAN COPPENOLLE M. 140
 VAN DAELE R. 125, 138
 VAN DAMME J. 146
 VANDAMME L. 114
 VAN DE FACKERE J. 136
 VAN DE GRAFT C. 124
 VAN DEN ABEEL E. 118, 132, 143, 145
 VAN DEN ABEEL J. 136
 VAN DEN ABEEL R. 123, 140, 146
 VANDEN BAVIERE P. 145
 VAN DEN BERG J. 138
 VAN DEN BERG M. 133, 142, 143
 VAN DEN BERG P.W.J. 124
 VAN DEN BERGE R. 122
 VAN DEN BERGH W. 128
 VAN DEN BERGHE H. 138
 VAN DEN BERGHE P. 122
 VANDENBERGHE St. 141, 143
 VAN DEN BOSSCHE A. 129
 VAN DEN BOSSCHE L. 129
 VAN DEN BOSSCHE W. 131
 VAN DEN BRANDEN L. 146
 VAN DEN BREMTR. 138
 VAN DEN BROECK B. 135, 144
 VAN DEN BROECK E. 140, 142
 VAN DEN BROECK J. 113
 VAN DEN BROECK P. 119
 VANDENBROECKE C. 123
 VANDENBUSSCHE J. 122
 VANDENBUSSCHE P. 132
 VAN DEN DOOREN V. 127
 VAN DEN HEUVEL J. 120
 VANDENHOUTE P.J. 141
 VAN DEN KERCKHOVE A. 141
 VANDEN WIJNGAERT F.L. 133
 VAN DEN WIJNGAERT G. 138
 VAN DE PERRE L. 140
 VANDEPITTE G. 120
 VANDEPLASSCHE M. 125
 VAN DE POEL B. 124
 VAN DE PUTTE J. 127
 VANDER ELST F. 144
 VAN DER BOUWHEDE D. 120
 VANDER ELST F. 144
 VAN DER ESSEN L. 135
 VAN DER EYCKEN M. 147
 VANDERHEYDEN J.F. 141
 VANDER LINDEN A. 116
 VAN DER LINDEN R. 123, 127, 128, 133, 139, 140, 141, 142, 146
 VANDERMEERSCH P. 123
 VANDERPUTTE F. 133
 VANDERSTEEN W. 146
 VAN DE SIJPE L. 147
 VAN DEUREN A. 143
 VAN DER SYPT K. 139
 VANDE VELDE A. 138
 VAN DE VELDE H. 145
 VAN DE VIJVER F. 142
 VAN DE VOORDE E. 144
 VANDEWALLE A. 118, 120, 132
 VANDEWALLE P. 118
 VANDER ELST F. 144
 VAN DE SIJPE L. 147
 VAN DEUREN A. 143
 VAN DE VELDE H. 145
 VAN DE VOORDE E. 144
 VAN DE WALLE R. 128, 141, 142

 VAN DE WIEL C. 143
 VANDE WIELE L.J. 141, 142
 VAN DE WIJER H.J. 142
 VAN DE WOESTIJNE P. 123
 VANDEWOUDE E. 147
 VAN DIJK R.Th. M. 121
 VANDORMAEL H. 135
 VAN DRIESSCHE R. 145
 VAN EECKHOUDT L. 135, 144, 147
 VAN EEGHEM W. 113
 VAN EENO R. 118, 123, 143
 VAN ELSLANDER R. 135
 VAN ELSLANDER A. 114, 119, 128, 133
 VAN ES F. 119
 VAN ES G.A. 126
 VAN EYNDE N. 138
 VAN GELUWE H. 128
 VAN GORP H. 141
 VAN GORP J. 117
 VAN HAERINGEN C.B. 126
 VAN HAGELAND A. 141, 144
 VAN HAMEL A.G. 14
 VAN HAUWAERT O. 136
 VAN HAVER J. 115, 132, 133, 134, 139, 141, 142, 143, 144, 147
 VAN HAVERBEKE E. 132
 VAN HEEMSKERK M. 120
 VAN HEMELDONCK E. 129, 133
 VAN HEMELRYCK F. 115, 133
 VAN HERCK J. 124
 VAN HERREWEGHEN G. 144
 VAN HEULE L. 115
 VAN HEURCK E. 138
 VAN HOOF J. 143
 VAN HOOLAND B. 140
 VAN HOONACKER A. 138
 VAN HOONACKER J.E. 141
 VAN HOUTRYVE A. 132, 143
 VAN HOUTTE J. 146
 VAN HOVE R. 118
 VAN ISTERDAEL H. 117, 147
 VAN KERCKHOVEN L. 140
 VAN KEYMEULEN J. 125, 139
 VAN LANGENDONCK W. 135, 143
 VAN LESSEN J.H. 126
 VAN LIL A.J. 130
 VAN LOEY A. 126
 VAN MEERSSCHE L. 136
 VAN MELLO J. 141
 VAN MIERLO J. 114
 VAN MINGROOT E. 123, 128
 VAN NIJEN K. 117, 141, 142
 VANNOPPEN H. 141, 142, 144, 147
 VAN OOSTROM F. 125
 VAN OS F.H.L. 142
 VAN OSTA W. 143
 VAN OVERSTRAETEN J. 133, 140, 146
 VAN PARYS L. 123
 VAN PASSEN R. 126, 127, 133, 141, 142, 143
 VAN PETEGHEM P. 123
 VAN PUYVELDE L. 138
 VAN ROEY J. 124, 135
 VAN ROYEN H. 147
 VAN SCHEVENSTEEN A. 138
 VAN SCHIJNDEL B.W. 117
 VANSUMMEREN P. 142
 VAN TICHELEN H. 143
 VAN TICHELEN P. 137
 VAN UYTVEN R. 113
 VAN VOOREN G.A.C. 120, 123
 VAN WENGEN G. 128

VAN WERVEKE H. 122, 144	VERLEYEN C. 117	VIAENE-AWOUTERS L. 129, 132	WEYLER J. 146
VAN WIJNGAERDEN F. 129	VERLEYEN K. 138	VLEESCHOUWERS-VAN	WEYNS C. 147
VAN WILDERODE A. 122, 138	VERLONJE L. 142	MELKEBEEK M. 139	WEYNS J. 115, 116, 120, 122,
VERBAERE H. 116	VERLONJE W.E.F. 142	VOET L. 146	130, 133, 140, 146, 147
VERBANCK G. 124	VERMEERSCH V. 124, 128	VOGELAERE P. 136	WEYNS-MIJLEMANS P. 140
VERBESSELT J. 139, 144	VERMEIR R. 114	VRANCKEN J. 135, 144	WEZE G. 141
VERBIEST F. 129, 133, 139	VERMEIREN L. 138	VROMANS J. 125, 132	WILLEKENS E. 137
VERBIST A. 117	VERMEYLEN A. 145	VROMMAN F. 143	WILLEMS J.Fr. 137
VERCOULLIE J. 138, 144	VERSCHOREN F. 147	VYDT-DE BLEDE L. 137	WILLEMS L. 144, 145
VERCRUYSSSE J. 135	VERSTAPPEN J. 134		WILS L. 137
VERDEYEN R. 144	VERSTEGEN V. 126, 138, 145, 146	WALRAED D. 127	WINDEY R. 122
VEREMANS J. 119	VERSTRAELEN R.C.L. 128	WALSCHAP G. 117, 133, 147	WITTEBOLS G. 133
VERHAEGEN V. 142	VERSTRAETE D. 123, 140, 145, 146	WALWEIN. 132	WITTEK M. 121
VERHELST A. 134	VERSTRAETEN A. 145	WARLOP E. 132, 137, 146, 147	WITTEVRONGEL K. 137
VERHELST J. 117	VERSTREKEN Fr. 146	WATERSCHOOT W. 115	WITTOP KONING D.A. 142
VERHEYDEN L.R.A. 133	VERTHE A. 118	WATTEZ O. 138	WORTELMANN Fr. 117
VERHEYDEN Fr. 121, 144	VERSYP J. 124, 137	WAUTERS-VAN ENGELAND	WOUTERS J. 130
VERHEYEN J. 119, 138	VERWILGHEN H. 123	M. 113	WOUTERS L. 125
VERHEYEN J.E. 145	VERWIMP F. 129	WEEMAES M. 122	WYFFELS C. 116, 122, 132, 137, 147
VERHULST A. 122, 123, 145	VIAENE A. 120, 122, 124, 133,	WELKENHUYSEN A. 113	ZANGRANDO A. 136
VERKEIN J. 113	137, 146	WEIJNEN A. 122, 126	ZIELENS L. 137, 147

Dankbetuiging

Van harte betuig ik mijn erkentelijkheid jegens de vrienden en kollega's die geholpen hebben bij de samenstelling van de lijst der huldeboeken, Willy P. Dezutter, Walter Giraldo, Paul Huys, Danny Lamarcq, Gerard Simons, Alfons K.L. Thijs, Stefaan Top, Eugeen Van Autenboer, Geert Van Bockstaele, Steven Van den Eijnde, Jozef Van Haver.

De behandelde huldeboeken treft u niet in één bibliotheek aan. Om volledigheid voor deze boeken inzake volkskultuur na te streven, raadpleegde ik de Universiteitsbibliotheek te Gent en te Leuven, de Stadsbibliotheek en het Archief en Museum voor het Vlaamse Kultuurleven te Antwerpen, de Stadsbibliotheek 'De Biekerf' te Brugge, de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, de Bibliotheek van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen te Gent, de Provinciale Centrale Openbare Bibliotheek te Hasselt.

ACHTTIENDE-EEUWSE VOLKSGENEESKUNDIGE RECEPTEN

In het midden van de vorige eeuw had te Gent de openbare veiling plaats van de bibliotheek van Mr. Th. Van Saceghem ⁽¹⁾. De bekende Gentse boekhandelaar Ch. Dusquesne kocht daar een handschrift aan dat hij doorverkocht aan een zekere Kervijn Bauwens. Het handschrift bestond uit achttiende-eeuwse geneeskundige recepten die er door één enkele, anonieme hand waren in aangebracht.

Op de vele blanco-gebleven bladen in dit quarto-handschrift ⁽²⁾ schreef Kervijn Bauwens eveneens een aantal apothekersvoorschriften over, kleefde er krantenknipsels i.v.m. ziekten in, alsook apothekersvoorschriftbriefjes. Hij voegde ook een nota toe, die goed de inhoud van dit handschrift samenvat: "Plusieurs familles possèdent de tems [*sic*] immémorial certains remèdes ou recettes dont l'expérience a prouvé l'efficacité irréfutable ..." (p. 3).

We vinden inderdaad in dit handschrift een groot aantal geneeskundige recepten. Een deel daarvan bestaat uit echte doktersvoorschriften met het gebruik van Latijnse vaktaal en dito terminologie. Deze hebben we hierna terzijde gelaten. Belangrijker zijn de zg. volksgeneeskundige voorschriften die met de "geleerde" recepten afwisselen.

Hierna laten we een keuze volgen uit de oorspronkelijke achttiende-eeuwse recepten. Zoals uit deze teksten zal blijken ⁽³⁾, vinden we daarbij eeuwenoude middelen uit de volksgeneeskunde die zichtbaar tot in de achttiende eeuw niets van hun populariteit hadden ingeboet.

De kwalen waarvoor deze remedies bestemd zijn, kunnen in het volgende alfabetisch overzicht worden samengebracht:

- **aambeien** (inwendige -) 61; apoplexia 1
- **barensweeën** 58, 59;
- **benen** (kwade -) 19, 20, 21, (zwellende -) 23, (gaten in -) 31, 32;
- **bier** (medicinaal -) 105;
- **bloed** (gestold -) 60; bloeding 62, 63, 64; bloedspuwen 88, 89, 90, 91; bloedzweer 49, 50;
- **brandwonden** 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18;
- **buik** (dikke, harde - bij kinderen) 47
- **diarree** 56;
- **doofheid** 46
- **ekstrogen** 11;
- **epilepsie** 57
- **flerecijn** 53
- **gal** 2, 3, 4, 6, 7;
- **graveel**: zie *stenen*
- **haarworm** 65, 66;
- **hoesten** 88, 89, 90, 91;
- **hoofdpijn** 9;

(1) Deze veiling had plaats op 6 en 7 december 1852 (cf. F. Vandenhole, *Inventaris van Veilingcatalogi 1615-1914* (Gent, 1987), I, p. 100, nrs. 1824 en 1825.

(2) U. Gent, hs. 16126: dit hs. telt 362 pp.

(3) Punctuering en hoofdletters werden door mij toegevoegd. Wat tussen vierkante haakjes staat, komt in het hs. niet voor. Bij de woordverklaringen werd naast de gewone woordenboeken ook gebruik gemaakt van N. Lémery, *Pharmacopée universelle* (Paris, 1764).

- **hoofdschurft** 10
- **impetigo**: zie *haarworm*
- **jicht** 51
- **kamergang** 8, 56;
- **kinkhoest** 96, 97, 98, 99, 100
- **laxeermiddel** 5, 8
- **maagkwalen** 93, 94;
- **maandstonen** 75;
- **mastitis**: zie *vrouwenborsten*;
- **milt** (verstopte en verharde -) 67
- **pest** 86, 87;
- **podagra** 53, 54, 55;
- **purgatief**: zie *laxeermiddel*
- **scheenbeen** (gekwetst -) 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30;
- **schurft**: zie *hoofd*;
- **stenen** (in nier, blaas) 79, 80, 81, 82, 83
- **tanden** (als kinderen - krijgen) 38;
- **tandpijn** 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45;
- **tering** 88, 89, 90, 91;
- **transpireren** 106, 107, 108
- **urineretentie** 84, 92
- **voeten** (zwellende -) 23, (vervroren -) 101, 102, 103;
- **vrouwenborsten** (harde -) 76, 77, 78
- **waters** (minerale -) 109;
- **wormen** 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, (- bij kinderen) 48
- **zeeziek** 104; **zweeten**: zie *transpireren*

(p. 6) **1.** Apoplexia ¹

*Recipe*² eenen lepel mostaert ghemenghelt in 1/2 glas wijn, werm ingedroncken, *ende* aen de neus ghestreken.

(p. 9) **2.** Contra bilem ³

Recipe eenen doorghesneden orange-appel, dauwt die vol rhabarber, bint hem toe, ende in een nat grauw papier ghebonden sijnde, laet hem onder de eete asschen braeden, daernaer laet hem weijcken in rijnschen ofte tourse wijn⁴, ende drijnckt daervan smorghens nuchteren een gelas.

3. Item

Recipe 3 Spaensche orange-appelen ghestampt, ende het sap uijtgeheperst sijnde, mengelt het in eenen pot rijnschen ofte tourse wijn, doet daer bij een once goeden rhabarber, ende twee vijngherhoeden gecrockt kerssaet⁵, laet het te saemen in de sonne ofte heet sant weijcken, ende neemt daervan alle vier of vijf daeghen een gelas nuchteren.

4. [Item]

1. *Apoplexia*: beroerte.

2. *Recipe*: neemt.

3. *Contra bilem*: tegen de gal.

4. *tourse wijn*: Franse wijn afkomstig uit de omgeving van Tours.

5. *gecrockt kerssaet*: gekraakt, verpulverd zaad van kers (*Nasturtium officinale* R.Br.).

Recipe vanden besten rhabarber met wat caneel, nuchteren ghecnabelt, *principaelick* als het met camerganck is.

(p. 11) 5. Sacht purgatif

Recipe sennae opt:⁶, coriander⁷ ofte venckel saet⁸ en calissihaut⁽⁹⁾ ana).i.⁽¹⁰⁾, laet het eenen nacht weijcken op werm asschen; smorghens laet het eens opcommen, giet het door een doecxken ende drijnckt het nuchteren. Is nogh beter met een once of meer schoonghemaecte ende ghebroken corenten¹¹: geeft i, 2 a 3 sachte camerganghen sonder alteratie¹².

Recipe de scheuten van perseboomen¹³ sacht opghesoden, ende nuchteren ghedroncken purgeert sacht de galle, slijm, etc.

(p. 12) 6. Bilis atra¹⁴. Tegen de swerte verbrande gal ende scherp siltachtigh¹⁵ bloet daer uijt resulterende.

Recipe .i. once peerle gerst¹⁶, ende soo veel rijs¹⁷, laet die in 3 pinten calfsop sacht coken tot moes, ende daernaer door een canefas¹⁸ sterck uijt vrijngen. Neempt daer 18 gepelde amandelen, 24 gepelde meloen-saeden t'saemen in eenen mortier ghestampt, ende treckt met een half pint calfsop de melck uijt, ende met de vooreghe melck ofte room t'saemen gemengelt tot eene pinte, bij de welke doet 2 oncen wit suiCKER candijs, ende een once roosewaeter. Neempt daer van smorgens naer ende savonts naer eten .i. half pinte.

7. Ander, seer versterckende.

Recipe goet sap van eenen kalfs schinckel ende kiecken ofte haen, laet daer in coken 3 oncen gepeerelde gerst, ende soo veel rijs, passeert die werm door den temst ote sege¹⁹. Als men daarvan wilt nemen, delieert²⁰ in clær sop eeneghe kerrens²¹ van meloen en pompoenen, midtsgaders de grootte van eene okernote past²² van amandelen, mengelt het (p. 13) met een canneken van het eerste sop, ende neemt het smorgens werm.

8. Dit is oock goet voor den camerganck veroorsaect uijt de voorgaende quaelen.

Fumaria²³ in weij, sop, etc. is seer goet ende laxeert. *Item* het extractum fumaria met saut van alsem ofte sal prunellae²⁴, in pillekens.

Neempt daernaer wortels van cichoreij, scorsonere, wilde chichoreij, polipode²⁵, ana z .ij.²⁶, wortels van patientie cruijt²⁷, .i. once, 't cruijt van wilde maeghdelieven, eertbesien, wilde cichoreije, onse lieven vrouwe

6. *sennae opt*: sennabladeren van de beste kwaliteit (*opt.* = optima).

7. *coriander*: korianderzaad.

8. *venckel saet*: zaad van venkel (*Foeniculum graecum* L.).

9. *calissihaut*: zoethout.

10. *ana*).i.: van elk één scrupel.

11. *corenten*: krènten.

12. *alteratie*: pijn.

13. *perseboomen*: bedoeld lijken: wilgebomen.

14. *Bilis atra*: zwarte gal.

15. *siltachtigh*: zoutachtig.

16. *peerle gerst*: parelgerst, gerst die gepeld en tot kleine korrels afgerond is.

17. *rijs*: rijst.

18. *canefas*: kanefas, grof geweven stof.

19. *temst ofte sege*: teems of zeef.

20. *delieert*: verdun.

21. *kerrens*: pitten.

22. *past*: pasta, geplette amandelen.

23. *Fumaria*: duivekervel, aardrook (*Fumaria officinalis* L.).

24. *sal prunellae*: salpeter dat met zwavel op het vuur verhit werd; ook *lapis prunellae* genoemd.

25. *polipode*: eikvaren (*Polypodium vulgare* L.).

26. *ana z .ij.*: van elk twee ons.

27. *patientie cruijt*: Engelse spinazie, soort zuring (*Rumex patientia* L.).

sponne²⁸, surckel, violetten, latauwe²⁹, *ana m .j.*³⁰, de soppen van wilde hoppe m. 3 ghecockt in eenen stoop dun calfsop ofte weij op drij pinten. Daervan smorghens ghenomen een groot gelas werm, item somtijts een gelas savonts naer vijf huren.

(p. 14) 9. Pro capitis dolor³¹.

Sekeren coopman tot Amsterdam met een seer groote langduureghe hooftpijn aengetast sijnde, waer over verscheijden doctoren die in coetsen rijden ghegaen hadden, welcke hem tracteerden³² als een die de pocken hadt, dogh alles te vergeefs, haer menighvuldeghe visiten en opghepropte wijshijt con niet te weghe brengen dat iet tot salaes³³ van den siecken diende. Ondertusschen compter eenen schuijveoerder in, die vraeght ofte hij van sijn quaet wil gheholpen sijn, den anderen seght dat iae, *ende* krijght voor raet van alleen aut sterck bier met hoppe te koken, ende stoven daer het hoofd mede. Twelcke ghedaen sijnde, was den lijder naer een dach twee of drij genesen, ende sonder pijn int hoofd.

Eenen anderen sijnde desghelijcx met een onverdraeghelicke hooftpijne ghequollen, gaf men voor raet te nemen alleen een beterave³⁴ ofte gele wortel, ende die voor aen 't eijnde scherp snijden, ende hier mede te vroeten ende te peuteren in den neus tot dat hij beginne te bloeden, waer mede hij de hooftpijn quijt wierd. Op dusdaenege wijze sijn daer nogh vele gheholpen.

Eenen anderen sijnde ghequollen met vreesselijke hooftpijn wiert om het hoofd ghestreken met den balsamum Lucatelli³⁵, ende de hooftpijn ginck terstont over.

(p. 15) 10. Caput. Om schorfde³⁶ hoofden te genezen.

Recipe vuijle boter³⁷ ghesuijvert van het saut, ofte int water soet ghemaect, sap van ruijte³⁸ uijtgherperst, ende asijn, van elcks evenveel, t'saemen in een nieuw panneken ghecockt tot een salve. Om welcke op de schorfde hoofden te strijken, neemt wat verckens-lies³⁹ aen de vijngheers, waermede de voorschreven salve sachtens op de schorfde partijen ghesmeert wort in plaetse van daer toe te ghebruijcken de vijngheers ofte een doecxken.

(p. 26) 11. Clavipedum. Exter ooghen.

Den wortel van lelien in wijn ghesoden doet de exterooghen uijtvallen.

Item leght daer op een donderblat⁴⁰ het velleken afghelpelt, ende 2 maels daeghs ververst.

Item een plaesterken *gratia dei*⁴¹.

Item de plaester van Nurenbergh⁴², maer elcke reijse⁴³ moet de herdicheijt afgheschrappt worden.

28. *onse lieve vrouwe sponne*: O.-L.-Vrouwemelk, longkruid (*Pulmonaria officinalis* L.).

29. *latauwe*: latuw, sla.

30. *ana m .j.*: van elk een *manipulus*, een handvol.

31. *Pro capitis dolor*: tegen hoofdpijn.

32. *tracteerden*: "meesterden", behandelden.

33. *salaes*: soelaas, verlichting, verbetering.

34. *beterave*: voederbiet.

35. *balsamum Lucatelli*: balsem Lucatelli, een preparaat op basis van was, terpentijn, wijn en rozenwater, gekookt tot de vloeistoffen verdampt zijn.

36. *schorfde*: schurftige.

37. *vuijle boter*: ingemaakte boter.

38. *ruijte*: wijnruit (*Ruta graveolens* L.).

39. *verckens-lies*: varkensvet.

40. *donderblat*: donderbaard, huislook (*Semperviva tectorum* L.).

41. *gratia dei*: naam die aan verscheidene pleisters gegeven werd; men onderscheidde een grote en een kleine, naar gelang van het aantal ingrediënten.

42. *plaester van Nurenbergh*: donkerrode pleister op basis van menie, rozeolie en zeep Samen gekookt, waarna nog wat kamfer werd toegevoegd.

43. *reijse*: keer, maal.

Schrapt een weijnigh speck op een doecksken, ende doeter een weijnigh gepulveriseerde sevenboom⁴⁴ bij, en leght het daer op, alle daghen ververschende.

Oft neemt een plaester van gom galbanum⁴⁵ gemaect.

(p. 27) 12. Ad combusta⁴⁶.

Haut de ghebrande partije in pekel, ofte inckt, tot dat den brant uijtghetrocken is.

Ofte applikeert daer op het wit van eijeren met olie van olijven ghemenghel, ende onder elcanderen gheslaeghen.

13. Item.

Ghestooten witten aiuijn.

14. Item.

Coeimest, namentlick ontrent den somer.

15. Item.

Stercken Nanteschen brandewijn⁴⁷, ofte l'eau de la reine d'Hongrie⁴⁸.

16. Item.

Neempt een teijlken⁴⁹ reghenwaeter, doet daer in eenen lepel olie van olijven, clopt het tot schuijm, doet daer bij wat seruijs⁵⁰, maect het tot een plaester. Leght het op een fijn camerixx doeck⁵¹, ende appliquert het op den brant. Men moet dese plaester laeten ligghen, ende van boven ververschen, namentlick als het aensicht verbrant is.

17. Item.

Recipe eenen doijer van een eij 2 huren onder de asschen ghebraeden, olie van olijven, ende maeghden-was⁵² tot eene plaester ghemaect.

18. Item.

Recipe .i. stuijver onghelijnt was cleijn ghesneden, ende in een schoon nieuw panneken gesmolten, doet daer bij 2 doijers van een eij onder de asschen lanck hert ghebraeden, ende daernaer om stucken⁵³ gevreven. Item 3 lepels olijf olie: alles schoon onder een gheroert tot dat heeft consistentie van salve. Smeert het op post papier, ende leght het op de verbrande plaetse, 't selve vernieuwende alle daghen. Wilt⁵⁴ een uijterste nettichijt, den patient moet hem mijden van wint, vier, etc.

(p. 28) 19. Quade beenen etc. veroorsaect uijt galachtigh, siltigh bloet ende humeuren⁵⁵.

Dese humeuren moeten eerst goet⁵⁶ ghepurgert worden met een decoctie⁵⁷, etc. Een badt ende loopende waeter is seer goet om te suiijveren ende genesen. Item laeten met echelen. Eselinne melck ghenomen corrigeert seer het siltigh bloet.

44. *sevenboom*: zevenboom (*Juniperus sabina* L.).

45. *gom galbanum*: gomhars, de gestolde afscheiding van twee soorten van het geslacht *Ferula*.

46. *ad combusta*: brandwonden.

47. *Nanteschen brandewijn*: brandewijn uit Nantes ingevoerd.

48. *l'eau de la rein d'Hongrie*: water gedistilleerd uit rozemarijn en brandewijn; aldus genoemd naar de koningin van Hongarije, aan wie een engel het zou geopenbaard hebben.

49. *teijlken*: schoteltje.

50. *seruijs*: bier (Lat. *cerevisia*).

51. *camerixx doeck*: een soort stof, zoals die te Kamerijk gemaakt werd.

52. *maeghden-was*: ongepijnd, ongezuiverde was (vgl. recept 18).

53. *om stucken*: in stukken.

54. *Wilt*: eis, beveil.

55. *humeuren*: de vier lichaamsvochten of *humores*, nl. bloed, slijm, zwarte en gele gal.

56. *goet*: het hs. heeft *soet*.

57. *decoctie*: afkooksel.

20. Item.

Recipe een decoctie van 2 oncen *radices chinae*⁵⁸, .i. once *salse*⁵⁹, 2 oncen rosijnen ghesuijvert vande steentiens *ende* wat hertshoorn in ontrent 2 stooen rivier ofte reghenwaeter; men laet dit sieden tot ontrent op de helft, ende als het bijnaer ghesoden is, doet daer bij een half once ghepeerelden gerste.

21. Item.

Leght daer op vette ende gele Scheldemodder ofte slijck, ende indien daer wonde is can men tselve legghen boven de plaester. Men can het legghen in eenen doeck, *ende* te vooren wat werm maecken.

22. Als den voet niet open is, maer door silte ende galachteghe humeuren swilt.

Recipe een gelas fransche wijn, *ende* soo veel reghenwaeter, de grootte van een roomse bone⁶⁰ sal amoniac⁶¹, soo veel vitriolum album⁶², ende dhelft camfor, mengelt, *ende* laet het te saemen heet worden, ende soo heet eenen (p. 29) doeck daer in ghedopt, uijtghedauwen, *ende* geapliceert.

23. Den voet ofte been ontrent den voet open sijnde door silte humeuren.

Recipe 2 lepelen room van melck, eenen doijer van een versch eije, eenen lepel brandewijn, eenen druppel waeter, 't saemen gheclopt, treckt daer door een blat van braembesiên ofte framboisen, ende leght het met den rugghe op de openijnghe, dan moest eerst de scherpe steelkens afghedaen worden, vernieuwt dit alle 12 huren.

(p. 30) 24. Ghequetste schenen.

Leght daer in het eerst op een droogh eijkenblat met het buitenste op de wonde, men moet de stelen eerst uijtdoen.

25. Item.

Legt daer op het buitenste velleken van een eij.

26. Item.

Suijveren brandewijn daer geen peper in en is.

27. Item.

Een biese open ghedaen *ende* het mergh uijtgedaen en het binneste op de wonde gheleijt.

Maer alle dese remedien moeten ghebruijckt worden in het eerste.

28. [Item].

Recipe waeter daer onghelust calck in gheblust is, dan het is goet het eerste wat af te gieten, men can daer bij laeten coken 2 a 3 handvollen *S. Jacobs cruijt*⁶³ en blomme.

29. Item.

Recipe roode plaester van Monsr Dhont⁶⁴.

30. Item.

Scheldemore⁶⁵ boven de plaester gheleijt, of andersints⁶⁶.

31. Voor gaten in de beenen.

Recipe .i. pot vin de grave⁶⁷, een handvol rooseblaederen, *ende* soo veel vlierblaederen, t'saemen ghesoden een half quartier, *passiert*⁶⁸ het door eenen doeck, *ende* ververst daermede de wonde met een *compre*^s soo haest het droogh wort. Alser geenen brant [is], neemt in plaets van vlierblommen loowit.

58. *radices chinae*: wortels van de chinawortel (*Smilax China L.*) met bloedzuiverende eigenschappen.

59. *salse*: zout.

60. *roomse boone*: tuinbonen, Walse bonen (WNT).

61. *sal amoniac*: ammoniakzout.

62. *vitriolum album*: zinksulfaat.

63. *S. Jacobs cruijt*: Sint-Jacobskruid (*Senecio Jacobea L.*).

64. Monsr Dhont: wie met mijnheer Dhont bedoeld is, is onbekend en zal ook wel niet te achterhalen zijn.

65. *Scheldemore*: modder uit de Schelde (vlg. recept 21).

66. *andersints*: niet bovenop de pleister, maar eronder, rechtstreeks op de wonde.

67. *vin de grave*: soort Franse wijn uit de streek van Léognan, Pessac en Talence (Robert).

68. *passiert*: pers, druk.

32. Item.

Recipe stijnckende gauw⁶⁹ met Nantissche brandewijn op open schenen gheleijt is goet.

(p. 31) **33. Dentium dolor.** Teghen de tantpijn.

Recipe lignum guaijaci ofte pocken haut⁷⁰, ende aluijn, *ana* om eenen stuijver, in eenen stoop rivier water gesoden tot op de helft, passeert het door eenen doeck, ende caut sijnde, spoelt daermede de tanden. Is oock goet om de tanden te syijveren ende het tantvlees te heelen. Het selve doet oock het coocksel vande vrucht ende bast van elseboomen.

34. Item.

Recipe een grepe saut op een heete schup gheleijt dat het smilt, menghelt het met 2 a 3 lepels stercken wijn asijn, strijckt daer mede de tanden ende tant-vlees.

35. Item.

Een handvol hop ghesoden in een uperken⁷¹ asijn.

36. Item.

Ghebrant saut ghepulversiseert in brandewijn ghemenghelt ende opghesoven.

37. Nota voor de tantpijn uijt vallijnghen⁷².

Item saut ghedrooght op een schup, cleijn gestampt, in een doecxken ghedaen als een beulinsken⁷³, daernaer ghetempreert in brandewijn, ende in het contrarie⁷⁴ neusgat ghesteken, doet de catharre⁷⁵ lossen.

38. Als de cleijn kinderen tanden crijghen.

Doetmen aen den hals een sacxken ofte beulinck ghevult met cruijt ghenaeamt verbena ofte ijsercruijt⁷⁶.

(p. 32) **39. Teghen de tantpijn.**

Laet loock ghedaen in een nat papier stoven, ofte coken onder de werm asschen, ende daernaer in cattoen wort al werm ghesteken in de oore aende lijdende sijde.

40. Item.

Gimber gheraspt oft gheschrapt de grootte van een halve note, gheroert in eenen lepel brandewijn tot dat het dick wort, ende dan opghesoven door het neusgat aende lijdende sijde.

41. [Item].

Recipe het achterste been van een padde afghestroopt soo datter maer het been en resteert teghen den tant ghehauden.

42. [Item].

Recipe tsap van maeghdelive blom .i. druppel ghelaeten in de oore naest de lijdende sijde. Probatum oock vant toecommende⁷⁷.

43. [Item].

R[ecipe] eenen druppel ofte twee vanden balsem des commandeur de Berne⁷⁸ met wat cattoen ghesteken in den hollen tant, ofte naest den lijdenden tant: a me sepius probatum⁷⁹.

69. *stijnckende gauw*: stinkende gouwe (*Chelidonium majus* L.).

70. *lignum quaijaci ofte pocken haut*: hout van *Guajacum officinale*, de fokhoutboom.

71. *uperken*: maatbeker van een halve pint.

72. *vallijnghen*: verkoudheden.

73. *beulinsken*: worstje.

74. *contrarie*: aan die kant van de wang waarin de pijnlijke tand zich niet bevindt.

75. *catharre*: cataar, ontsteking van slijmvlies in de neus.

76. *verbena ofte ijsercruijt*: ijzerhard (*Verbena officinalis* L.).

77. *Probatum ... toecommende*: werd beproefd en dit geldt ook voor het volgende recept.

78. *balsum van de commandeur van Berne*: rode zalf op basis van bloemen van hertshooi, *baume du commandeur de Permes*, ook *baume du chevalier de Saint Victor* genoemd (Lémercy).

79. *a me sepius probatum*: door mij dikwijls uitgeprobeerd.

44. [Item].

Vrijft wat petercelie in uwe handt, doet daer bij eeneghe greijntiens saut ende steeckt het in de oor soo gaet de pijn over, soo die wederom compt moetmen het selve doen.

45. [Item].

Neempt alleenelick ghekraeckst saut, bevooghtigd dat met brandewijn ende snuijft het in den neus op, soo gaet de tandpijn terstont over.

(p. 35) 46. Doofhijdt.

Neempt wilde munt die langs de grachten en weijen groeit, wrijft twee of drij blaederen in de hant, ende steeckt die in de oor, soo gaet de doofhijdt naer een hure of twee wegh.

(p. 47) 47. Remedie voor dicke, ende harde buijcken der kinderen.

Neemt drij bolletiens van witte tijdeloosen, of witte narcissen, die int vooriaer bloeien; die ghecneust sijnde, hoockse in goet bier, sijgt alles door een doeck, geeft hier[van] smorghens drij lepels nat in, waer mede sij gaen en staen connen.

48. Kinderwormen.

Teghen de kinderwormen is seer excellent bevonden de blommen van Hijpericum⁸⁰ gheset op brandewijn, welcke tincture⁸¹ oock voor pisdrijvende ende de maentstonden afsettende bevonden is.

(p. 51) 49. Remedium ad furunculos, voor de bloedsweeren.

Neemt een note moscaet, braedt die onder de asschen in een nat grauw papier, tot datse gecockt is, eetse dan op.

50. [Item].

Sekeren persoon claeghe gheweldigh over de bloedvinnen⁸², waertoe hij vele remedien van Doctoren te vergeefs hadde ghebruijckt, connende daarvan niet ontslaeghen worden. Ondertusschen isser een aut wijf, die hem raede dat hij een hinnen eij saude nemen, braeden het in d'asschen ende branden het tot pulver, het welcke van den lijder inghenomen sijnde, maecte dit poeder dat hij niet alleenelick de bloetvinnen quijt gheraecte, maer selfs creeghe hij geen andere. Soo moetmen sien tot spijt van naem Doctoren⁸³, dat d'aude wijen somtijts de besten kuuren doen.

(p. 60) 51. Voor jigt, caude ende vercrompe leden.

Maect een mengsel van Jopen bier⁸⁴, reusel, roosemarijn, en mergh uijt de hespen beenen, het welck te deghen⁸⁵ onderen ghecoockt wert. Hier mede sauden bijnaer mirakelen ghedaen sijn gheweest.

52. Remedie voor de jigt en kramp in de beenen.

Sekeren heer en ghebruijckte niet anders voor de cramp en jigt aen de beenen, daer hij onderhavigh aen was, als drooghe paelijcks huijden om de beenen ghebonden, ende seijde dat hij daernaer van die sieckte niet meer gheweten en heeft. Die remedie hadde hij ghecreghen van ijmand die daer vele mede ghenesen hadde.

(p. 61) 53. Flerecijn, podagra. Remedium magneticum.

Sekeren heer ervaeren in alle fraije wetenschappen, voortijts ghequollen gheweest sijnde met het flerecijn, verhaelde dat wanneer men twee groote stucken aluijn bij sijn in de sack draeght, men de jigt en podagra niet krijghen en sal, waer van den selven heer in ondervindinghe had aen sijn selven, ende wist verscheijde heeren, die naer het draghen van dien aluijn, met geen podagra meer waeren ghequollen gheweest; het selfde ghetuyghde hij oock van de radices Nymphaeae⁸⁶.

80. *Hijpericum*: Sint-Janskruid (*Hypericum perforatum* L.).

81. *tincture*: aftreksel, syn. van *decoctie* (zie voetnoot 56).

82. *bloedvinnen*: hetzelfde als bloedzweren.

83. *naem Doctoren*: dokters met naam, echte dokters.

84. *Jopen bier*: een soort bruin bier, uit Noord-Duitsland.

85. *te deghen*: terdege, goed.

86. *radice Nymphaeae*: wortels van witte waterlelie (*Nymphaea alba* L.).

54. Transplantatio⁸⁷.

Seker vrent Doctor seijde aen eenen heer hulpe toe voor sijn voetflerecijn, naer dat hij dat volghende ondervonden hadt.

Hij vaeghde ende vreef des lijders beenen af met een stuck gheroost wittebroot, het gene [hij] daer op aen een hondt te eten gaf, maer dese hadt het geen quartier uurs binnen, of hij liep door het huijs huijlende en schreeuwende als of hij in de grootste benauwthijt van de weirelt was.

55. [Teghen podagra].

Het saet van *Nepeta*⁸⁸ daeghelyx ghebruyckt heeft vele (p. 62) podagristen [geholpen], item het saet van lepelb[|]aederen⁸⁹, ende de blaedern van *hedera terrestris*⁹⁰ op brandewijn gheset.

(p. 65) 56. Diarrhaea, dijsenteria, roode loop.

Neemt drij oncen marmelade ofte queevleis⁹¹, een notemuscaet en een dragme orangie-schellen, doet daer bij soo veel roosen asijn als ghenoech is om een pap te maeken, bindt dit warm op de navel. Dit heefter menighen van de roode loop geholpen, iae selfs die van Doctoren verlaeten waeren.

(p. 155) 57. Epilepsia. Remedie voor de vallende sieckte van den Grave van Culenburgh, waer door vele hondert menschen door den selven sijn ghenesen.

Recipe elantsklauw⁹², cole⁹³ van lindenhaut, ana de grootte van een eerwete, een halve notemaschate, twee haesespronghen⁹⁴ wit gebrant, sach . abun: (aparent alb.)⁹⁵ een roomsche boone groot, witte peerels n° 37, dit al te saemen fijn ghepulveriseert, deelt het dan in seven ghelijcke deelen, ende alle avonden een deel daer van inghenomen den patient moet hem sober in drincken houden en wat stil.

(p. 156) *Nota* dat die een van dese remedien ghebruyckt, sigh moet wachten van speck te eten, als oock ghesaute vleesch, melck ofte anderen swaeren cost, die gansch contrarie is aen dese quaelen als ⁹⁶ van peterseli, sillerij⁹⁷, maer moet ghebruycken spijsen die licht van geest sijn, soo veel het moghelijk is, ende sich wachten van gramschap, verschrickthijt, ende alle verstoorijnghe; hij en mach niet sijn ontrent het ghedruijs van meulens.

(p. 162) 58. Remedie voor een vrouwe die eenen swaeren aerbeijt heeft, en van kinde niet en can verlossen.

Neempt een ordinaire wijnglas vol goeden genever brandewijn, als mede een half loot, dat is twee drachmen, geneverolie⁹⁸, ende om eenen stuyver van den besten saffraen; dit al te saemen in eenen croes wel onder een gheroert ende gheclopt, tot dat het dickagtig wort, ende dan aen de vrouwe inghegeven, sij moet haer warm houden, sij sal daer op slaepen, ende daernaer draeghen⁹⁹ krijghen, tot dat sij met Godts hulpe verlost.

(p. 163) 59. Remedie voor een vrouwe die eenen swaeren aerbeijt ende een quaelick ghekeert kint heeft.

Neempt 2 haesen¹⁰⁰ ducaeten gaudt, een aes eenhoorn, eenen haesen sprong (*ossiculum tali leporis*) z¹⁰¹

87. *Transplantatio*: overdracht (van een ziekte van de lijder op een ander wezen).

88. *Nepeta*: een van de soorten munt (*Mentha*).

89. *lepelb[|]aederen*: gewoon lepelblad (*Cochlearia officinalis L.*) of mierik (*C. armoracia L.*). 91. *queevleis*: vrucht vlees van kweeperen.

90. *hedera terrestris*: aardveil, klimop.

91. *queevleis*: vrucht vlees van kweeperen.

92. *elantsklauw*: *Alcis ungula*. Volgens de *Pharmacop.* 1747 wordt bij vallende ziekte deze plant door sommigen hoog geprezen.

93. *cole*: houtskool.

94. *haesespronghen*: kootje van de hazepoot (vgl. recept 59: *ossiculum tali leporis*).

95. *sach. abun* (*aparent alb.*): witte suiker.

96. *als*: in het hs. staat *ons*.

97. *sillerij*: selder.

98. *geneverolie*: olie van jeneverbessen (*Juniperus*).

99. *draeghen*: weeën.

100. *haesen*: aas, de kleinste gewichtseenheid.

101. *V66r z* (= dragma) werd het aantal vergeten.

snoecks ooghen ghedrooght, 6 of 7 van de gele dinckskens¹⁰² die in de witte lelien staen, ende dat te saemen ghestooten, ende met een roemerken wermen wijn ingenomen, ende dan wat te bedde gheleijt. *Expertum*¹⁰³. 60. Voor het gheronnen¹⁰⁴ bloet.

Neempt een cole van eenen drooghen linden boom ghepulveriseert, ende geeft den gonen die het gheronnen bloet heeft eenen lepel vol met wat werm bier smorghens nuchteren ende des avonts als hij slaepen gaet. (p. 171) 61. Teghen de uijterlijcke spenen¹⁰⁵.

Neempt vijf nieuwe fijghen, snijtsen ten halven door, giet daer soo veel brandewijn op tot datse eenen vijngher oversopt sijn, ontsteect die met een solpherpriem. Uijtgebrant sijnde, leght een vijghe op de spenen soo heet alst verdraeghelijck is; caut gheworden sijnde, leght daer wederom een ander op, soo sult ghij van uwe pijn ende ander toevallen haest¹⁰⁶ verlost sijn.

(p. 173) 62. Hemoragia. Tegen het bloeden.

Recipe gebrant lijwaet inden neus gesteken.

63. Item.

Recipe saut gevreven als stof, mengelt het met ghelijcke quantiteit terwen meel, tempert het t'samen met waeter, ende tot een past ghemaect sijnde, leght het op de ader commende tusschen de ooghe ende den neus.

64. [Item].

Sekeren doctoor stilde het bloeden uijt den neus met een stuckie schil van citroenen daer in te steken.

(p. 184) 65. Impetigo, haerworm.

Recipe een maetien Fransche wijn, smelt hier in een stuckske aluijn, soo groot als een Turcksche boon¹⁰⁷ ende baijt¹⁰⁸ hier mede.

66. [Item].

Recipe versche peerdemest, druckt het sap daer uijt en bestrijckt de plaets tweemaal daeghs.

(p. 199) 67. Voor een verstoppe en verharde milt.

Recipe schorsen van esschenboom een vierendeel, giet hier op een kanne wijn, koockt die op de helft, en drinckt hier van een maetien smorghens nuchteren. De schorsen vande capperboom¹⁰⁹ sijn hier toe seer nut. Ofte koockt hoppe in wijn, ende leght op de slincker sijde op de milt, hier door wort de milt vermorwt¹¹⁰ en de pijn ghestilt.

(p. 209) 68. Lumbrici. Teghen de wormen.

Recipe carduus benedictus¹¹¹ ghepulveriseert ende met sop ofte bier inghedroncken.

69. Item.

Eene poppe¹¹² van hertshoorn ende ghestampte gerspeen¹¹³ in het bier ghehanghen.

102. *gele dinckskens*: geel stuifmeel.

103. *Expertum*: hetzelfde als *probatum*; het werd beproefd.

104. *gheronnen*: gestold.

105. *uijterlijcke spenen*: uitwendige aambeien.

106. *haest*: vlug.

107. *Turcksche boon*: zaad of vrucht van het aan bomen (*Faba*) verwante plantengeslacht *Phaseolus* (prince^ssebonen, aspergebonden, bruine bonen, e.a.).

108. *baijt*: maak nat.

109. *capperboom*: gedoornde kapperboom (*Capparis spinosa* L.).

110. *vermorwt*: verzacht.

111. *carduus benedictus*: gezegende distel (*Cnicus benedictus* L.). Volgens de *Pharmacop.* 1747 zijn de blad^eren en de wortels goed tegen buikpijn.

112. *poppe*: zakje.

113. *gerspeen*: wortels van een bepaalde grassoort.

70. *Item.*

Eene poppe van hertschoorn ende rhabarber.

71. *Item.*

Strijckt den navel vanden buijck 6 of 8 mael over ander dach met olie van bittere amandelen ende van alsen¹¹⁴.

72. *Item.*

Stelt 2 a 3 lepels *secq*¹¹⁵ in eenen koperen moortier eenen nacht gheweyckt ende dan inghedroncken, maer doet oock braecken.

73. *Item.*

Bruijn boter¹¹⁶, ende alsem, ende ossengalle t'saemen gecockt, ende op den buijck ghestreken, ende namentlijck met een doecxken op den navel geleiht.

74. [*Item.*]

2 a 3 pieren eenen nacht in wijn ghestelt, ende doorgedaen¹¹⁷ nuchteren ingenomen. Men moet hem doen wachten van slappe ende contrari spijsse.

(p. 213) 75. [Om stonden af te drijven].

Een dragma pastinaken saet met warme wijn nuchteren gedroncken, drijft de stonden crachtelijck af. Ofte neemt een handvol geneverbesien, coockt dit in eenen pot wijn tot dat een derde deel versoden is, drinckt dit drij daeghen achter een, daernaer gebruyckt nogh drij daeghen 1/2 dragma trochisci de myrrha¹¹⁸.

(p. 220) 76. De *mammarum duritie, tumore vel inflammatione*¹¹⁹. Quaede borsten.

Recipe .i. stuijver witten maegh[d]enhonigh, een blanck¹²⁰ vers verckens liese stil¹²¹ gesmolten, 2 doijsers van versche eijers, 1/2 lepel fijn terwe blomme, dit t'saemen getempert als eenen pap, ende den boesem daer in geleiht, verversende tweemaal daeghs.

77. [*Item.*]

Eenen haeserock¹²² gedrooght ende op de borst geleiht, is goet voor de geswellen ende roodighijt der selve veroorsaect naer het geligghen¹²³ door abundantie van sogh¹²⁴.

78. [*Item.*]

Wernnen coeistront gesoden in botermelck, maeckt daarvan een cataplasma¹²⁵ tusschen 2 doecken, legh die op de borsten.

(p. 239) 79. *Nephritica passio*. Tegen t'graveel.

Recipe 1/2 lb.¹²⁶ eryngi-wortels¹²⁷, 1/2 lb. wortels van clissen (bardana ofte lappe)¹²⁸, 1/2 once calissiehaut, laet dit t'saemen staen eenen nacht op de werm asschen in eenen stoop fonteijn-waeter ofte rivier waeter, laet het

114. *alsen*: alsemkruid.

115. *secq*: een soort Spaanse wijn (vgl. recept 94).

116. *Bruijn boter*: door verhitting gebruynde boter.

117. *doorgedaen*: door een zeef gedrukt.

118. *trochisci de myrrha*: bolletjes, pilletjes van mirre.

119. *De ... inflammatione*; over de hardheid van de borsten, zwellung of ontsteking.

120. *een blanck*: het gewicht van een aldus genoemde zilveren munt, of de hoeveelheid die men voor dit muntstuk kon kopen.

121. *stil*: op een zacht vuur.

122. *haeserock*: hazevel.

123. *geligghen*: baren.

124. *sogh*: moedermelk.

125. *cataplasma*: compres.

126. *lb.*: *libra*, pond.

127. *eryngi-wortels*: wortels van kruisdistel (*Eryngium campestre* L.).

128. *clissen (bardana ofte lappe)*: grote klis (*Lappa major* Görtz.); in het Fr. *Bardane officinale*,

daernaer sieden tot op de helft. Ende uijtgedauwt *ende* geclaert sijnde, drinckt daer van smorghens een gelas nuchteren, soo veel voor den noen ofte maeltijt, ende savonts de maeghe niet gelaeden sijnde; het is goet t'selve te continueren de vier tijden des iaers, int breken vande maene naer voorgaende purgatie, volgens complexie.

80. Item.

Recipe het saet van ginst¹²⁹ in cleijn bier¹³⁰ gesoden op de helft.

81. Item.

Recipe tichelbeesten (alias millepedes)¹³¹ gepulveriseert, ende met wijn ingedroncken is oock goet voor retentie van urine.

82. Item.

2 à 3 clisteren loock gheweyjckt 24 huren in een gelas wijn van wijn¹³², ende t'selve als t'saemen ingedroncken 3 mael 24 huren voor de nieuwe maen, t'selve alsoo eeneghe maenen ghecontinueert, is souvereijn¹³³ voor steen ende graveel.

83. Item.

Eenen grooten ramelas¹³⁴ in d'aerde nogh wassende (p. 240) den cop afgesneden, ende wat uijtgehaelt, sal eeneghe daeghen in het uijtgehaelt gat sijn sap ofte waeter uijtschieten, het welcke met een cleijn lepelken uijtgehaelt, ende in eene flessche met suijscker candijs ofte van Canarien¹³⁵ wordt gedaen, ende daer van 2 lepelen nuchteren ghenomen, als noot is.

84. Voor retentie van urine.

Recipe den spronck van eenen haes gepulveriseert.

85. Item.

Tichelbeesten levende in een glas waeter ende haut daer in de roede¹³⁶.

(p. 257) **86. Pestis. Tegen de peste.**

Recipe 3 drooghe okernoten, 3 vijghen, neghen topkens van ruijte, t'samen ghestampt onder elcanderen, ende daervan nuchteren genomen de quantiteit van eene note muscaet, is oock goet tegen alle quaede loght.

87. Item.

In eenen afghesneden schacht¹³⁷ gedaen om eenen stuijver quicksilver, ende voorts met wijn asijn opgevult, ende den selven schacht van onder en boven wel toeghesegelt en in een camerijcx borseken¹³⁸ op de bloote borst gedragen.

(p. 259) **88. Phthisis. Tegen uijtteeren, hoesten ende bloetspauwen.**

Recipe marubium ofte witte andoren¹³⁹, het sap vande groene blaederen ofte water vande drooghe, ende t'saet ghesoden met honigh is goet voor de voors. quaelen.

89. [Item].

Maluwe¹⁴⁰ bladeren, wortels ende saet ghesoden in melck, wijn ofte waeter, is goet voor den houst uijt hitte veroorsaect, voor de longher, heeshijt ende uijtteeringhe.

129. *ginst*: brem (in het Oostvlaams *ginste*) (*Sarothamnus scoparius* Wimm.).

130. *cleijn bier*: licht bier, tafelbier.

131. *tichelbeesten* (alias *millepedes*): pissebedden.

132. *wijn van wijn*: alcohol uit wijn gedistilleerd.

133. *souvereijn*: opperbest.

134. *ramelas*: ramenas (*Raphanus sativus* (*niger*) L.). Volgens de *Pharmacop.* 1747 is deze plant goed voor de stenen in de blaas.

135. *suijscker candijs ofte van Canarien*: rietsuiker uit Candia of uit de Canarische eilanden ingevoerd.

136. *roede*: mannelijk lid.

137. *schacht*: schacht van een ganzeveer.

138. *borseken*: beursje, zakje.

139. *marubium ofte witte andoren*: witte malrove (*Marrubium vulgare* L.).

140. *Maluwe*: witte ganzevoet (*Chenopodium album* L.).

90. Item.

Poeder van carduus benedictus in wijn genomen.

91. Item.

De vellen van tijncken¹⁴¹ inden hoven ghedrooght ende ghepulveriseert, ingenomen met wijn ofte sop.

(p. 267) **92. Retentie van urine.**

Teghen retentie van urine neemt de galle van eenen geld karper¹⁴², doet het vliesie¹⁴³ daarvan, ende laet het liquide in een glas wijn loopen, ende drinckt het soo in.

(p. 293) **93. De stomachi ardore, debilitate, etc.** Als de maeghe te veel slijm en suur heeft.

Recipe een half dragma ghestampde creften ooghe, ende een scrupel saet van alsem, in een half gelas vin [t]into¹⁴⁴ ofte sec¹⁴⁵.

(p. 294) **94. Quaede maeghe.**

Bestrijckt de maeghe van buijten met balsem van Peru¹⁴⁶ ingheleet¹⁴⁷.

95. Item.

Neempt eene mostelle¹⁴⁸ in Spaenschen wijn gheweyjckt, ende cruijtnaghels daer in ghesteken ende werm op de maeghe gheleijt.

(p. 301) **96. Pro Tussi infantium. Kieckhoest.**

Recipe merck¹⁴⁹ van eenen os, ende soo veel cruijsboter¹⁵⁰ te saemen ghesmolten, ende met saffraen van noorden¹⁵¹ daer in ghemenghelt, ende alvoren met wat nat ghetempert, spreijt het daernaer op lijnwaet tot eene plaester commende vanden hals tot op den navel, ofte wel dopt lijwaet daerin, dit is oock goet voor ordinaeren hoest.

97. Item.

Men laet de kinderen drincken tisane¹⁵² ghemaect als volght: *Recipe* 3 potten waeter, doet daer bij corenten onghewasschen, laet het sieden tot op de helft, giet het dan schoon af, ende mengelt het met soo veel gerste waeter. Men can dese tisane oock wel te saemen maecken, als volght.

98. [Item].

Recipe 2 stoopen waeter, een vierendeel ghepelde gerst, een pont vanden schoonste corenten verlesen¹⁵³ onghewasschen, wat hertshoorn, ende wat calissi-haut ghesoden tot op 2 derde deelen.

99. Item.

Laet hun drincken de melck van een merrie.

100. Item.

Geeft hun smorghens een vers eij daer in ghedaen wat canari-suijcker.

141. *tijncken*: zeelt.

142. *geld karper*: een soort karper (de samenstelling is mij niet van elders bekend).

143. *vliesie*: vliesje, omhulsel.

144. *vin [t]into*: rode wijn.

145. *sec*: zie noot 115.

146. *balsem van Peru*: dikvloeibare balsem met karakteristieke geur die vooral uit het Peruaanse balsemhout gewonnen wordt.

147. *ingheleet*: ingelegd.

148. *mostelle*: mastel, bestel, klein plat rond broodje van tarwebloem met anijs.

149. *merck*: merg.

150. *cruijsboter*: boter van melk in de Kruisdagen gemolken.

151. *saffraen van noorden*: saffloer, bastaardsaffraen (Fr. *safran d'Allemagne*) (*Carthamus tinctorius* L.).

152. *tisane*: kruidenaftreksel.

153. *verlesen*: uitgelezen (?).

(p. 305) **101.** Vorst in de voeten etc.

Recipe het vrot van groenijnghen¹⁵⁴, ende olie van olijven, laet het te saemen in een aerden panneken stoven, ende maect het ghelijck een salve, spreijt het op eenen doeck ende leght het werm op de lijdende partije.

102. [Item].

Alser openijnghe is, can men oock nemen de naeghels ofte clauwen van eenen auden haen van patrijssen, de selve ghepulveriseert, ende in de openijnghe ofte wonde gheleijt, gheneest de selve soodaenigh dat die in toecommende tijden niet meer open en gaet. Probatum.

103. Voor kack-hielen¹⁵⁵.

Maect een plaester van gele gratia dei plaester; of neemt geel was, harst, olie van olijven, van lijnsaet, van elcks 3 loot, wieroock .i. loot, roode menie 2 loot, ossevet, schaepevet, van elcks anderhalf loot, maect hier van een salf die hier toe dienstigh is.

(p. 311) **104.** Remedie teghen het zee-sieck sijn.

Neemt eeneghe kickvorsen, doet die in een nieuwe pot ende setse in een pottebackersoven te calcineren¹⁵⁶, neemt dan alle ogtent drij of vier daeghen voor dat ghij vertreckt, ontrent een drachma in.

(p. 317) **105.** Ghesont bier.

Fijne salie, melisse, betonie, polipode de chene¹⁵⁷, van elck een handvol voor een tonne bier; men can daer bij doen calissie-haut, corenten, etc. ende als men purgatief wilt maecten, can men daer bij doen 1/2 pont sennebladeren, een once anijs saet, etc.

(p. 321) **106.** Om te sweeten.

Recipe een quantiteit blaederen van olm-boomen in reghen waeter ofte rivier waeter ghesoden, ende werm daer in gheseten.

107. Item.

Tusschen sacken ofte eene saergie ghedeckt in werm draf.

108. Item.

Een handvol gau-blommen¹⁵⁸ ghesoden in melck ofte weij, ende werm ghedroncken, ende wel gedeckt.

(p. 326) **109.** [Om minerale water te maken].

Maniere om het stael ofte ijser sonder suur alleen door een sachte warmte soodaenigh te bereijden, dat het sijn tincture en cracht in alderleij waeter *ende* voght in eenen ooghenblick can aflegghen, waermede men aenstonts artificiele minerale waters can maecten dienstigh in veel|derleije sieckten.

Neemt acht of neghen pont versch stael-vijlsel, maect het selve met versch bier, of reghen-water nat, tot het ghelijck een deegh is, doet sulcx in een colf¹⁵⁹ die toeghedeckt is, of wel in een pot. Set dit op lauwe asschen, soo sal het aen t'fermenteren raken. Dit nu ghefermenteert sijnde, sal eijndelick in een clomp verhart, soo hard als een steen, welck fijn ghevreven in aldorley voght met'er haest sijn tinctuur ende cracht can schieten, want de vitrioolaghteghe deeltiens deelen sigh lichtelijck aen het vocht uijt ende de aerdachteghe sincken naer de gront. Hier mede can men ijserachteghe minerale ende bronswaeters maecten, ende in menighe van sieckten ghebruijcken.

W.L. BRAEKMAN

154. *vrot van groenijnghen*: "vrot" (= vort, rot, hier moes?) van een soort appel (Fr. *Reinette verte*, Dt. *Grüning*).

155. *kack-hielen*: winterhielen, -voeten.

156. *calcineren*: tot as worden.

157. *polipode de chene*: Fr. eikvaren. Zie ook noot 25.

158. *gau-blommen*: goudsbloem (*Calendula officinalis* L.).

159. *colf*: distilleerkolf.

DE ONTWIKKELING VAN VOLKSSPROOKJES TOT KINDERSPROOKJES. DE GEBROEDERS GRIMM EN HET ACTUELE SPROOKJESLANDSCHAP IN VLAANDEREN

De *Kinder- und Hausmärchen* van de gebroeders Jacob en Wilhelm Grimm werden lange tijd geheel in de romantische traditie van de "Naturpoesie" (Herder), als het "onberoerde", "tijdloze" psychogram van het "Duitse" "volk" geapostrofeerd, gelezen én geanalyseerd. Slechts door de reconstructie van de complexe ontstaans- en overleveringsgeschiedenis van deze sprookjes, konden de vele mythes, die achter de romantische vegetatiemetaforen schuilgingen, moeizaam ontkracht worden. De vergelijkende studie van het zogenaamde Ölenbergse handschrift¹, dat het ongedrukte voorstadium van de sprookjes documenteert, met de verschillende door de gebroeders Grimm zelf geredigeerde herdrukken, toonde vooral het hooggestileerde karakter van deze "volkse" sprookjes aan. Dit inzicht temperde hoofdzakelijk in wetenschappelijke kringen de ongebreidelde idealisering van de gebroeders Grimm: waar men ze vroeger enkel als de noeste verzamelaars en acribische wetenschappers in vrome dienst van de oude poëzie beschouwde, werden ze nu als de bezielde bewerkers én scheppers van de sprookjes ontdekt. De typische toon waardoor de *Kinder- und Hausmärchen* beroemd geworden zijn, was niet "gevonden", maar in het "atelier" van de gebroeders Grimm ontwikkeld.

Schatte Jacob Grimm de volkssprookjes nog om hun onverbloemde verbondenheid met het leven als waardevolle kinderliteratuur in, dan werden deze slechts door de geëthiseerde bewerkingen van Wilhelm Grimm tot het prototype van verantwoorde kinderliteratuur. Ze waren niet langer een proeve van en een initiatie in het echte, volle leven maar (weer)spiegelden de kinderlijke visie op de wereld, dat alles eenvoudig én zinvol geordend is, en beoogden anderzijds de opvoedkundig werkzame infiltrering van morele (burgerlijke) waarden.

Overschouwt men nu het actuele sprookjeslandschap in Vlaanderen - het nivellerende en gecommmercialiseerde supermarkt - en boekenclubaanbod buiten beschouwing latend - zo blijkt dat deze *Sprookjes voor kind en gezin* slechts één van de vele inspiratiebronnen voor moderne sprookjesauteurs en -illustratoren vormen. Ook worden naast overbekende sprookjes zoals *Roodkapje*² en *Doornroosje*³ minder sterk gecanoniseerde sprookjes zoals *De zeven raven*⁴ en *Gelukkige Hans*⁵ opgenomen, worden naast vrij tekstgetrouwe bewerkingen en vertalingen ook eigentijdse actualisaties zoals *Prins Assepoets*⁶, *Prins Patser*⁷ of *Annabel en de prins van haar dromen*⁸ en collages zoals *Prinses Wijsneus*⁹ en *Roodkapje en de zeven geitjes*¹⁰ aangeboden, en worden bekende sprookjesinhouden ten slotte in vreemde, exotische culturen ingebed. Zo varieert het

1. Dit manuscript werd uitgegeven en gecommentarieerd door Rölleke, Heinz (Hrsg.) *Die Älteste Märchensammlung der Brüder Grimm*. Synopse der handschriftlichen Urfassung von 1810 und der Erstdrucke von 1812. Cologny-Genève 1975.

2. *Roodkapje*: een sprookje van de gebroeders Grimm/ met ill. van Monika Laimgruber; Nederlandse tekst van Ineke Ris. - Den Haag: De Vier Windstreken, cop. 1993.

3. *Doornroosje*: een sprookje van de gebroeders Grimm/ met ill. van Monika Laimgruber; Nederlandse tekst van Ineke Ris. - [S.l.]: De Vier Windstreken, cop. 1995.

4. *De zeven raven*/ de gebroeders Grimm, Lisbeth Zwerger. - Weert: van Reemst, cop. 1993.

5. *Gelukkige Hans*: Een sprookje van de gebroeders Grimm/ met ill. van Loek Koopmans. - Zeist: Christoffoor, cop. 1994.

6. *Prins Assepoets*/ Babette Cole; - Leuven: Davidsfonds/Infodok nv, cop. 1992.

7. *Prins Patser*/ Eileen Cadman; met ill. van Jennifer Bell. - Antwerpen: De Vries-Brouwers, cop. 1994.

8. *Annabel en de prins van haar dromen*/ Colette Hellings; met ill. van Alex De Wolf. - Amsterdam: Ploegsma, cop. 1994.

9. *Prinses Wijsneus*/ Babette Cole. - Leuven: Davidsfonds/Infodok nv, cop. 1992.

10. *Roodkapje en de zeven geitjes*/ Ivo De Wijs; met ill. van Alfons Van Heusden. - Amsterdam: Leopold 1994.

Westafrikaanse sprookje *Anansi en de Botjesman*¹¹ bekende thema's zoals de prinses die niet lachen kan en slechts met diegene trouwen zal, die in haar situatie verandering kan brengen, of zoals de "naïeve" spitsvondigheid van de op het sociale vlak, namelijk door armoede, benadeelde sprookjesheld, die uiteindelijk de lach en het hart van het meisje wint. Nostalgische kindersprookjesromantiek wordt heel duidelijk door een reflekerende en individueel-creatieve sprookjesreceptie bijgebeend.

Ook met andere kindersprookjesbronnen zoals Hans Christian Andersen, James Orchard Halliwell, Charles Perrault, Oscar Wilde en Wilhelm Hauff wordt op een gelijkaardige wijze omgesprongen. Van volgende cultuursprookjes verscheen er vrij recent een klassieke bewerking: *De prinses op de erwt*¹² (H.C. Andersen), *De kleine zeemeermin*¹³ (H.C. Andersen), *Het meisje met de zwavelstokjes*¹⁴ (H.C. Andersen), *De drie kleine biggetjes*¹⁵ (J.O. Halliwell), *De gelukkige Prins*¹⁶ (O. Wilde), *Dwerg Neus*¹⁷ (W. Hauff), *Kalief ooievaar*¹⁸ (W. Hauff). Daarnaast werd het sprookje van *De drie Biggetjes* (J.O. Halliwell) op een verrassende wijze in *Drie kleine wolfjes en het vreselijk valse varken*¹⁹ geactualiseerd, en werd het Franse sprookje van *Klein Duimpje* (C.

Het duurde niet lang of ze kwamen een kangoeroe tegen met een kruitwagen vol rode en gele bakstenen.

"Zouden wij alsjeblieft wat van jouw stenen mogen hebben?" vroegen de drie kleine wolfjes.

11. *Anansi en de Botjesman*/ Fiona French. - Haarlem: Gottmer/Becht, cop. 1994.
12. *De prinses op de erwt*/ Hans Christian Andersen, Eve Tharlet. - Weert: van Reemst, cop. 1993.
13. *De kleine zeemeermin*: een sprookje van Hans Christian Andersen/ met ill. van Kaarina Kaila. - Zeist: Christofoor, cop. 1993.
14. *Het meisje met de zwavelstokjes*/ Hans Christian Andersen; met ill. van Anastasia Archipowa. - Zeist: Christofoor, Cop. 1994.
15. *De drie kleine biggetjes*/ getek. en naverteld door James Marshall. - [S.l.]: Casterman, cop. 1994.
16. *De gelukkige prins*/ Oscar Wilde; met ill. van Jane Ray. - Zeist: Christofoor, cop. 1994.
17. *Dwerg Neus*/ Wilhelm Hauff; met ill. van Lisbeth Zwerger. - [S.l.]: De Vier Windstreken; cop. 1994.
18. *Kalief ooievaar*/ Wilhelm Hauff; met ill. van Friso Henstra. - [S.l.]: Casterman, cop. 1994.
19. *Drie kleine wolfjes en het vreselijk valse varken*/ Eugene Trivizas; met ill. van Helen Oxenbury. - Haarlem: Gottmer/Becht, cop. 1993.

Perrault) in Japan gesitueerd, zoals in *Duimpje*²⁰, of tot zevenmaal toe herschreven in de *De doos van Duimpje*²¹.

Wie enigszins vertrouwd is met de handel en wandel van het elfen-, dwergen-, reuzen- en duivelsvolkje in de volksverhalen zal menig leuke déjà-lu belevenis hebben bij de lectuur van de *Verhalen uit Elfenland*²². Geboden wordt een kindervriendelijke elfcocktail van bekende sprookjes, sagen en ballades, gekruid met weetjes uit de doos van het volkse bijgeloof. Een grote variatie biedt ook een anthologie voor kinderen met een exemplarische titel zoals *Sprookjes uit alle windstreken*²³ of *Het mooiste sprookjesboek*²⁴. Toch schemert in de opbouw van deze laatste verzameling nog steeds het romantische concept van het “ongebroken”, “tijdloos”, “volksgoed” door, omdat de sprookjes los van elke functionele samenhang, zij het een chronologische, een cultuurhistorische, een geografische of een literatuurwetenschappelijke werden samengebracht. De anthologie *Sprookjes uit alle windstreken* daarentegen nodigt de (jeugdige) lezer niet alleen uit op ontdekkingstocht doorheen zo vele verschillende en toch gelijklopende culturen te gaan, maar biedt hem tevens een kleine appendix “Iets over de verhalen en waar ze vandaan komen”. Hier ervaart de lezer - en dit is uniek in een kindersprookjesboek - iets over de belangrijkste motieven in de sprookjes én zelfs iets over mogelijke varianten. Inzichten over de veelzijdigheid in het overleveringspatroon van 1 bepaald verhalentype vormen de noodzakelijke premisse van elke kritische benadering van de sprookjes. Populairwetenschappelijke sprookjesstudies, die aan de hand van 1 variante - en met voorliefde wordt de versie van de gebroeders Grimm gehanteerd - apodiktische waarheden spuien, zijn in se onkritisch en bevestigen enkel de romantische clichés.

De eigentijdse sprookjesactualisaties problematiseren reeds in de titel overduidelijk ikonografische beelden en constellaties, die met het gevoelspotentieel van de traditionele sprookjesreceptie belast zijn. Het gemoderniseerde sprookje *Drie kleine wolfjes en het vreselijk valse varken* tornt

... en hij veranderde
in een reuzenpad
vol wratten!

20. *Duimpje!* Fiona French. - Haarlem: Gottmer/Becht, cop. 1994.

21. *De doos van Duimpje!* met ill. van Els Egeraat. - Amsterdam: Ploegsma, cop. 1993. Bevat: *Klein Duimpje!* Charles Perrault. *Jijdaar stook het vuur eens op!* Leonie Kooiker. *De zes vogels!* Marian van der Heiden. *Amalia en Knobbelneus.* Thea Dubelaar/ *De reus en het kippejong!* Koos Meindert. *Het ondergeschoven kind!* Simone Kramer. *Niemand kan van de wind leven!* Jos Lammers. *Een geur van mensenvlees!* Henny Fortuin.

22. *Verhalen uit Elfenland!* Philip Hawthorn; met ill. van Stephen Cartwright. - Schoten: Westland; cop. 1994.

23. *Sprookjes uit alle windstreken!* naverteld door Margaret Mayo; met ill. van Jane Ray. - Zeist: Christoffor, cop. 1994.

24. *Het mooiste sprookjesboek:* de 100 mooiste sprookjes van Europa/ verzameld door Christian Strich, met ill. van Tatjana Hauptmann. - Weert: Van Reemst, cop. 1993.

door de dubbele verkleinvorm “kleine wolfjes” en het beklemtoonde “vreselijk valse” overduidelijk aan de klassieke verdeling van goed en kwaad, van sympathie en antipathie in de dierenwereld: het varken wordt de boosdoener en de wolfjes worden de slachtoffers. *Prins Assepoets* appelleert aan de sterotiep-burgerlijke rolverdeling in het sprookje en *Prinses Wijsneus* corrigeert het tweepolige vrouwenextreembeeld van enerzijds de naïeve trouwlustige (goede) koningsdochter en van anderzijds de gruwelijke (slechte) raadselprinses.

In de *Drie kleine wolfjes en het vreselijk valse varken* bestaat de modernisering hierin, dat vooral de attributen een aangepastere technische dimensie kregen: de huizen die de wolfjes bouwen zijn uit steen, beton en gewapend beton opgetrokken, terwijl het vernietigingsinstrument van het varken niet langer zijn krachtige adem is, maar een moker, een drillboor en tenslotte dynamiet. De idee achter het prentenboek herinnert daarentegen aan de boodschap van de hippiebeweging uit de jaren zestig: met liefde, met bloemen bereik je meer dan met geweld.

In één gebalde scène - namelijk *Prinses Wijsneus* kust in een laatste poging haar vrijheid (als ongetrouwd meisje) alsnog te redden prins IJzervreter, die zich prompt in een reuzepad vol wratten verandert -, in deze ene scène dus, schudt Babette Cole volgende ingeburgerde waarde- en rolpatronen door elkaar: Qua emancipatorische impulsiviteit herinnert deze scène als geen ander aan de handeling van de jongste koningsdochter uit het eerste sprookje van de verzameling van de gebroeders Grimm *De kikkerkoning of IJzeren Hendrik*, die in een vlaag van woede de kikker tegen de muur gooit en zich op dat moment bevrijdt van elke repressieve druk die op haar uitgeoefend werd, door de opdringerige kikkerkoning én door haar autoritaire vader. Ook de kikkermetamorfose (hier weliswaar in de omgekeerde richting) en de naam prins IJzervreter zijn duidelijke reminiscenties aan dit eerste sprookje van de gebroeders Grimm. De kus in de sprookjes wordt traditioneel door een prins gegeven en deze “bevrijdt” de prinses uit een doodsachtige slaaptoestand (of slaapachtige doodstoestand). Maar, kan men wel echt van een bevrijding spreken? Doornrosje en ook Sneeuwitje ontwaken in en voor een nieuwe menselijke binding, zij ontwaken als volwassen vrouwen, die met hun redder/bevrijder trouwen zullen. Hen wacht nu - zoals menig ander getrouwde sprookjesheldin - een leven vol zelfopoffering en trouw, een leven van onbaatzuchtigheid én van afhankelijkzijn van hun echtgenoten. Het patriarchale burgerlijke huwelijksconcept was - uit het perspectief van de vrouw althans - zeker niet het meest attractieve²⁵. Bij Babette Cole nu bevrijdt de kus, die *Prinses Wijsneus* aan haar “uitverkoren” Prins IJzervreter geeft haar voorgoed van ongewenste vrijers. Het wordt duidelijk dat de moeilijke opdrachten, die de trouwlustige kandidaten te vervullen hebben, niet dienen om de beste kandidaat te vinden, maar uit een cultuurhistorisch perspectief gezien een afschrikkingsmanoeuvre waren van vrouwen, die niet wilden trouwen. Babette Cole brengt tenslotte ook een feministische correctie aan het traditionele sprookje van de raadselprinses Turandot aan, dat niet consequent met alle vrijers afrekenet. De gevreesde raadselprinses - alle vrijers, die falen bij het oplossen van de raadsels worden onthoofd en hun hoofden worden op de omheiningspalen van het paleis gespietst - trouwt immers met de honderdste vrijer. *Prinses Wijsneus* daarentegen geeft de laatste vrijer, die alle opdrachten feilloos vervult, die ene fatale kus - en als pad verlaat deze het paleis. Opvallend is ook dat de zelfbewuste prinses het hele verhaal door als de sympathieke sprookjesheldin neergezet wordt, waardoor ook hier de (patriarchale) extreme vervorming van ongetrouwde vrouwen, die voor hun zelfstandigheid streden - de raadselprinses wordt als een zéér wreed, bijna duivels wezen afgeschilderd - gecorrigeerd wordt. Kinderen kunnen dit intellectueel spel slechts tot op zekere hoogte volgen, maar Babette Coles actualisatie biedt nog meer: humor en illustraties, die hen zéér aanspreken. Ook *Annabel en de prins van haar dromen* draait het traditionele gelukspatroon van het dierbruidegomsprookje, namelijk de verlossing van het betoverde dier (man) door de zegevie-

25. zie bvb. Müller E.: *Das Bild der Frau im Märchen. Analysen und erzieherische Betrachtungen*. München 1986.

rende liefde van een meisje, om. Wanneer het liefvallige prinsesje Annabel volgens haar ouders de huwbare leeftijd bereikt, vindt ze haar gading niet onder de prinsen die haar het hof maken. Bij een vijver wacht ze op de haar nog onbekende geliefde. In tegenstelling tot de koningsdochter bij de gebroeders Grimm in de *Kikkerkoning of IJzeren Hendrik*, die haar prins eerder toevallig bevrijdt, orkestreert Annabel héél bewust het verlossingsprocédé. Ze vangt alle kikkers en kust ze één voor één. Het einde verrast enigszins, niet zozeer omdat de prinses zelf uiteindelijk in een groene pad verandert, maar omdat deze omgekeerde metamorfose als bezegeling van het sprookjesgeluk ervaren wordt en doordrongen is van een onbegrensd optimisme. Bij cartoonisten en parodisten heeft zo'n einde eerder een negatieve, bittere noot²⁶. Door de veranderde inhoud kon de aanstootgevende bed- en geweldscène uit het oorspronkelijke sprookje op een elegante wijze vermeden worden. De koning wordt niet langer als de uitgesproken repressieve autoriteit neergezet, maar heeft een heus vaderprofiel, hij leest zijn dochter bv. verhaaltjes vóór het slapengaan voor. Prinses Annabel zelf nochtans kan qua handeling nauwelijks tippen aan de rebelse koningsdochter bij de gebroeders Grimm, en qua verschijning (ze draagt een witgepofte kleding met een rood lijfje en dito strik in het haar) kan ze niet concurreren met de in Jeans geklede eigenzinnige prinses Wijsneus (Babette Cole). De problematiek die hier aangesneden wordt, lijkt dus minder principieel te zijn. Niet het overgeleverde (patriarchale) rol- en waardepatroon wordt in vraag gesteld, maar wel een overbeschermend en al te betuttelend milieu, dat opnieuw repressief op kinderen werkt en aan hun eigenlijke wensen en noden voorbijgaat. Een eigentijds sprookje dus.

Eerder vrijblijvende sprookjeskolder krijg je in *Roodkapje en de zeven geitjes*²⁷. Vijf bekende sprookjes (*Roodkapje*, *De kikkerkoning*, *Repelsteeltje*, *Het dappere snijdertje*, en *Sneeuwitje*) worden hier in drie versies naverteld. In de linkerkolom krijg je de vertrouwde Grimmversie, in de middelste kolom loopt het sprookje plotseling over in een ander sprookje en vooral in de derde versie springt het verhaal helemaal uit de band. Zo komt in het Roodkapjesprookje het gecanoniseerde Grimmrepertoire met *Hans en Grietje*, *Sneeuwitje*, *Raponsje*, *De zeven Raven*, *Doornroosje* en *Assepoester* om het hoekje kijken. De invalshoek is leuk, maar zeker niet origineel. De bekendste sprookjesgroteske *Kuttel Daddeldu erzählt seinen Kindern das Märchen von Rotkäppchen und zeichnet ihnen sogar was dazu* werd reeds in de jaren twintig door de Duitser Joachim Ringelnatz geschreven. Het herschrijven en parodiëren van de sprookjes van de gebroeders Grimm werd in de voorbije decennia als een probaat middel ontdekt om het geestelijk patrimonium "sprookjes" bij volwassenen niet alleen levendig te houden, maar bovendien ook uit de branding van de vele emancipatiegolven te redden. Het dient ook te worden vermeld dat de sprookjes van de gebroeders Grimm zelf eigenlijk het resultaat zijn van een complex bewerkingproces, waarbij niet alleen nieuwe motieven ingelast en bestaande motieven afgezwakt, maar ook bestaande varianten gecontamineerd werden. Een strategie die hen overigens bevlugeld door de romantische gedachte van volksgoedcultivering volledig legitiem scheen²⁸.

De bloemlezing *De trol met negen hoofden*²⁹, een selectie van teksten over "heksen", doorbreekt enkel door haar samenstelling het eenzijdige negatieve beeld van de "boze heks": ze verschijnt in dit tekstenconvoluut héél genuanceerd als een toverende gravin, als een goedhartige bedelaarster,

26. Zie de talloze voorbeelden in: Röhrich, L.: *Wage es, den Frosch zu küssen. Das Grimmsche Märchen Nummer Eins in seinen Wandlungen*. Köln 1987.

27. *Roodkapje en de zeven geitjes*/ Ivo De Wijs; met ill. van Alfons Van Heusden. - Amsterdam: Leopold 1994.

28. Zie: Voorwoord van de gebroeders Grimm bij de tweede uitgave van de Kinder- und Hausmärchen in 1819. Een vertaling van dit voorwoord vindt men in: Grimm *Sprookjes voor kind en gezin*. Volledige uitgave van de 200 sprookjes en 10 kinderlegenden verzameld door de gebroeders Grimm met uitvoerige aantekeningen en registers. Rotterdam 1991⁶ (= Vertaling van de 7de druk), blzn 463-468.

29. *De trol met negen hoofden*. Heksenverhalen en sprookjes/ samengesteld door Walter Soethoudt, met ill. van Bart Lefebure. - Antwerpen, Dronte: Facet, cop. 1993.

als een hulpvaardig oud moedertje, als een demonisch kannibaals wezen en zelfs als de gepersonifieerde Dood. Ze vliegt op haar klassieke bezem of op een vijzel, woont in een hutje op kippepoten of in een prachtig betoverd slot, geeft raad of schaadt.

Het secularisatieproces van de duivel kan men reeds in de verschillende volksverhalengenres nagaan. Daar waar de duivel in de sage steeds de demonische meester is, die de nietige mens onverbiddelijk in zijn klauwen heeft, heeft deze zijn numineus aura in de sprookjes nagenoeg volledig verloren. Hij is steeds de domme duivel die door de listige mens verschalkt, zelfs tijdelijk uitgeschakeld wordt. Het vangen van zieltjes is voor deze duivel een spel, dat hij steevast verliest. In het grappige sprookje (Schwank) tenslotte is hij enkel nog een komische figuur. Natalie Babbitt knoopt met haar *Des duivels sprookjesboek*³⁰ bewust aan de traditie van de gefopte duivel uit de volksprookjes aan. De meeste verhalen beginnen ook met de typische sprookjesformule “Er was eens”. Het zijn echter twintig originele sprookjes, die het doen en laten van een polymorfe duivel, zijn ups en downs in de strijd om zieltjes op een vermakelijke wijze beschrijven. Met voorliefde worden de kleine kantjes van deze “ongenaakbare” Handelsreiziger in Alle Kwaad belicht. In tijden van nood werken heldere schrikbeelden het best. Des te meer dient een zulk duivels zeldzaam antidotum gekoesterd én gelezen te worden.

Het gevecht met de draak is in vele heroïsche volksverhalen een sacrale én wereldscheppende daad. De held heeft de verheven taak, het evenwicht in de kosmos (wereld) te restaureren. Hij is steeds een toekomstige koning. In *Prins Patser* wordt de heldhaftige confrontatie met de draak voor Prins Patser echter tot een lesje in goed gedrag gedemythologiseerd. De vuurspuwer is in werkelijkheid een bondgenoot van de prinses, haar gevangenschap is slechts een listig spel en de vuurwolken tenslotte zijn een beproefd middel om de prins tot inkeer te brengen. Het evenwicht (?)

30. *Des duivels sprookjesboek* Natalie Babbitt. - Baarn, De Fontein, cop. 1995.

wordt op kleine schaal hersteld: Prins Patser eet nu uit de hand van vrouwe Prudentia! Wordt hier een nieuwe wereldvisie gepropageerd?

Ook Armando bevolkt zijn *Sprookjes*³¹ nog met traditionele figuren: heksen en kabouters, prinsen en prinsessen, reuzen en tovenaars, maar hun magie faalt. De prins is niet langer de naïeve held, maar stelt vragen. De metamorfose van de kikker lukt slechts half, omdat de tovenaarsleerling zijn vak niet goed kent. De prins tenslotte, is heel klein, niet omdat hij reeds voor zijn geboorte verwenst werd of omdat er een vloek op hem rust, maar enkel omdat hij geen zin heeft om te groeien. Ook de heks en de tovenaars hebben hun demonisch aura verloren: zij is een lief en gevoelig kind; hij wordt al te vertrouwelijk aangesproken. Zelfs het happy-end, de tijdloze bezegeling van het geluk, wordt van zijn glitter en metafysische diepgang ontdaan: de held verwerft nog wel de hand van de koningsdochter, en ze leefden tamelijk lang. Door het al te banale taalgebruik, dat vlotheid en een grotere herkenbaarheid voor kinderen suggereren moet, missen de sprookjes elke poëtische én metafysische diepgang. Wie aan de vergiftigingsscène van de koningin-heks in een sprookje zoals *Sneeuwwitje* denkt, beseft pas goed hoe vlak volgende vergiftigingspoging verloopt: “Ben je nog niet dood, Jaap” vroeg de koningin verbaasd. “Ik ben niet gek”, riep Jaap, “maar wel kwaad. Zal ik je in een tor veranderen, hè?”³² De sprookjes van Armando bevatten leuke vondsten, meer niet. Ze zijn in geen geval zwanger van ‘s levens geheimen.

Nieuwe titels doen duidelijk afgegrensde vertelexperimenten en -collages vermoeden. In *De doos van Duimpje* wordt het bekende sprookje van Charles Perrault *Le petit poucet* uit het perspectief van een niet-held als de oudste broer (*De zes vogels*) of de reuzin (*Amalia en Knobbelneus*) verteld. De heer uit het dorp, een onbeduidende nevenfiguur in het oorspronkelijke sprookje, wordt in *Jijdaar stook het vuur eens op* de titelheld, die tot eerlijk onderhandelen met de jongste houthakkerszoon gedwongen wordt. In deze sociaalkritische adaptatie wordt de klassieke scherpe scheiding tussen arm en rijk weliswaar door de van de reus “geërfde” rijkdom overbrugd, maar pas door Klein Duimpjes nuchtere omgang met geld voorgoed opgeheven. De vooruitgang lukt uiteindelijk slechts door eigen overleg en initiatief, niet door een maatschappijbevestigende sprookjespleister op de sociale wonde van uitbuiting en klassenstrijd. *Niemand kan van de wind leven* problematiseert dan weer de dag, die aan de bewuste avond uit het klassieke sprookje voorafgaat en die eindigt met de vreselijke beslissing van de ouders, de kinderen in het bos achter te laten. In *De reus en het kippelijng* fungeert het sprookje ten slotte zelf als een meta-tekst, als een poëtologische apologie over het nut en de functie van het vertellen van sprookjes. De boodschap luidt dat, - wie nog in sprookjes gelooft, een schat aan levenswijsheid en de sleutel tot overleven bezit.

Ondanks deze vele (luide) kritisch-creatieve impulsen worden sprookjesinhouden in de klassieke bewerkingen, zowel wat de tekst als wat de illustratie betreft, nog steeds stilzwijgend op de burgerlijk-normatieve wijze van Wilhelm Grimm voor kinderen gedomesticeerd.

Wanneer de nadruk op het verhoogd kijkplezier ligt zoals in het pop-up boek *Sneeuwwitje en andere sprankelende sprookjes*³³ of op het eerste leesplezier zoals in de sprookjesboeken in de reeks “Letterkast” wordt met bronnengetrouwheid en oorspronkelijk auteurschap vrij nonchalant omgesprongen³⁴. Bovendien impliceert de sterke (eenzijdige) intentionalisering van zulke boeken (enkel kijk- of leesplezier) een droeve verschraling van de waarde die sprookjes specifiek voor de

31. *De sprookjes!* Armando; met ill. van Peter Vos. - Amsterdam: Leopold, cop. 1990.

32. *Het prinsje dat niet groeien wilde* in: *De sprookjes!* Armando, blz. 43.

33. *Sneeuwwitje en andere sprankelende sprookjes!* met ill. van Fran Thatcher. - Leuven: Davidsfonds/Infodok, cop. 1994. - Bevat *Sneeuwwitje en de zeven dwergen*; *De Rattenvanger van Hameln*; *Belle en het Beest*; *Pinocchio*. De *Rattenvanger van Hameln* is strikt genomen geen sprookje maar een sage. Bij de kunstsprookjes *Belle en het Beest* en bij *Pinocchio* zoekt men tevergeefs de namen van de auteurs Madame de Villeneuve en Carlo Collodi. Bovendien wordt er in de tekst (in 4 bijgeleverde mini-boekjes) monter gesnoeid, veranderd en gesentimentaliseerd.

doelgroep kinderen kunnen hebben.

Voor de specifieke bewerkingen en vertalingen van Grimms sprookjes (*Roodkapje*, *Doornroosje*, *Gelukkige Hans en De zeven raven*) werd steeds met een onkritische vanzelfsprekendheid de sterk bewerkte uitgave van 1857 van de *Kinder- und Hausmärchen* ter hand genomen.

Het eerste verhaal in *De doos van Duimpje* is een vertaling van Charles Perraults *Le petit poucet*, die hier uitdrukkelijk de ondertitel “het échte verhaal dat al duizenden keren verteld is” meegekregen heeft. Hoewel bronnengetrouwheid gesuggereerd wordt, wordt er hier, met het oog op een kinderlijk lezerspubliek, een belangrijke toegeving gedaan: de gerijmde moraal, die precies bij Charles Perrault een bijzondere betekenis heeft, wordt zonder meer weggelaten. Het is in die moraal, op het einde van elk verhaal, dat Perrault zijn visie over sprookjes als morele instantie uitte, de interpretatie ervan soms op het erotisch vlak situeerde of zelfs de ernst van de sprookjesboodschap met een kwinkslag ontcrachtte. Hoewel kinderlijke protagonisten, vooral meisjes, een hoofdrol spelen in de sprookjes van Perrault richten deze zich met hun vele erotische motieven, dubbelzinnigheden en frivole woordspelingen enz. niet tot een kinderlijk lezerspubliek. Zonder deze dubbele bodem kunnen deze Franse sprookjes uit de zeventiende eeuw gemakkelijker als kindersprookjes gepresenteerd worden.

Ook Loek Koopmans suggereert in zijn *Een dikke vette pannekoek*³⁵ authenticiteit: de ondertitel luidt “een oude geschiedenis geïllustreerd door Loek Koopmans”. In werkelijkheid biedt dit prentenboek een bijzonder kindervriendelijke variatie op het minder bekende kettingsprookje *Die Historie vom Pfannkuchen*, waarin een dikke vette pannekoek na een lange zwerftocht en eindelijk vele ontmoetingen vrij zinloos door een varken opgegeten wordt. In Koopmans' versie rolt de wonderbaarlijke pannekoek doorheen het bos - achtervolgd door een kip, een hond, een varken, een geit en een paard - tot bij drie hongerige kinderen, die hem gretig verorberen. Aldus lenigt het wonderbaarlijke eens te meer de sociale nood van kinderen, waardoor de pannekoek bij het bekende peperkoekenhuisje en het magische tafeltjedekje thuishoort. Het vrij wrede kettingsprookje wordt door dit gewijzigde einde als het ware uit zijn oorspronkelijke context gelicht en verschijnt nu eerder als een exponent van Ernst Blochs “Wunscharchetypus vom gefüllten Schlaraffenland”³⁶. Bovendien wordt er - vrij symbolisch - een ketting gesponnen van drie oude mensen (die de pannekoek bakken) naar drie kinderen (die de pannekoek opeten), wat voor elke vorm van overlevering tussen de generaties staan kan.

In de anthologie *De bijenkoningin en 30 andere sprookjes*³⁷ worden klassieke sprookjes (van o.m. Grimm, Perrault, Andersen) speciaal voor kleuters geselecteerd. Omdat elke referentie naar bronnen ontbreekt, zal het de (voor)lezer nauwelijks opvallen dat de sprookjes *Muizevacht* en *De witte Duif* aan de gebroeders Grimm toegeschreven worden, hoewel ze in die vorm *niet* tot het geestelijk patrimonium van deze auteurs behoren. Er is in deze verzameling gekozen voor sprookjes met een “eenvoudige verhaalstructuur en een duidelijk verloop”. Dit houdt o.m. in dat de moraal in rijmvorm op het einde van *Klein Duimpje* doodeenvoudig weggelaten wordt. Met de teksten is over de hele lijn vrij omgesprongen. Het zouden namelijk “eigentijdse bewerkingen zijn voor kinderen van nu” (cf. tekst achterflap). Bij nadere analyse blijken “eigentijds” en “kinderen

34. Bij *Kalief Ooievaar* wordt de naam Wilhelm Hauff (1802-1827) weliswaar nog vermeld, maar niet de bewerker van de ingekorte en sterk vereenvoudigde tekst; bij *De drie kleine Biggetjes* zoekt men tevergeefs naar de naam van J.O. Halliwell die dit sprookje in de 19de eeuw schreef.

35. *Een dikke vette pannekoek*: een oude geschiedenis/ geïll. door Loek Koopmans. - Zeist: Christoffor, cop. 1993.

36. Bloch, Ernst: “Zerstörung, Rettung des Mythos durch Licht.” - In: Ernst Bloch: *Verfremdungen*. Frankfurt/Main 1963, blz. 160.

37. *De bijenkoningin en 30 andere sprookjes voor kleuters*/ Gerda Van Cleemput; met ill. van Rita Van Bilsen. - Averbode: Altiora 1994.

van nu" een vrijbrief te zijn voor sentimentaliteit. Traditionele waarden- en rollenpatronen worden geïntensiveerd. Zo staat het bewerkte einde van de *Kikkerkoning* bol van sociale clichés, wordt het sprookje *Roodkapje* nog met een idyllische familiescène aangedikt, draait Sneeuwwitje zelf de klok van emancipatie 250 jaar terug en wordt Vrouwe Holle tot een Disneyheks, "een gebocheld oud vrouwtje met grote gele tanden, met een kromme neus en een scherpe, magere kin" gedegradeerd. Met het oog op een jong lezerspubliek wordt de wrede bestraffing van de stiefzusjes in *Assepoester* - de ogen worden door vogels uitgepikt - veranderd in een-van-woede-op-de-nagels-bijten. Van Cleemput zwakt nog op andere manieren de oorspronkelijke inhouden van de sprookjes af. Dat de jongste zoon, én held in de sprookjes met de jongste én mooiste prinses trouwt, behoort niet alleen tot de levensvisie van het sprookje in het algemeen, maar is bovendien een epische wet, die geen enkele verklaring behoeft. In *De Bijenkoningin* krijgt het huwelijksgebeuren volgende uitleg: "Dan trouw ik met de jongste", lachte Domoor. "Ik lust namelijk ook liever honing dan suiker of stroop"³⁸. Hier volgt Van Cleemput de tendens van Wilhelm Grimm, die niet alleen de overduidelijke seksuele sprookjesinhouden steevast deseksualiseerde³⁹ maar zelfs de natuurlijke beelden uit de cyclus van het menselijke leven vervaagde of heiligde. Bij het sprookje *De zeven raven* voegt Gerda Van Cleemput de tijdspanne van de zwangerschap toe, in het sprookje van *Rapunzel* daarentegen wordt niet alleen de allusie op de zwangerschap van het meisje geschrapt, maar ook het feit dat ze op het einde van het sprookje een tweeling baart. In *Broertje en zusje* tenslotte bezoekt de jonge (dode) moeder elke nacht haar pasgeboren zoontje, niet om hem te zogen zoals bij de gebroeders Grimm, maar om hen een zoentje op zijn neusje te geven. Geloven kinderen van nu dat baby's op deze wijze groot worden?

In de sprookjesboeken voor kinderen wordt een hoge graad van aanschouwelijkheid op de reeds door Wilhelm Grimm beproefde wijzen bereikt. In *Een dikke vette pannekoek* worden klankna bootsende vormen gebruikt: het vuur spettert "knapperdeknap", het sist "sisserdesis" in de koekepan en de pannekoek rolt "rollerdebol" doorheen het bos. In *De zes vogels* worden de archaische tovermotieven verklaard, wat een kindvriendelijke afzwakking van het wonderbaarlijk betekent, en worden ook dialoges ingelast, die alles levendiger maken.

Waar Wilhelm Grimm de (levens)ambivalente sprookjesinhouden voornamelijk op een tekstueel niveau limitatief expliciteerde of vrij dogmatisch concretiseerde, gebeurt dit in de prentenboeken ook en voornamelijk op het niveau van de illustraties. In *De prinses op de erwt* wordt een alledaags rekwisiet als een ladder ingevoerd, waardoor voor kinderen stilzwijgend duidelijk gemaakt wordt hoe de vermeende prinses op de torenhoge matrassenstapel geraken moet. Zelfs het vleugje ironie dat de wonderbaarlijke wereld van dit sprookje binnensluipt, wordt door de visuele explicitering vernietigd: op de titelpagina wordt de dief getoond, die de erwt, een "kostbaar" museumstukje, daadwerkelijk steelt, wat eens te meer de waarde van dit wonderbaarlijk rekwisiet onderstreept en elke rationele twijfel over de erwt uit de weg ruimt. De tekst zelf suggereert een diefstal slechts als mogelijkheid, waarbij de reële waarde van de erwt subtiel in het midden gelaten wordt. Loek Koopmans heeft de held in *Gelukkige Hans* niet zozeer als de gecanoniseerde burgerlijke antiheld, dan wel als een ietwat naïeve en nog zeer jonge levenskunstenaar in lichte kleuren gevat. Op de laatste bladzijde overheerst echter de gele kleur, wat een duidelijk geïntendeerde symbolische betekenis heeft, die zeer eenvoudig te begrijpen is: de op het materiële vlak "arme" Hans straalt het goudkleurig geluk van welbehagen en tevredenheid uit.

In *Het meisje met de zwavelstokjes* scherpden de sobere illustraties de sociaal-kritische toon van het oorspronkelijke sprookje nog aan: tweemaal wordt hetzelfde aristocratisch gezinnetje getoond, dat

38. *De Bijenkoningin en 30 andere sprookjes voor kleuters*, blz. 14.

39. De tendens van de deseksualisering vindt men o.m. in *De kikkerkoning of IJzeren Hendrik; Broertje en zusje; Raponsje; Roodkapje; Het meisje zonder handen en Doornroosje*.

op oudejaarsavond het eenzame meisje negeert en de volgende morgen bij haar dood onthutsing en medelijden voorspiegelt. De tekst van Andersen specificeert hier geenszins het milieu, maar gebruikt de neutrale vorm “men”. Vooral de slotillustraties tonen een persoonlijke interpretatie van de oorspronkelijke tekst: de doodsvoorstelling wordt visueel in een ander symbolisch referentiekader geplaatst dan wat de tekst suggereert. Andersen beschrijft hoe het meisje samen met haar grootmoeder in glans en vreugde naar Gods rijk vliegt, maar getoond wordt een boottocht op het water. De symboliek is bekend, maar, in tegenstelling tot de tekst, niet christelijk. Het water scheidt deze wereld van het dodenrijk, het sterven is een varen naar de overkant. De veelkleurige regenboog is dan weer de hemelbrug waarop de doden bij het Laatste Oordeel naar de hemel wandelen, en dus opnieuw christelijk.

De kitscherige bladgrote illustraties in het *Doornroosje* van Monika Laimgruber en Ineke Ris bagatelliseren de oorspronkelijke inhoud nog sterker dan wat de gebroeders Grimm zelf reeds in hun burgerlijke adaptatie gedaan hadden. Wie vermoedt er immers nog dat er achter de kuise kus van de prins in het Doornroosjesprookje van de Grimms een verhaal van echtelijke ontrouw schuilgaat, van seksueel misbruik bij een slapende schone, die zelfs een tweeling baart zonder te ontwaken? Verwezen wordt hier naar het barokke sprookje *Sole, Luna e Talia* van Giambattista Basile. Monika Laimgruber nu spaart de kusscène in haar illustraties uit. De prins betreedt slechts de torenkamer. Deze gedeseksualiseerde handeling is conform aan een wereld, waarin enerzijds kinderlijke onschuld (gesymboliseerd door de rozen, die zelfs op het slapende meisje welig tieren!) en anderzijds vrede (gesymboliseerd door de twee witte duiven) regeren. De nostalgische kinderromantiek en het onkritisch sprookjesenthousiasme van Monika Laimgruber herleiden ook het oorspronkelijk afschrikkings- en waarschuwingssprookje *Roodkapje* tot een al te lief kinderverhaal, waarbij de ontmoeting van Roodkapje met de wolf in het bos als een sentimenteel onderonsje wordt voorgesteld. Ook hier wordt elke geïllustreerde kannibaalse of erotische bedscène angstvallig vermeden. Het pleidooi voor of tegen de expliciete aanwezigheid van gruwelijke scènes in sprookjes wordt eens te meer stilzwijgend in het voordeel van de (burgerlijke) pedagoog beslecht⁴⁰. Psychologen⁴¹ en sprookjeswetenschappers⁴² beantwoorden daarentegen de hamvraag of sprookjes al dan niet te wreed zijn voor kinderen veel genuanceerder, beroemde sprookjesillustratoren zoals Gustave Doré, Otto Ubbelohde en Max Slevogt namen wrede taferelen in hun werk op. In Henny Fortuins *Een geur van mensenvlees* ondergaat Klein Duimpje beetje bij beetje een gedaanteverwisseling. Hij vergroeit met de zevenmijlslaarzen en wordt zelf een reus, die snode plannen smeedt om zijn ouders en broertjes samen met de oude reus op te peuzelen. Dit gruwelijke einde wordt weliswaar op een ondubbelzinnige wijze gesuggereerd, maar beschreven wordt - met het oog op de kinderlijke psyche - een niets vermoedende familie-idylle: “De vader maakte een vat bier open voor bij het eten. (...) De moeder zette de ketel op het vuur en de broers dekten de tafel”.⁴³ De voorlezer kan aan dit slot nog een andere, onverwachte wending geven. Wie het klassieke sprookje

40. o.a. Gmelin, Otto F.: *Böses kommt aus Kinderbüchern*. Die verpaßten Möglichkeiten kindlicher Bewußtseinsbildung. München 1972. Gmelin herschreef een aantal sprookjes en beoogde tweeërlei: verandering van de sekserollen en eliminatie van wreedheid. Zijn motto: men moet opvoeden tot tolerantie en conflicten oplossen.

41. o.a. Bettelheim, Bruno, *Kinder brauchen Märchen*. Stuttgart 1977 en Scherf, Walter: *Die Herausforderung des Dämons*. Form und Funktion grausiger Kindermärchen. München/New York/London 1987. Deze psychologen zien het nut van de wreedheden in de sprookjes als uitlaatklep voor angsten en verdrongen conflicten.

42. o.a. Röhrich, Lutz: *Märchen und Wirklichkeit*. Wiesbaden 1979⁴ en Lüthi, Max: *Das europäische Volksmärchen*. Tübingen 1985⁸. Deze sprookjeswetenschappers beklemtonen dat wreedheden in sprookjes nooit met emoties belast zijn, nauwelijks blijvende sporen nalaten en in dienst van een immanente gerechtigheid staan. Als verteltechnisch spanningselement verhogen zij de stereotiepe contrasttekening van goed en kwaad. Dit verklaart ook waarom Wilhelm Grimm de wreedheden bij het bestraffen van de antihelden in *Aschenputtel*, *Rumpelstilzchen* en in *Dornröschen* zelfs nog versterkte.

van *Klein Duimpje* kent, kan zelfs het angstaanjagende einde van *Niemand kan van de wind leven*, namelijk de beslissing van Klein Duimpjes ouders om hun kinderen in het grote, donkere bos achter te laten - tot de juiste (optimistische) sprookjesproporties herleiden en dus relativeren.

Hoewel Hans Christian Andersen in *Den lille Havfrue* doorvoeld beschrijft hoe moeizaam de initiatie van de kleine zeemeermin in het mensenleven verloopt en hoe zwaar de offers doorwegen die ze brengen moet, overheerst er in de illustraties van Kaarina Kaila bij het kinderboek *De kleine zeemeermin* een esoterisch blauw, waardoor nauwelijks emotionele spanning, dan wel algehele harmonie gesuggereerd wordt. Dit betekent dus een zeer sterke sublimering van de sprookjesinhoud. De prijs die het natuurwezen voor het winnen van de ziel betalen moet is precies het voor de menselijke wereld zo karakteristieke lijden. In de tekstuele bewerking tot kinderboek worden bovendien heel gericht passages van angst en onzekerheid, van pijn en wreedheid, ingekort of volledig weggelaten. Vooral bij de ontmoeting van de zeemeermin met de heks vallen de meeste veranderingen t.o.v. de tekst van Andersen⁴⁴ op. Een voorbeeld: “‘Je behoudt jouw zwevende tred, geen danseres zal zich zo licht bewegen als jij, maar elke pas die je doet, zal aanvoelen alsof je op scherpe messen trapt, alsof jouw bloed vloeien moet!’⁴⁵ wordt in de Nederlandse kinderboekversie: “‘Iedere stap en iedere zwevende tred zal aanvoelen alsof je op een scherp mes trapt’”. De tegenstelling tussen uiterlijke vrolijkheid (zweven, dansen) en innerlijk lijden (mes, bloed) wordt afgerond, elke versterkende explicitering van de lijdensweg wordt afgezwakt. De al te drastische visualisering van de werking van het toverdrankje, dat de zeemeermin inslikken moet om een paar mooie meisjesbenen te krijgen, wordt, om voor de hand liggende redenen, weggelaten: “‘Mochten de poliepen je aanvallen, wanneer je door mijn bos terugkeert’ sprak de heks, “zo werp een enkele druppel van dit drankje op hen, dan spatten hun armen en vingers in duizend stukken uiteen!’”. Maar dat hoefde de kleine zeemeermin niet te doen. De poliepen trokken zich bij het zien van de glanzende drank, die in haar hand straalde als een fonkelende ster, geschrokken terug⁴⁶. Nadien wordt elke verwijzing naar deze wrede initiatie - althans in dit bewerkte kinderboek - bewust vermeden .

Het einde van het sprookje wordt gedragen door een ongekende, doch bedrieglijke lichtheid. De dood van de kleine zeemeermin wordt niet gruwelijk noch tragisch voorgesteld: ze stijgt op naar een roze wolk hoog in de hemel. Het weze hier nog aangestipt dat het verdere lot van de kleine zeemeermin reeds in Hans Christian Andersens bewerking in de handen van de kinderen gelegd werd: bij elk braaf kind dat ze bezoekt, verkort haar proeftijd om tot Gods rijk toe te treden, bij elk stout kind gebeurt het omgekeerde. De intenties zijn hier even drastisch - elke emancipatorische impuls van ongehoorzaamheid wordt hier in de kiem gesmoord - als elke uitgesproken gruwelijke scène, en toch werden deze hier door de kinderboekbewerkingen niet in vraag gesteld. Als burgerlijk-pedagogische stok achter de deur schijnt elke repressieve wreedheid nog steeds gelegitimeerd.

Bij de domesticering van sprookjes tot kinderliteratuur wordt door de heel sterke intentionalisering voor één specifieke doelgroep, nog steeds met twee maten en twee gewichten gewerkt.

Harlinda LOX

43. *Een geur van mensenvlees*, blz. 14.

44. geciteerd wordt uit: Andersen, Hans Christian, *Märchen*. Aus dem Dänischen von Eva-Blühm, 3 Bde (Lizenzausgabe) (Insel Taschenbuch 133). *Die kleine Seejungfrau* is in de eerste band opgenomen, blzn 115-139. Verder geciteerd als *Die kleine Seejungfrau*. De passages werden door de auteur zelf vertaald.

45. *Die kleine Seejungfrau*, blz. 130.

46. *Die kleine Seejungfrau*, blz. 131.

MEVROUW DE MODE IN DE VLAEMSCHEN INDICATEUR (1779-1787)

*Men oordeelt naer de mod', men moet naer mode schryven,
Volgens de mod'men spreekt, men wilt geen Vlaeming blyven.
Men bid volgens de mod', men sweert, men twist, men pleyt,
Men eet, men drinkt, men slaept, men gaet, men danst, men ryd.*

Met deze verzen hekelde de Gentse advocaat C.J. Bonne (1715-1781) de mode in zijn *Gedicht op de hedendaegsche mode* (1779). Bij het begin en aan het einde van zijn tekst had hij een gravure ingelast - een zwakke imitatie van de koperets die de twee 17de-eeuwse Noordnederlandse edities van de vertaling van Sebastian Brants *NarrenschiFF* (1494) had gesierd - en aan het slot van zijn gedicht ernaar verwezen:

*... den Mode-Sot, met sot en dwaes gepaert,
Als Gek met 't Narre-Schip naer Sotteghem toe vaert.'*

De mode inspireerde wel meer 18de-eeuwse Gentse auteurs. Zo bevatte de door J. Begyn uitgegeven *Almanach ofte oprechten Hemel-meter* voor het jaar 1777 een anonieme, niet gepagineerde prozabijdrage *Van de modes*, waarin, niet zonder ironie, de Parijse mode in kleding en haartooi beschreven wordt. En in 1780 verscheen *De klapbank der juffers, ofte het vermaek aen de thé-tafel*, waarvan de inleiding zich richt "tot de Gendsche Juffers" en waarvan de tekst de dames in dichtvorm aan het woord laat over Franse mode, romans en theater:

*Waer niet is van min geschreven,
Daer en kan ik niet mé leven;
En 't moet in het Fransch nog zyn,
Of het lezen baert my pyn.*

Het werkje hekelt op speelse toon de behaagzucht, de frivole levenswijze en de "francomanie" van de Gentse dames. Het werd door de Gentse drukker Fernand uitgegeven, al vermeldt de titelpagina met suggestieve fantasie dat het "te 's Gravenhage, By Hendrik Verdagt" het licht zag. Zowel Blommaert als Vanderhaeghen noemen de Gentse priester-dichter Jozef de Wolf (1748-?) als de auteur ervan (evenals van *De klap-bank der heeren*, 1780, dat in een ernstiger toonaard gehouden is).² Toon en sfeer herinneren in ieder geval aan de moraliserende werken van De Wolf.

Ook aan de bekende Gentse periodiek *Den Vlaemschen Indicateur ofte aen-wyser der Wetenschappen en Vryekonsten*, die van 1779 tot 1787 wekelijks verscheen, is het thema van de mode niet voorbijgegaan, zij het dat de toonaard waarop het onderwerp gebracht werd, overeenkomstig de algemene teneur van het tijdschrift serieuzer en zwaarwichtiger klonk³. Daarbij wordt, minder dan bij Bonne en De Wolf, de relatie tussen de mode en het Franse voorbeeld gelegd. Een lezer doet dat wel, wanneer hij in een *Brief aen den Opsteller der Hollandsche Brieven* - een over alle jaargangen lopende, uit Nederland afkomstige correspondentie - in verband met een foutieve mededeling o.i.v. een Franse bron schrijft: "de goede Vlamingen neemen alles met smaek aen dat van Frankryk komt: het gaet zoo met de Letterkunde, even als met de Modes" (VI.Ind., d. 9, 1783, p. 267). De "opsteller" beaamt achteraf deze uitspraak, maar beperkt ze tot de vrouwen en de "petits-maitres", de modegekken: "De goede Vlamingen neemen alles met Smaek aen, dat van Frankryk komt; daer is iet af, byzonderlyk onder de schoone Sexe en onze zoo genaemde Petits-

1. Zie J. SMEYERS, "'t Narre-Schip naer Sotteghem. Een achttiende-eeuwse Gentse moralist in het spoor van Sebastian Brant", in: *Cultuurhistorische caleidoscoop aangeboden aan Prof. Dr. W.L. Braekman*. Gent, 1992, p. 497-505.

2. Ph. Blommaert, *De Nederduitsche schrijvers van Gent*, Gent, 1861, p. 375; F. VANDERHAEGHEN, *Bibliographie gantoise*, d.V, Gent, 1865, p. 370-371.

3. Over de *Vlaemschen Indicateur*, zie J. SMEYERS, "Den Vlaemschen Indicateur en de literatuur", in: *Cultuurgeschiedenis in de Nederlanden van de Renaissance naar de Romantiek*. Liber Amicorum J. Andriessen s.j., A. Keersmaekers, P. Lenders s.j., Leuven-Amersfoort, 1986, p. 249-263. Ook een korte notitie in: *Winkler Prins Lexicon van de Nederlandse letterkunde*, Amsterdam-Brussel, 1986, p. 426.

maîtres”. Maar “een Man zonder vooroordeel” kent geen voorkeur, wikt alles “in eene billyke weeg-schael” (VI.Ind., id., p. 284)!

Ontbreekt de verwijzing naar Frankrijk, dan worden de vrouwen en de “Petits-maîtres, Saletjonkertjes, Sentimenteele Knaepjes” wel geïllustreerd in het *Smeekschrijft aen Mevrouw de Mode, door de Inwoonderen van het Landschap Houwelyksellende, op 't onderdaenigst overgeleverd*” (VI.Ind., d. 18, 1787, p. 382-384, 397-400). De tekst verwijst zonder nadere aanduiding naar een Duitse bron en wordt in de mond van de “manlyke Sexe” gelegd. De wereld, “zoo beschaefd, zoo verlicht”, laat zich besturen door de mode, de grootste onder de tovergodinnen. Iedereen ondergaat haar heerschappij, ook de grijsaard, ook de arme “die de lappen schikt en plooit die zijn geraamte bedekken”. De mode nu blijkt boos op de mannen. Wie heeft haar vertoornd? De wijsgeren en stoïcijnen uit de oudheid? Een onbeschoft hekeldichter? Spaar toch - zo vragen de mannen haar - de werkzame huisvader en zijn gezin. Oefen uw macht niet uit op “onze lieve Vrouwe, die laghende, zich kleedende, en wandelende, ons geheel inkomen verslinden”. Stuur, zo smeken ze, “de friseurs, de Marchands de Modes, en van Galanteries” naar de Chinezen en de Japanners. Anders zullen wij, mannen, zelf het spinrokken ter hand moeten nemen, en “hoe weynig zou dezen arbeyd aen onze Baerden, aen onze Pruyken, voegen”! Moge Vrouw Mode ten slotte ook een genadig oog slaan op onze dochters, “die reeds het hoofd beginnen op te steken, en den invloed [harer] betoveringen te gevoelen”.

Kritiek op Vrouw Mode, die er zich op beroemt Sparta en het oude Rome te hebben geregeerd en nu Parijs te beheersen, schuilt in een uit een Franse bron vertaalde *Zamenspraek tusschen de Mode en de Rede* (VI.Ind., d. 10, 1783, p. 196-201). Voor de oorspronkelijke tekst wordt verwezen naar N.B. de la Dixmerie (1731?-1791), een auteur die, onder het mom van pseudo-vertalingen en pseudo-reisverhalen, verlichte ideeën verwoordde; van zijn hand zijn essays over Montaigne, Voltaire, Bayle en Rousseau. In de *Zamenspraek* betwisten beide antagonistische elkaars heerschappij over de mensen. Aan het slot gaat de Mode heen: zij bestaat immers alleen in het voorbijgaan, morgen moet ze weer in een andere gedaante verschijnen. De tekst vermeldt Montaigne, Corneille, Racine, Milton, Tasso, de la Fontaine; dat Jan Palfijn bij het rijtje gevoegd wordt, is in het jaar dat de beroemde chirurg in Gent zijn praalgraf kreeg (1783), een zijsprongetje van de vertaler geweest.

Origineel Nederlands, maar niet ondertekend is een drie bladzijden lange *Schets der tegenwoordige Vrouwelijke Opvoeding* (VI.Ind., d. 8, 1782, p. 23-25), die onwillekeurig herinnert aan de scherpe kritiek die de bekende koopman-historicus Willem Verhoeven in verband met de opvoeding van de meisjes formuleerde in zijn rapport aan de Neny, de voorzitter van de Geheime Raad (*Oordeelkundige Verhandelingen op de noodzaakelijkheid van het behouden der nederduijtsche taele, en de noodige hervormingen in de scholen* ms., 1780). Het verschil is dat Verhoeven zich tot de opvoeding in de meisjessensionaten beperkte, terwijl de *Schets* veel algemener is.

“Wie het oog slaet op de alsnog heerschende wyze der Vrouwelyke, of, om beschaefder woord te gebruyken, Jufferlyke Opvoeding, onder de voornaemste Lieden van het Nederland, zou bykans tot de gedachten komen, dat zy in het gevoelen der Turken staen, en denken, dat hunne Dochters geene Ziel hebben”.⁴

Zo begint de tekst. Al bij het prille begin, stelt de auteur, loopt het verkeerd: de baby wordt in prangende kleding gekneld om hem “een schoon Statuet” te geven, hij wordt alleen bij het vuur gekleed en ontkleed, moet altijd in een stevig gestookte kamer verblijven, mag alleen in de buitenlucht komen als de zon schijnt, en zijn aangezicht en handen worden gewassen “met warm Water met Melk, en't een of 't ander Afkooksel, om het Vel zagt en poezel te maeken”.

4. Tegen de algemeen verspreide opvatting die hier verwoord wordt dat oosterlingen geen ziel hebben, zal in een drie jaar later opgenomen verhaal *Den Deugd-zaemen Zoon, eene Zeden-verbeterende Geschiedenis* (VI.Ind., d. 15, 1786, p. 374-377, 392-394; d. 16, 1786, p. 180-183) gereageerd worden door een van de hoofdpersonages, een Indische, die haar Franse echtgenoot vraagt zijn vooroordelen af te leggen: ook Indiërs hebben een ziel, wat de Europeanen ook mogen beweren.

Op haar vijfde vormt het meisje zich allerlei valse begrippen over zichzelf. Mama wil niet dat haar dochter tegengesproken wordt. Heeft ze driftige buien, dan moet ze haast geprezen worden “als een Kind waer in geest steekt”. Liegen verdient een kus, want getuigt van doorzicht. Zo verwerft het meisje een aanmatigende houding, het voelt zich verheven boven “den gemeenen hoop der Kinderen”, gedraagt zich onbeschoft tegenover de dienstboden en staat zichzelf te bewonderen voor de spiegel. Op haar zesde of zevende wijden haar ouders haar in het kaartspel in: ze kent het “eer zy haer ABC verstaet”. Dan wordt ze toevertrouwd aan een “Monsieur Friseur van Parys”; de hoge hardos wordt getooid met bloemen en juwelen en met pluimen tot een piramide opgehoogd. Is het dak mooi, dan moet ook de voorgevel versierd worden: daarom begint het meisje zich te blanketten. Ze moet daarbij wel opletten en zich niet te dik bepleisteren, “om geene Martelaeres te worden van ‘t Lootwit [...]: een ongeluk, aen menige Dame overgekomen”.

Om helemaal perfect te zijn, wordt de dansmeester ter hulp geroepen; “eene Fransche Gouvernante leert haer de tael diens lands, eer zy haere eygene verstaet”; een Italiaan onderwijst haar in het luitspel en een zangmeester leert haar gillen. “Ook heeft zy, onder haere Leermesters, een tot deeze eeuw onbekend Monster, een Speelmeester op de Kaert, ten eynde zy afgericht zy op alle streeken, en ‘t moffelen met de kaert”.

Rond dezelfde leeftijd heeft zij ook allerlei kunstjes geleerd, “die de gewezene Lord Chesterfield Jufferlyke Bevalligheden zou genaemd hebben”⁵, zoals het lispelen en verminken van sommige woorden, het niet kunnen uitspreken van sommige letters, “zeer byziende te wezen; den Waeyer met smaek te hanteeren, de Snuyfdoos naer de konst te behandelen; een Aep te streelen; een Papegaey aen te spreken, en een Schoothondje vuerig te kussen; te ontstellen, te kwynen, en, by zekere gelegentheden, gereed te zyn om in flaute te vallen”.

Eens zover, is ze klaar om naar “Assemblees” te gaan, naar bals en maskerades, opera’s en schouwburgen, en naar kaartavonden.

Bezit het dametje geen geld, dan zal ze tot aan haar dood in datzelfde kringetje blijven lopen. Heeft ze het vooruitzicht op een rijke erfenis, dan koopt ze zich hiervoor een heer “van den zelfden stempel als zy op gemunt is”, met wie ze drie dagen leeft zonder ruziën en die ze een week trouw blijft. Als ze er tenminste al vóór het huwelijk niet vandoor is gegaan met de koetsier van haar vader, of met de dienstknecht, of “den Franschen Friseur”.

Als de jonge dame moeder wordt, geeft ze haar kinderen dezelfde opvoeding die zijzelf ontvangen heeft: “en zoo gaet het rad rond”.

Geen mooi beeld van de vrouw dat in deze *Schets* opgehangen wordt! Hoe heel anders wordt ze, paradoxaal genoeg, getekend in de vooral vanaf precies datzelfde jaar 1782 regelmatig verschijnende, vaak (pre)romantisch getinte verhalen: daarin is ze vaak de betere van de man, de tedere geliefde of echtgenote, de hartstochtelijk en trouw minnende partner: “De vrouwen [zijn] in de liefde meer hevig en teërer als wij [,mannen]”, schrijft de anonieme auteur van *De uytwerkselen van de liefde* (VI.Ind., d. 1, 1779, p. 305-308). Dat een vrouw in Nederland nog als heks ter dood veroordeeld wordt, vindt de *Indicateur* “in deze Eeuw, zoo menigmael de verlichte, de Philosophische Eeuw genoemd” helemaal onbegrijpelijk (VI.Ind., d. 9, 1783, p. 59: *Gedenkschrift*). En in het *Historisch Verhael van de beruchte Tooveresse van Glaris* (VI.Ind., d. 11, 1784, p. 263-267) noemt de auteur de inwoners van Glaris erg bijgelovig en vol vooroordelen en “met meer oplettentheyd en een onpartydiger onderzoek” zou veel in het verhaal op een natuurlijke wijze te verklaren zijn. Eens buiten de context van deze verhalen en kritische stukken, in de moraliserende en betogende bijdragen namelijk, behoudt het beeld van de vrouw in de *Indicateur* toch veeleer de traditionele contouren.

J. SMEYERS

5. Philip Dormer Stanhope, graaf van Chesterfield (1694-1773); diplomaat, redenaar, journalist, beroemd om zijn brieven aan zijn zoon (postuum, 1774), een handleiding in mondaine opvoeding, politiek en moraal.

OOST-WESTVLAAMSE VERBROEDERING GESUBLIMEERD DOOR CHINEES DIPLOMAAT IN BRUGGE EN GENT

Reeds in de zevende eeuw droegen de uiterst gunstige verkeersmogelijkheden op het punt waar de Leie in Gent in de Schelde uitmondt er het hunne toe bij dat in die omgeving twee kloosternederzettingen tot stand kwamen, eerst de Sint-Baafsabdij aan de samenvloeiing zelf van die twee levensaders en tevens de in 630 door Sint-Amand gestichte Sint-Pietersabdij op de Blandijnberg, wat meer zuidwaarts.

In 1100 sticht de Vlaamse graaf Robrecht van Jeruzalem op zijn beurt de Sint-Andriesabdij aan de poorten van Brugge. Ze werd tijdens de Franse Revolutie in 1789 vernield. Paus Leo XIII heeft ze heropgericht op initiatief van Joseph van Caloen (kloosternaam: Dom Gerard van Caloen) die de feitelijke stichter is van die vernieuwde Abdij waarvan Dom Théodore Nève de eerste abt werd. Gerard van Caloen (kloosternaam van Joseph Marie Louis Victor van Caloen) werd geboren in Brugge op 12.3.1853 en overleed in Antibes op 16.1.1932, werd in Brugge lid van de Gilde des Saints Thomas et Luc (1867) en van de Société d'Archéologie de Bruges (1870). Verblijf in Palestina (1872). Profes (1874). Naar Monte Cassino (1876). Prior van Maredsous (1877). Wegens gezondheidsredenen naar Spanje met als resultaat "Au-delà des Monts" (1881) en "Missel des Fidèles" (1881).

Door Rome aangeduid voor de Braziliaanse missie landt hij in Rio de Janeiro (1894). Gekozen tot abt van Olinda (1896). Stichter van een nieuw klooster in Sierra de Baturite (1900).

Had reeds in 1899 een procuur gesticht in Sint-Andries-Brugge (ingewijd in 1902). Publiceerde verder nog "*Triumphe van het Heilig kruise Christi Jezu...* (door een lid van de Sint-Thomas en Lucas-gilde), (1871). *La Communion des fidèles pendant la messe* (1883, 2de dr. 1884), *La question religieuse chez les Grecs* (1891), *Dom Maur Walter... de Beuron* (1891), *Carnet d'un Moine* (1892).¹

Aan de hand van de anonieme, niet gepagineerde en ook ongedateerde, onder abt Michel Coune (verkozen in 1976) - maar feitelijk in 1979, bij pvba Lannoo uit Tielt uitgegeven brochure "Sint-Andriesabdij Zevenkerken Brugge", begeven we ons even op *Bezoek aan de abdijkerk*. (wij citeren):

- "De naam "Zevenkerken". "Als er ooit iemand in de abdij heeft geleefd die in hart en nieren Rooms was, dan was het wel de stichter van de abdij, Mgr. Gerard van Caloen. Dat is ongetwijfeld de reden waarvoor deze Belg, in Frankrijk overleden met de Braziliaanse nationaliteit, zich overal en altijd als goed "katholiek" toonde, dat wil zeggen "universeel".

Toen hij in 1901 even buiten Brugge de abdij stichtte, zocht hij voor haar een "waardige" kerk. Geïnspireerd door de Sint-Stefanuskerk in Bologna (Italië) liet hij een grote kerk bouwen, omgeven door zes andere kerken. Het geheel stelde de zeven grote basilieken van Rome voor: Sint-Petrus, Sint-Paulus buiten de muren, Sint-Johannes van Lateranen, Sint-Laurentius, Heilige Maria de Meerdere, het Heilig Kruis van Jeruzalem en Sint-Sebastianus. Dat is de afkomst van de naam "Zevenkerken": abdij met de zeven kerken.

De zeven grote basilieken van Rome, het middelpunt van het christendom, in één samenbrengen was voor Mgr. van Caloen en zijn tijd, teken van de katholieke, d.w.z. universele kerk.

Om die universaliteit nog meer te benadrukken kreeg elk van de zeven kerken een eigen aparte bouwstijl. Op die manier werden de belangrijkste stromingen van de christelijke kunst weergegeven. 1900 jaar christendom werden bijeengebracht; er werd uitdrukking gegeven van een hechte band met de wereldkerk."

1. H. Demarest in *Lexicon van Westvlaamse Schrijvers*, dl. V, Torhout, 1988, 116.

- “De bouwgeschiedenis.” “In 1907 werd de eerste steen gelegd van de kerk. De tekeningen waren van p. Ludger Rincke, monnik van Maria-Laach. In 1910 werd zij ingezegend.

Die eerste kerk bleek al spoedig te klein voor het groeiend aantal monniken van de abdij. Zo moest zij in 1925 worden uitgebreid. De tekeningen werden ditmaal gemaakt door de Brugse architect J. Vierin. Koepel en middenstuk dateren uit deze jaren. In 1935 werd de kerk plechtig gewijd door kard. Schuster.”

- “Een rondgang door de kerk” (Aan dit schuifje ontleen we enkel volgende passus): “Tegenover het hoofdaltaar, aan het andere uiteinde van de kerk, zien we de Mariakapel, doorgaans “de koepel” genoemd. Ze is in byzantijnsche stijl. In het midden is er het Maria-altaar, met een madonna van Henry Charlier, vereerd onder de titel “Sterre der Zee”. (fig. 1)

Maar precies dat patroonschap vergt enige uitleg, te meer dat de toenmalige abt van Olinda, Gerard van Caloen, alle bouwwerken liet doorgaan onder de aanroeping van O.-L.-Vrouw van Pompeï, op de hem door zijn neef, senator Leo van Ockerhout, geschonken gronden! Schreef van Caloen zelf niet op 8 aug. 1902:

Fig. 1. Onze-Lieve-Vrouw van Zevenkerken - Sterre der zee

“... Toute la journée est passée aux pieds de Notre-Dame de Pompeï, ma grande bienfaitrice - Je mets sous sa spéciale protection la congrégation bénédictine du Brésil et l'abbaye de Saint-André, et prends la résolution de lui consacrer l'église de la Sainte Vierge à Saint-André...².

Maar de zaken namen een andere keer: Mgr. Gerard van Caloen - hij werd reeds in 1906 titulaire bisschop van Phocea - die totnogtoe in Zevenkerken de taak van “Overste” had waargenomen zonder in feite tot abt bevorderd geweest te zijn, wees op 5 juni 1912 persoonlijk degene die hij reeds vroeger tot prior had aangesteld, thans aan tot Iste abt van Sint-Andries: Dom Théodore Nève (vroeger geprofest in Maredsous). Deze eerste abt werd tot die functie gewijd op 8 sept. 1912, het Feest van Maria-Geboorte.

Dat was nu precies op dezelfde datum waarop reeds abt Henri van den Zype in het voormalige Klooster (1240 - ca 1800: na de suppressie in 1796) op 8 sept. 1656 de Confrerie van de Stella Maris had ingesteld.

Midden het oorlogsgeweld vermelden de Abdijkronieken:

“Le 8 septembre 1916: restauration du culte de la bienheureuse Vierge Stella Maris. Après la récitation des ‘preces’ on inaugura la nouvelle dévotion à Notre-Dame de Saint-André par le chant du Salve Mater misericordiae...”

“Le premier août de l'année suivante, à un moment particulièrement difficile de la guerre, dom Théodore Nève consacrait solennellement son monastère à la Stella Maris et faisait le voeu de faire tous les ans une procession dans le cloître en l'honneur de Notre-Dame, dans le cas où son monastère échapperait à la tourmente. Ce voeu, on le sait, fut exaucé, et c'est l'origine de la procession du 8 septembre à Saint-André.³

2 & 3. Dom Nicolas Huyghebaert, *Stella Maris*. Notes sur la dévotion Mariale à l'Abbaye de Saint-André (Abbaye de Saint-André), 1955: (2): 41. (3): passim & vooral p. 45.

En zo komen we tot het besluit:

“Notre-Dame eut son sanctuaire à Saint-André. En 1927 la générosité de la famille Plissart-Bégasse permit à l’abbé de Saint-André, le Rme Père dom Théodore Nève, d’en entreprendre la construction. Mais lorsque l’autel de la Vierge fut consacré, le 15 août 1935; par l’abbé-primat, dom Fidèle de Stotzingen, Mgr. van Caloen n’était plus de ce monde: l’intrépide missionnaire était mort le 16 janvier 1932.

Notre-Dame de Pompeï elle-même était déjà oubliée.”⁴

Nog in de incubatietijd van Dom Gerard van Caloen, dus nog vóór zijn vertrek naar Palestina (1872) mocht men in het verre China de geboorte begroeten van Lou Tseng-Tsiang op 12.6.1871 in Shanghai, als zoon van Lou Yong-Fong en van zijn echtgenote Ou Kin-Ling, met wie hij gehuwd was in 1854 (het jaar volgend op de geboorte in Brugge van Joseph van Caloen, de latere Mgr. Gerard van Caloen). Na een eerste geboorte van een meisje dat slechts enkele weken in leven bleef, moest het arme gezin van Lou Yong-Fong gedurende 17 jaar tevens de beproeving van de kinderloosheid doorstaan. Zijn moeder overleefde slechts nog acht jaar de geboorte van haar zoon op deze 12.6.1871.

De boreling werd protestant gedoopt in de London Missionary Society en ontving de namen Jean-Jacques. Geven we voorlopig lezing van wat reeds in beknopte vorm, op het literaire vlak, verscheen over Lou Tseng-Tsiang/Dom Pierre Célestin Lou:

Geboren Shanghai, China 12.6.1871 + Brugge 15.1.1949. Chinees diplomaat. Gezant te Den Haag (1907-1912), minister van buitenlandse zaken (1912-1921), eerste minister (1912). Protestants gedoopt. In 1899 gehuwd met een katholieke Belgische. Werd in 1911 roomskatholiek. Hoofd van de Chinese afvaardiging op het Congres van Versailles (1919); hij was de enige die het Vredesverdrag niet ondertekende. Weduenaar in 1926, werd hij in 1927 monnik van de Sint-Andriesabdij (Zevenkerken). In 1935 tot priester gewijd en in 1946 titelvoerend abt van de Sint-Pietersabdij te Gent. In 1945 verscheen zijn boek “Souvenirs et Pensées” (in het Nederlands: Mijn Roeping).⁵

Hierop kunnen we uitgebreider doorgaan aan de hand van de gegevens op zijn bidprentje. (fig. 2)

Volgende aanvullingen zijn graag meegenomen:

Was aanvankelijk achtereenvolgens tolk, sekretaris en Raadsman aan de Chinese delegatie in Sint-Petersburg (van 1892 tot zijn aanstelling als gezant in Den Haag in 1907). Ondertussen op 22 februari 1899 in Sint-Petersburg gehuwd met de Belgische Berthe-Françoise-Eugénie Bovy. Tot de katholieke kerk overgegaan onder de nieuwe naam van René op 25 oktober 1911 in Sint-Petersburg, alwaar hij dat jaar opnieuw gevestigd was als gevolmachtigd minister. Vervolgens nog verschillende malen minister van Buitenlandse Zaken van 1912 tot 1921; ook nog Chinees gevolmachtigd minister in Bern in 1922. Weduenaar van Dame Berthe Bovy op 16.4.1926.

Ging gevolmachtigd minister Lou Tseng Tsiang op 25 april 1911, met de doopnaam René, in Sint-Petersburg

Sa carrière définitive a commencé.

Car, maintenant, ce fils filial du Père Très-Haut qui le créa, ce disciple fidèle de Jésus-Christ qui le racheta, ce politique de grande envergure, qui, dès les débuts, vit loin et juste et se sacrifia, cet époux, ici encore simple et fidèle jusqu’au delà de la mort, ce moine humble et joyeux, ce prêtre au cœur de feu, cet Abbé, enfin, est arrivé à « la Vie ». — car, maintenant, René-Jean-Jacques-Pierre Célestin Lou Tseng-Tsiang a quitté cette terre pour être reçu par Jésus-Christ dans la Maison du Père et pour distribuer à ses frères, ici-bas, les dons d’en-haut: quia super pauca fuisse fidelis, supra multa te constitutum: intro in gaudium Domini tui: parce que tu as été fidèle dans les choses de cette terre, je te constituerai ministre et distributeur de choses beaucoup plus grandes: entre donc dans la joie de la Maison de ton Seigneur.

Révérendissime Père Lou Tseng-Tsiang, c’est maintenant que tous ceux qui, dans la communion des saints, recourront à votre charité spirituelle, aux liens filiaux qui vous unissent, à jamais, au Seigneur, — c’est maintenant que tous verront, dans la lumière, ce que vous êtes pour tous, dans votre cœur inlassablement bon: un Père. un ABBÉ.

Fig. 2

4. Dom Nicolas Huygebaert, a.w., 43.

5. H. Demarest in *Lexicon van Westvlaamse Schrijvers*, dl. II, Torhout, 1985. Blz. 62/63.

over tot de katholieke kerken werd hij op 5 april 1912 gevormd door de aartsbisschop van Sint-Petersburg⁶; zo wachtte Mgr. Gerard van Caloen nog tot 2 maand daarna om op 5 juni 1912 zijn eigen vooruitzichten in Sint-Andries op te geven: hijzelf droeg Dom Théodore Nève voor om de waardigheid van abt op zich te nemen in deze nochtans door Mgr. van Caloen heropgerichte abdij, zoals we boven hebben aangehaald.

Laten we nu de Chinese minister van Buitenlandse Zaken, Lou Tseng Tsiang zijn eigen relaas brengen over de na-oorlogse vredesconferentie in 1919 in Versailles:

“A l’approche de la conclusion du Congrès de la Paix, plusieurs délégations firent tous leurs efforts pour s’informer de l’attitude qu’allait prendre la Délégation Chinoise. En face de notre réserve et de la fermeté avec laquelle nous maintenions la revendication élémentaire du retour à la Chine de la partie du sol chinois que l’Allemagne avait occupée chez nous, les Puissances chargèrent leurs ministres à Pékin de faire pression sur le Gouvernement Chinois pour qu’il fit cause commune avec tous les Alliés et qu’il me donnât l’ordre de signer. Impressionné par ces vives représentations le Gouvernement estima imprudent de s’isoler dans une abstention inefficace et il me donna pour instruction formelle de signer le traité.

Pour la première fois dans ma carrière je crus de mon devoir de ne pas obéir. Notre pays se devait à lui-même de ne plus consentir à se laisser jouer. Je ne voulais pas, une nouvelle fois, apposer mon nom sous des clauses injustes, et je pris sur moi seul de refuser la signature.

*Le soir de ce même jour, très tard dans la soirée, alors que la séance de clôture du Congrès était terminée depuis plusieurs heures, un invraisemblable télégramme de mon Gouvernement me donnait le contre-ordre, que j’avais eu le sang-froid d’exécuter de mon propre mouvement.”*⁷

Wat in het kort hierop neerkomt:

Met voor ogen de redactie van de beslitselen van de vredesconferentie van Versailles, beijverde menige delegatie zich om te polsen naar het standpunt dat de Chinese delegatie zou voorstaan. De terughoudendheid en de standvastigheid waarmee tot hiertoe de Chinezen bij hun eis bleven tot teruggave van de door de Duitsers bezette Chinese grond, deden verscheidene mogendheden grijpen naar het wapen van ministeriële druk op de regering in Peking, om te bekomen dat zij gemene zaak zou maken met de overige geallieerden, en dus haar minister opdracht zou geven om met de algemeenheid mede te ondertekenen. Onder die zware druk oordeelde de Chinese regering het onvoorzichtig om zich afzijdig te houden en gaf uiteindelijk het formele bevel om mede te ondertekenen samen met alle overigen. Voor de allereerste maal in zijn carrière stelde Lou Tseng Tsiang het zich tot plicht om daaraan niet te gehoorzamen en nam het dus op zich, op eigen verantwoordelijkheid zijn handtekening te weigeren.

Veel later op de avond, nadat de slotzitting van het vredescongres reeds uren achter de rug was, kwam een onwaarschijnlijk telegram vanwege de regering in Peking hem verrassen met het tegenbevel van de eerder gegeven instructie. De minister van Buitenlandse Zaken had dus op eigen initiatief tijdig het ultieme bevel van zijn opdrachtgevers uitgevoerd, alhoewel het dan toch uren te laat was gekomen.

Bij zijn terugkeer in China na Versailles, tegenaan het einde van 1919, werd Lou Tseng Tsiang reeds bij het verlaten van de boot in Shanghai, en verderop in alle tussenstations waar zijn trein stilhield, het voorwerp van grootse volksmanifestaties omwille van wat hij voor zijn land gepresteerd had.

Maar toch kon de diplomaat zijn draai niet meer vinden. In het buitenland bleef de vijandigheid op hem wegen en zijn eigen regering kon hem uit kortzichtigheid geen steun verlenen.

6. Dom Pierre-Célestin Lou Tseng-Tsiang *Souvenirs et Pensées*, Bruges, 1945.

7. Idem, a.w., blz. 81-82.

Zijn besluit om de dienst te verlaten werd uitvoerbaar in de maand december 1920, wat de eerste schrede betekende tot uitvoering van zijn in 't geheim gekoesterde wens om het politieke leven vaarwel te zeggen. Hij verkreeg de betrekking van vice-directeur van het hulpbureau voor hongerslijdenden, wat het afscheid betekende aan de politiek.

Maar nog in 1920 had hij eindelijk een lang overwogen daad van kinderlijke aanhankelijkheid ten uitvoer gebracht. Rechtover het katholiek kerkhof van Chala buiten de poorten van Peking verwierf hij zowat een halve hektare terrein die voor de grote helft als tuin werd aangelegd waarin middenin een kapel werd opgericht met erin een krypte om er de stoffelijke resten in onder te brengen van zijn grootmoeder aan vaderszijde, alsmede die van zijn ouders. Op een der hoeken van de tuin werd een plaats uitgespaard voor het toekomstig graf van hemzelf en van zijn echtgenote. De hoofdтуiningang werd georiënteerd naar de glorierijke graven rechtover: die van de paters Matteo Ricci, Adam Shall en Ferdinand Verbiest, die allen rusten op Chala.

Het resterende deel van de tuin werd voorbehouden voor de bouw van een villa die reeds van meet af aan de naam kreeg van MOU LOU (= cabane de vénération - of: - hut van verering). We

herkennen de Mou Lou op het ex-libris van R(ené) L(ou). (fig. 3)

De gedroomde villa zou er nooit komen en dus een luchtkasteel blijven. De bouwheer in-spe zou in de toekomst zijn Mou Lou van Chala moeten verhuizen naar een benedictijns klooster in België aan de poorten van Brugge om God te loven voor alles wat hij toebedeeld kreeg, eerstens door zijn voorouders en ouders in het oosten, tweedens van de Heer zelf in het westen.

In 1922 immers verliet hij China omwille van de gezondheidstoestand van zijn echtgenote, die een verblijf in Europa noodzakelijk maakte. Ze vestigden zich in Zwitserland op hun klein eigendom in Locarno aan de oever van een meer. Lou Tseng Tsiang kon geenszins vermoeden welke toekomst hij tegemoet ging. Zou hij China ooit terugzien?

In Locarno vraagt de Chinese regering hem om de leiding te nemen

van de Chinese delegatie in Parijs, wat hij afwees. Maar door een verkeerde belegging in Franse oorlogsobligaties waardoor zijn inkomen fors daalde, werd hij verplicht om naar een nieuwe betrekking te solliciteren volgens zijn eigen voorkeur, toch liefst naar een van slechts tweede rang. Deze aanvraag viel samen met de overplaatsing van de Chinese minister Wang Young-Po van Bern naar Tokio, zodat de sollicitant de vrijgekomen post in Bern toegewezen kreeg. Kort daarop werd zijn echtgenote getroffen door een bloedaandrang die van meet af aan geen beterschap liet voorzien en een zeer lange duur in 't vooruitzicht stelde.

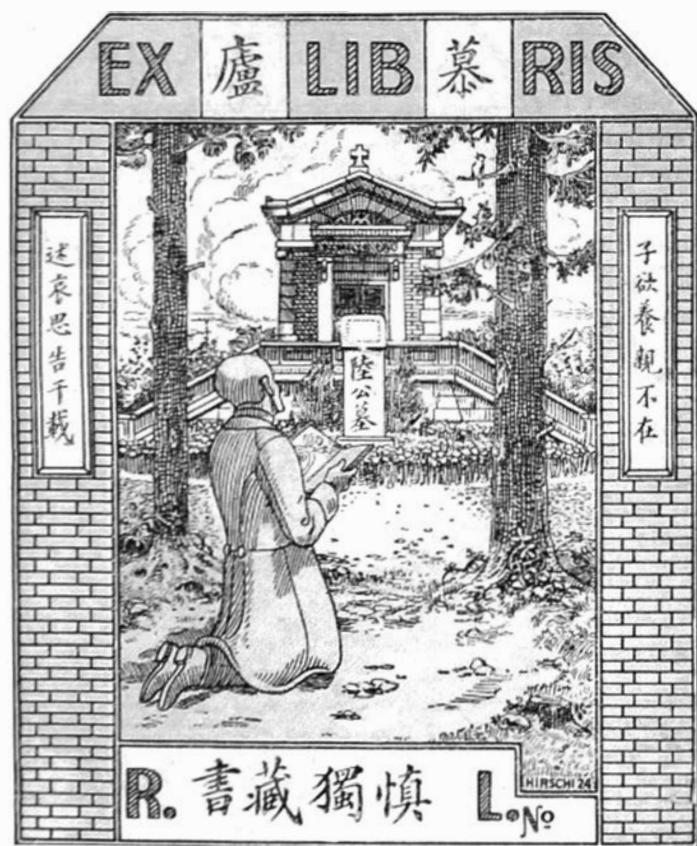

Fig. 3. Ex-libris van R(ené) L(ou), met de Mou-Lou. (van 1924)

Reeds op de sterfdag van Mevrouw Lou-Bovy, 16 april 1926 verzocht haar echtgenoot persoonlijk de geestelijke leidsman van de afluigve, pater de Munnynck van de universiteit van Freiburg in Zwitserland om dezelfde geestelijke leiding op hemzelf over te dragen. Reeds na enkele maanden kon hij aan deze pater zijn voornemen mededelen om tot de geestelijke stand toe te treden.

In juni 1927, na het lichaam van wijlen zijn vrouw te hebben overgebracht, niet naar Mou Lou evenwel, maar naar een op het kerkhof van Laken daartoe gebouwde grafkelder, kwam de weduwnaar het pinksterfeest doorbrengen in de abdij van Sint-Andries.

Op derde pinksterdag verzoekt de gewezen diplomaat om er opgenomen te worden als postulant, wat toegestaan werd. Op 5 juli 1927 nam hij er voorgoed zijn intrek.

Na een verblijf van drie maand in de hotellerie van de abdij ontving hij op 4 oktober 1927 het benediktijnerhabijt uit handen van de 1ste abt, Dom Théodore Nève. Wie niet ontbrak, was de wederoprichter van de abdij, Mgr. Gerard van Caloen⁸. Deze was dus dermate katholiek ofte universeel dat hij, als geboren Bruggeling en genaturaliseerd Braziliaan, hier assisteerde bij de opname van een Chinees als benediktijnermonnik in zijn abdij.

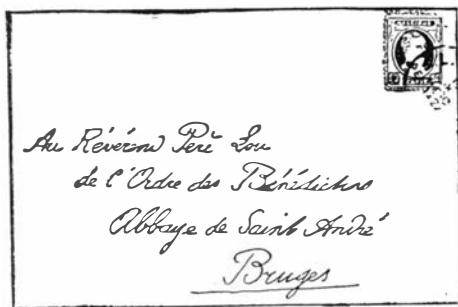
Wie daar eveneens niet ongevoelig voor bleek, dat was koning Albert I die op zijn persoonlijk briefpapier en in zijn eigen handschrift op 16 oktober 1927 de neofiet zijn gelukwensen aanbood. We reproduce- ren deze brief zoals hij verspreid werd op een dubbel vliegend blad. (fig. 4)

Bruxelles, le 16 octobre 1927.

Excellence et Révérend Père,

C'est avec émotion que j'ai lu le touchant hommage que vous rendez à la mémoire de la regrettée Madame Lou, ma compatriote, dans la lettre que vous m'écritez au moment de votre entrée dans l'Ordre illustre de Saint Benoît

J'apprécie beaucoup la preuve de confiance que vous me donnez en me faisant part des sentiments si élevés qui ont contribué à votre sainte vocation.

Le souvenir de la mission diplomatique que vous avez remplie, en 1914, auprès de mon Gouvernement, m'est resté présent ainsi que votre sympathie à l'égard de la Belgique.

Se consacrer entièrement au service de Notre Seigneur conféré par, à ceux qui sont touchés de la Grâce, la joie de l'âme qui est le bonheur suprême et bas. En me recommandant à vos prières, mon Révérend Père, je tenis à vous assurer de ma plus profonde estime.

Albert

Fig. 4.

8. *Les solennités de l'Ordination Sacerdotale du R.P. Dom Pierre-Célestin Lou Tseng Tsiang, O.S.B., Abbaye de Saint-André. Le 29 juin 1935; (39 pp.) blz. 6.*

Op blz. 4 van dat vliegend blad komen we tot de kern van de zaak. Na de teksten van de briefwisseling volgt een afzonderlijke illustratie die voor zichzelf spreekt: De bovenhelft is dezelfde Mou Lou (= hut van verering) als deze die we ontwaarden op het ex-libris van R(ené) L(ou) uit 1924, hierboven weergegeven (Fig. 3). Zelfs zijn hier ten overvloede de twee vakken met "Ex" en "Libris" uitdrukkelijk vervangen door voluit dezelfde woorden "Mou Lou". Die bovenhelft is dus de weergave van het originele geplande gebouw daar tegenover het Chala-kerkhof, waar Ferdinand Verbiest rust aan de poorten van Peking; dat nu dus wel definitief verankerd wordt door de intentionele bouwheer van weleer.

Maar op de onderste helft heeft de Chinese westerling thans zijn westers Mou Lou toegevoegd: gesublimeerd in de Zeven Kerken van de Sint-Andriesabdij aan de poorten van Brugge. (fig. 5)

Op 14 januari 1928 reeds werd Frater Lou aanvaard als novice onder de nieuwe geestelijke naam: Pierre-Célestin. Hij legde de driejaarlijkse geloften af op 15 januari 1929, waarna hij op 15 januari 1932 zijn plechtige professie uitsprak als benediktijnerpater⁹. Hierbij kon niet meer aanwezig zijn de heroprichter van de Sint-Andriesabdij, Mgr. Gerard van Caloen, vermits hij daags na die laatste datum op 16 januari 1932 in Antibes is overleden.

Op 29 juni 1935 volgde in de abdijkerk van Zevenkerken van Sint-Andries de priesterwijding van Dom Pierre-Célestin Lou Tseng-Tsiang, O.S.B. De plechtigheden werden op een uitzonderlijke wijze ingezet. Immers, terwijl het middernachtelijk uur luidde in Sint-Andries (te 0.00 uur dus) werd in Peiping (China) reeds de mis van 8 u. aangevangen in de familie-crypte die de toenmalige René Lou en zijn echtgenote hadden ingericht voor de bovenvermelde overleden leden van de familie Lou. Deze rechtover de begraafplaats van Chala, met het graf van Ferdinand Verbiest, door Lou Tseng Tsiang gebouwde crypte had immers, samen met het ganse komplex, met nog inbegrepen een aanpalend huis, de bouwheer geschonken aan het vikariaat van Peiping onder de voorwaarde van onderhoud van het domein, van de terbeschikkingstelling van de crypte voor de eredienst en tenslotte van het openen van een dispensarium in het aanpalende huis ten gunste van de omwonende bevolking.

Op dat voorzien prille uur waren onder het voorzitterschap van Mgr. Montaigne, apostolisch vicaris van Peiping, alle belangstellenden en kennissen van Dom Lou in bedoelde crypte bijeengekomen om er de mis van de apostolische vicaris bij te wonen.

Voor het zeer gedetailleerde verslag van de wijdingsplechtigheden in Zevenkerken moge het volstaan te verwijzen naar de publikatie, aangehaald in onderstaande noten 8, 9 en 10. Signaleren

Fig. 5. Gecombineerde Mou Lou:
Boven: aan de poorten van Peking
Onder: aan de poorten van Brugge

9. Les solennités de l'Ordination Sacerdotale du R.P. Pierre-Célestin Lou... (a.w.) blz. 7.

we alleen de tekst van het telegram dat Koning Leopold (het vroegere gebaar van zijn vader indachtig) stuurde aan de Chinese minister van staat, thans benediktijnermonnik: *En ce grand jour de votre ordination sacerdotale je tiens à vous adresser le témoignage de ma vive sympathie. Je forme les vœux les plus sincères pour que votre mission religieuse, couronnement d'une belle carrière, soit aussi fructueuse que votre vie politique. Léopold.*

Laten we ook niet onvermeld dat de nieuwgewijde priester, Dom Pierre-Célestin Lou O.S.B., eraan heeft gehouden 's anderendaags, 30 juni om 7.30 u. zijn eerste h. mis op te dragen aan het O.-L.-Vrouwe-altaar in de abdijkerk, dat van O.-L.-Vrouw Sterre der Zee, uiteraard¹⁰.

Op stang gejaagd door de Duitse Gestapo die op 25 juli 1942 een geestelijke causerie van Dom Lou, gehouden ten huize van Baron Ryelandt in Brugge deed stopzetten, onder inbeslagname van het manuscript van de spreker en het noteren van de identiteit van de toehoorders, besloot men in 1943 voortaan de lezingen te organiseren in het klooster der missiezusters van Bethanië in Loppem, waar overigens het grootste aantal benediktijnen van Zevenkerken reeds een onderkomen had gevonden na hun uitdrijving uit hun door de Duitsers opgeëiste Sint-Andriesabdij.

Dat viertal conferenties uit 1943 werd gebundeld uitgegeven in 1945 onder de titel *Souvenirs et Pensées*; bundel waarnaar we een paar maal hebben verwezen. We kunnen het geheel beschouwen als een korte adempauze op de weg naar de volgende doorbraak van de westvlaamse benediktijnerpater.

In 1946 immers breekt hij buiten de Westvlaamse grenzen en brengt hij de verbroedering tot stand tussen West- en Oost-Vlaanderen met zijn nieuwe status van 81e titulaire abt van de Sint-Pietersabdij in Gent.

Reeds op 22 maart 1946 was hij in Zevenkerken zelf benaderd door Z.E. Kard. Tien met het dringend verzoek om naar China terug te keren op dat voor de geestelijke, sociale en politieke toestand van zijn land zo bijzonder belangrijk tijdstip. De plaatselijke geestelijkheid begeerde ten eerste de aanwezigheid van Dom Lou in China. De aangezochte haast zich om toe te stemmen,

daar hij bereid was alles in 't werk te stellen wat hem in die omstandigheden zou gegund worden. 't Was dus op het terrein van het herstel van zijn vaderland, dat de gewezen eerste minister van China, aangezocht werd zijn priesterlijk ministerie uit te oefenen met de abtstitel van de Sint-Pietersabdij. Op 16 mei 1946 werd hij dan door Paus Pius XII uitverkoren tot titulaire abt van bedoelde abdij.

De datum van de abtswijding werd bepaald op 10 augustus 1946 en werd die dag onder voorzitterschap van pauselijk nuntius in Brussel, Megr. Cento, toegediend door Mgr. Lamiroy, Bisschop van Brugge, bijgestaan door de 45ste abt van Sint-Andries (Zevenkerken), Dom Théodore Nève en tevens door Dom Bernard Capelle, tweede abt van Keizersberg (Mont-César)¹¹.

Het abtswapen van de nieuwgewijde is weergegeven op de voorpagina van het aandenken aan die wijdingsplechtigheid. (fig. 6)

Conservet et approfondit l'ancienne culture chinoise, en lui donnant le rajeunissement du Christianisme. Mgr Celso Costantini. — Saisir le cœur et la force de la religion du Christ; les emporter et les donner à la Chine. Le Ministre Shu King-Shen, Martyr de la Justice Politique.

EN MEMOIRE DE MON ELECTION, PAR SA SAINTETE LE PAPE PIE XII, A LA DIGNITE D'ABBE TITULAIRE DE SAINT-PIERRE DE GAND, LE 16 MAI 1946.

ET DE LA BENEDICTION ABBATIALE QUI ME FUT CONFERE, DANS L'EGLISE DE L'ABBAYE DE SAINT-ANDRE-LEZ-BRUGES, PAR SON EXC. MGR FERNAND CENTO, ARCHEVEQUE DE SELEUCIE, NONCE APOSTOLIQUE A BRUXELLES, ASSISTE DES RMES PERES DOM THEODORE NEVE, ABBE DE SAINT-ANDRE ET DOM BERNARD CAPELLE, ABBE DU MONT-CESAR, LE 10 AOUT 1946. — EN LA FETE DE SAINT LAURENT, ARCHIDIACRE DU PAPE SAINT SIXTE II ET, APRES LUI, MARTYR DE LA JUSTICE SOCIALE CHRETIENNE ET LA DIVINITE DE JESUS.

† Pierre-Célestin Lou Tseng-Tsiang

Fig. 6. Aandenken abtswijding van Dom Lou.

10. Les solennités de l'Ordination ... (a.w.), blz. 35.

11. La Bénédiction Abbatiale du Rev. P. Dom Pierre-Célestin Lou Tseng Tsiang, Abbé Titulaire de Saint-Pierre de Gand. ... le 10 Août 1946, blz. 1-5.

Le Patriote Illustré publiceerde bijgaande foto van de uit China ingeweken Westvlaming die zijn eerste schrede zet op zijn weg terug naar het verre vaderland in het oosten, gehuld in de waardigheid en het ambtsgewaad van de 81ste abt van de Oostvlaamse Sint-Pietersabdij in Gent. (fig. 7)

Fig. 7. Le Patriote illustré

De Westvlaamse monnik, bekleed met de waardigheid van Oostvlaamse abt, zal voortaan al zijn krachten wijden aan de verbroedering tussen Oost en West: *A la Rencontre des Humanités*. Zijn nieuwe status van priester-monnik, gekoppeld aan de abtswaardigheid, hebben de gewezen diplomaat niet belet met beide voeten op de grond te staan. Hij draagt zijn programma op aan zijn overlevende collega's van het vredescongres van Versailles, waar hij als hoofd van de Chinese delegatie geweigerd heeft het verdrag te ondertekenen.

Het pleit gaat dus om de integratie van de oosterse en de westerse talen. Onze Westerse kinderen leren het alfabet, waar tegenover de Chinezen de ideografie leren: op schrift zetten van wat de ogen waarnemen.

Dom Lou nodigt ons uit om samen met hem God te benaderen met Chinese ogen! Hij ijvert voor het nieuw tijdperk tussen de twee grote beschavingen uit Oost en West; een tijdperk van onderling begrip zonder hetwelk geen sprake kan zijn van een diepe entente noch van een waarachtige vrede.

Het duurt tot einde 1948 vooraleer hij klaar is met zijn ultieme oeuvre: *La Rencontre des Humanités et la Découverte de l'Évangile*, waarvan het finale overzicht en het uiteindelijke besluit vervat zijn in het laatste hoofdstuk: zijn *Lettre à mes compatriotes*.

Deze brief moest hij noodgedwongen dicteren in de abdij van Zevenkerken in november en december 1948, daar zijn gezondheid reeds onrustbarend was verzwakt. De brief heeft hij een laatste maal herzien op 9 januari 1949 in de Sint-Franciscus-Xaveriuskliniek in Brugge, zes dagen vóór zijn vreedzaam verscheiden.

Pater Edouard Neut, die Dom Lou tijdens zijn laatste levensdagen heeft bijgestaan, heeft ons volgende betekenisvolle episode nagelaten:

Op zondag 9 januari, omstreeks 14.30 u., baden we samen, in 't Frans, het Onze Vader. Gekomen aan de passus "Que votre règne arrive", verandert de zieke de tekst en zegt "Que notre Père arrive!" Ik verbeter in "que votre règne arrive" maar hij houdt vol: "Que notre Père arrive!" En dit tot driemaal toe!¹²

12. Jean Wu Ching-Hioug, *Dom Lou, sa vie spirituelle*, Brugge, Desclée De Brouwer, 1949, 41-42.

't Was dus ook op diezelfde zondag 9 januari dat hij de door hem zelf overziene tekst van zijn ultieme hoofdstuk uit *La Rencontre des Humanités* aldus afsloot:

“Mes chers Compatriotes, le présent écrit: “La Rencontre des Humanités et la Découverte de l’Evangile” concrétise ma pensée sur les bases intellectuelles que nécessitent l’entente et la coopération de l’Orient et de l’Occident. La lettre que je vous adresse dans l’acte même de la publication de cet écrit, vous précise mon souhait et mon désir. Dieu, notre Père, bénira et réalisera le programme sur lequel, dans une grande affection fraternelle, tous, nous nous rencontrons.

Bruges, le 9 janvier 1949.”¹³.

Op dertien januari om half elf, roept de doodzieke abt verscheidene malen: *Que le bon Dieu me prenne!... Avec Lui seulement! Avec Lui seulement! Seulement, seulement, seulement!*¹⁴

Twee dagen later, op zaterdag 15 januari 1949 is Dom Lou overleden in de Sint-Franciscus-Xaverius Kliniek in Brugge. Enkele uren daarna werd in dezelfde kliniek de foto van de aflijevige genomen die gepubliceerd werd in “La Rencontre des Humanités...” (fig. 8) waarop het aangezicht nog niet is ingevallen, zoals dat het geval zou zijn na de overbrenging naar de Sint-Andries-Abdij¹⁵.

De sterfdag, 15 januari 1949, was meteen de 20ste verjaardag van het uitspreken der geloften door Dom Lou op 15 januari 1929 en tevens de zeventiende verjaardag van zijn plechtige professie op 15 januari 1932; alle evenwel in afwezigheid van Mgr. Gerard van Caloen, die precies daags na die laatste datum in Antibes is overleden.

Fig. 8. Dom Lou op zijn sterfbed, 15 januari 1949.

13. Dom Pierre-Célestin Lou, *La Rencontre des Humanités* (a.w.) 152.

14. Jean Wu Ching-Hioug, a.w., *ibidem*.

15. *Ibidem*.

Op 17 januari 1949 werd ter abdij van Sint-Andries andermaal een fotografische opname gemaakt van het opgebaarde lijk van de aflijvige, waarop het gelaat duidelijk verschilt van dat van twee dagen voordien. (fig. 9)

Fig. 9. Dom Lou opgebaard in Zevenkerken.

Naar zijn eigen wens van 25 dec. 1948 ligt de overleden abt niet opgebaard, zoals gebruikelijk in zijn abtsgewaad en is hij, overeenkomstig zijn eigen uitdrukkelijke wens *enterré en coule de moine de Saint-André*¹⁶.

De uitvaartmis op woensdag 19 januari 1949 werd gecelebreerd door abt Théodore Nève in aanwezigheid van vooral meerdere kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders onder leiding van Mgr. Cento die twee en een half jaar voordien de abtswijding aan de thans overleden titulaire abt van de Gentse Sint-Pietersabdij had toegediend. De stoffelijke resten werden in afwachting dat ze naar China zouden kunnen worden overgebracht, bijgezet in het abtsgraf van de Sint-Andriesabdij in Zevenkerken naast de grafstede van de enige die er tot dan toe zijn laatste rustplaats had bekomen: de stichter van de heropgerichte abdij, Mgr. Gerard van Caloen, overleden in Antibes op 16 januari 1932, daags na de plechtige professie van Dom-Pierre-Célestin Lou Tseng-Tsiang.

De “voorlopige” tombe werd getooid met een rouwkrans waarvan de strik de vermelding droeg: LEOPOLD. (fig. 10)

Fig. 10. Krans van de koning op de tombe van Dom Lou.

De koning had de protocolaire gebruiken bij begrafenissen van geestelijken genegeerd om op die manier een persoonlijke ultieme hulde te brengen aan degene die hij eerder al had vereerd met een huldetelegram ter gelegenheid van zijn priesterwijding op 29 juni 1935¹⁷.

Door het verscheiden van Dom Lou op 15 januari 1949 rolde daarenboven de druk van zijn *La Rencontre des Humanités et la Découverte de l'Évangile* eerst op 14 april 1949 - postuum dus - bij Desclée De Brouwer in Brugge van de pers. Dat was dan bij dezelfde uitgever slechts met anderhalve maand voorsprong op de uitgave van het indringende *Dom Lou, sa vie spirituelle* van

de hand van Jean Wu Ching-Hiung, minister van China bij de H. Stoel in Rome (31 mei 1949).

Hendrik DEMAREST

Wybe KUITERT & Jan FRERIKS. *Hovenierskunst in Palmet en Pauwstaart. Geschiedenis en techniek van het snoeien van leifruit.* Uitg. De Hef, Rotterdam en Nationale Plantentuin van België, Meise. 188, 106 ill. in kleur en wit-zwart.

Wybe Kuitert, vakleraar in de fruitteelt, en Jan Freriks, tuin- en landschaparchitect die vier eeuwen hoveniersliteratuur bestudeert, geven een nieuwe stimulans voor de traditionele snoei van fruit in leivormen met een dubbele netto-winst: opmaken van een balans, leiden van een verse start voor het ambachtelijk tuinieren als kunstvorm.

Hoveniers, scholen met het tuinvak op het programma, historici in het algemeen en kunsthistorici in het bijzonder vinden in dit aantrekkelijk boek rijke documentatie en een wezenlijke inspiratiebron, ook door de uiterst waardevolle illustratie. Het mes van de tuinman betuigt de groei van een plant, is in staat bloemen te laten bloeien, laat vruchten rijpen door het snijden aan een fruitboom. Met de kunst van het snoeien veroverd en betovert hij peren en appels met een specifieke kleur en geur en smaak. Verheerlijkt deze publikatie een vervlogen tijd: van de zestiende eeuw tot het einde van de Tweede Wereldoorlog? Dan bepaalden sierlijk verzorgde fruitbomen de rentabiliteit van een tuin of landgoed, tevens de schoonheid. Het koninklijk cachet van het leifruit in de Franse tuinmode vormt de oorsprong. Thans biedt deze studie een steunpunt voor het gaaf bewaren van kennis en hovenierservaring in de snoei-kunst, zo door de uitleg over de techniek van het leien. Deel I draagt als titel *Kultuurgeschiedenis*, bezoekt de Lage Landen omstreeks 1600, Frankrijk bij boeren en pastoors, de Zonnekoning, Holland met Franse fruit, België met een zending naar Nederland. De Pomologie verdient meer dan gewone aandacht, toont hoe een land niet afzonderlijk bestaat, maar hoe de overzeese handel vanaf de zeventiende eeuw in onze gewesten exotische, en niet winterharde gewassen in omloop brengt. Dat contact met verre landen geldt als een nieuw statussymbool. De ongekende plantenweelde veroorzaakt in de achttiende eeuw merkwaardige veranderingen in de wetenschappelijke plantkunde, een geestdrift voor nieuwe variëteiten, een betrokkenheid bij het veredelen. Snoei-kunst geraakt op de achtergrond. In de negentiende eeuw kent ons land een uitzonderlijke (op)bloei van vakbladen, o.a. met veertig landbouwkundige tijdschriften, meest franstalig, met illustraties van nieuwe sierplanten, uit Afrika, Amerika en Azië. De steendruk kan kunstzinnig en natuurgetrouw kleur en detail van de plantenwereld uitbeelden. Ons land staat vooraan in dit opzicht, met de produktie van platen. Louis Van Houtte (1810-1876) begint een litografische drukkerij bij zijn

kwekerij te Gentbrugge, geeft "Flore des Serres et des Jardins de l'Europe" uit in 23 delen, vestigt een tuinbouwschool bij zijn uitgeverij, verwerft wereldfaam op dat vlak. (Zijn standbeeld bevindt er zich in de L. Van Houttestraat!) Aldus pluizen de auteurs alle boeken en tuinen uit i.v.m. hun vak, o.a. de teelt van delicatessesfruit voor de handel. Deel II omvat de *Kultuurtechniek*, winter- en zomersnoeien, enz. inzake de Peer, de Appel, de Druif, de Morel, de Perzik, de Abrikoos, de Zwarte Moerbei, de Vijg. Een uitgave als een goudmijn voor elkeen die als een Koning met de Zon als bondgenoot en de kunst van het snoeien zijn leven en streven met de schoonheid van de rijke natuur snoert. Uitgevers en drukker verdienen reuzefelicaties voor het kunstzinnige boek met parels van illustraties.

G.S.

Ook in het vak van de *Hovenierskunst* duikt een sprookje op.

De sapstroomtheorie geldt nog vóór de oorlog als illustratie. (Ill. 25), p. 53. De sprookjesfiguur "Running Sap" - bode, loper - ontwaakt in het voorjaar bij de wortels, klimt naar de twijgen om de bladeren naar buiten te duwen. Dr. James SMALL. *Secrets of Botany*, Belfast.

HEDENDAAGSE VOLKSVERERING VOOR DE H. APOLLONIA IN FRANS-VLAANDEREN

Tijdens de tweede helft van de maanden juli en augustus 1993 reden wij dagelijks vanuit Oostende naar Frans-Vlaanderen om er ter plaatse de nog levende volksdevotie tot tandheiligen, in casu tot de H. Apollonia, te kunnen onderzoeken. Onder Frans-Vlaanderen verstaan wij de streek in Noord-Frankrijk, waar nu nog "Vlaams" gesproken wordt, d.w.z. grosso modo het gebied tussen Duinkerke, Sint-Omaars en Belle (cfr. de tentoonstelling over het Nederlands in Noord-Frankrijk, Nieuwpoort, 1-17.4.1995, georganiseerd door Dr. Hugo Ryckeboer, R.U.G.). Wij konden niet nalaten onze enquête door te trekken tot enkele Apollonia-oorden in de periferie van dit gebied.

Als vaak geraadpleegde bronnen noemen wij eerst de Frans-Vlaamse Jaarboekjes van 1968 tot 1977 onder de redactie van Bert Bijmens. Ze zijn een goudmijn van inlichtingen voor elke volkskundige die in Frans-Vlaanderen wenst te werken. Ook de steekkaarten van ere-legeraalmoeder E.H. Antoon Lowyck (Brugge) met een uitgebreid inventaris van het interieur van elke kerk in Frans-Vlaanderen (correspondentie in 1992 en 1993), bevatten voor ons onderzoek veel informatie. De VTB-gids uit 1969 "De Nederlanden in Frankrijk", geschreven door Jozef van Overstraeten, hadden wij steeds bij de hand. Wij voerden talrijke gesprekken met Z.E.H. C. Moeyaert (Sint-Jan-ter-Biezen), die Noord-Frankrijk zeer goed kent.

Het oudste en o.i. interessantste werk in de Franse taal is "Le Folklore de la Flandre et du Hainaut français" van Arnold van Gennep (1935). In 1944 verscheen bij de Librairie Tirloy in Rijsel een aardig boekje over "onze" tandheilige: Sainte Apolline, Vierge et Martyre, Notice sur sa vie et sur son culte, van de hand van J. Van Agt. In 1947 schreef dokter-tandarts H. Nux uit Toulouse - zijn legerdienst (W.O. II) bracht hij door in het noorden van Frankrijk - in de "Revue d'odontologie, ..." een lang artikel over "Sainte Apolline, Patronne de ceux qui souffrent des dents", waarin enkele bladzijden

SAINTE APOLLINE

Vierge et Martyre

*Notice sur sa vie
et sur son culte*

Librairie Tirloy
62, rue Esquermoise
LILLE

gewijd zijn aan de devotie tot de H. Apollonia in Frans-Vlaanderen. De catalogus bij de tentoonstelling van 10 december 1982 tot 13 februari 1983 in het Museum van Hazebroek "Les saints guérisseurs en Flandre" en de "mémoire" van mevr. Catherine Carpentier-Bogaert "Le culte des saints-guérisseurs" (Juillet 1990, Institut de Sociologie, Villeneuve d'Ascq- Lille) staan vol fouten en onnauwkeurigheden en moeten bijgevolg zeer kritisch bekeken worden.

In de meeste van de bovengenoemde publikaties wordt doorgaans geen onderscheid gemaakt tussen "volksverering tot de H. Apollonia" en "het voorhanden zijn van een Apolloniabeeld", wat ons onderzoekswerk erg bemoeilijkt. Omdat de resultaten van ons onderzoek honderd procent betrouwbaar zouden zijn, hebben wij alle plaatsen in Frans-Vlaanderen waar, volgens de informatie waarover we beschikten (cfr. supra), een beeld van "onze" tandheilige te vinden is (was), persoonlijk opgezocht. Wij begonnen onze enquête in Filipsfort (Fort-Philippe) en eindigden ze bij de Leie in Zoeterstede (Le Doulieu).

In alfabetische orde bespreken wij eerst de plaatsen in Frans-Vlaanderen waar de H. Apollonia nu nog "min of meer" vereerd wordt, daarna gaan wij wat dieper in op de antwoorden van onze informanten op de vragenlijst.

1. **BAMBEKE** (Bambecque):

twee bezoeken : - dhr. Lootvoet (26/7/93)
- Z.E.H. Bédrines (27/7/93)

voertaal: Frans.

In de oude en rijkversierde Sint-Omaarskerk - daarom is ze (buiten de diensten) steeds gesloten - staat een antieke processiekrans van de H. Apollonia en een gepolychromeerd houten beeld met offerblok. De pastoor, Z.E.H. Bédrines, deelde ons mee dat er al meer dan twintig jaar geen noveen t.e.v. de tandheilige meer is, dat er geen geld meer in het offerblok gedeponereerd wordt en dat de broederschap van weleer niets tastbaars heeft "achtergelaten".

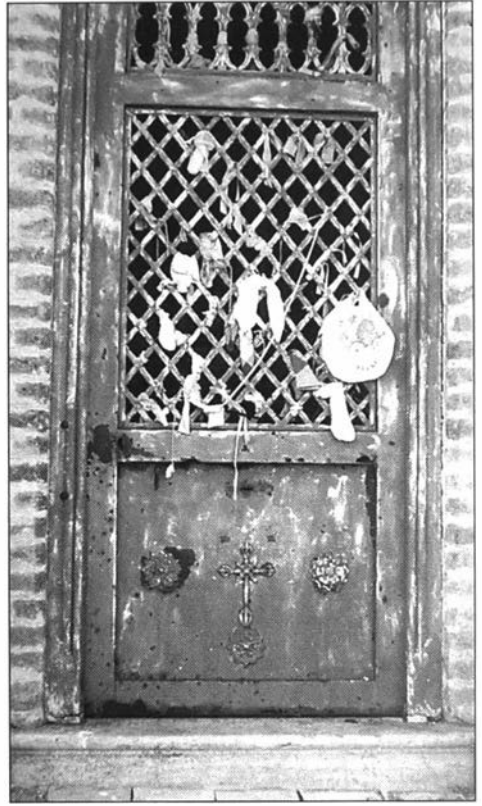
Elk jaar op 9 februari of de zondag er dichtst bij, is er nog wel een plechtige mis. Dan wordt het beeld van de H. Apollonia vooraan in de kerk geplaatst. Op onze vraag of er zich nog tandpijnlijders in de loop van het jaar bij hem (op de pastorie) komen aanbieden, antwoordt hij met veel aplomb: "Je ne dis pas non !". Er bestaat dus nog een bescheiden volksdevotie met zegening van de relikwie en overhandiging van de litanie waarvan er nog enkele in de sacristie bewaard worden (maar er zijn er veel meer van de H. Blasius tegen keelpijn). "Nu bloeit er hier alleen nog een verering voor Sint-Antonius en voor Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes, zoals in talrijke andere parochies in Frans-Vlaanderen", aldus de pastoor...

2. **BIEREN** (Bierne) :

drie bezoeken : - een bediende van het gemeentehuis (28/7/93)
- dhr. en mevr. Bonnaillie, die naast de Apolloniakapel wonen (18/8/93)
- Jaak Fermaut (7/8/94).

voertaal : Frans met de bediende, Vlaams met de familie Bonnaillie, Nederlands met dhr. J. Fermaut.

In de kerk achteraan bevindt zich een beeld van de H. Apollonia maar de tandheilige werd er nooit vereerd. Hier is er nog een springlevende volksdevotie voor de H. Gorik (Saint Géry) mét litanieën, medailles, sleutelhangers, noveen enz.

Over de grote Apolloniakapel, even buiten het centrum, bestaat er volgens de gemeentebediende geen enkel archiefstuk.

De burens, dhr. en mevr. Bonnaillie, verzekerden ons dat de Apolloniakapel nog dagelijks bezocht wordt, soms wel tot drie keer per dag, door volwassenen met kleine kinderen, niet tegen tandpijn maar wel voor een gemakkelijke tandvorming (la dentition) en tegen de "korsen" (= koorts).

Juist zoals op de "Calvaire" in het nabijgelegen Steene en op vele andere plaatsen in Noord-Frankrijk voor andere heiligen (Saint-Quentin in Ardres/Aarde, enz.), bengelen er aan de tralies van de kapel in Bieren permanent lintjes, sokjes, slabbetjes, fopspenen, enz. van baby's, d.w.z. hier "bindt men het zeer af" (attacher le mal). Dhr. Bonnaillie deelde ons mee dat het offerblok gestolen werd en dat de bedevaarders uit Bieren, Steene en omliggende dorpen nu het geld op de bodem van de (gesloten) kapel werpen.

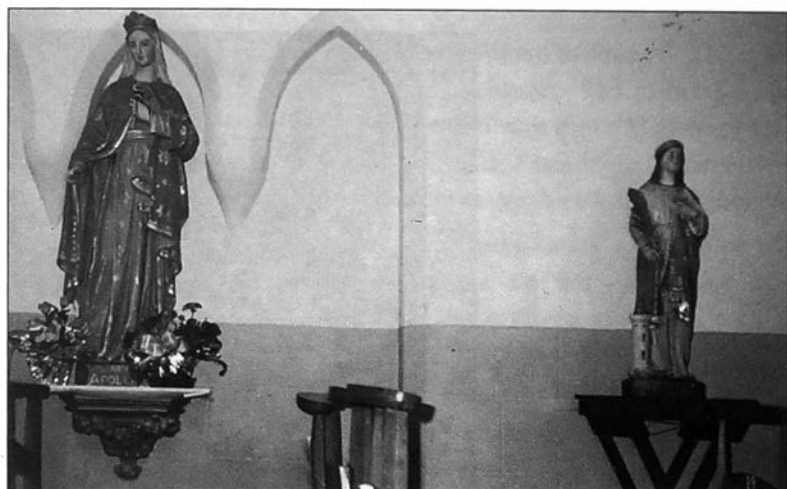
Dhr. Jaak Fermaut, leraar Nederlands, maakte ons attent op de speciale vorm van de kapel - groot, met zonnepalen, wellicht van Friese oorsprong - en hierbij onderstreepte hij dat "onze" Apollonia geen rooms- katholieke heilige is maar een Friese priesteres, cfr. Oera Linda. De cultus voor Apollonia zou volgens J. Fermaut, die naar de publikaties van Delahaye verwijst, in Frans-Vlaanderen ontstaan zijn....

3. BUISCHURE (Buysscheure):

bezoek op 28/7/93: - Z.E.H. Beune
- Mevr. Caron

voertaal: Frans met de pastoor en Vlaams met mevr. Caron.

Deze taalgrensgemeente en geboorteplaats van Tisje-Tasje heeft een oude Sint-Jan-de-Doperkerk met rijk interieur. In de kerk staan o.m. twee beelden van de H.Apollonia, een groot en een klein maar zonder kaarsenbak en offerblok. De pastoor beschikt in de sacristie over medailles en

gefotocopieerde litanieën maar de vraag ernaar is gering. Z.E.H. Beune wenst de volksdevotie niet te stimuleren. “Les dentistes sont là pour les maux de dents !” zegt de pastoor ons al lachend. Met de TGV in de achtertuin werpt men best (?) alle tradities overboord... Van een novene is al lang geen sprake meer. Op 9 februari werd er tot voor enkele jaren een speciale dienst opgedragen t.e.v. de H. Apollonia “en petit comité” d.w.z. bezocht door oudere bewoners uit Buischure en Nieuwerleet (Nieurlet) maar door de wankelende gezondheid van Z.E.H. Beun is ook deze plichtigheid weggevallen.

Mevrouw Caron, die vlot Vlaams spreekt, kent de litanie t.e.v. de H. Apollonia nog uit het hoofd. Op onze vraag waarom ze de tekst in het Frans opzegt, antwoordt ze, dat ze zoals de meeste Frans-Vlamingen van haar leeftijd, geen Vlaams, resp. Nederlands heeft leren lezen. Enkele mensen die tegenover de kerk wonen wijzen er ons op - in ‘t Vlaams - dat er nog wel een volksdevotie bestaat bij de kapel van de Oude Eik “tegen de korsen” (= koorts) in het bos van Kleremeers (Clairmarais), wat verderop dus.

4. EKELSBEKE (Esquelbecq):

bezoek op 30/7/93: - Z.E.H. J.-M.Fiolet

- de buurvrouw van de kapel N.D. du bon Secours

voertaal: Frans én Vlaams met de pastoor, Frans met de buurvrouw van de kapel.

Niet in de oude, na de recente brand gerestaureerde kerk van Sint-Volkwin, maar wat verder in de goed onderhouden kapel van “Notre Dame du bon Secours”, in de onmiddellijke buurt van het plaatselijk kerkhof, leeft er in 1993 nog een volksdevotie voor de H. Apollonia. Z.E.H. Fiolet, zelf

*Deo sanctis
Mariae, Jacobo
Apolloniaeque
erexit ...
Voor God, de
heilige Maria,
Jacobus én
Apollonia
opgericht ...*

ESQUELBEQC

NEUVAINA A NOTRE DAME DU BON SECOURS

Du 6 Août au 14 Août 1993

Après la Signature du Concordat en 1801, le Cimetière de la paroisse d'Esquelbecq - qui se trouvait précédemment autour de l'église Saint Folquin - fut aménagé rue de Bissezele.

En 1822 Monsieur l'Abbé Jacques Venant - alors curé d'Eringhem - et autrefois Vicaire à Esquelbecq - fit construire la chapelle.

Elle fut inaugurée le 12 Août 1822 - pour la gloire de Dieu - en l'honneur de la Bienheureuse Vierge Marie - sous le Vocable de Notre Dame du Bon Secours - à laquelle sont joints Saint Jacques et Sainte Apolline.

Le bas de l'Autel est une figuration symbolique du purgatoire et rappelle la Nécessité de prier pour les fidèles défunts.

Depuis lors - chaque année a lieu cette célèbre Neuvaine - très populaire - et suivie par une foule nombreuse de croyants.

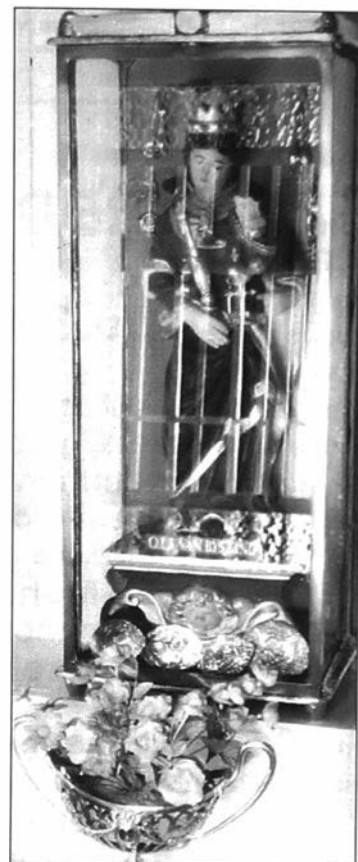
PROGRAMME DE LA NEUVAINA

Du Vendredi 6 Août au Samedi 14 Août
Exercice de la Neuvaine à la chapelle tous les soirs à 20h00.

*(Se munir de son chapelet
et du Manuel des Pèlerins de Lourdes).*

Samedi 14 Août - Clôture de la Neuvaine à 20h00
en l'église d'Esquelbecq.

Messe solennelle de l'Assomption de la Vierge Marie animée par l'Association des «Amis de Notre Dame de Lourdes», suivie de la Procession aux Flambeaux de l'Eglise à la chapelle - Chant du «*Salve Regina*» et Prière de Bénédiction.

*Op de gevel van de kapel Franse tekst Notre Dame du Bon Secours.
Op de voet van het beeld in de kapel Vlaams opschrift
O.L.V. VAN BYSTAND*

afkomstig van Ekelsbeke, zei ons dat de mensen nu ook hier naar “de tandetrekker” gaan, maar hij was toch trots op het feit dat er ieder jaar van 6 tot 14 augustus “een negen dagen” t.e.v. Onze-Lieve-Vrouw met veel volk plaats vindt, waarbij twee heiligen, met name Sint-Jacob en de H. Apollonia, betrokken worden. “Apollientje, aldus de pastoor, wordt in onze parochie zeker niet vergeten !” en hij gaf ons een gedrukte tekst met aankondiging van de noveen.

In het huis naast de kapel deelde men ons mee dat er nog geregeld tandpijnlijders en/of moeders met kinderen op bezoek komen.

5. LEDRINGEM (Ledringhem) :

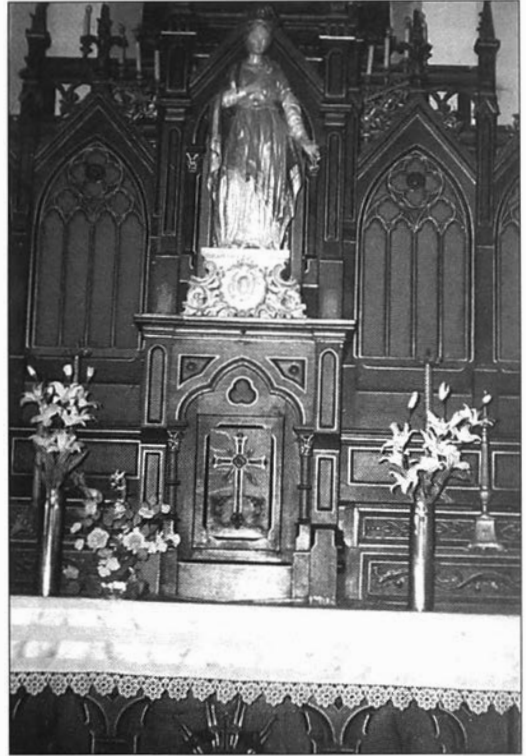
bezoek op 29/7/93 : de Heer Ignace Vermeersch
voertaal : Vlaams.

Dit kleine dorp met ong. 500 inwoners staat over een groot gedeelte van Frans-Vlaanderen bekend als hét Apollonia-oord bij uitstek ! Ook volkskundigen uit Vlaanderen (België), die veldwerk deden in Noord-Frankrijk, konden er ons vaak maar één Apollonia-devotieplaats citeren, met name Ledringem.

In de Sint-Omaarshallenkerk van 1548 bevindt zich vooraan in het midden een houten Apollonia-altaar, te vergelijken met dat van Merkegem. De “negen dagen” zoals onze informant de noveen noemt, zijn er hier in Ledringem sedert vele jaren maar twee meer, d.w.z. 9 en 10 februari. Dan

staat het beeld van de tandheilige vooraan in de kerk en tijdens de plechtige dienst branden er vele kaarsen. Vooral tijdens die "twee dagen" wordt er geld in het offerblok van de H. Apollonia gedeponeerd, zodat er in de loop van 't jaar een zestal missen voor haar kunnen opgedragen worden (100 FF voor een mis op zondag, 80 FF voor een dienst in de week). Het zijn steeds dezelfde families uit Ledringem, die de missen aanvragen. "Het is een schone traditie", aldus dhr. I. Vermeersch. Jaarlijks brengen een tiental moeders hun kinderen, die tanden moeten krijgen, zelfs vanuit Duinkerke, naar dit kleine dorp. Velen drukken hierbij hun verwondering uit dat in de kast vooraan rechts in de kerk nog zo'n voorraad litanieën (en tot voor kort ook medailles) t.e.v. de H. Apollonia te vinden is. Ledringem is ook de enige plaats in Frans-Vlaanderen, waarvan wij een in het Nederlands opgestelde litanie t.e.v. "onze" tandheilige bezitten.

Er bestaat in deze parochie een confrerie, niet van de H. Apollonia maar van de "Kruysbroeders", met prachtig gerestaureerd vaandel. Van dat oud genootschap is iedereen in Ledringem lid.

6. MERKEGEM (Merckeghem) :

bezoek op 20/8/93 : - Z.E.H. Goethals (Bollezele)
- mevr. Paccou-Callens

voertaal : Frans.

Achteraan in de kerk (1875) bevindt zich een houten Apollonia-altaar met beeld, zoals wij er ook een in Ledringem aantreffen. Vooraan merkten wij eveneens een beeld van de tandheilige op.

Toen wij er waren - de kerk is doorgaans geopend - branden bij het altaar vier kaarsen ("cierge : 3,00 FF, en l'honneur de Sainte Apolline") en stonden er verse bloemen.

Mevrouw Paccou zegt dat er geen noeven meer gehouden wordt, maar dat er op de zondag na 9 februari nog wel een plechtige mis ter ere van de H. Apollonia wordt opgedragen. Het hele jaar door komen er volwassenen en kinderen - van waar ?? - kaarsen offeren en wordt er geld in het offerblok gedeponeerd ("Tronc pour l'argent de cierge").

Z.E.H. Goethals (pastorie Bollezele) beschikt over origineel drukwerk i.v.m. de volksdevotie tot de H. Apollonia, maar niet van de tandheilige uit Merkegem, wel van haar verering in Fromelles, Leval (Nord), enz.

Uit de liturgische kalender in het kastje van het kerkportaal blijkt dat er nog vele missen opgedragen worden t.e.v. Notre Dame des crampes (O.-L.-Vr. van de krampen), Notre Dame de Lourdes en Notre Dame de Bollezele (met noeven) maar niet voor de H. Apollonia.

7. MORBEKE (Morbecque, Le Parc) :

bezoek op 19/8/93: Mevr. Decherf sr., bewaakster van de Apolloniakapel
voertaal : Vlaams.

De kleine Apolloniakapel in Morbeke op de hoek van de “rue de la Passerelle” en de “rue du Préavin” draagt als opschrift “Se Apolline PPN”. Ze trekt nog bedevaarders aan, d.w.z. moeders of grootmoeders met kinderen uit Morbeke zelf en uit de naburige gemeenten, bijv. Tienen of Thiennes.

Binnen in de kapel op het kleine altaar staan een kruis en een beeld van de H. Apollonia. Hierop liggen meestal sokjes, slabbetjes, enz. en enkele foto's van baby's. In twee enveloppen stak er bij ons bezoek geld en op deze briefomslagen was er enigszins onbeholpen geschreven : Ste Apolline, guerisez (!) mon petit-fils Samuel, en Sainte Apolline, guérissez mon enfant ! (cfr. Dranouter, Vlaanderen in België)

Mevrouw Decherf sr., die voor het onderhoud van de kapel instaat, liet ons een bewijs van het bisdom Rijsel zien, waaruit bleek dat ze onlangs 100 FF had gestort, het resultaat van drie maanden offergeld in de kapel. In 1992 kon ze over dezelfde periode zelfs 150 FF naar Rijsel doorzenden.

De Apolloniakapel zou volgens onze informante in de nabije toekomst volledig gerestaureerd worden, niet door Fransen maar door Belgen (Vlamingen?).

8. TERDEGEM (Terdegem) :

twee bezoeken : - dhr. Cosquer, de kosten (30/7/93)
- Z.E.H. Alphonse De Rijcke (18/8/93)
voertaal : Frans met dhr. Cosquer, Vlaams met de pastoor.

Dhr. Cosquer, van Bretoense afkomst, geeft ons weliswaar nog een litanie t.e.v. de H. Apollonia van Terdegem, maar voegt er dadelijk aan toe dat de volksdevotie hier de laatste twintig jaar met rasse schreden is achteruit gegaan. Vóór 1970 kwam er nog veel volk, hoofdzakelijk boeren, uit Sint-Mariakapel en Sint-Silvesterkapel, uit Steenvoorde en uit Kassel om omstreeks 9 februari de noven en de aanbidding (op de laatste dag) t.e.v. de H. Apollonia te kunnen bijwonen. Dat alles is nu “verleden tijd”, aldus onze informant. “Wie gaat nu nog naar de kerk ? Welke jongere komt nu nog naar de zondagsmis ?... Zelfs op 9 februari is er geen speciale dienst meer voor de H. Apollonia ...” zegt ons een teleurgestelde mijnheer Cosquer.

In de Sint-Maartenskerk (1882) met het beroemde Vlaamse catechismuslokaalje staan talrijke beelden, allemaal in dezelfde stijl. Ze zijn gemaakt in een atelier voor religieuze kunst te München (Duitsland). Vooraan links aan een pilaar bevindt zich “onze” tandheilige met een tang, die ze horizontaal op haar hand draagt.

Z.E.H. Alphonse De Rijcke (pastorie Sint-Silvesterkapel) deelde ons mee dat er nog wél een bloeiende verering met “negen dagen”, litanieën, medailles, water, intentieschrift, enz. bestaat voor de H. Dorothea in Eke (Eecke) en trots liet hij ons een Dorothealied of “cantique” in het Nederlands zien !

Op enkele plaatsen troffen wij “une dévotion particulière” voor de H. Apollonia aan. In Broekkerke (Brouckerque) stort de pastoorsmeid Véronique uit pure angst, vooraleer naar de tandarts in Broekburg (Bourbourg) te gaan, éérst een gebed voor het oude beeld van de H. Apollonia, vooraan in de kerk. Ook in de Apolloniakapel van Drooghout (Sec-Bois) bij de hoeve “La grande Marquette” bestaat er volgens de familie Moerel een lokale devotie. Bij het beeld van de H. Apollonia in de oude Sint-Vaastkerk in Hondschote vindt men een offerblok mét geld, maar er is meer devotie voor Sint-Itisberga (mét noveen). De kerk is er steeds geopend ! In de kerk van Stapel (Staple) hangt het beeld van “onze” tandheilige aan een pilaar. Na de zondagsmis wordt er af en toe geld in het offerblok gedeponneerd, aldus onze informant dhr. Marquette (17/8/93). Een speciale religieuze dienst of noveen t.e.v. de H. Apollonia op 9 februari heeft sedert 1991 niet meer plaats.

In de periferie van het gebied dat meestal Frans-Vlaanderen wordt genoemd, vonden wij in 1993 enkele plaatsen, waar de volksverering voor de H. Apollonia nog altijd verder leeft. Dat is het geval in Frelinghien (Ferlingen), waar op 9 februari een plechtige dienst plaats heeft met geactualiseerd Apolloniagebed (beeld en fresco van de tandheilige in de kerk) en in Fromelles, waar zich volgens onze informante mevr. Delepierre (18/8/93) nog elke week moeders met kleine kinderen aanbieden voor “la dentition” en waar jonge tandartsen vaak foto’s komen nemen van het beeld van hun patrones. In Isques (Izeke) bij Boulogne (Bonon) is de H. Apollonia de eerste patrones van de kerk. Er bestaat hier nog een springlevende volksdevotie met lintjes, sokjes, slabbetjes, briefjes met handgeschreven teksten, enz. (ons medegedeeld door Z.E.H. Ph. Minart, 5/4/95). In Radinghem vereert men de H. Apollonia ieder jaar omstreeks 9 februari met een noveen en een “conférence” door een pater (mededeling door Z.E.H. F.Séésing, 27/9/94). In Hem bij Roubaix (Robeke) leeft er in de Sint-Jozefskerk nog een bescheiden devotie t.e.v. “onze” tandheilige. In Ardres (Aarde) is de H. Apollonia in de 14de-eeuwse Sint-Omaarskerk voorgesteld in de Franse driekleur als “la Déesse Raison” uit de tijd van de Franse Revolutie ! De dankplaten in de kerkmuur werden helaas door “les beaux arts” verwijderd.

Aan onze informanten stelden wij meestal in het Frans of in het “Westvlaams” een tiental vragen (cfr. OVZ, 1991,2, pag. 110-111). De gegeven antwoorden hebben wij hieronder gegroepeerd. Daarna volgt een korte vergelijking met de situatie in Vlaanderen (België).

1. Apollonia, Apollientje (Ekelsbeke) of Sainte Apolline - Apollonie is Zuidfrans - heeft het monopolie in Frans-Vlaanderen tegen “tandpyn(e)”, contre les maux de dents. A. Van Gennep (cfr. supra) vermeldt voor de H. Apollonia in de “Collégiale” te Kassel : Maux de dents et maladies nerveuses (pag. 505), maar die uitbreiding hebben wij nergens gehoord. Op de litanieën, die wij in Ledringem, Bambeke, Buischure en Terdegem kregen, staat evenmin “hoofdpijn” vermeld, alhoewel in Vlaanderen (België) toch vaak de combinatie tand- én hoofdpijn gemaakt wordt, zeker op de litanieën.

2. Geen enkele parochie in Frans-Vlaanderen heeft de H. Apollonia als (eerste) patrones. Isques (Izeke) - cfr. supra - ligt niet in de Nord maar wel in het departement Pas-de-Calais. Vlaanderen (B.) daartegen kent zes kerken, die de H. Apollonia als voornaamste patrones hebben ! A. Van

Gennep schrijft in deze context het volgende : "... On est frappé du grand nombre de recours à sainte Apolline, dont la spécialité est de guérir le mal de dents, toujours avec pèlerinage et neuvaine ..." (pag. 513). In 1944 citeert J. Van Agt in zijn boekje "Sainte Apolline, Notice sur sa vie et sur son culte" ook nog 24 plaatsen in Frans-Vlaanderen, waar een bloeiende "dévotion populaire" voor de tandheilige bestaat.

De Franse dokter-tandarts H. Nux (cfr. supra) zoekt de kern van de Apolloniaverering in Vlaanderen, resp. in Frans-Vlaanderen omdat men hier bij de bevolking meer dan normaal woekeringen of vegetaties van het klierweefsel vaststelt, waardoor te weinig kalk wordt geproduceerd (... d'adénoïdiens qui font de l'hypocalcification, pag. 128). Deze aandoening tast het gebit aan en zou de volksverering voor de H. Apollonia in Frans-Vlaanderen sterk in de hand gewerkt hebben, juist zoals de grote volksdevotie voor de H. Goewaart in Arneke (Fr.-VI.) met ons vochtig klimaat zou samenhangen. De H. Goewaart wordt vooral aangeroepen tegen reuma.

Feit is dat men bijna in elke Frans-Vlaamse gemeente een beeld van de H. Apollonia kon (kan) aantreffen, zodat de potentiële tandpijnlijder nooit ver hoefde te gaan om psychisch soelaas te vinden bij "onze" tandheilige. Of dat alleen in Frans-Vlaanderen (en Vlaanderen) het geval was, durven wij sterk te betwijfelen want grondig onderzoek in de Eifel (Duitsland), in bepaalde delen van Oostenrijk, in Noord-Italië (Zuid-Tirol), in andere streken van Frankrijk enz., heeft uitgewezen dat ook dààr een intense volksverering voor de H. Apollonia leefde of leeft. Opmerkenswaardig is wel dat de Frans-Vlamingen met hun tandproblemen nooit aanklopten bij of corresponderden met lokale kloosters of scholen, d.w.z. bij zusters of paters. Toch gaan vele gezinnen met kinderen uit de grensstreek Belle - Armentiers - Komen (Fr.) nu nog hun "tanden verkopen" (vendre ses dents) in Loker en vooral in Dranouter.

3. E.H. Antoon Lowyck vond 33 gemeenten in Frans-Vlaanderen, waar een Apolloniadevotie bestaat. Bert Bijmens, die tussen 1964 en 1966 samen met Marcel Messiaen onderzoek deed naar de heiligenverering in West- en Frans-Vlaanderen, noteerde voor dit laatste gebied "57 kerken (of 23,2 %) waar de H. Apollonia vereerd wordt". Bedoelen de onderzoekers hier plaatsen waar een beeld van de tandheilige voorhanden is? Bert Bijmens citeert meer devotie-oorden dan A. Lowyck, ongetwijfeld omdat hij Frans-Vlaanderen wat groter ziet (cfr. de Frans-Vlaamse Jaarboekjes 1969, pag.17, en 1977, pag. 7 en 8).

De oudste beelden van de H. Apollonia die we zagen, dateren uit de 17de eeuw (bijv. te Broekkerke). Het is opvallend hoe vele beelden "spoorloos" verdwenen zijn, o.m. te Berten, Broekburg/Bourbourg (na de brand van de kerk in 1940), Duinkerke (Sint-Jan-de-Doperkerk, na 1962 ?), Eke, Klein Fort-Filips, Hazebroek (Sint-Elooiskerk), Nieuwerleet/Nieurlet, Rubroek (het beeld van Apollonia zou stuk gevallen zijn bij de restauratie van de kerk, de nis voor het beeld in een pilaar van de kerk werd dichtgemetseld!), Spijker/Spycker (na de verwoesting van de kerk in W.O.II), Steenvoorde, Wormhout (Apolloniakapel). Is het dan te verwonderen dat men heden oude Apolloniabeelden uit Frans-Vlaanderen bij antiquairs in West-Vlaanderen (België) "terugvindt" ?

Eringem is "een geval apart". Op 28/7/93 deelde dhr. Baillieu er ons mee dat het mooie houten 18de-eeuwse beeld van de H. Apollonia in 1990 tijdens de restauratie uit de ateliers van "les beaux arts" te Rijsel verdwenen (gestolen ?) is. De burgemeester van Eringem liet hiervan proces-verbaal opmaken... Het beeld had een "Vlaams onderschrift" en werd nog vaak aangeroepen, aldus onze informant. Nu leeft er in de kerk alleen nog een intense volksdevotie voor Sint-Laurentius tegen brandwonden en huiduitslag, o.m. met handgeschreven briefjes bij het beeld. Bij de Apolloniakapel in dezelfde gemeente op de weg naar Pitgam bestaat geen verering (meer).

In Uksem werd het beeld van "onze" tandheilige (met kindjes in was als ex-voto's) in 1965 naar het museum van het bisdom te Rijsel overgebracht uit angst voor diefstal. Dat mag een geluk heten want in 1987 brandde de hele kerk af (ons medegedeeld door Z.E.H. Desmet, 25/7/93).

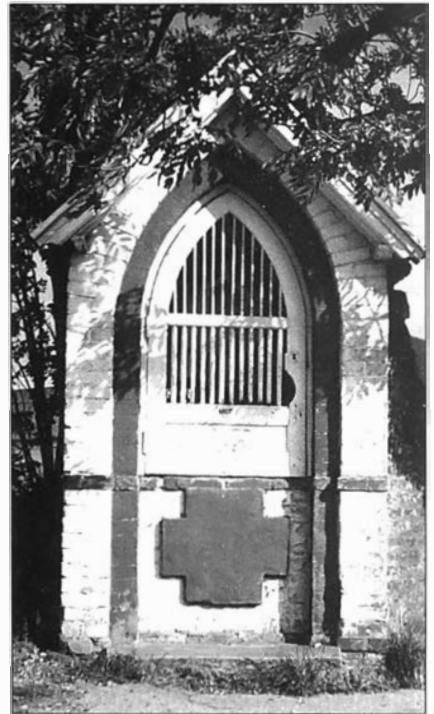
In de jaren zestig werden er volgens W. Giraldo (cfr. Volksdevotie in West-Vlaanderen, Brugge, 1989, p. 110) in de hoofdkerk van Kassel, juist zoals in deze van Uksem, echte tanden als ex-voto's aangetroffen bij het beeld van de H. Apollonia. Uit veiligheidsoverwegingen werd deze mooie 18de-eeuwse "Sainte Apolline dorée" uit de O.-L.-Vrouwestiftskerk weggenomen en in de nabijgelegen pastorie geplaatst (ons medegedeeld door Z.E.H. Maurice Capele uit Sint-Mariakapel, 25/7/93). In de kerk die gerestaureerd wordt, bevinden zich nog wel enkele minder kostbare beelden van de tandheilige op het rechter Apollonia-zijaltaar (met offerblok), maar er bestaat volgens de lokale geestelijkheid helemaal geen volksdevotie meer voor.

Uksem, Kassel en zovele andere Apollonia-oorden in het huidige Frans-Vlaanderen bewijzen dat men de volksverering geregeld aan een grondig onderzoek moet onderwerpen zoals prof. Dr. St. Top op een studiedag voor volksdevotie nog recent onderstreepte (Brugge, 8 oktober 1994).

De meeste processiekransen, o.m. deze in de kerk te Steene en te Bambeke, zijn in zeer slechte staat. Omdat de volksverering met de relikwie van de H. Apollonia niet meer plaats vindt - er bestaat nu, zoals overal elders, een groot scepticisme tegenover alle overblijfselen van heiligen - laat de zorg ervoor eveneens te wensen over, vooral als het om relik(en) in eenvoudige doosjes gaat.

In Wormhout werd de Apolloniakapel op de grote weg naar Kassel in een O.-L.-Vrouwekapel getransformeerd, wat door de eigenaar, dhr. Bourré, ten eerste betreurd werd...

“want voor Apollonia was er meer geld in het offerblok dan voor Onze-Lieve-Vrouw”, aldus onze informant (op 18/8/93).

De iconografie van “onze” tandheilige leverde geen nieuwe elementen op (cfr. Vlaanderen): tang met tand, palm-tak, soms boek en/of kroontje. De kledij van “onze” heilige hangt meestal samen met het atelier waar en de periode waarin het beeld vervaardigd werd.

4. Van de 24 plaatsen in Frans-Vlaanderen, vermeld bij J. Van Agt (cfr. supra), waar de H. Apollonia tot aan W.O.II aangeroepen werd, blijven er nu nog een achttal met een zéér bescheiden verering over ! De viering van de tandheilige op 9 februari te Bambeke, Ledringem en Merkegem gaat al vele jaren niet meer gepaard met een “negen dagen”, met uitzondering van Ekelsbeke, waar het in feite een noveen tot Onze-Lieve-Vrouw (in augustus) betreft. In de liturgische mededelingen lezen wij nergens dat er nog een mis t.e.v. de Heilige Apollonia wordt opgedragen, behalve in Ledringem

... en in Vlaanderen (B.), bijvoorbeeld in het nabijgelegen Dranouter, o.m. op 11 en 20 augustus 1993 (cfr. lokaal parochieblad "Kerk en Leven").

De teloorgang van de volksdevotie voor "onze" tandheilige is veel vlugger gegaan dan die voor andere heiligen. Er hebben in Frans-Vlaanderen nu nog elk jaar novenen plaats, vaak aangekondigd met affiches, ter ere van de H.Dorothea in Eke, de H.Goewaart in Arneke, Sint-Gillis in Waten en Kraaiwijk (Craywick), Sint-Gorik in Bieren (Bierne), Sint-Mommelin in Sint-Mommelins, Sint-Antonius in Houtkerke, Sint-Leodegarius (Saint Léger) in Soks, Sint-Itisberga in Hondschote, Sint-Kornelius in Kwaadieper (Quaëdypre), Sint-Christoffel in Spijker, enz.

5. Wat is de oorzaak van deze zo snelle achteruitgang van de volksdevotie t.e.v. de H.Apollonia ? Zoals in Vlaanderen (B.) hoorden wij vaak zeggen dat er in 1993, ook in Frans-Vlaanderen, al tandartsen genoeg zijn ! Daarbij komt dat de pastoors niet meer houden van "saints guérisseurs" zoals de H.Apollonia. In Kassel bijv. spraken enkele priesters over gelovigen die nu nog willen bidden voor geneesheiligen, als over "mensen met ne zotte kop..." (in 't Vlaams). Anderzijds betekent het feit dat er maar weinig kerkgangers meer zijn en dat de gebedshuizen meestal uit veiligheidsoverwegingen gesloten zijn, een rem op de volksdevotie.

6. Ex-voto's worden er aan de H. Apollonia niet meer geofferd. Alleen te Merkegem zagen wij voor haar beeld kaarsen branden. Sporadisch wordt nog wat geld gevonden in het offerblok t.e.v. "onze" tandheilige, d.w.z. te Hondschote, te Merkegem, te Ledringem, te Stapel en in de kapellen van Bieren en Morbeke (Le Parc). Levendige volksdevotie, dus geen folklore, daarentegen is "het afbinden van 't zeer" met lintjes, sokjes, slabbetjes enz. van baby's, zoals wij dat aantreffen in Bieren (Bierne). Is het typisch voor Noord-Frankrijk ??

7. Het zijn vooral moeders of grootmoeders met of zonder kleine kinderen, die de H. Apollonia opzoeken (vaak ook in Dranouter,B.) voor een genezing, voor een gemakkelijke tandvorming en tegen "de korsen" (=koortsen). De H. Apollonia is hier meer nog dan in Vlaanderen (B.), een KINDERheilige geworden ! De trend naar uniformering en generalisering van de heiligenverering, zoals W. Giraldo dit op een recent volkskundig colloquium in Brugge noemde (8/10/94), zet zich ook in Frans-Vlaanderen stilaan door: de H. Apollonia wordt o.m. in Bieren en Morbeke aangeroepen tegen allerlei ziekten, dus niet alleen tegen tandpijn.

8. Op vier plaatsen konden wij nog (franstalige) litanieën bekomen, nl. te Bambeke, Buischure, Ledringem en Terdegem. Voor Bambeke vermeldt de litanie kerkelijke goedkeuring : "Vidi, Brugis, P. Debrabandere, Vic. Gén. - Rexpoëde, I. Corion" (zonder datum). In Buischure kregen wij - betaalden wij... - een eenvoudige fotocopie, zonder vermelding van kerkelijke goedkeuring, drukkerij en jaartal. Op de litanie van Ledringem staat er gedrukt : "Vidi, Brugis, P. Debrabandere, Vicaire-Général- Hazebrouck, Imp. Leroux-Stoven" (zonder datum), en op deze van Terdegem lezen wij eveneens : "Vidi, Brugis. P. Debrabandere, Vic.-Gén.-Hazebrouck, Imp. Leroux-Stoven". De vier franstalige versies van de litanie zijn dezelfde. Onlangs kregen wij van Z.E.H. C. Moeyaert een "Vlaamse" litanie t.e.v. de H. Apollonia uit Ledringem (Vidi L.A. Caytan, Can.Lib.Cens. - Belle, Drukk. van Deberdt-Bouchaert, zonder jaartal) uit de verzameling van de burgemeester van Ledringem, dhr. Christian Deblock. Beide versies, de Franse en de Nederlandse, zijn ook in Vlaanderen te vinden, waar blijkbaar heel wat meer drukwerk t.e.v. "onze" tandheilige (nog steeds !) voorhanden is.

PRIONS

Seigneur, Dieu tout-puissant et éternel qui, pour la gloire de votre saint Nom, avez permis qu'on arrachât les dents à Sainte Apolline, Vierge et Martyre et qui lui avez inspiré une si ardente charité que sous l'Inspiration d'en Haut, elle s'est jetée au feu, plutôt que de vous offenser, préservez nous, par sa puissante intercession, contre les maux de dents, et accordez-nous que, par amour pour Vous, nous souffrions avec patience les peines qu'il vous plait de nous laisser endurer. Nous vous en prions, par Jésus-Christ, Notre Seigneur. Ainsi soit-il.

Vidi. Brugis.

P. DEBRABANDERE.
Vicaire-Général.

HAZEBROUCK - IMP. LEROUX-STOVEN

LITANIES

DE

Sainte Apolline

Vierge et Martyre

Invoquée contre les maux de dents et spécialement vénérée en l'Eglise paroissiale de Ledringhem, pendant la neuvaine du 9 au 17 Février de chaque année.

Seigneur, ayez pitié de nous.
Jésus-Christ, ayez pitié de nous.
Seigneur, ayez pitié de nous.
Jésus-Christ, écoutez-nous.
Jésus-Christ, exaucez-nous.
Père Céleste, qui êtes Dieu, ayez pitié de nous.
Fils, Rédempteur du monde, qui êtes Dieu, ayez pitié de nous.
Esprit-Saint, qui êtes Dieu, ayez pitié de nous.
Trinité Sainte, qui êtes Dieu, ayez pitié de nous.

In Bambeke en Buischure, en tot voor kort ook in Ledringem, troffen wij eenvoudige aluminium medailles aan met de beeltenis van de H. Apollonia (cfr. Vlaanderen). Opmerkenswaardig is dat we nergens een devotieprentje (of santje) van de H. Apollonia konden bekomen, terwijl er in Vlaanderen (B.) toch nog tientallen in kloosters of kerken te verkrijgen zijn, meestal gedrukt bij de Steendr. K. van de Vyvere-Petyt te Brugge of bij Em. Lombaerts te Deurne/Antwerpen. Nochtans worden er in het huidige Frans-Vlaanderen moderne devotieprentjes (Edition France Publicité - B.P. 225 - 83511 La Seyne sur Mer Cedex) van de H. Dorothea, Sint-Gillis, Sint-Kornelius, Sint-Leodegarius (Léger), e.a. verspreid.

Van enkele heiligen bestaan er nog "cantiques" of hymnen, resp. liederen (zelfs in het Nederlands, bijv. voor de H. Dorothea) maar in dit deel van Frankrijk konden wij er voor "onze" tandheilige geen vinden. In het zuiden van Frankrijk zijn die er wél.

Het devotieboekje "Sainte Apolline, Vierge et Martyre" (1944) van J. Van Agt (cfr. supra) is wellicht vanuit Fromelles over heel het noorden van Frankrijk verspreid geworden. In de bekende reeks devotieboekjes van R. Flahaut is er geen over de H. Apollonia verschenen, wat verbazing wekt.

Glasramen met de afbeelding van "onze" tandheilige zagen wij nergens; in de lambrizing van enkele kerken, o.m. te Arneke, is ze wél terug te vinden.

9. Processievaandels, registers met de namenlijsten van de leden van de broederschap of confrerie, Gulden Boeken (Livres d'Or) t.e.v. de H. Apollonia konden wij in Frans-Vlaanderen niet aantreffen. In Bambeke zou er volgens de pastoor, Z.E.H. Bédrines, ooit een broederschap voor de tandheilige van de parochie bestaan hebben, maar daarvan is niets meer overgebleven, dus ook niet het schriftje met de ledenlijst. Vlaanderen (B.) is in deze context zeker rijker geweest. Denken wij maar aan een stad als Antwerpen !

10. “Zich laten inschrijven in de broederschap van de H. Apollonia” heet in Oost- en West-Vlaanderen (België) vaak “zijn tandpijn/tandzeer/tanden verkopen”. In het zuiden van Frans-Vlaanderen aan de grens met België, d.w.z. in de streek rond Belle, Hazebroek, Merville (Mergem) en Armentières (Armentiers) is deze uitdrukking gekend als “zijn tands verkopen” of “vendre ses dents”. “Ce sont les Belges qui disent ça, aldus mevr. Charlet uit Strazele (19/8/93), ... On donne un peu d’argent à Sainte Apolline et on n’a plus mal aux dents !” Wij hebben talrijke families uit Belle, Merville, Frelinghien (Ferlingen), zelfs uit Zerkel (Sercus) - mevr. Denise Penin (19/8/93) - ontmoet, die tijdens het weekend naar Loker of Dranouter waren gereden om er bij het beeld van Apollonia hun “tanden te verkopen” of genezing voor de kinderen af te smeken (cfr. de vele foto’s van baby’s achteraan in de kerk op een groot paneel). Meestal bellen de “bedevaarders” uit Frankrijk dan nog bij de pastoor aan om een franstalige litanie te kunnen bekomen. De namen van de Frans-Vlamingen worden nu niet meer ingeschreven (in een schrift of boek), maar wel worden er in Loker en vooral in Dranouter nog missen opgedragen t.e.v. de H. Apollonia met het geld dat de pastoor krijgt of dat hij in het offerblok vindt.

Volgens Dr. Germ. Hugo Ryckeboer (R.U.G.) is onze veronderstelling dat de uitdrukking “zijn tands verkopen/vendre ses dents” vanuit Vlaanderen, resp. Oost-Vlaanderen, zou zijn verspreid tot in het noorden van Frankrijk - een duidelijk geval van “taalexpanisie” - zeer plausibel. Deze hypothese zou evenwel nog zoveel mogelijk door feiten en getuigenissen onderbouwd moeten worden, aldus de hoogleraar (brief van 28 september 1994).

Van het aflezen van de tandpijn of “lire en bas” werden ons twee gevallen medegedeeld : in het Vlaams door de oude pastoor, Z.E.H. Verhaeghe, uit Berten en eveneens in het Vlaams door de (jonge) heer Pierre Dezutter (41 jaar) bij de Sint-Mildredakapel in Merkegem, die zelf zijn tandpijn liet aflezen bij mevrouw G.D. uit Millam (medegedeeld op 20/8/93). Bij dat ritueel was de H.Apollonia in de kerk van Merkegem ook betrokken.

Enkele boeren in het café tegenover de kerk te Nieuwerleet (Nieurlet) citeerden al lachend in onduidelijk Vlaams het volgende versje : Sinte Flore (Vence ?), ‘k hèn zeer in mijn tands, ‘k en kan geen kaaste brood eten, je moet dan mor str... eten ! (30/8/93)

Wij hebben niemand in Frans-Vlaanderen ontmoet, die Apolline of Polline als voornaam had. Grondiger onderzoek, bijvoorbeeld in de lokale doopregisters, zou hier evenwel nog moeten gebeuren. Ook konden wij geen enkele weerspreuk in verband met Apollonia’s feestdag op 9 februari noteren.

Wij vonden maar één toponiem, nl. een “Apolloniadreve” in Steenvoorde, op de grens met Watou. Bezoek ter plaatse leerde ons dat daar tot aan de Tweede Wereldoorlog een Apolloniakapelletje had gestaan.

Besluit :

Het aanbod aan Apolloniabeelden en relieken is in Frans-Vlaanderen nog altijd overweldigend maar de volksdevotie ging er gepaard met veel minder en soberder middelen dan in Vlaanderen (België), d.w.z. met slechts één confrerie, zonder devotieprentjes en met weinig litanieën. Heden ten dage stelt de verering voor de H.Apollonia in Frans-Vlaanderen, in tegenstelling tot deze voor vele andere heiligen, niet veel meer voor. Alleen in Bieren (Bierne) vonden wij een springlevende devotie, namelijk “het afbinden van het zeer” (attacher le mal) aan de tralies van de Apolloniakapel.

Er bestaat ook nog een druk grensoverschrijdend weekendverkeer vanuit Frankrijk (Nord) naar de tandheiligen in Loker en vooral in Dranouter om er “zijn tands te verkopen” (vendre ses dents) en/of er genezing voor zieke kinderen af te smeken.

De voor Vlaanderen (België) zo typische correspondentie met kloosters als het Sint-Janshospitaal te Brugge en de dominicanen te Gent in de Holstraat om er “zijn tandpijn/tandzeer/tanden te verkopen” komt in Frans-Vlaanderen niet voor.

Résumé français :

Il y a, même aujourd’hui, un très grand nombre de statues et reliques de Sainte Apolline dans les Flandres françaises mais la dévotion populaire était combinée avec moins de pompe et moins de “moyens religieux” que dans les Flandres belges, c’est à dire qu’il n’y avait qu’une seule confrérie (à Bambecque), pas de petites lithos ni d’images de dévotion, uniquement quelques litanies imprimées en l’honneur de Sainte Apolline (à Bambecque), Buysseure, Ledringhem et Terdeghem.

Actuellement la dévotion populaire pour Sainte Apolline dans les Flandres françaises n’existe qu’en mineur ! Ceci est en fort contraste avec le culte pour d’autres saints dans cette région comme Sainte Dorothee (Eecke), Saint Gohard (Arnèke), Saint Géry (Bierne), Saint Gilles (Watten, Craywick), Saint Momelin (Saint-Momelin), Saint Léger (Socx), Saint Cornille (Quaëdypre), Saint Christophe (Spycker), Saint Antoine (Houtkerque), etc. tous avec une neuvaine, même de nos jours !

Uniquement dans la chapelle de Sainte Apolline à Bierne nous avons trouvé encore une dévotion populaire très vivante avec “het afbinden van ‘t zeer” (=attacher le mal) contre toutes sortes de maladies d’enfants, particulièrement contre “de korsen” (=la fièvre). Il existe de nos jours, surtout pendant le weekend, un trafic “traversant” du Nord pour la Belgique, c’est-à-dire pour Loker et Dranouter. On y vient à la statue de Sainte Apolline pour “vendre ses dents” (zijn tands verkopen), contre les maux de dents et/ou pour demander la guérison pour les enfants ou petits-enfants. Les pèlerins rentrent à la maison avec une litanie de Sainte Apolline (en français). La correspondance animée avec des couvents dans les Flandres belges, comme l’hôpital Saint-Jean à Bruges et celui des pères dominicains à Gand pour “vendre ses dents” n’a jamais existé au nord de la France.

mei 1995

Hervé DARAS

Generaal Lemanstraat 94, 2600 Berchem (Antwerpen), tel. 03/239.75.73

DE WAARDE VAN HET EGO-DOCUMENT

De toetsing naar de waarde van het ego-document gaat in twee richtingen: de feitenwaarde in het document zelf (interne toetsing) en de waarde van het document voor externe gegevens, i.c. andere ego-documenten of algemene historische gegevens (externe toetsing).

We beperken ons hier tot de confrontatie van historische feiten met dagdagelijkse gebeurtenissen in het concrete leven van de volksmens, zoals we deze aantreffen in ego-documenten.

Deze confrontatie, die dus in beide richtingen dient te gebeuren, is een vorm van historische kritiek. Ze verifieert en controleert de feiten.

Ze is voor beide benaderingen informatief:

- De geschiedenis, als wetenschap, wordt levenloos, abstract. De confrontatie met een ego-document stelt ons vaak in staat het historisch gebeuren te ondergaan, te *beleven*.

M.a.w. de abstracte geschiedenis wordt terug levende materie zonder aan haar wetenschappelijke waarde in te boeten.

- De feiten uit de ego-documenten anderzijds worden in meerdere opzichten duidelijker door ze te plaatsen tegenover de wetenschappelijk historische achtergrond.

Twee voorbeelden:

A. Ik las de lotgevallen van een jongeman tussen 16 en 35 jaar die in mei 1940, op bevel van de regering, op eigen kracht naar een bepaald verzamelpunt uiteindelijk naar Frankrijk moest trekken met het oog op een opleiding voor het Belgisch leger. Naam van de auteur en titel van het boek ben ik vergeten - zou ik wel kunnen opzoeken - maar dit doet hier niets ter zake en bovendien hebben meerderen hun lotgevallen uit die tijd neergeschreven.

Het is een verhaal van verwarring, tegenstrijdige berichtgevingen en instructies, trekken van hier naar daar, slapen op straat en in stations.

De trein, waar ze uiteindelijk op terecht kwamen, reed in allerlei richtingen en stond op een zeker ogenblik "... in het station van Nevele".

Desnoods zou men deze mogelijkheid kunnen toetsen aan een treingids van het jaar 1940 (= historisch document) - en vaststellen dat er niet eens een station van Nevele bestond. Wie wat met het spoorwezen vertrouwd is zal wel weten dat er nooit een spoorlijn door Nevele liep, maar enkel een tramspoor, maar daar kon de trein van onze jongeman zeker geen gebruik van gemaakt hebben.

Dus een pertinente onnauwkeurigheid.

Wordt daardoor het hele verhaal twijfelachtig?

Neen! Deze onnauwkeurigheid draagt zelfs bij tot de geloofwaardigheid van het document. Dit feit illustreert enkel de immense verwarring die toen heerste. Men zoude met die jongemannen van links naar rechts, van noord naar zuid, zo dat ze op de duur echt niet meer wisten waar ze zich bevonden. De vergissing illustreert in feite de sfeer, meer dan het nuchtere historisch correcte relaas zou vermogen.

B. Het tweede voorbeeld is een gegeven uit mijn eigen leven.

Mijn vader bezat in het begin van de dertiger jaren een radio, een zelfgebouwde mastodont, maar toen een zeldzaamheid.

Ik was kind en wat ik nu vertel behoort tot een van mijn verste herinneringen. Op zekere dag liep ons huis vol volk, burens liepen binnen en buiten, de ganse dag. Het was een drukte van belang en iedereen hing aan die grote radiokast. Er werd niet gewerkt, niet gekookt.

Op zeker ogenblik gaat een buurman buiten en bij het buitengaan legt hij zijn hand op mijn hoofd en zegt "manneke, de koning is dood". Ik hoor nog de ontroering in zijn stem.

Achteraf valt het nu gemakkelijk de historische achtergrond te reconstrueren. De “koning” was Albert I, die op een dramatische wijze om het leven kwam, nl. als rotsbeklimmer te Marche-les-Dames.

Het was dus februari 1934 en ik was toen vijf jaar oud: die buurman legde zijn hand op mijn hoofd, wat wijst op mijn kleine kindergestalte.

De officiële berichtgeving was zeer verward en gaf aanleiding tot allerlei speculaties die zelfs tot op vandaag nog gangbaar zijn.

Dit fait-divers, voor mij nu toch een neergeschreven ego-document hier op dit blad, wint enorm aan betekenis en belang door de projectie op het historisch feit.

Een voorlopige of fragmentaire conclusie:

Ego-documenten werpen een belangrijk licht op historische feiten. Ze tonen aan hoe de volkscens het historisch feit ondergaat of beleeft.

Anderzijds helpt de historische wetenschap de feiten uit het ego-document te situeren, te verklaren en desnoods te corrigeren.

D. OSTYN

2.4.1995.

EGO-DOCUMENTEN VAN CHARLES DE CLERCQ EN ARTHUR BROECKAERT

Inhoudelijk hebben ego-documenten in de eerste plaats een documentaire en/of historische waarde. Maar naast en onder die controleerbare zakelijke feiten en gegevens (de manifeste inhoud) kunnen we vaak ook een dieper gaande (latente) inhoud ontdekken. In een laatste stadium kunnen we ook nog de vraag stellen naar de literaire waarde en betekenis van dergelijke autobiografische geschriften .

In tegenstelling tot de manifeste inhoud, die we rationeel kunnen achterhalen en analyseren, is de latente inhoud vaak de weergave van de diepste zieleroerselen en bijgevolg ook sterk emotioneel geladen en veel subjectiever van aard.

We willen dit aantonen aan de hand van vier ego-documenten : enerzijds “Een mijnwerker getuigt: Donker leven in Zuid-Oost-Vlaanderen en Henegouwen” (1980) en “Twee vrolijke Koewachters in het Brakelse” (1981), twee aangrijpende stukken levensgeschiedenis van Charles De Clercq (Brakel 1904-1983), en anderdeels “De Verrassingen van Stijn” (1923) en “Gejaagd door de Stukas” (1941), twee niet minder originele dagboeken van Arthur Broeckaert (Geraardsbergen 1894-1977).

De belevenissen van de “Twee vrolijke Koewachters” dateren uit de jaren vóór en in het begin van de eerste wereldoorlog: samen met een leeftijdsgenootje komt de achtjarige “rosten” aan de kost als koewachter. Dit tragisch-komisch verhaal van de twee rostekoppen vertoont veel gelijkenissen met “Lazarillo de Tormes” (1553), de wellicht meest bekende picareske roman uit de wereldliteratuur. De jonge schelmen, wier ouders amper de eindjes aan elkaar kunnen knopen, moeten zelf weten te overleven in een meedogenloze wereld.

In “Een mijnwerker getuigt” maken we het harde bestaan mee van de “fostmannen” uit het zuiden van Oost-Vlaanderen, inzonderheid van Charles De Clercq, die nog geen 15 was toen hij, op 26 maart 1919, voor het eerst het “zwarte goud” ging delven in de Waalse mijnen. Gedurende bijna dertig jaar sloofde hij zich uit om zijn vrouw en vier kinderen een menswaardig bestaan te bezorgen: hij werkte zich op tot meestergast maar moest, wegens ziekte en uitputting, vroegtijdig met pensioen gaan.

Beide ego-documenten zijn veel meer dan een stuk lokale geschiedenis. Charles De Clercq, die nauwelijks enkele jaren kon schoollopen, maakt er meteen ook een aanklacht van tegen de sociale en materiële wantoestanden. Onwillekeurig denken we hier aan "Door Arm Vlaanderen" (1903) van August de Winne (1861-1935).

Opvallend is dat de auteur pas op vrij hoge leeftijd begon te schrijven: tijdens zijn beroepsleven had hij er wellicht de kans (en de tijd) niet voor; bovendien kunnen we ons de vraag stellen of De Clercq, tijdens de periodes die hij beschreef, wel in staat was en over de rijpheid beschikte om die autobiografische verhalen neer te pennen. Gerijpt door het leven en geestelijk opgewerkt door zelfstudie publiceerde hij, als bejaard man, zijn eerste pennevruchten in "De Lierdebode", een lokaal tijdschrift. De gunstige reacties van de lezers hebben hem daarna aangezet tot lijviger verhalen. Ondanks hun originaliteit en hun spanning kunnen we ze geen echte "Literatuur" noemen: zowel inhoudelijk als formeel missen ze daarvoor de nodige diepgang en stylistische kwaliteit.

In "De Verrassingen van Stijn" maken we niet alleen Broeckaerts jeugd en groei naar volwassenheid mee maar zien we hem ook langzaam een bewuste Vlaming worden. Tussen tal van anecdotes uit zijn geboortestad zien we zijn "Geest" ontwaken, nagenoeg gelijktijdig met zijn Vlaams bewustzijn. Bovendien ontdekken we, met hem, zijn tweevoudige roeping: geneesheer en schrijver

René de Groot

ARTHUR BROECKAERT

GEJAAGD DOOR DE STUKAS

worden, (want hij droomde niet alleen van "het tooneel met den huisarts en zijn donkere aantrekkelijkheid" maar "had ook te rijmen geleerd".

"Gejaagd door de Stukas" beschrijft ons de belevenissen van Arthur Broeckaert bij het begin van de tweede wereldoorlog: op 10 mei 1940 wordt hij als legerarts ingelijfd bij het 16de Reservelazaret en trekt hij mee op de vlucht tot zijn schoonvader hem op 26 juli in Zuid-Frankrijk komt halen voor de terugkeer naar zijn vaderland. Dagelijks noteert Broeckaert in zijn oorlogsdagboek wat hij en zijn lotgenoten tijdens die anderhalve maand durende odyssee meemaakten.

Naast zijn historisch relaas geeft de auteur ons in beide werken ook zijn persoonlijke visie mee: over de nood aan echte Vlamingen in het eerste en over de zinloosheid van de oorlog en de ellende die ermee samenhangt in het tweede. Ook die werken kunnen we een aanklacht noemen: niet zozeer tegen lichamelijke ellende maar tegen de geestelijke verknechting. Hierbij denken we aan "Arm Vlaanderen" (1913) van pater Desiderius Stracke (1875-1970).

In tegenstelling tot De Clercq, die zijn werken pas op latere leeftijd schreef, publiceerde Broeckaert ze nagenoeg onmiddellijk na de erin beschreven periode. Als zoon van middenstanders, die materieel konden instaan voor zijn humaniora- en universitaire studies, kreeg hij de nodige intellectuele bagage mee om zich, reeds op jeugdige leeftijd, te bekwamen in de "schrijfkunst". Hoewel De Clercq misschien een even briljante geest had en wellicht ook over een even groot observatievermogen beschikte moest hij zijn ideeën opsparen om ze, pas na zijn opruststelling, vorm te kunnen geven. Tot slot kunnen we nog de vraag stellen naar de letterkundige waarde van dergelijke ego-documenten.

Volgens ons oordeel beantwoorden "De Verrassingen van Stijn" en "Gejaagd door de Stukas", zowel formeel als inhoudelijk, aan de eisen die de literatuur stelt. Op stylistisch gebied hanteert Broeckaert een (weliswaar Streuveliaans aandoende) taal die door haar zuiverheid, haar plasticiteit en haar originaliteit het banale taalgebruik ver overstijgt.

Wat de inhoud betreft geeft hij ons, tussen de directe en rake beschrijving van feiten en gebeurtenissen door, ook bedenkingen en overwegingen van meer dan normale diepgang mee. En precies aan die formele en inhoudelijke meerwaarden is het o.i. te danken dat we Broeckaerts geschriften literaire kunstwerken mogen noemen. Indien De Clercq niet van kindsbeen af verplicht was geweest te gaan werken maar de mogelijkheid had gekregen te studeren en zich geestelijk en evenwichtig te ontplooiën dan hadden zijn werken beslist ook een meer verfijnde stijl en een hoger niveau gehaald.

Dat Broeckaert op letterkundig gebied nooit de waardering kreeg die hij verdiende is aan extraliteraire factoren toe te schrijven.

JOZEF DRUEL, LIEDJESZANGER

Beveren-W., Brugge, Geraardsbergen

Liedblaadjes waarop de naam van Jozef Druel voorkomt zijn heel zeldzaam¹ en biografische gegevens waren tot nu toe niet voorhanden. Uit een procesbundel² vernemen we dat hij de zoon was van Louis en van Anna-Theresia De Vos. Hij werd in 1797 te Beveren-Waas geboren en woonde te Brugge, vermoedelijk bij zijn ouders die ook met liedjes zingen hun brood verdienen³. Op 28 februari 1825, om 7 u 's avonds, ging marktzanger Jozef Druel samen met een zekere Jan van den Bossche, een geboren Gentenaar, die te Oudenaarde woonde, te voet van Geraardsbergen naar Gent. Hij had er op die dag - het was markt te Geraardsbergen - liedjes gezongen. Zijn gezelschap had hij toevallig, "casuelijk" zegt hij, daar ontmoet en was samen met hem op stap gegaan "alleenlijk uit gezelschap".

Toen Druel en Van den Bossche te Schendelbeke kwamen, dicht bij het huis van een zekere Geraerd, "barrierehouder ende herbergier aldaer", kregen ze ruzie met twee boeren die samen op één paard gezeten, op weg waren naar Deftinge waar ze woonden. Wat er precies tussen hen gebeurd was, is niet duidelijk. Zowel de boer, Edouardus Vienne, als Druel geven elkaar de schuld. Feit is dat op een bepaald moment Druel zich door zijn gezelschap één van de drie lange stokken die hij droeg en waarvan twee in een ijzeren pin eindigden, liet overhandigen. Daarmee heeft hij Vienne een steek gegeven "eene platten duim boven de rechter oog", waardoor de schedel werd doorboord en de pin tot in de hersenen doordrong. Vienne was daardoor meer dan twintig dagen werkonbekwaam maar herstelde ten slotte toch.

Druel werd in de stadsgevangenis van Geraardsbergen opgesloten maar 's anderendaags stelde de burgemeester hem in vrijheid en heeft hem "alsoo de vlugt laeten nemen".

De voortvluchtige zanger wordt echter opgespoord en om dit te vergemakkelijken wordt een geschreven "portraite" van hem verspreid:

lang een el zes palmen zeven duimen, hoog voorhoofd, haar en winkbrouwen kastagne bruin, bruin oogen, dikken neus, middelmatige mond, ronden kin, baarde kastagne bruin, lang aangezicht, bleek van kleur, hebbende een klein merkt boven de rechte oog.

Op 10 maart wordt hij te Eeklo aangehouden. Het was er die dag markt en Druel stond er zijn liedjes te zingen. Hij werd naar Oudenaarde overgebracht en door het Assissenhof van Oost-Vlaanderen op 20 juni te Gent veroordeeld tot twee jaar gevangenis.

Vermelden we nog dat de drie lange stokken die zijn gezelschap Jan Van den Bossche bij zich had, wellicht dienden om er een rolprent aan op te hangen. De twee met de pinnen werden in de grond geplant, de derde kwam daar horizontaal tussen en de rol hing aan deze horizontale stok. Een van deze stokken werd als steekwapen door Druel gebruikt en daarom worden ze in het proces vermeld. De helper droeg wellicht ook de linnen of papieren rol en het pak met liedblaadjes, maar er was

1. St. Top, *Komt Vrienden, luistert naar mijn lied. Aspecten van de marktzanger in Vlaanderen (1750-1950)*, (Tielt, 1985), p. 181 vermeldt slechts twee liederen.

2. RA Beveren, *Asissenhof Oost-Vlaanderen*, nr. 3808.

3. Zie over haar, W.L. Braekman, *Hier heb ik weer wat nieuws in d'hand. Marktlieederen, Rolzangers en Volkse Poëzie van Weleer* (Gent, 1990), pp. 40-47.

Bevel van Lyf-uening.

OP voordragt door den Heer Regter ter Instructie voor het arrondissement Audenaarde, provincie Oost-Vlaanderen, aan de Raad-Kamer der Regt-bank van eersten aanleg, zitting houdende te Audenaarde, ingevolge het artikel 127 van de Regtspleging gedaan, waar uit blijkt dat

Jozef Druel, 28 Jaar oud, Liedjes zanger, geboren te Beveren by Antwerpen, locaalt gewoond hebbende te Brugge,

Aangeklaagd vanden 28de february 1825. ontrent een yven ure des avonds, met voorbedachten rade, eenen slag met de yveren spunt van eenen stak, op het voorhoofd en boven het rechte oog van Marc Francies Edouard Vienne uit de gemeente Delftinge, toen Druel zins in de gemeente Schiedelbeker bevand, toegebracht te hebben.

Welke slag door deszelfs hevigheid van gegaden Vienne een inwendige wondt door de twee bladeren der hersenpan, Jozef zelf tot in de hersenen doordringende wonde heeft veroorzaakt, waaruit voort hem een ziekte of lettel van te wercken ontstaan is, van meer ontwringtig oogen.

geen reden voor de rechters om dit speciaal te vernoemen. Daar Jan Van den Bossche de stokken (en de rol?) droeg, is het goed mogelijk dat hij geen toevallige kennis was maar een helper in dienst van de zanger.

Nog een pikant detail. De zanger en "componist" Jozef Druel kon niet lezen of schrijven, zelfs niet zijn eigen naam. Hij ondertekent zijn verklaringen met zijn "merk", een eenvoudig kruisje.

W.L. BRAEKMAN

EEN MERKWAARDIG BEELD, DE "KULDER" TE GENT

De "Kulder"

OPGERICHT TER HERINNERING VAN DE GENTSE WEESJONGENS

ONTWERPER: BEKAERT PATRICK

BEELDHOUWER: KNOCKAERT JOHAN

MET MEDEWERKING VAN:

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

STAD GENT - O.C.M.W. GENT

K.B.G.O.W. - GENT

15 JULI 1995

In het Museum voor Volkskunde bevindt zich naast het café of estaminet, bij de trap naar de Richard Vankenhovezaal, een afdeling met ikonografische documenten, waar u herinneringen aan de Gentse weeskinderen aantreft, o.a. houten klompen, een papkommetje, een prijsuitreiking. Twee poppen stellen een weesmeisje, het zgn. 'rood lijveke' voor wegens haar rode borstrokje en een weesjongen, het zgn. 'kulderke' wegens zijn militair uitzienende opper-vest.

Op 15 juli 1995, net voor de opening der Gentse Feesten, heeft burgemeester Frank Beke samen met Jan Willaert, voorzitter van de Koninklijke Bond der Gentse Oud-Weesjongens aan de Godshuizen- en Martelaarslaan het standbeeld "De Kulder" onthuld, in herinnering aan de Gentse wezen.

"In de gedaante van het Kulderbeeld wensen wij de nadruk te leggen op een kenmerk van ons verleden, concreet verbonden aan de plaatselijke instelling. Talrijke wezen herinneren zich het katekwaad in het weeshuis, maar het Gentse weeshuis vormde eveneens een degelijke voorbereiding op een waardig bestaan. Velen zijn er echt in geslaagd zich te integreren, niettegenstaande de vele onzekerheden", aldus verklaart Jan Willaert.

Het statig beeld is een creatie van beeldhouwer Jan Knockaert die ook het kunstwerk Mieke Vlaai in Oostakker heeft tot stand gebracht, de gemeente waar hij gevestigd is. Bij gelegen-

heid van de onthulling zijn honderdvijftig pentekeningen van de Kulder, van de hand van graficus Marc Bruyneel verspreid.

De burgemeester omlijnt de geestesgesteltenis van talrijke inwoners, n.a.v. de academische zitting bij de onthulling. "De Kulder is een beetje van alle Gentenaars. Dit beeld is voortaan een blijvende getuigenis van een afgesloten sociale en filantropische cultus".

Weeshuizen als dusdanig behoren tot het verleden. De diensten van het OCMW en andere welzijnsinstellingen staan in voor de opvang en de opvoeding van wezen en verwaarloosde jongeren. Gent telt nog zesendertig wezen en verlaten kinderen die in opvangcentra van het OCMW ondergebracht zijn. De filantropische houding van de Gentenaar Livinus Van Pottelberghe en zijn dame Livina Van Steenlandt stamt uit de vijftiende eeuw, als zij in de buurt van het Geraard Duivelsteen de eerste armenschool oprichten. Een echt weeshuis voor jongens komt tot stand in een deel van het Geraard Duivelsteen. De toestand was er ver van ideaal. Klachten wegens ongeoorloofde misbruiken en ontucht veroorzaakten een reorganisatie van belang, waardoor de Godshuizen in de handen van leken komen. Het contrast leidt bijna naar een militair karakter, naar het voorbeeld van de kadettenschool in Aalst, waar soldaten de naam 'pupillen' dragen en de wezen zijn ook een tijdlang met zulke term

betiteld. Daar kwam een gunstige kentering, met meer degelijk onderwijs en gering zeggingschap van OCMW. Het weeshuis in de Arteveldestad werd in menige stad als hét model aangewezen.

"Kulder" houdt verband met de oppervest van wezen. Ze droegen een blauwe kiel, een dito broek en witte halskraag. Alleen bejaarden kunnen zich dat herinneren. De voorstelling in het Museum van Volkskunde kan het beeld nog oproepen.

R.C.

Dendermonde herdoopt reuzenpaar bij 100ste kermis !

Een volksbuurt houdt er soms eigenaardige praktijken op na, in een vorm van vernieuwing en traditie tegelijk.

De Boonwijk, een parochie in St.-Gillis-Dendermonde, kent in 1895 drie komitees die de eerste kermis inrichten, 100 jaar geleden. Alleen het feestkomitee 'Den Warmen Haard' blijft over en zorgt voor de wijkreuzen Jan en Hermine die in 1928 op de wereld gekomen zijn. Een muzikant "De Kalle" wenst dan een reus op de wijk. Jef De Pauw, gekende folklorenzanger, trekt met zijn liederen door de straten en verzamelt 52 frank ! Dàt volstaat voor 'Den Groten Man'. Lode Van Hove trekt naar Brussel om een reuzehoofd te kopen in het 'Palais des Cotillons', Lombardstraat.

Zijn naam, tweevoudig en zinvol: Jan-Josefien, Geburtevrind. Het jaar nadien krijgt hij gezelschap: Hermine-Leon. Geburtevrindin !

Een honderdjarige kermis vergt een speciaal feest: een herdoop. Jan ziet zijn naam veranderen in 'Pol'. Voor de reuzin geen wijziging. Meter is Godelieve Van den Steen-De Petter, een gevierde huisvrouw (woont in Warmen Haard, 2) en peter Etienne Stremeersch, een populaire verzekeringsagent. Adolf Heuninck, alias 'De Keppen', voltrekt de plechtigheid, bij het openen van de kermis en het aanbieden van een receptie. Het volksleven viert hoogtij !

Gh. Vlieghe-Steps

VERKOOPPRIJS VAN PEPERKOEK TE TURNHOUT IN 1659⁽¹⁾

Compareerde voor mij H(an?)nijs Empssens ⁽²⁾
als openbaar not(ari)s etc... ende den getuijgen
ondergenoemt Jan adriaens casus Raphel
Verbeijtel ende Wouter Veeckens, alle
ingesetenen der voorschreven vrijheijt, mij notaris
bekent, ende hebben eensamentlyk verclaert
gel. sij on... dat sij tusschen maelcanderen
hebben aangegaen seeckeren accoorde raekende
den back van peperboeck ende van de .. (verschrijving b voor k)
cleeft naer voegen ende manieren als hyer
naer is volgende als te weten dat niemant
vanden voorseyden comparanten, door hem selven, ofte
door hunne knechten, maerten ofte andere
persoonen, het pont van de peperkouck
niet minder en sullen moghen vercoopen ofte
laeten als voor sevenoirtiens, maer wel = seven oortjes
meerder ende de schilt clippeltiens, nyet
minder als voor yeder Rije, drij ende
halven stuivers, ende dat niet voorder
als gedurende den tijt, ende termijn van
dese jaere, ingaende op datum naer believen
en sal expireren op gelijcken termijn
anno 1659 ende naer expiratatie van den
voorseyden termijn, soo mach een yeder d(aer)
inne doen soot hem gelieft ingevalle
dat den voorseyden contracte werde
gereschindeert ende ingevalle van nyet re-schinderen = her-onderzoeken
ende dat partijen voorseyd voorsoo veel
een yeder aengaen mach de voors cont=
racte ofte Accoorde nyet en herzien
ofte en rescindeerd, soo sal den selven
moeten onderhouden ende achtervolght worden
tottertyt toe de selven contracte
bij yemant vande partijen voorseyd werde
gebrocken. Alles op de pene ende verbeurt
van vijffentwintich rinsgulden eeren, bij
de contraventeurs ofte de failianten
ende aen t'elcken reijisen, soo voor hunne = hen zelf
als hunne dienaeren ofte andere jnducteurs
ende aen te verbeuren, te apliceren
allen de voorseyde penen ende Amenden tot

1. Stadsarchief Turnhout. Zie Renaat VAN DER LINDEN. *Gekroonde Honingkoek. Koninklijke Peperkoek*. Gent, 1991. Verordeningen p. 20-21 e.v.

2. Empssens, veel voorkomende naam in de provincie Antwerpen, vooral te Turnhout.

behoefte vande huijsarmen deser Stadt ende
vrijheijt consenteren(de) sij comparanten yeder
ende elck int'besonder, dat de contraridoenders
ofte gebreken voor de voors pene,
ende Amenden sullen worden geexecuteert
volghens constuijme en usantie der
plaetschen ende behooren sel, onder
condemnatie voluntair, consenteren(de)
etc. Aldus gedaen ende gepasseert ten
huijsse vanden eersten comparant, gestaen
binnen Turnhout voorseyt ter presentie
van Adr(iaen) vorn.(oemt) Beens, en de Rombout
Schravens, als getuijghen hier toe geroepen
ende geboden dye dese benefpens de voors.
Comparanten ende mij notaris hebben
ten dage en jaeren ...

Signum jan adriaen + Beens dye (ver)claeren
jegenwoordich nijdt anders te connen schrijven

Raphel Voerbeitel Wouter Vekens

Adriaen con Beens R. Schraewens

Hys Empssens notaris

1652

procurae voor

frank Blanckelaer

Eugeen VAN AUTENBOER

Met dank aan Luc Van Durme en Geert Van Bockstaele.

Turnhout kende o.a. de firma Van Deun-Poppeliers voor de productie van peperkoek. Hierbij een type van een wikkelt, met de Mikado, keizer van Japan, als tekst en beeld. Onderaan de vermelding: door de geneesheren aanbevolen - recommandé par les médecins.

Dr. Egied VAN HOONACKER. *Kortrijk 14-18. Een stad tijdens de eerste wereldoorlog.* Kortrijk, 1994, 463, ill. krt. Bij de auteur Stationsstraat 11, 8500 Kortrijk.

Het gebeurt niet gauw, dat een auteur tevens als uitgever optreedt. Dr. Egied Van Hoonacker die aan de Groeningestad reeds menig wetenschappelijk werk wijdde, voegt er alweer een vooraanstaand oeuvre aan toe dat in een grote leemte voorziet.

Tachtig jaar geleden gaf een schot in Sarajevo, een plaats voortdurend nog in de aktualiteit, het startsein voor de Eerste Wereldoorlog, die aan miljoenen Duitsers, Fransen en Britten het leven gekost heeft. Een te weinig bekend feit waarmee de geleerde auteur zijn Inleiding begint.

De stad Kortrijk en omgeving worden de hele duur in de draaikolk meegezogen in de buurt van een totaal verwoest gewest. Luchtaanvallen en ontbering teisterden de bevolking. Verordeningen leggen de beweeglijkheid der burgers aan banden. De stad nabij de frontlinie is met het garnizoenshospitaal en als rusthalte voor troepen rechtstreeks bij de gevechtsformatie betrokken. Weinige ouderen kunnen zich de gebeurtenissen herinneren. De jeugd beschouwt ze als een heel ver verleden.

Dr. E. Van Hoonacker kent de dagboeken en studies die over de Eerste Wereldoorlog voor talrijke plaatsen gepubliceerd zijn. De bibliografie vermeldt een lange reeks. Bondige overzichten en fragmentarische studies zijn voorhanden voor de stad. Bij die vaststelling beschouwt de auteur het als een opdracht een globaal en systematisch overzicht van de bezetting te verstrekken, omdat twee brandpunten hem voor ogen staan: de moeilijkheid om de toenmalige geestesgesteldheid op te roepen en de dreiging om dat verleden met een eigentijdse visie vast te knopen, zo voor godsdienstvragen en de verhouding Vlaanderen-België. We krijgen geschiedenis in een zeer ruime zin.

Het boek betreft er ook de omgeving bij, als terrein en inzake de weerslag van militaire operaties.

Dr. Egied Van Hoonacker heeft als wetenschapsman en Kortrijkzaan reeds meermalen 'gulden' sporen verdiend, o.a. met Iconografie van Kortrijk en Duizend Kortrijkse Straten.

Zeven bladzijden behelzen de Bronnen, mondelinge getuigen, dagboeken, archieven in de stad en op de vreemde, kranten, de belangrijkste publikaties i.v.m. Kortrijk en vergelijkingsmateriaal, bronnen-uitgaven.

Het boek telt veertien hoofdstukken van wisselende omvang, maar elk afzonderlijk van wezenlijk belang voor de inhoud. Bij de lectuur stelt u terstond vast, dat talrijke gegevens als zeldzaam dienen bestempeld te worden. De verklaring blijkt eenvoudig. Acht dagboeken zijn beschikbaar als eersterangsbronnen, zeker voor het dagelijks leven.

De studie start met de situering "Kortrijk

op de vooravond van de Eerste Wereldoorlog" en behandelt het uitzicht van de stad, bestuur en diensten, de lokale pers, parochies en kloosters, onderwijs en instellingen, vrije beroepen, handel en nijverheid, verenigingen, ontspanning. Een gamma onderwerpen, waar elke uiting van het officieel en volks bestaan aan bod komt. "Ontspanning" telt het aantal bioscopen, volgt de wandelende burgers, de tocht naar kapelletjes, boogschieten, bolspel, vinkenzetting en postduiven, de wijkkermissen en officiële kermis, herdenkingen allerlei.

"De eerste Oorlogsmaanden" boeien in kroniekvorm, haast dag voor dag vanaf vrijdag 24 juli tot 24 oktober 1914, wanneer de organisatie van een vier jaar lange bezetting aanvangt.

"De organisatie van de bezetting" beschrijft o.a. de Indeling van ons land, met de kaart van het niet bezette gebied, het operatie- en etappengebied. De militairen krijgen uitvoerig aandacht in elk opzicht met installaties en ziekenhuizen, naar het laatste hoofdstuk zoals 'op de vooravond' raakt Ontspanning, maar hier glanst een punt dat menigmaal opduikt, onverwachte perspectieven die zelden of nooit op de achter- of voorgrond treden in zulkdanige publikatie, in dit geval: de prostitutie, goedkope liefde. De auteur haalt de huizen aan, het verbod hier en daar, een ongewone affiche, het tarief voor het liefdesspel en de speciale diensten, de angst voor verspreiding van geslachtsziekten bij de overheid, de controle van de meisjes, hun officieel aantal, en de vergelijking met het aantal te Gent.

Zo zit het boek boordevol onverwachte gegevens en tevens menigmaal met een vergelijkingsnorm.

"Het dagelijks leven tijdens de bezetting" bevat een psychologische en sociologische ontleding van de inwoners langs zeventien kapitels. Het 'Straatbeeld' is totaal gewijzigd, door tekort aan produkten bij bakker en slager, de weelde van goudsmeden door verkoop aan woekeraars en landbouwers. De herbergen zien twee categorieën, een afzonderlijk voor burgers en soldaten, net naam en adres geciteerd, vijfentwintig voor bur-

De officiële prijs [voor de melk] veranderde weinig; van 25 c. de liter in 1914 naar 30 c. in 1918.

gers, vijfendertig voor militairen, om spionnen te vermijden! 'De mentaliteit van de bevolking' blijkt fel uit het aantal communieuitreikingen o.a. in de St.-Maartensparochie, in 1913 125.000; in 1915 stijgen tot 158.500; nadien dalen tot vooroorlogse peil; een gelijksoortige statistiek in andere kerken. Allerlei angst stemt talrijke lieden terstond, maar tijdelijk vroom. Meer dopen dan sterfgevallen voor de oorlog. In 1916-18 het tegenovergestelde. Voor het aantal communies, dopen en sterfgevallen is een schema weergegeven van 1912 tot 1920.

"Diefstallen", Sluikhandel", "Lonen en Prijzen", "Trein-, tram- en postverkeer" treden telkens als

deelaspekt aan om de mentaliteit en moraliteit scherp en schamper te belichten.

"Bevoorrading", Het verzet", "Het Aktivisme" weer spiegelen op hun beurt vaak onwaarschijnlijke spanningen en toestanden.

Alle facetten van de humane wetenschappen zijn in dit oeuvre opgenomen, dat als typevoorbeeld een blijvend en stijgend gezag zal oogsten. De auteur en uitgever, eenzelfde persoon, verdient onze ware hulde, op basis van de weergaloze hoeveelheid gegevens en de indrukwekkende illustratie. De drukkerij Sanderus van Oudenaarde heeft een waarachtig kunstwerk afgeleverd.

Renaat VAN DER LINDEN

Geschiedenis van de Loterijen in de Zuidelijke Nederlanden

Geschiedenis van de loterijen in de zuidelijke Nederlanden.

Histoire des loteries dans les pays-bas méridionaux.
Koördinatie Ilse Eggers, Lieve De Mecheleer, Maurits Wynants.

Met bijdragen van Ilse Eggers, Helma Houtman-De Smedt, Hubert Meeus, Alfons Thijs.

Het Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de provinciën werkt met een Edukatieve Dienst. Bij deze verschijnt deze prachtige publikatie in de Dossiers. Derde Reeks 2. Het Algemeen Rijksarchief is gevestigd Ruisbroekstraat 2-10, 1000 Brussel.

Bij het Algemeen Rijksarchief, een unitaire instelling, dient in de publikaties zowel Frans als Nederlands voor te komen. De teksten, voor het wetenschappelijk Dossier bij de gelijknamige tentoonstelling ingediend, zijn in het Frans vertaald. Door deze samenloop van omstandigheden leest u de Inhoud: A.K.L. THIJS. Les loteries, dans les Pays-Bas méridionaux (XVe-XVIIe siècle).

H. HOUTMAN-DE SMEDT. Loterijen in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de 18de eeuw.

I. EGGERS & A.K.L. THIJS. Les Loteries et les Tombolas dans la Société belge (1794-1934).

H. MEEUS. Loterije en Literatuur in de Nederlanden (16de en 17de eeuw).

Ilse Eggers start de Inleiding met de nota, dat sinds 1912 bij ons geen grondige studie aan de historie van de loterijen is gewijd. In Nederland klaarblijkelijk wel. Bij de lezing van de uiteenzettingen ontstaat de gedachte dat de kennis van de loterijen een klare spiegel biedt voor de mentaliteitsgeschiedenis. Op 13 oktober 1830 verschijnt een aanplakbrief van de "Voorlopige regering van België" - "Afschaffing der Loteryen". Het hoofdbewind, overwegende ... schaft de Koninklijke (Nederlandse) Loterij af. Voor grondleggers van een nieuwe staat zijn loterijen "verderfelyk voor de zeden en schadelijk voor het volk". Onmiddellijke reactie? Komt de eigentijdse gejaagdheid tot uiting in een vernuftig systeem bij de instant-loterij: de krablaag op het papier. Een onverwijd resultaat? Wie drie gunstige punten in de krablaag aantreft, krijgt de kans bij VTM

of een andere zender voor de camera's aan het geluksrad te draaien. Gaat een uitbreiding van de omzet gepaard met de aanmoediging van de goklust?

De loterijkultuur stamt blijkbaar uit Italië, waar zakenlui uit Venetië en Genua loterijen uitvinden om met een doordachte winst hun waren aan de man (en de vrouw) te brengen. Dergelijk beginsel blijft binnen geen grenzen behouden. Brugge ziet de oudst bekende loterijen in 1441-42, waar allerlei prijzen op het programma staan, o.a. de winstgevende post van "schroder", de figuur met het monopolie voor transport van vaten wijn en andere lasten, waarvoor hij een belasting mocht heffen. In 1445 vraagt de stad Oudenaarde aan Brugge "hoe men daer de lotinghen ghedaen hadde". Hoe verloopt een loterij alsdan? Een brochure die Plantijn in 1578 drukt, vermeldt dat de lotverkoper van elke inlegger het bedrag aan loten noteert, naam en adres, een devies, gedichtje of "prose". Er bestaat een ruime volksliteratuur voor dit devies met spreuken, volksdevotie, bijbelcitatens, maatschappijkritiek en humor. Bij de trekking staan op het podium twee manden. Uit de ene haalt de trekker een proosbriefje. De roeper leest het voor. Uit de andere haalt hij een briefje dat soms een prijs vermeldt, maar waarop vaker "niets" stond.

De vier auteurs doorpluizen een historisch en documentair vak, maar bij elk van hen komt het volksleven gretig met vaste regelmaat op de voorgrond. Het dringt moeilijk tot ons door om duidelijk te beseffen hoe vele soorten voorwerpen en bezittingen voor een loterij in aanmerking komen, huizen, en juwelen van zilverwerk, schilderijen, kastelen. Op allerlei plaatsen hangen de berichten uit: "kaerten overal binnen en buyten de stad op kerkdeuren, poorten, stedehuysen ende andere gemeyne plaetsen gepect", te s'Hertogenbosch in 1522. Menig stadsbestuur heeft het voorbeeld voor een loterij gegeven. Vanzelfsprekend nemen vooraanstaande burgers ook dergelijk initiatief, zo de boogschutters te Gent voor het herstel van hun kapel op de Hoogpoort. Hun kollega's in Kortrijk, Brugge, Mechelen, Leper, enz. leggen het op die manier aan boord geld te innen en te winnen. Godsdiensstige "bruederscappen", Gesellen van der rethorycken te Antwerpen, zoeken geld met

prijzen van hun tombola. Het doel kon merkkelijk wisselen, in de St.-Gilliskerk te Brugge, voor herstel van de toren die dreigt in te storten, in Ronse voor drie kerken die door een brand geteisterd waren. Daar komen ook menslievende doeleinden en liefdadige instellingen om de hoek zien, voor armen en wezen. Een kloosterorde kan het ook op die manier aan boord leggen, maar doet beroep op een gewone burger om een oktrooi te bekomen. Zakenlui weten vanzelfsprekend waar ze winst(en) kunnen boeken.

De bijval van loterijen in de zestiende eeuw bewijst niet alleen dat er talrijke initiatiefnemers zulk touw in handen nemen, maar tevens dat een vast publiek bereid is geld te wagen, en soms een hoog bedrag in het gokken. De loterij start in Brugge, schakelt over naar Antwerpen, hét handelscentrum in de 16de eeuw. Het blijkt en blijft nochtans een stedelijke aangelegenheid. Illustraties in het boek weerspiegelen de felle propaganda met affiches en gravuren. Intussen delen de auteurs, in casu A.K.L. Thijs, hoe de loterij past in het beginsel van "panem et circenses", als ontspanning voor het publiek. Naast de overheid zetten daadvaardige particulieren ook loterijen op het getouw, dan uit persoonlijk winstbejag. De overheid zorgt voor tegenwind door het moei-

lijk verlenen van oktrooien, om zoveel mogelijk tegenstand uit te schakelen. Kansspelen bestrijken een wijde waaier. De centrale overheid treedt daar op, waar ze een bron van zedeverval, van wanorde en chaos meent te ontwaren. De Spanjaard Filips IV verbiedt in 1699 en nogmaals in 1704 kaartspelen en dobbelsteenspelen. Karel VI vaardigt in 1713 een streng plakkaat tegen beoefenaars van kaartspelen en laat verscheidene soorten opsommen. Verklikkers zien twee derden van de boetes in het verschiet; de gerechtsofficieren een derde. De maatregelen brengen niet veel aarde aan de dijk, want kaart- en dobbelsteenspelen houden stand in particuliere woningen, in herbergen en publieke plaatsen, zelfs in het teater tijdens spektakels en bals.

In elke periode treft het gerecht maatregelen tegen kansspelen, maar de centrale overheid ziet vaak in de loterij een uitstekende kans om haar kas te spijsen. Het boek belicht alom, in een lange periode alle mogelijke normen en vormen van het gokken, verstrekt geen geheim om te winnen, maar de lezer(es) ontdekt alle gegevens van hoog tot laag. Eén zaak staat vast: het boek rubriceert van a tot z als een gouden gewin!

R.v.d.L.

Renaat TISSEGHEM - Jos DAEMEN. *Begijnhoven vroeger en nu. "Neerstigh tot eere Godts"*. Globe, Groot-Bijgaarden, 1994, voor Nederland, Fontein, Baam, 1995, 238, illustraties van Jos Daemen.

Na Voorwoord. Deel I Historische Inleiding met een kijk op de middeleeuwse stad: voedingsbodem voor solidariteit. Over troubadours, wanderprediger en achterdocht. Van individualisme tot collectivisme of: is het begijnendom een eerste vorm van vrouwenemancipatie? Een stelling luidt: 'Achter elke begijn tekende zich, in de ogen van de kerk, het silhouet van een ketter af'. Deel II belicht Wallonië: de bakermat langs Luik. Edingen. Bergen.

Deel III bestempelt Gent: Begijnstad bij uitstek. Primus inter pares, met Het Klein Begijnhof 'Ter Hooie', Het Oud Begijnhof of 'Sint-Elisabeth', Het Groot Begijnhof in St.-Amandsberg.

Deel IV omlijnt Vlaamse Begijnhoven te Aalst, Aarschot, Anderlecht, Antwerpen, Borgloon, Brugge, Brus-

sel, Dendermonde, Diest, Dikmuide, Hasselt, Herentals, Hoogstraten, Kortrijk, Het Groot Begijnhof, Klein Begijnhof in Leuven, Lier, Mechelen-Groot en Mechelen-Klein, Oudenaarde, Overijse. Sint-Truiden, Tienen, Tongeren, Turnhout.

Deel V Nederlanden met Amsterdam en Breda. Geen wetenschappelijke ambitie, maar voor elk hoofdstuk en iedere gemeente een degelijke, summiere bibliografie, per gemeente een keurige pentekening, met ware zin voor realiteit. Mede beleven van hoe het groeide, hoe het was en belangrijk: hoe het er heden uitziet. Een machtige, historische kunstuitgave op en top, voor ons Beneluxgebied. De dubbele titel geldt voor uitgevers en auteurs geheel en al als een dubbele twee!

P.R.